E
TIK

Sel aastal tuleb kevad Krimmis teisiti. Naiste ja delfiinide asemel ilmuvad rohelised mehikesed. Ukraina ja poolsaare vahele veetakse piiritõkked ja suuritükid. Rannalõbude ja armuröömude asemel puhkeb transpordi- ja elektriblokaad. Lapsed kutsuvad isa koju, kuid Vanamees ei raatsi maja maha jätta. Ka Ukraina naised jagunevad patriootideks ja separatistideks, kuid Krimmi pole kummalgi asja. Üksnes Zaporožje halastajaõde jätkab Vanameche varustamist nii hinge- kui ka kehatoiduga.

9 789949 856244

Mihkel Tiks

KRIMMI VANG

TEINE OSA

Kommaari Võistlus

Mihkel Tiks

KRIMMI VANG

TEINE OSA

Mihkel Tiks

Krimmi vang

Teine osa

Vene aeg

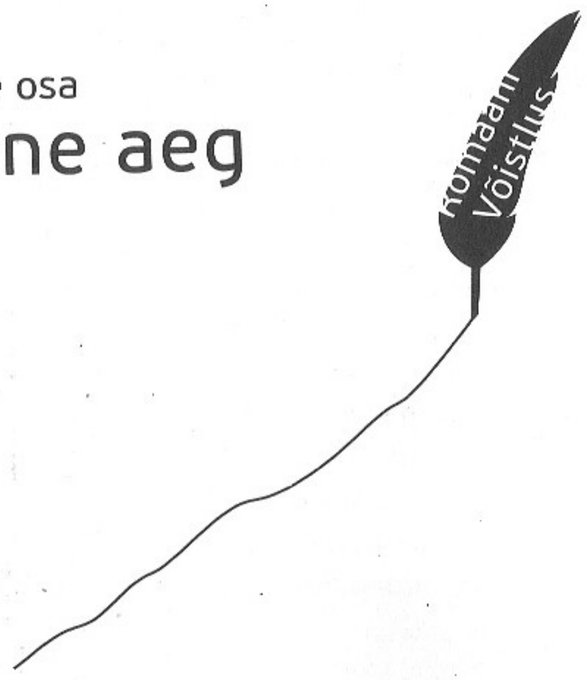

KUSTUTATUD
23. 02. 2026
Viimsi Raamatukogu

Toimetanud Kai-Riin Meri
Kujundanud Tõnis Kipper

"Krimmi vang" pälvis kirjastuse Tänapäev 2018. a romaanivõistlusel teise koha.

© Mihkel Tiks ja Tänapäev, 2020

ISBN 978-9949-85-624-4
Kogu teos: ISBN 978-9949-85-622-0
www.tnp.ee

Trükitud OÜ Greif trükikojas

TÄNAPÄEV

2014

1.

Ühel hommikul varjas roosa pilv vaate krahvinna Panina lossile. Seda, et mandlipuu jaanuaris õitsema hakkaks, polnud varem juhtunud. Vanamees tegi telefoniga sellest pilti. Koos koidutaevaga sinise mere kohal sündis haruldane kaader. Burj Khalifa valgusefektid ei saanud lähedalegi. Õues näitas kraadiklaas +13. Mis imelises paigas ta küll elas!

Aastavahetus Tseilonil ja vahepeatus Dubais kinnitasid Vanamehe usku, et maakeral ei leidunud elamiseks paremat paika kui Koreizi küla Krimmi lõunarannikul. Ekvaatori ääres kõrvetas nii, et ei saanud päikese käes võimeldagi. Ookeani laine virutas nagu teokarbi kaldale. Tulisoolane vesi võttis silmad läbi laugudegi kipitama. Aga Krimmis oli harva tapvalt palav. Mustas meres võis vabalt silmad lahti ujuda. Ja keelusilt «Шторм!» tähendas enamasti kõige mõnusamaid laineid. Loodus polnud küll nii lopsakas kui troopikas, kus kõik ohjeldamatult sigis ja üksteist õgis. Kuid siin polnud mürkmadusid, krokodille ega hiigelkaane. Keegi ei kippunud su elu kallale ei vee all ega kuival maal. Majja eksinud skolopender naksas vahel varbast. Aga tema oli elanud siin juba sauruste ajal ja võis tunda ennast peremehena.

Ja Krimmis kõneldi arusaadavas keeles. Isegi Ukraina keelt kuulis siin ainult mõne Lääne-Ukrainast saabunud suvitaja või ehitustöölise suust. Ukrainlased isegi eelistasid suhtlemisel vene keelt. Marina lapsed õppisid ukrainakeelses koolis. Lasteaias toimus kasvatustöö ukraina keeles. Ametiasutuste paberimajandus käis

ukraina keeles. Tänavasildid ja kaubapakendid olid ukrainakeelsed. Aga kodus ja tänaval räägiti vene keelt. Ukraina laste emakeeleks oli vene keel. Ukraina-pärase intonatsiooni ja lisanditega. Luganski Irina rääkis pehmet Ukraina idaväravate suržikut. Krimmi autonoomne vabariik oli läbinisti venekeelne ja avaldas vastupanu ukrainastamise katsetele. Kiievi surve ainult suurendas vastumeelsust kõige ukrainapärase suhtes. Elu käis siin *rahvaste vahelises suhtlemiskeeles*, nagu nõukogude koolis vene keelt oli kutsutud. Üksnes Jaltas jooksnud Jaapani seiklusfilmis rääkisid nii Keanu Reeves kui teised japsid ukraina keeles. Vanamees ei saanud mõhkugi aru. Ta oli suutnud vaid mõned riigikeelsed väljendid ära õppida. Laisk nagu venelased Eestis. Nagu ukraina borš, mille jaoks tuli alguses valmistada *podžarka*, oli keeruline ka українска мови. Vanamees ajas kergemini läbi. Tal oli suus vene keel ja köögis podises kapsasupp. Suur potitäis, millest jätkuks kuni nädalavahetuseni, kui saabub venekeelne šeff-kokk ukraina hõrgutistega. Ka sellist naist ei leiduks kusagil mujal. Ukrainas oli elul veel tõeline maitse. Nii toidul kui armastusel.

Ja elu Krimmis oli odav. Odav nagu Sri Lankal ja odavam kui Tansaanias. Ka siin ei kulunud kütte peale peaaegu midagi. Tänaval keset ropendamist ja koerasitahunnikuid tahtis ta küll maja maha müüa, aga lõunalauas läbi õitsva alõtšapilve merele vaadates mõtles ümber.

Riiki valitseti siin samuti nagu Aafrikas. Üksnes altkäe makstud raha pani rattad käima. Alles pärast viie tuhande dollari ärajagamist olid kohalikud valitsejad hakanud ennast liigutama. Ja sedagi mitte kauaks. Ilma määrimata jäi vanker uuesti seisma. Raha tegi sellel maal õigust. Mererannad oli täis ehitatud oligarhide losse. Kõrged *evrozaborid* ümber nagu vanglamüürid. Ainuüksi Kolomoiskile pidi Krimmis kuuluma üle saja objekti. Tavakodanik ei olnud siin keegi. Kohtud olid ära ostetud. Vaevalt leidus sellist ametiasutust, mis oleks korruptsioonist puutumata. Süsteemi olemus ise tingis selle. Marina jutte kuulates sai Vanamees siinsest elust selge pildi.

Zaporožje lasteaed oli Ukraina väike mudel. Juhataja valitses seda, nagu heaks arvas. Varastas nii palju kui jaksas. Kasvatajad ja njankad kirusid tagaselja, aga sünnipäeval tegid kingitusi ja lugesid *zavedujušišale* ülistavaid luuletusi. Vastu hakata ei saanud, kui ei tahtnud tööd kaotada. Kaevata polnud kuhugi, sest valitses ringkäendus. Kõrgemalseisvad instantsid olid viimseni ära ostetud. Haridusosakonna juhatajast kuni riigi presidendini välja. Kõik olid ühe ja sama korruptiivse organismi vähirakud. Ainuke võimalus ellu jääda oli ise nakatuda ja hakata haigusekandjaks. Nii inimvaenulikku riiki oli võimatu mitte jälestada. Polnud ime, et sellisest elust kõrini sai ja ukrainlased uuesti barrikaadidele ronisid. Kui sest ainult midagi muutuks.

Vanameest see ei õnneks puudutanud. Tema elas väljaspool ühiskonda. Haigetega kokku puutumata oli Krimmis tervislik elada. Välispidiselt valitsesid siin tsiviliseeritud kombed. Ja mis kõige tähtsam, siin olid meri, tants ja naised. Üks neist oli varsti tulemas. Praegu tegi lastele hapnikukokteili, et lisaraha teenida, mille eest rongipilet osta ja saabuda siia jumaliku vaatega armastusemajja. Kodus ei leidvat ta endale kohta. 5 + 2 režiim jätkus ka uuel aastal. Krimmi plussid kaalusid Ukraina miinused üles.

Merest säras vastu teine päike. Oli üheksateistkümnes jaanuar. Крещение. Sel päeval muutus vesi imet tegevaks. Õigeusklike massid ründasid randa pühasse vette kastma. Külmakartlik Marina merre ei kippunud, kuid Vanamehel oli tallegi päevakohane üllatus varuks. Ta tegi ettepaneku minna Aafrika ranna asemel vahelduse mõttes Merineitsi juurde. Džunglist välja jõudes aga käänas rajalt kõrvale. Astus spaahotelli «1001 ночь» kuplilise katuse alla. Nõnda sai Marinagi pühasse vette. Ja lisaks türgi, vene ja soome saunagi. Üllatus läks täie ette. Aga järgmisel päeval jäi Vanamees haigeks. Uskmatule koerale püha vesi ei mõjunud. Viga võis olla ka spaahotelli valikus. Idamaises stiilis

„1001 ööd“ oli muhameedlik veeparadiis, mis õigeusu jumalat pahandas. Või osutus Allahi vägi Bor'i omast kõvemaks. Ka hinnad olid seal nagu emiraatides. Selle paiga nimi oleks pidanud olema «1000 за 1 ночь». Tuhat ühe öö eest.

Haigused läksid mööda, aga tore elu kestis edasi. Krimmis saabus kevad varakult. Käimata rajad ja nägemata paigad tahtsid avastamist. Vanamees polnud jõudnud veel Bahtšissarai khaanilossi ega näinud neandertallaste asulakohta Belogorski lähedal. Polnud kohánud meremadusid Kara Dagi mäe lähedal Kuldvärava kandis ega külastanud muistseid aardeid peitvaid kurgaane, mida valged ega mustad arheoloogid ei suutnud üles leida. Krimm oli ammendamatu varaait. Igas mõttes. Tundus tõenäoline, et Vanamees jääbki siia elama. Armeenlase naise poolt äraneetud majja. Ja elab siin õnnelikult kuni oma päevade lõpuni.

Päikselised päevad vaheldusid sompus ilmadega, kui meri sulas taevaga kokku ühtlaseks halliks seinaks. Aga rusuvaid tinakarva päevi nagu Eestis, kui sajul ei paistnud lõppu tulevatki, tuli harva ette. Enamasti käis üle äge vihmahoog, mis muutis tänavad jõgedeks, mägiojad vahusteks koskedeks ja määris mere porikarva. Kuid peagi oli padu üle, päike tuli uuesti välja, maa hakkas aurama, tänavad kuivasid kiiresti ning varsti meenutas äsjast valangut vaid värske õhk. Kõige muutlikum, sajusem ja tuulisem kuu oli Krimmis märts. Когда придёт марток, одевай семь портюк. Naabri-Slaviku salm pidas paika.

Kuid sellel aastal oli kõik teisiti. Juba veebruar oli nii kapriisne, et tuli seitse kuhvti selga tõmmata. Vihmahood ei tahtnud lakata. Katus tilkus aina rohkem läbi. Veranda tapeet oli läbi vettinud ja laeliistud tõmbunud laiguliseks. Vool läks ära ja Vanamees lõi kartma, et midagi läks rõskusest läbi. Kolja, kes garaažide elektriraha kogus, ütles, et terve Koreiz istus ilma vooluta. Maja läks külmaks ja olemine muutus kõledaks. Sellise ilmaga polnud Krimmis parem kui Eestis. Vanamees võrdles elukallidust Ecuadoris, Nicaraguas, Costa Ricas ja Bangladeshis, kuni läpakal sai aku tühjaks. Kuidas küll suutsid inimesed Kiievi pakase käes kuude kaupa vastu pidada? Vanamees vedas teki üle pea, et soojem hingata oleks, aga varsti sai õhk otsa.

Järgmiseks hommikuks oli vool õnneks tagasi. Internet oli ainuke aken maailma, kuid midagi vaimustavat sealt ei paistnud. Hirmutati dollarikriisi ja maailmasõjaga. Lohutuseks pakuti uutmoodi raha, mis ei sõltunud pankadest ega inflatsioonist. Vanamees sellele liimile ei läinud. Tal nappis harilikkugi raha. Hakka veel mingeid kahtlasi bitcoine kokku ostma. *Aes alienum.*

Kuid leidus ka uudiseid, mis võisid teda ennast puudutada. Maidanil, mis vahepeal tundus maha rahunevat, kiskus uuesti madinaks. Barrikaadidel oli kaks ohvrit. Ühe ajakirjaniku väitel nõudnud Putin Janukovitšilt meeleavaldajate verd, et Ukrainal enam teed Euroopasse ei oleks. Kust võis leheneeger teada, mida presidendid omavahel rääkisid? Aga vastasseis Kiievis oli muutunud veelgi teravamaks. Valitsusvägede esireas pidid seisma pampersites ajateenijad. Vigastage kui tahate süütuid poisikesi! Alles nende taga asusid „Berkuti“ palgamõrtsukad, keda värvati amnesteeritud retside seast. Kas see kõik tõsi oli, seda polnud võimalik teada saada. Aga Marina vennanaine, kes töötas Kiievi linnanõukogus ja ootas last, läks iga päev tööle läbi barrikaadide. Ja Zaporožjes ei antud lasteaiale enam kartuleid. Põhjenduseks toodi sündmused Maidanil. Juhataja toetas avalikult Janukovitšit. Kasvatajad, kokad, *njanjad* ja *pratškad* olid vait. Medõel oli vaid üks *polititšeskaja podruga*, kes samuti hoidis Maidanile pöialt.

Vanamees arutas Marinaga iga päev olukorda. Kuni äkki katkes telefoniühendus. Kahtlus langes sündmustele Kiievis, kus oli juba viis laipa. Jõustruktuurid valmistusid erakorralise seisukorra kehtestamiseks. Gruševski tänav nägi välja nagu lahinguväli. Põlevate autokummide toss tõusis taevani. Ternopoli oblast oli kuulutanud välja mobilisatsiooni. Opositsioonijuhid Jatsenjuk, Tjagnibok ja Klitško andsid Janukovitšile ühe ööpäeva aega, et kuulutada välja ennetähtaegsed presidendivalimised. Või muidu – *luoti otsaan!*

Nõnda väideti soome uudistes, mis ei saanud bluff olla. Kuul pähe?! Kellele? President Janukovitšile?

Õnneks skaip töötas ja Marina seletas Vanamehele asja ära. Jatsenjuk oli Maidanil rahvale teatanud, et pigem laseb endale kuuli pähe, kui taganeb nõudmistest. Olukord oli muutunud äärmiselt plahvatusohtlikuks.

Uudised viisid une silmast. Rahustuseks tuli lugeda Tolstoid. Vanamees oli järjega ratsavõistluste juures ja mäletas, mis juhtuma hakkab. Vronski kukub, Fru-Fru murrab selgroo ja lastakse maha. Vanamees tundis äkki rambipalavikku. Nagu oleks tema ise Fru-Fru, Gladiaatorist väiksem ja närvilisem, ja peaks oma naha turule viima. Tal polnud üldse enam närve. Hea, et vähemasti Krimmis oli kõik vaikne ja rahulik.

Hommikuks oli lumi maha sadanud. See sulas päikese käes ja põgenes vulinaga alla mere suunas. Paha enesetunne oli kadunud. Jäänud oli vaid nõrkus ja valulikud kondid. Meega tee turgutas vaimu üles. Elu paistis jälle ilus. Kuid ainult senikaua, kuni Vanamees läpaka lahti tegi.

Maidanil läksid asjad järjest hullemaks. Janukovitš oli vallandanud Kiievi linnapea, just nagu see oleks pidanud rahva laiali ajama. Astus tagasi ka peaminister. Halba ei sündinud enam ainuüksi pealinnas. Rahutused olid haaranud terve Ukraina. Zaporožjes olid dressides mehed tituškadega peksnud meeleavaldajaid. Taksojuhtideks maskeeritud miilitsad vedasid inimesi jaoskonda. Luganskis tunnistasid erruläinud võmmid, et Venemaa varustab neid relvade ja laskemoonaga. Odessas betoneeriti valitsushoone sissepääsud. Dnepropetrovskis tehti oblastivalitsuse ümber liuväli ja püstitati lumevallid. Valitsusmeelsed võimud mobiliseerisid töökollektiive ja saatsid rahvast rongidega Kiievisse. Need sundkorras värvatud Anti-Maidani demonstrandid keeldusid intervjuusid andmast. Ülestõusnud olid hõivanud justiitsministeeriumi hoone. Barrikaadide ala laienes. Ukrainas kiskus kodusõjaks. Kohale olid saabunud Euroopa Liidu läbirääkijad.

Kommentaatorite arvates kompromissi kohta ei leidunud, sest Maidan ilma erakorraliste presidendivalimisteta ei lepi. Ainult siis, kui *silovikud* presidendi reedaksid, võiks rahulik lahendus saabuda. Sel juhul ootaks Janukovitšit võllas. Võitlus käis elu ja surma peale.

Marina tuli laupäeval nagu alati. Seljakotis purgid ja karbid järgmise nädala toidumooonaga. Vanameest polnud keegi niimoodi armastanud. Enne lahkumist küsis alati luba uuesti tulla. Kuuldes, et ehk võiks ühe nädalavahetuse vahele jätta, vajus Marina näost ära.

„*Sa ajad mulle hirmu nahka,*“ ütles ta tuhmi häälega, silmad valu täis. Vahele jätta tähendas teist külalist.

Hommik oli suurepärane. Feodossia poolt tulevad lained sätendasid päikesekiirtes. Õhk oli soe ja värske. Linnud laulsid kevadiselt. Mandlipuu õitele polnud öökülm midagi teinud. Via Militaresel oli alles vaikne. Vanamees läks armastuse järele, aga ei saanud aiaväravast välja. Tabalukk oli kinni külmunud. Tuli minna ülevalt läbi garaaži. Hea, et avariiväljapääs olemas oli. Marina seljakott oli raske. *Kino, vino* ja *domino.* Šeherezadi ebatervisliku „1001 öö“ asemel oli kavas Jalta koduloomuuseum. Marina polnud muistsete Krimmi rahvaste aardeid näinud. Pühapäeval kavatses Vanamees saata ta Simferoopolisse, teel aga põigata sisse Marmorkoopasse, kus nad samuti käinud ei olnud.

Armastuse nädalavahetus kujunes meeldivaks. Välja arvatud hilisõhtused uudised, mida Vanamees ei suutnud jätta lugemata. Maailm kilkas Sotši olümpiamängudest. Avatseremoonia oli kulgenud nelja olümpiarõnga ja lumehelbekese tähe all. Viies rõngas keeldus süttimast. Olümpiakülas rippusid tubade seintel Venemaa isevalitseja pildid. Aga Ukrainas läksid asjad aina hullemaks. Grivna kukkus iga päevaga. Fitch langetas riigi valuutareitingut. *Default*'ist jäi puudu veel üks pügal. Vanamehele muutusid õlu ja šokolaad järjest odavamaks.

Marmorkoopasse nad ei jõudnud. Maanteest jäi see kõrvale, bussid sinna ei käinud ja autod peale ei võtnud. Aga küll jõuab, ega koobas eest ära jookse.

Pühapäevaõhtune rahu oli laotunud üle Simferoopoli. Üksnes vaksali ümbruses kees elu hiliste tundideni välja. See oli Krimmi vereringet korraldav süda, kuhu raudsed arterid tõid igal aastal viis miljonit turisti Ukrainast, Venemaalt ja Valgevenest. Südamest suunati toitained veene ja kapillaare pidi üle keha laiali. Feodossiasse ja Koktebeli, Jevpatoriasse ja Sevastoopolisse, Aluštasse ja „Suurde Jaltasse". Nii oli see käinud Nõukogude Liidu ajal ja jätkunud Ukraina kahekümne iseseisvusaasta jooksul. Nõnda oli see ka tol veebruarikuu pühapäevaõhtul, kui Marina rongi peale astus. Krimm elas oma tavalist harjumuspärast elu.

Perroonil jätsid nad jumalaga. Zaporožje medõel seisis ees viis tööpäeva neljasaja kisakõri, despoodist juhataja ja haridusosakonna kontrollide seltsis. Vanameest ootasid päikesevannid verandas, jalutuskäigud mere äärde, maitsvad lõunaeined ja õhtused tantsud noorte partnjoršadega. Pärast trenni tõi viimane Sevastoopoli buss ta Koreizi teeotsa. Sealt koduukseni saatis teda jutuvada. Marina tahtis olla kindel, et Vanamees elu ja tervisega koju jõuab. Pimeduses trassilt alla laskudes avanes pilgu ees öine tähistaevas. Kuusirp oli selili kukkunud. Isegi taevakehad ei püsinud enam püsti.

3.

Ühel päeval helistas Nadežda Pavlovna ja kutsus Kiievisse. Aga mitte barrikaadidele, vaid suursaadiku juurde vabariigi aastapäeva vastuvõtule. Vanamees vabandas end välja *masteriga*, kes pidi tulema ta lekkivat katust lappima. Ja vedeles verandal päikse käes edasi. Koos Anna Kareninaga. Tolstoi kristalliseerunud maailm oli huvitavam kui elu sogased vood. Õhtul ootas teda Jaltas Tšehhovi teater. Etendus kandis pealkirja «Пора вам жениться, барин!» Teil on aeg naist võtta, noorhärra!

Mere ääres puhus külm tuul, pikad püksid kulusid marjaks ära. Krimmi lõunarannikul muutus õhutemperatuur ühe kraadi võrra iga saja meetri kohta. Sügisel ja talvel oli mere ääres soojem kui kõrgemal, kevadel ja suvel jahedam. Aga seda, kas rannas valitses torm või tuulevaikus, oli võimatu ära arvata. Avamerel võisid joosta jänesed, aga kalda ääres oli *still*.

Мастер ilmuski pärastlõunal kohale ja mätsis katusel lekkivad kohad veekindla mastiksiga kokku. Vanamees oli abiks sodi koristamas. Katuse lappimisel oli oma tehnoloogia. Kahe mastiksikihi vahele laotas poiss riide. Selleks rebis ta puruks „Regioonide Partei" lipu. Nüüd kaitses Ukraina valitseva partei lipp Vanamehe maja vihma eest. Niigipaljugi kasu sest Janukovitši parteist. Ja milline vaade katuselt avanes! Kui lastel koolid läbi saavad ja pensionäril vabad ressursid tekivad, siis rajab ta siia suveterrassi, kust merd ja mägesid imetleda.

Armee aastapäeval toimus tantsutrenni asemel joomapidu. Kui isamaakaitsjate terviseks öeldud toostid olid keelepaelad valla päästnud, läks päevasündmuste aruteluks. Kollektiiv oli poliitiliselt monoliitne. Keegi ei kahelnud, et Kiievis käis riigivastane mäss. Meeleavaldajad olid Lääne poolt kinni makstud. Kogu asi Ameerika organiseeritud. Lõbusad lesed viskasid Maidani üle nalja. Ainult õrna hingega Ruslani, kes töötas viinamarjakasvatuse instituudis ja pidude lõpus kitarri saatel minoorseid laule esitas, paistis asi sügavamalt puudutavat. Ta kahetses, et enam tsaariaegseid ratsasandarmeid ei olnud, kes rahva piitsadega laiali peksaksid. Maidan tulnuks verre uputada. Ainsana avaldas ülestõusnutele toetust pisike ja puine Nataša, kes sai silmapilk andeks kõik Vanamehele tantsupõrandal põhjustatud vintsutused.

Kodus tuli esimese asjana läpakas lahti teha. Päevasaak oli kolmteist laipa ja sada viiskümmend haavatut. Ülemraada spiiker oli keeldunud päevakorda võtma opositsiooni eelnõu, mis oleks

taastanud vana põhiseaduse ja andnud võimu presidendilt tagasi parlamendile. Protestikolonn hakkas liikuma raadahoone suunas, põrkas teel kokku Berkutiga ja läkski lahti. Majakatustele peitunud snaiprid tulistasid kummikuulidega. Sihtisid silma ja kaela. Aga inimesed ei põgenenud, vaid vastasseis püsis edasi. Kiiev oli pimendatud. Sissepääsuteed pealinna suletud. Metroo ei töötanud. Linnavalitsus palus asutustel homne tööpäev ära jätta. Reuters näitas Maidanilt otsepilti. Väljak oli leekides. Rahvas seisis barrikaadidel. Oodati silovikkude rünnakut. Janukovitš oli vahetanud välja sõjavägede ülemjuhataja (keeldus rahva vastu minemast?). Iga hetk võis tulla käsk alustada „terrorismivastast võitlust". Ja Maidan üputaţaksegi verre, nagu viinamarjakasvataja Ruslan oli soovitanud. Selles seisus lõppes päev, mis niigi oli pikale veninud.

Aga hommik oli jälle uudiste päralt. Öösel oli toimunud kolm rünnakut, mis kõik tagasi löödi. Ukraina president oli vestelnud oma Venemaa kolleegiga (kes leinas oma hokimeeskonna kaotust Soomele). Hommikul oli Janukovitš esinenud avaldusega, mille sisu Vanamees ei leidnud. Aga mida saigi sisaldada presidendi avaldus, kes küsis nõu teise riigi juhilt, mida oma mässava rahvaga peale hakata? Õhtuks oli oodata uusi rünnakuid. Maailma liidrid manitsesid Kiievit vägivalda lõpetama. Aga Ukraina julgeolekuteenistus oli teatanud, et võitluses terrorismi vastu kaasatakse sõjaväeosad. Kas tõesti minnakse sõjaväega omaenda rahva vastu? Ülestõusnud olid omakorda rünnanud mitmel pool relvaladusid. Kodusõja puhkemise kriitiline mass tundus koos olevat.

Asi hakkas juba Vanameest ennast puudutama. Mis siis Krimmis juhtuma hakkab? Kui kaua elu siingi turvaline püsib? Ukrainas kisub sõjaks, aga tema veedab Marinaga mesiseid nädalalõppe! Vanamehele meenus Stalin, kes oli sõja puhkedes öelnud tütrele, et kogu maa sõdib, aga sina ainult kepid.

4.

Järgmisel hommikul paistis ere päike. Vanamees puges hämarasse toanurka, et läpaka ekraani näha. Tapetuid oli juba kakskümmend kuus. Rahvas püsis endiselt barrikaadidel. Pinge ei langenud ja lahendust ei paistnud kuskilt. Vanamees veeretas päeva õhtusse ja sõitis tantsima.

Jaltas oli puhkenud paanika. Pangaautomaatide juures seisid pikad sabad. Osteti kokku soola ja kempsupaberit. Vanamees vahetas sada dollarit, et olla igaks juhuks grivnadega varustatud. Kurss oli juba üks üheksale.

Trenn toimus. Cha-cha-cha saleda kohtuametniku Ksjušaga kukkus kenasti välja. Aga Vanameest saatis tunne, et käimas on pidu katku ajal. Mis siis, kui tõesti läheb sõjaks? Kord asendub kaosega. Mobiiliside katkeb. Internet kaob. Toiduainetega varustamine lõpeb. Lennujaam ja raudteejaam ei tööta. Tänavatel möllavad marodöörid. Needsamad noortejõugud, kes Koreizi platsil õhtuti lärmasid ja Via Militarest mööda mopeedidega kihutasid. Mis ta siis peale hakkab? Millal oleks õige aeg põgeneda? Hea vähemalt, et Eesti oli Venemaaga piirilepingu sõlminud.

Õhtul neelas Vanamees juustuleibade ja õlle kõrvale uudiseid. Läbisegi eesti, soome, vene ja inglise kanalitest. Ukraina püsis maailma tähelepanu keskpunktis. Tund enne südaööd tuli esimene hea sõnum. Ülemraada, kus üks saadik teise järel ennast Janukovitši parteist lahti haakis, oli võtnud vastu otsuse terrorismivastase operatsiooni lõpetamisest. Sõjaväeosad pidi suunatama tagasi kasarmutesse. Ja seda otsust ei saanud ka president tühistada. Kas nüüd saabub rahu Maidanile?

Magama ei saanud minna, sest vastu ööd algasid Janukovitši juures läbirääkimised. Rahvast esindasid paipoiss Jatsenjuk, morn bändeeralane Tjagnibok ja sileda näoga poksija Klitško. Vahekohtunikeks olid Saksa, Prantsuse ja Poola välisministrid. Venemaa oli saatnud kohale inimõiguste *ombudsmani*. Just nagu hakataks arutama humanitaarset, mitte poliitilist või koguni

sõjalist küsimust. Vanamees oleks näha tahtnud, kuidas selline seltskond omavahel läbi rääkis.

Aga kuidagimoodi pidi rääkima, sest keset ööd tuli tähtis teade. Janukovitš oli leppinud nii erakorraliste presidendi- kui ka parlamendivalimistega. Nõustus ka konstitutsiooni muutma, mis tema võimu vähendas. Mis tal muud üle jäi, kui võitluskaaslased tast lahti ütlesid ja ta parteist jalga lasid. Isegi katusepoiss oli ta lipu tükkideks rebinud. Oli see nüüd pööre paremusele? Saabub hommik Maidanil ilma suitsuta? Ja Kiievi kohal on uuesti sinine taevas? Vanamees võis lõpuks magama heita.

Järgmisel päeval Maidan juubeldas ja leinas. Tapetuid oli sada. Enamik noored mehed, kelle elu jäigi elamata. Mille eest need inimesed surma läksid? Kümme aastat tagasi oli rahvas samuti pühitsenud Maidanil võitu Janukovitši üle. Aga võidurõõmu polnud jätkunud kuigi kauaks. Kas tõesti läheb seekord teisiti? Idast ja lõunast kostis juba sõjakaid hääli. Harkovis pidid kogunema separatistid. Oblastite ja linnade juhid ähvardasid riigis võimu haarata. Ukraina julgeolekunõukogu lubas küll kõik katsetajad vangi panna. Kas polnud saatuse iroonia, et Janukovitš pidi hakkama nüüd oma endisi sõpru maha suruma?

Merel kurseeris hall sõjalaev. Võib-olla Krimmile hoiatuseks. Või oli see Vene laev nende Sevastoopoli mereväebaasist? Eks Venemaa lubatud abimiljardid jäävad nüüd tulemata. Majanduskriis oli ukse ees. Aga vähemasti veri enam ei voola.

Kuulutati välja kolmepäevane lein. Presidendivalimised pidid toimuma detsembris. Aga raadas liikus juba eelnõu Janukovitši tagandamiseks. Ukrainast pidi saama uuesti parlamentaarne riik. Oranži revolutsiooni kangelanna, keda Läänes kutsuti Ukraina Jeanne d'Arc'iks ja Krimmis vargaplika Julkaks, pidi vangist välja lastama. Ukraina võitis Sotšis oma esimese olümpiakulla. Täpne ajastus.

Vanamees läks õue tolmuimeja kotti kloppima. Kätte oli jõudnud reede. Maja oli üle imetud. Ees ootas armastuse nädalavahetus. Üle hulga aja rahulik.

5.

Pühapäeva õhtuks oli mõndagi juhtunud. Sotšis oli kustunud olümpiatuli. Esimene subtroopikas peetud taliolümpia oli läbi saanud. Rahvusvahelise olümpiakomitee presidendi hinnangul olid toimunud hiilgavad mängud. Venemaa oli võitnud kõige rohkem medaleid.

Aga kustunud ei olnud üksnes nelja rõngaga olümpia tuli, vaid ka president Janukovitši täht. Ukraina president oli põgenenud. Mežgirje residents oli mässuliste poolt üle võetud. Internetis näidati turvakaamera salvestust, kuidas Janukovitš pimedas veoautole kraami tassis ja siis helikopteriga minema lendas. Kuid kodukandis Donetskis polnud teda üle piiri Venemaale lastud. Oma rahva eest putket teinud presidendi asukoht oli teadmata.

Kaks päeva oli merel triivinud hall laev. Ootas see Janukovitšit? Või valvas, et president plehku ei pääseks? Olümpiatuli oli kustunud armee aastapäeval. Kas kahurid lõpetavad nüüd vaikimise? Käed said vabaks ja võib sõnakuulmatu Ukraina käsile võtta? Või maalis hirm jälle Vanamehele tonte?

Järgmisel päeval nägi Vanamees videot Simferoopolist, kus linnaväljak oli täis sõjakalt meelestatud mehi. Moodustati võitlussalku ja hõigati välja komandöride nimesid. Poisinolkidele tutvustati automaadi ehitust. Kõnemees rääkis vajadusest Venemaaga ühineda ja turskete meeste koor skandeeris «Е-динст-во!». Keegi kuulutaski Krimmi iseseisvaks „kuni seadusliku võimu taastumiseni". Relvastatud jõugud polnud enam naljaasi.

Kustkohast see sõjakas hüsteeria üleöö tekkis? Krimmis elatud aastate jooksul polnud Vanamees kordagi kuulnud, et keegi oleks avaldanud soovi Venemaaga ühineda. Ega juhtunud nägema ka ühtegi Ukraina-vastast meeleavaldust. Mingist separatistlikust rahvaliikumisest rääkimata. Ta oli pidanud Vene hegemooniat üksnes Moskva dotsentide luuluks. Ja korraga oli vennasrahvas ukrainlased fašistid ja bandeeralased, kelle vastu tuli relv käes sõtta minna. Vanamees oli pahviks löödud. Kuid siis luges ta

KUSTUTATUD
23. 02. 2026
Viimsi Raamatukogu

Krimmi autonoomse vabariigi peaministri Mogiljovi seisukohta, et Ukraina ülemraada otsuste seaduspärasuse üle otsustagu juristid. Krimmi valitsus täidab Kiievi korraldusi. Relvalaod olid võetud täiendava kaitse alla.

Vanamees ei jõudnud veel maha rahuneda, kui nägi videot Vene sõjaväekolonnide liikumisest Ukraina piiri poole. Venemaa peaminister Medvedjev teatas, et Ukrainas pole neil kellegagi rääkida, sest uus valitsus on ebaseaduslik. Seaduslik president Janukovitš öeldi redutavat Sevastoopoli sõjaväebaasis Kalatšje lahes. Kuni talle sõjalaev valmis pannakse, mis ta Venemaale toimetab.

Vastukäivate teadete virrvarrist oli võimatu sotti saada. Mis õieti toimub? Kas tõesti läheb sõjaks? Võimatu tundus seda uskuda. Aga Gruusiaga ju läks. Seal Abhaasia, siin Krimm?

Vanamees ei elanud küll Simferoopolis, kus venelaste mobilisatsioonile vastukaaluks oli toimunud kümne tuhande tatarlase meeleavaldus. Ega ka Sevastoopolis, kus oli peetud rahvakoosolek Vene lippude all, põletatud Ukraina lippu ja kutsutud Putinit appi fašismi vastu võitlema. Koreizi pärapõrgusse jõuaks madin viimases järjekorras. Aga sõja jalgu poleks tahtnud jääda. Anna oli juba helistanud ja isa koju kutsunud. Vanamees oli tütre murest liigutatud, aga jäi siiski veel paigale. Nii Putin ja kui ka Merkel olid talle kinnitanud Ukraina jagamatust.

Rahustuseks tuli pöörduda Tolstoi poole. Kuid Levini arutlused sellest, kuidas pärisorjusest vabanenud talupoega tööle panna, ei tundunud huvitavad.

Jaltas oli üritatud Lenini ausammast kangutada. See võis olla ka provokatsioon. Praegu piisas ainsast sädemest. Наших бьют! Ja läheks lahti. Relvastatud jõugud tungivad valitsushoonetesse. Kiiev asub korda majja lööma. Moskva ei saa oma rahvuskaaslaste tapmist kõrvalt vaadata. Ja Krimm tehakse maatasa. Täitsa usutav stsenaarium. Mitu päeva jääks aega põgeneda, kui jamaks läheb?

Päev 1. Võimu kukutamine Krimmis. Päev 2. Kiiev saadab väed mässu maha suruma. Päev 3. Putini käsk appi minna. Päev 4. Saabub Vene sõjavägi ja puhkeb sõda. Jõuaks veel putket teha. Aga nagu madinaks läheb, tuleb kaduda. Peab lennukite sõiduplaani vaatama. Taksoga Simferoopolisse. Kuhu ei pruugi enam pääseda. Laevad Istanbuli ei käinud. Võib-olla kaubasadamast? Peaasi oli Krimmist välja saada. Aga isegi siis, kui midagi ei juhtu, oli parem kõigeks valmis olla.

6.

Järgmisel päeval sõda veel ei alanud. Aga palju puudu ka ei olnud. Fašistide ja bandeeralaste võit Maidanil oli Krimmi venelased marru ajanud. Enam polnud kuulda ei Kiievi korraldustele allumisest ega ka peaminister Mogiljovist endast. Krimmi juhina esines hoopis keegi Aksjonovi nimeline. Mitte Vassili Aksjonov, kes oma ulmeromaanis laskis Krimmi saare Nõukogude Liidul okupeerida. Kuigi teisel Aksjonovil paistis sama soov olevat.

Päev tuli jahe ja vihmane, aga päikesest polnud enam lugu. Elu kulges nüüd poliitika tähe all. Toimusid rahvakoosolekud Venemaa poolt ja Ukraina vastu. Teatati esimesest ohvrist. Simferoopolis oli keegi vanem mees venelaste ja tatarlaste vastasseisus surnuks muljutud. Krimmi raada üritas istungit pidada, aga ei saanud kvoorumit kokku. Sevastoopolis kukutas kakskümmend tuhat meeleavaldajat kohaliku võimu ja pani asemele „rahvalinnapea". Kiievi esindaja ei julgenud kohale sõita. Ruslan kandis kaasas elektrišokkerit.

Vanamees sõitis trennist koju koos kaksikõdedega Alupkast, kes käisid kahjuks harva kohal.

«И что, что мы русские?» küsis Olja, kui taksos läks sündmuste arutamiseks.

«Нафиг нам нужен этот Путин,» lisas Daša.

Siis võttis jutuohjad üle taksojuht ega andnud neid lõpuni käest. Sõnum oli üks. Amerikosside ja nende Euroopa sabarakkude poolt

äraostetud Kiievi reeturite vastu tuli relvad tõsta. Küsimuse peale, kus kohas taksojuht bandeeralasi nägi, tegi mees teist juttu.

Vanamees tahtis Marinale teatada, et jõudis koju, kuid side oli katkenud. Keegi oli riputanud internetti video sõjaväeautode kolonnist, mis sõitis Livadias sanatooriumiväravast sisse. Vanamees polnud kunagi näinud, et puhkajaid veoautodega veetaks. Enne, kui värav sulgus, tormas ohvitserivormis mees käed õieli kaamera suunas. Pilt kadus ja kaadritagune hääl teatas kurjalt, et sõjaväeosa oli saabunud korra tagamiseks Jaltas. Korda tagada oli tarvis kaugemalgi kui Krimmis. Venemaa lääne ja lõuna sõjaväeringkondades käis erakorraline õppus lahinguvalmiduse kontrollimiseks. Valmidus lahinguks kellega? Putin ja Lavrov jätsid mulje, et asi on agressioonist kaugel. Kas osta sõidupiletid selleks ajaks, kui tal üheksakümmend päeva Ukrainas täis saab? Või oleks see raha mahaviskamine? Kes oskas öelda, mis seis aprillikuus valitseb?

Hommikul sai selgeks, et sündmused ei arenenud edasi mitte enam kuude, vaid päevade ja tundide kaupa. Öösel olid relvastatud mehed Simferoopolis hõivanud parlamendi ja valitsuse hooned. Rahvasaadikud lasti püsside all sisse erakorralist istungit pidama. Kvoorumist ei tehtud enam juttu. Raada tagandas Krimmi valitsuse ja pani ametisse uue. Võeti vastu otsus korraldada rahvahääletus autonoomia võimupiiride laiendamiseks. Referendumi kuupäevaks määrati 25. mai. Uus valitsus oli astunud ametisse ka Kiievis. Tühja riigikassa, süveneva kaose ja kasvava sõjaohuga. Peaministriks saanud Jatsenjuk nimetas seda kamikadzede valitsuseks.

Telefoniühendus oli õnneks taastunud. Aga helistajaks polnud Marina, vaid võõras naine, kes teretas eesti keeles. Eesti televisiooni võttegrupp oli saabunud Krimmi ja tahtis teha kohaliku elanikuga intervjuud. Edevus võttis võimust ja Vanamees jäi pikemalt mõtlemata nõusse. Alles pärast lõi vedelaks. Mis tal öelda oli? Mida teadis tema sellest, mis tegelikult toimub? Krimmis oleks käinud nagu Kiievi sündmuste duubel. Revanšmatš vahetatud värvidega. Seal olid haaranud võimu Euroopa, siin Venemaa pooldajad. Maidanil olid silovikud ülestõusnute vastas, aga Krimmis seisis sõjaline jõud riigipöörajate seljataga. Kellele need ilma eraldusmärkideta sõjardid kuulusid, polnud raske ära arvata. Aga mis edasi saab? Kas Kiiev annab käsu Krimmi mäss maha suruda? Miks ta siis Simferoopoli valitsushooned laskis ära vallutada? Intervjueeritav oli puudulikult ette valmistatud.

Järgmisel õhtul seisis Vanamees naberežnajal Lenini ausamba kõrval kaamera ees, reporteri mikrofon nina alla torgatud. Kartis, et ei oska eesti keeles enam soravalt rääkida, aga sai siiski kuidagi hakkama. Jutustas Eesti rahvale, mida ta asjast arvab. Rääkis Krimmi rahvuslikust koosseisust, kus ukrainlased ja tatarlased olid vähemuses. Ja valitsevast venemeelsusest. Lõpuks võrdles toimuvat koguni 1939. aastaga Balti riikides. Ainult baaside lepingut polnud Krimmis vaja sõlmida. Vene sõjavägi oli Sevastoopolis juba kohal.

Sellega korrespondenditöö ei piirdunud. Järge ootasid Vikerraadio ja Kuku. Üha uued jutulesoovijad võtsid sappa. Ta oli pärapõrgust üles leitud ja pildi peale tiritud. Kodumaa ei saanud enam Vanamehe arvamuseta läbi. Meedia tähelepanu vajutas vastutusekoorma õlgadele. Tuli hakata sündmustel silma peal hoidma. Päevad kulusid ettevalmistumise, intervjuude andmise ja üleskosumise peale. Vanamees oli sattunud palava pudru keskele. Koreizi vaikelust ei jäänud midagi alles.

Ainet õnneks jätkus. Maskides mehed olid hõivanud lennujaamad. Nii Simferoopoli kui Balbeki oma Sevastoopoli lähedal. Koos lennujuhtimiskeskustega, mis Krimmi õhuruumis toimuvat koordineeris. Simferoopoli lennujaam jätkas tööd relvastatud valve all. Mitu uudist oli presidentidest. Ühte neist oodati Krimmi, kus see mingi vana põhiseaduse järgi oli kunagi võimul olnud. Kiievis kuulutas oma soovist presidendiks saada vangist vabanenud Julia Timošenko. Venemaale pagenud Janukovitš teatas Doni äärses

Rostovis peetud pressikonverentsil, et president on endiselt tema. Ukrainal polnud kombeks üks president korraga.

Kiievis oli kokku löödud Janukovitši varandus, mille suuruseks saadi kaksteist miljardit y.e. Mõne tööaasta kohta ei olnud see sugugi halb teenistus. Mežgirja residents oli avatud rahvale uudistamiseks. Päikesekuninga kombel luksust armastav Janukovitš oli rajanud endale XXI sajandi Versailles', kus erilist furoori tekitas kullast kempsupott. Polnud siis ime, miks presidendiamet Ukrainas nii populaarne oli. Šveitsis oli alustatud Janukovitši poolt välispankadesse toimetatud varade revisjoni. Euroopa kaldus raha Ukrainale tagastamise poole. Ka Vene president lubas Ukrainale abi osutada. Ühes artiklis oli juttu Venemaa majandushuvist Krimmi vastu. Siitkaudu tuli odavam gaasi lõunasse ja läände vedada. Korrespondent sai jutuainet juurde.

Enne magama jäämist lehitses ta lõdvestuseks pildialbumit „Pühad paigad". See uhkete värvifotodega raamat kohtadest, *kust ammutada usku ja vaimsust,* oli Eestis olnud allahinnatud. Aga sütitas rännukihku. Võib-olla ei peakski pärast Krimmi enam püsivalt kuhugi ankrusse jääma? Vaid allesjäänud elu ilmas ringi rändama? Marinal lubas tööstaaž lasteaiast ära tulla ja neljakümneselt pensioni ootama jääda. Mis viga oleks kahekesi palverändurite kombel maakeral leiduvaid ilusaid paiku mööda ringi luusida? Kui ühes kandis sõjaks kisub, pakiks seljakoti kokku ja otsiks jälle rahulikuma peatuspaiga. Miks pidi inimene endale püsiva eluaseme rajama? Kus on su varandus, seal on su süda. Parem, kui süda kuskil kinni ei ole, vaid koos mehega kaasa rändab. Veel parem, kui mõlemad südamed. Võib-olla ongi inimkonna tulevik taas rändrahvaste päralt?

Vanamees luges parajasti kolme tuhande aasta vanusest Uffingtoni valgest hobusest, kes kandis oma turjal lohemao tapnud Püha Jüri, kui telefonihelin ta öörahu rikkus. Helistajaks oli Nadežda Pavlovna. Seekord polnudki tulemas krimmieestlaste üritus. Nadja oli kuulnud, et Vanameest olla näidatud televiisoris.

Ja kukkus ägedasti seletama, et Krimmis on kõik rahulik. Ka lennujaama hõivanud relvastatud jõugud olid vaid turvamehed lennuvälja parklas.

Nadja kõnest jäi vastik tunne. Eesti keelt oskamata ei võinud see intervjuust aru saada. Järelikult oli keegi talle ette kandnud. Aga miks oli tarvis Vanameest töödelda? Keegi oli Nadjat vastavalt instrueerinud. Vanamees oli *tõsiste inimeste* poolt kirbule võetud. Tema ümber oli hakatud punuma uut võrku. Ja selle niidid polnud enam armukadeduse intriigid. Vastu ööd helistas Aksel ja kutsus koju. Hoiatas, et puhkepäevadel on alati ohtlikum, sest siis oli rahval aega mässata.

Uffingtoni valge hobune ei pakkunud enam huvi. Äkki jääb ta tõesti sõjale jalgu? Krimmi pärast oli ju alati lahinguid löödud. Nii ilmasõdades kui väiksemates madinates oli poolsaar käinud käest kätte. Maapind oli siin rahvaste verest läbi imbunud. Aga see oli ajalugu. Praegu oli käes kahekümne esimene sajand. Euroopas oli õpitud asju ajama ilma relvi täristamata. Vanamehe elu oli möödunud rahuajal. Nõukogude sõjalis-patriotism ja vesternite püstolikangelased polnud teda kunagi vaimustanud. Kas tõesti peavad ta rahuarmastavad silmad tapatalgu ära nägema?

Võimalikke stsenaariume oli neli. 1. Krimm ilma sõjata Venele. 2. Koos sõjaga Venele. 3. Ilma sõjata Ukrainale. 4. Sõjaga Ukrainale. Esimene variant tundus kõige tõenäolisem. Järelikult polnud kabuhirmuks põhjust. Ja ära sõita ju ei saanudki. Kodumaa ootas rindeteateid. *„Peame vaatajate ees vabandama, et lubatud otselülitus Krimmi jääb ära, kuna meie erikorrespondent laskis jalga."* Seda häbi ta üle ei elaks. Ega ta Ukraina president ole. Meie mehel tuli Havannasse paigale jääda. Ja jätkata intervjuude andmist, ükskõik, mida *tõsised inimesed* sellest arvaks. *Maul nicht halten und weiter dienen,* nagu ütleksid Ukraina bandeerafašistid. Kelle kilda vist tedagi oli juba arvatud. Kui peaks tõesti juhtuma, et Krimm maa pealt minema pühitakse, siis ei tahtnudki ta sellises maailmas elada, kust terve mõistus lõplikult otsas oli.

7.

Rohelised mehikesed olid öösel peale tunginud. Eikellegiväed olid püüdnud desarmeerida Ukraina 36. väeosa. Need provokatsioonile ei allunud ja tulevahetust ei puhkenud. Ukraina oli teatanud ÜRO-le Venemaa agressioonist. Obama hoiatas, et suveräänse riigi territooriumi muutmisel on oma hind. USA loobus G8 kohtumisest Sotšis. Krimmi uus juht Aksjonov oli palunud Vene presidendilt abi rahu tagamiseks poolsaarel. Kas rahuvalvajaid oli siis vähe veel kohal? Ukraina oli kaotanud kontrolli Krimmi üle. Vestluses Cameroniga nimetas Putin Krimmis toimuvat Vene-Ukraina baaside lepingu kõigi punktide järgimiseks. Just nagu Moliere'i näidendis, kus mees laskis oma naise läbi tõmmata, sest ei uskunud silmi, vaid kõrvu, kuna naise kallal toimetav Tartuffe talle samal ajal mesijuttu puhus. Vallutamine oli lepingu täitmine. Relvastatud kallaletung rahu tagamine. Sõda oli rahu. Nagu Orwellil.

Marina ei tulnud ega ka helistanud. Ukrtelekom teatas, et side Krimmiga on katkenud. Internet oli õnneks alles. Aga kui ka see kaob? Simferoopoli lennuväli oli suletud. Rongiliiklus veel toimus. Võib-olla oleks praegu veel viimane aeg?

Asjade pakkimise asemele läks Vanamees meretretile. Pargirajal vedelesid värsked pudelikillud. Sigaretipakk oli tühjaks saanud. Laps oli joonud kõrremahla. Vanamees laskus mägironija osavusega trepijäänuste ja puujuurte vahelt mere suunas. Aastatega oli teekond jalgadesse kulunud. Nüüd käis ta iga päev seda viimast korda.

Lained sõudsid vaikse sahinaga randa. Tuulevaikuses ei hakanud võimlemise lõpuni külm. Tantsusamme keegi uudistama ei tulnud. Tagasi mäkke rühkides mõtles Vanamees kodus ootavale supile. Veel üks rahulik päev veeres õhtusse.

Pühapäeval sai Vanamees aru, et asi oli mäda. Vene riigiduuma andis Putinile loa viia väed Ukrainasse. Ukraina palus maailmalt abi. ÜRO julgeolekunõukogu ja NATO pidasid istungeid. Lääne riigipead rääkisid kordamööda Putiniga. Kiiev oli andnud käsu alustada mobilisatsiooni.

Ka Krimmis kiskus nugade peale. Sevastoopolist saabusid uued relvajõud Simferoopolisse. Ukraina väeosad istusid endiselt piiramisrõngas. Osa oli täitnud nõude loovutada relvad, osa mitte. Ukraina kolm ekspresidenti Kravtšuk, Kutšma ja Juštšenko soovitasid tühistada Sevastoopoli baaside leping Venemaaga.

Äkki peaks Krimmist vähemasti Zaporožjesse kaduma? Aga oleks seal turvalisem, kui Vene väed Ukrainasse tungivad? Kas Lääs jääb pealtvaatajaks, kui Ukraina Venemaale vastu hakkab? Üks teadjamees väitis, et USA sõjalaevad pidid lähenema Sevastoopolile. Vanamees kahetses, et polnud Jalta täikalt binoklit ostnud. Verandalt oleks hea olnud Ameerika-Vene merelahingut jälgida. Istuks nagu staadioni tribüünil või gladiaatorite areeni loožis. Huvitav, kas pommiplahvatused ulatuksid Koreizi välja? Meelde tuli ammune kevadõhtu Tšehhovi aias.

„Mina ja Jelpatijevski elame oma datšades nagu magnaadid," oli Anton Pavlovitš enne lahkumist nalja visanud. *„Meie majad on kõrgele näha, ja kui Jaltale peaks lähenema Inglise laevastik, siis kõmmutavad kõigepealt meie datšade pihta."*

Kell sai viis. Sõda laskis ennast oodata. Aga vist mitte enam kaua. Krimmi ümberpiiratud väeosadele oli esitatud ultimaatum loovutada relvad. Aega anti kakskümmend neli tundi. Perevalnojes asuva 36. väegrupi komandör oli teatanud, et nemad ei tagane. Kaua nad mõtlesid piiramisrõngas vastu pidada? Krimmi vallutamiseks ei pidanudki tingimata Perevalnoje mäekuru läbima. Õhtul saabus uudis, et Ukraina merevägede ülemjuhataja oli jooksnud Vene poole üle. Vaene kamikazede pealik Jatsenjuk! Janukovitš oli oma riigi kaitsevõimet edukalt laastanud. Via Miliaresel sõitsid juubeldavad autokolonnid Vene lippude lehvides.

Esmaspäeva hommikul paistis päike. Merel jooksid valged jänesed. Sõjalaevu ei olnud näha. Vanamees sõi putru ja võileiba. Aga uudiseid kartis lugeda. Hommikul kell viis oli lõppenud

ultimaatumi tähtaeg. Selleks ajaks pidid Ukraina väeosad kapituleeruma. Aga kui ei? Tormijooks? Sõda? USA tuumarelvadega varustatud lennukikandjate eskaader pidi jõudma Musta merre nelja päeva pärast. Selles punktis jooksis mõte kinni. Elame – näeme. Sügava sisuga ütlemine.

Viimaste päevade ainuke vestluskaaslane oli olnud rõõmsameelne Leiva-Marina. Kuid nüüd vahtis lahvkaluugist vastu tundmatu krimpsus näoga nähvits. Kui Vanamees temaga juttu tegi, ei varjanud see rõõmu toimuva üle. Lõpuks küsis: *„Kus te siin rohelisi mehikesi nägite?“*

Internetti läks Vanamees alles pärast lõunasööki. Anna ja Astrid olid jõudnud juba muretsema hakata, kuhu isa on kadunud. Ultimaatumi tähtaeg oli kukkunud, aga madinaks polnud läinud. Ukraina väeosad istusid endiselt piiramisrõngas. Jatsenjuk oli teatanud, et kõige halvem kriis olevat möödas. Kolleeg Medvedjev oli talle lubanud, et Vene väed Ida-Ukrainasse ei tungi. Aga kuidas sai kriis möödas olla, kui Ukraina mereväelased, kelle admiral venelaste poole üle jooksis, olid kinnitanud, et nemad vannet ei murra? Ja mis lubaja see Medvedjev oli?

Vanamees teatas lastele, et on elus ja terve, vastas kahe ajalehe küsimustele ja sõitis tantsima. Ženja võttis järjekorras läbi quickstepi, valsi, tango ja fokstroti. Just nagu oleks viimnepäev lähedal. Surmväsinult koju jõudes oli Vanamehel kange janu nii õlle kui uudiste järele. Mõlemad mõjusid rahustavalt. Vene president oli teatanud, et pole põhjust vägesid Ukrainasse sisse viia. Ka Krimmis polnud midagi hullu juhtunud.

Pinge andis järele. Kuidagi ära hakkas vajuma see suure hurraaga ülespumbatud konflikt. Ajada maailm paanikasse, täristada relvi, vallutada Krimmi valitsushooned, panna pukki marionettide valitsus, kes kutsuks Venemaad appi, anda Ida-Ukraina venelastele lootust, kruvida pinged äärmuseni - ja siis teatada, et polnudki põhjust?! Mis mõtet oli siis suhteid Läänega teravaks ajada? Ja mis saab Krimmi referendumist, mille Kiievi kohus peatas?

Hommikuti vaatas Vanamees nüüd kõigepealt merele.

„Rahuhommik“, ütles ta valjusti. Kuid märkas siis, et Lenini kõrvalt olid lipud kadunud. Nii Ukraina, Krimmi kui tatarlaste lipp. Ta soovis Annale sünnipäeva puhul õnne, kes kordas oma palvet, et isa ära koju tuleks. Vanamees kirjeldas, kuidas ta istub verandal päikse käes, rüüpab kaeraküpsiste kõrvale meega teed ja vaatab läbi õitsva aia sõjalaevadeta merele.

Kuigi sõja lähedust oli tunda. Krimmis oli röövitud Ukraina kindral. Marina oli kuulnud, et Jalta sadam on blokeeritud. Türgi oli andnud USA sõjalaevadele loa sõita läbi Bosporuse väina. Krimmi referendum oli maikuust toodud kuueteistkümnendale märtsile. Ukraina presidendi kohusetäitja Turtšinov lubas selle läbiviimist takistada. Põhiseaduse järgi võis riigipiire muuta vaid kogu Ukraina elanikkonna seas läbiviidud referendumi tulemuste põhjal. Kiievi keskvalimiskomisjon oli sulgenud Krimmi elanikeregistrid. Medžlise juht kutsus tatarlasi üles rahvahääletust boikoteerima. Obama nimetas referendumit õigusvastaseks. USA välisministeerium avaldas Putini kümme valet.

„И шо?” oleks selle peale küsinud Irina Ukraina idaväravate alt.

Rongipileteid aprillikuuks ei müüdud. Öeldi, et suveajale üleminekuga seotud segaduste tõttu. „Jasnaja Poljanasse “ oli saabunud esimene vahetus puhkajaid. Osa oli Lääne-Ukrainast, nagu nende мови reetis. Kas need olidki banderalased, kelle vastu tuli relvadega minna?

Jaltas oli Lenini ausamba kõrvale püstitatud poliittelk. Tänavatel rippusid sõjaaegsed plakatid täägiga naisest, kes vaatas vihkava pilguga ja kuulutas: *„Vali Rossija! Fašism ei lähe läbi!“*

Tantsuseltskond oli elevil peatselt saabuvast õnnest. Polnud kahtlust, et referendum läheb läbi. Läheks ilma tääkidetagi. Krimmi ülemraada kuulutas juba soovi Venemaaga liituda. Aga kuidas see asi tegelikkuses hakkab välja nägema? Krimmis kehtestatakse kaksikvõim? Ukraina *de jure* ja Vene *de facto*? Mõlemad riigid lubasid Krimmile pudrumägesid. Ja kumbki teist

ei tunnistanud. Üks ei võtnud omaks ka enda sõjaväge. Võib-olla saab ka Vene võim Krimmis olema inkognito?

Üks ammune tuttav oli saatnud Vanamehele kirja. Terve elu poliitikaga tegelnud mees tundis huvi Krimmis toimuva vastu. Vanamees vastas, et tema meelest on asi otsustatud. Küsimus oli, mis saab Ida-Ukrainast. Kas ka sealt tükk võetakse ja kust piir jooksma hakkab. Mõtles natuke ja lisas: *„Kui vaid läheks ilma tapatalguteta."*

„Seda prognoosi ma ei usu," kirjutas poliitik talle vastu. *„Mulle tundub, et putka ei taha Krimmi ega ida Ukrainat, sest ta peaks neid siis toitma hakkama. Ta tahab Ukraina valitsust, kes teda kummardaks või vähemasti temaga arvestaks, aga keda toidaksid lollid eurooplased."*

Vanamees polnud Krimmile kunagi majanduslikust küljest vaadanud. Kas siis rahahunnikutega, mida miljonid suvitajad igal aastal maha jätsid, ei tulnud Krimm omadega välja? Säh sulle autonoomsest vabariiki!

Eestis oli puhkenud skandaal, mis ähvardas võtta rahvusvahelised mõõtmed. Välisministri telefonivestlus Euroopa Liidu välispoliitika *kõrge esindajaga*, nagu mingit Mogherini nimelist mutskit tituleeriti, oli lekkinud Venemaa kätte. Salvestuses leidus seiku, mis heitsid varju Maidani sündmustele. Ülemraada saadikutele, kes Janukovitšile selja pöörasid, oli avaldatud survet. Vähemalt ühte neist oli pekstud. Osa oli ära ostetud. Kuid see oli veel väike asi. Katustel tulistanud snaiprid polnud tegutsenudki Janukovitši käsul. Ega olnud ka Vene eriteenistuste palgal.

Aga kes nad sel juhul olid? Kes saatis mõrtsukad Kiievi katustele inimesi tapma? Hunnik laipu oli saanud päästikuks, mis viie tuhande protestija asemel tõi barrikaadidele pool miljonit. Ja muutis meeleavalduse rahvarevolutsiooniks, mis pühkis minema Janukovitši ja kukutas senise võimu. Kes seisis selle kavalalt läbi viidud operatsiooni taga? Krimmi roheliste mehikestega oli asi selge. Aga kes värvis Maidani verega kokku?

Lekkinud kõne ei andnud selget vastust. Kuid Vanameest jäi vaevama kahtlus, et selle jubeda mõrtsukatöö tellis Ukraina oligarhia, et sõnakuulmatuks muutunud ahnet president kukutada. Kiievi võimueliit oli ju välja kasvanud bandiidijõukude tänavalahingutest, millest võitjana väljunud klannid suundusid ärisse ja sealt edasi poliitikasse. Eluküünalde kustutamises oma eesmärkide nimel polnud nende jaoks midagi enneolematut. See variant seletaks ka Maidani varustamise ja hiilgava organiseerituse. Võib-olla oli Andreigi Kiievis komandeeringus?

Vanamehel jooksid külmajudinad üle selja. See versioon asetas toimunu uude valgusesse. Kui tõesti oli Taevase Saja teise ilma saatmine osa oligarhia küünilisest plaanist, millega rahvas peteti barrikaadidele revolutsiooni tegema, siis olid uue valitsuse käed verega määritud. Savisaare jutul Kiievi kaikameeste valitsusest, mida peeti kinnituseks Edgari kremlimeelsusest, oleks siis tõepõhi all. Ja Venemaal koguni moraalne õigus Krimmi rahvuskaaslasi Ukraina mõrtsukate eest kaitsta. Aga kuidas sai õigusriigi põhimõtet austav Lääs sellist võimu toetada? Lugu tundus nii jube, et muud uudised jäid selle varju. Isegi ÜRO esindaja pantvangi võtmine Simferoopolis.

8.

Naistepäeval saabusid Marina ja TV3. Telemehed tahtsid jälle teha intervjuud Lenini ausamba kõrval poliittelgi juures. Aga Vanamehele see mõte ei meeldinud.

Äsja olid Sevastoopoli baikerid rebinud Ukraina kindralil pagunid maha ja hoidnud meest mitu tundi kinni. Ülejäänud väeosa oli varjunud mingis punkris. Marina oli näinud rongiaknast sõjaväelaagrit kaevikutega. Sivaši maakitsusel, mis ühendas Krimmi poolsaart emamaaga, seisid suurtükid, torud Ukraina poole. Rongiliiklus jätkus, aga vaguneid oli vähemaks jäänud. Marina oli

sõitnud kupees üksinda. Laigulises vormis *rahva omakaitse* kontrollis perroonil saabujate pagasit. Krimmis olid asutatud oma relvajõud. Mäng käis järjest rohkem ühte väravasse. Henry Kissinger küll arvas, et Ukrainat ei tuleks tirida itta ega läände. Tema oli pidanud elu jooksul neli korda nägema, kuidas mindi suure hooga sõtta, millest pärast ei osatud enam välja tulla. Poliitiline tarkus ei seisnenud mitte aktsioonide alustamises, vaid nende edukas lõpetamises.

Aga Krimmis ei paistnud lõppu veel kusagilt. Isegi pioneerilaager „Artek" oli suletud. Teist korda laagri saja-aastase ajaloo jooksul. Eelmine kord oli Saksa okupatsiooni ajal. Nüüd oli laager üle viidud ökonoomsele režiimile. Ka Krimmi maa- ja hooneregistrid olid suletud. Kiievi administratiivne blokaad. Kuu aja pärast pidi Vanamees Ukrainast kadunud olema. Aga rongipileteid ikka ei müüdud. Nii segases seisus ei meeldinud Vanamehele sugugi oma nägu kohalikele kaakidele kaamera ees näidata. Ja fašistide keeles mikrofoni rääkida. Telemehed sõidavad minema, aga tema jäi siia.

Naistepäeva järel saabus Tarass Ševtšenko kahesajas sünnipäev. Aastaid vangis istunud ja asumisel viibinud, vabaduseski salajase jälitamise käes kannatanud luuletaja ja maalikunstniku juubelit tähistati mitmel pool maailmas. Venemaal peeti Ševtšenkot vene kirjanikuks. Eesti meedia kirjutas sel puhul Ukraina rahva suurest pojast, kes oli võidelnud tsaarivõimu vastu ja slaavi rahvaste sõpruse eest. Üks autor arvas, et üheksandast märtsist võiks saada venelaste ja ukrainlaste rahvusliku leppimise päev.

„Tema õlimaal „Katerõna" aga sobib hästi uue Ukraina kunstiliseks sümboliks," seisis artiklis. *„Lapseootel naine kõneleb vaatajale lootusest uuele elule ning soovist seda uut hoida ja kaitsta."*

Jaltas oli Ševtšenko kuju ehitud siniste ja kollaste õhupallidega. Vanamees saatis Marina rongi peale, aga ise mõtles, et võib-olla jäi see nende viimaseks kohtumiseks Krimmis. TV3 jäi õnneks tulemata. Neile oli Simferoopolis kallale tungitud ja võttetehnika rivist välja löödud. Aga hommikul pidi helistama Soome televisioon.

Vanamehelt tahtis intervjuud „Ajankohtainen Kakkonen". See oli suurte traditsioonidega poliitikasaade, mida ta oli omal ajal huviga vaadanud. Nõukogude Eestis oli Soome televisioon ainuke aken, kust maailm paistis ilma moonutusteta. Järsku taipas Vanamees, et elas juba teist korda elus okupeeritud riigis. Ainult et nüüd oli tema ise see, kel tuli hakata Soome televisioonis tõepärast pilti maalima. Nädal aega enne referendumit, mis pidi Krimmi saatuse otsustama. Soomlased olid asjade üle põhjalikult arutlev rahvas. Tuli ennast korralikult ette valmistada.

USA ja Euroopa Liit olid andnud Putinile mõne päeva aega oma tegevuse ümberhindamiseks. Enne, kui kehtestatakse *teise astme sanktsioonid*. Need pidid seisnema viisakeeldudes Venemaa eliidile ja Lääne pankades olevate rahade külmutamises.

«Нам наплевать на ваши санкции!» oli bussis kostnud praalimist, kui ta Marinat saatmast koju sõitis. Aga ei päevauudised ega rahvasuu aidanud selgust tuua, mis võiks edasi saada.

Hommikul kobis Vanamees varakult verandale. Aed oli üleni valgetes õites. Linnud laulsid. Taevas oli sinine ja meri rahulik. Nagu ei asukski Krimm piiramisrõngas. Vanamees tegi teed ja harjutas soome keeles mõtlemist. Kordas oma jutu valjusti üle. Ta kavatses rääkida soomlastele elust Krimmis, mille rohelised mehikesed pea peale pöörasid. Soome oli agressorile vastu hakanud ja suutnud oma vabadust kaitsta. Eestil nii hästi ei läinud. Ka Ukraina oli valinud järeleandmiste tee.

Selle kohta, mis pärast referendumit Krimmis saama hakkab, oli Vanamehel neli stsenaariumi. 1. Kiire liitumine Venemaaga. 2. Pikk vindumine üleminekuperioodi nime all. 3. Sõda. 4. Iseseisev Krimmi Vabariik.

Kõige tõenäolisem tundus teine variant. Sel juhul saaks Krimmist midagi Eesti NSV sarnast, mille puhul *de jure* ja *de facto* erinesid. Aga need kõik olid üksnes fantaasiad Vanamehe peas.

Internetis levitati kuuldusi, et Putin ei tahtvat Krimmi, vaid üksnes kontrolli Musta mere naftavarude üle. Relvastatud operatsioon oli korraldatud ligipääsemiseks Krimmi naftale ja Lääne kõrvale tõrjumiseks. Raev Maidani sündmuste üle oli tegelikult hirm, et sama kordub Punasel väljakul. Putini silmade ees terendas Janukovitši saatus. Mõõdukamate nõunike kõrvaldamine siseringist ja üksnes kolme siloviku allesjätmine oli märk soovist keerata Venemaal kruvid veel rohkem kinni. Rahva tähelepanu tuli juhtida siseprobleemidelt välisvaenlasele. Ukraina *bandeerafašistid* sobisid selleks hästi. Vanamees oli sattunud nägema marurahvuslaste veebilehte nimega *Novorossija*. Kogu maailm oli fašistlik. Üksnes õigeusklik Venemaa oli püha ja õiglane.

Asja tegi veelgi segasemaks, et ka kohalikelt valitsejatelt saabus vastuolulisi signaale. Ehitusfirma „Konsol" omanik Konstantinov, kellest oli saanud Krimmi ülemnõukogu esimees, oli äsja teatanud, et Ukraina seadusliku võimuga teeks autonoomne vabariik koostööd.

Mida selline tuulemuutus tähendas? Kas tõesti antakse tagasikäik ja Krimmi venelased jäävad pika ninaga? Koos isehakanud rindekorrespondendiga, kes kavatseb pajatada Soome televisioonis sellest, kuidas Krimm ära võetakse?

Mida rohkem Vanamees mõista püüdis, seda suuremaks kasvasid kahtlused. Äkki oli ta vanal sõbral tõesti õigus? Aga milleks siis referendum? Ja kuidas Venemaa nüüd Krimmist lahti ütleb? Miks ei võinud nad võtta Krimmi koos nafta ja gaasiga? Vanamees oli segaduses.

Kuid telefon helises, mehehääl ütles „Hyvää päivää!" ja küsis siis, kas ta on see ja see. Maailma avalikkus ei saanud enam ilma Vanameheta läbi. Õnneks ei oodanud „Ajankohtainen Kakkonen" temalt oraaklivõimeid.

9.

Päevad läksid. Referendum lähenes. Nädala keskel levisid kuuldused, et Krimmis algab toiduainete kriis. Hinnad pidid juba tõusma. Varustamisteed olid tundmatute vägede poolt ära lõigatud. Marina pääses õnneks toidukoormaga läbi. Ukrainlanna jätkas Krimmi elaniku toitmist, nagu Ukraina pidas ülal Krimmi vabariiki.

Vanamees oli välja uurinud, et poolsaar elas tõepoolest peamiselt emamaa dotatsioonist. Teenis eelarvesse kaks miljardit grivnat, aga kulutas ligi kuus. Ka suurema osa veest sai Krimm Dnepri jõest Euroopa kõige pikema kanali kaudu. Elekter voolas siia traate pidi Zaporožje ja Energodari jõujaamadest. Gaas tuli läbi Ukraina torujuhtmete. Venemaaga ühendas poolsaart üksnes praamiliiklus läbi Kertši väina. Piisas Ukrainal vaid kraanid kinni keerata, kui Krimmi tabaks jalamaid sotsiaalne katastroof. Seda need aksjonovid ja konstantinovid ei mõtelnud. Või ahvatlesid krimlased meelega kuristikku. Nemad oma naha päästsid igal juhul. Aga Krimmist saab mingi jumalast unustatud Novo-Kostantinovka. Nagu Abhaasiast pärast Gruusia-Vene sõda.

Vanamehe trennist koju sõidutanud taksojuht ennustas samuti majandusblokaadi. Mis häda peaks Ukrainal olema Krimmi sööta ja joota, kui selle elanikud kodumaa reedavad ja Venemaaga ühineda soovivad? Vanamees oli selleks valmis, et Kiiev poolsaart toitvad nabanöörid läbi lõikab. Päästku Venemaa ise oma venelased! Tema ise jääks samuti ilma elektrita, aga mis siis. Ostaks diiselgeneraatori, kui häda käes. Janusse ta ei sure, sest mägedest voolas allikavesi alla läbi Koreizi asula. Ühte tänavat kutsutigi Rodnikovaja uulitsaks. Vanamees tassis endale nagunii joogivett allikast. Enda pärast ta ei muretsenud. Huvitav oleks näha, kuidas Krimm sellest sotsiaalmajanduslikust eksperimendist välja tuleb. Silla ehitamine üle Kertši väina võttis vähemalt kolm aastat aega. Turismisuvi oli löögi all. Kuidas tema isegi kui välismaalane siin juriidiliselt positsioneerub? Kuidas jääb edaspidi sisse ja välja

saamisega? Kiievist olid lennud Krimmi juba ära jäetud. „Estonian Air" tühistas ka Ukraina lende. Rongid sõitsid tühjalt. Kauaks neidki enam on.

Aga ikkagi ta veel ei põgene. Pärast aastaid 1988 ja 1991 oli see kolmas põnev aeg ta elus. Vanamees läks koguni nii kuraasi täis, et kukkus Facebookis ärplema. Kirjutas, et talle Venemaa poliitika meeldib – saab suvel Krimmi tühjades randades üksinda peesitada. Aga otsustas endale siiski väikesed varud soetada. Marina pakkis küll kodus juba tema toidukotti. Pidi võtma kaasa ka peululle seemneid, mida Vanamehe aeda maha istutada. Nädalavahetus saab tihe olema. Valimisjaoskonnad olid juba avatud.

Õhtul kella viie paiku sõitis Via Militarest mööda sajaliikmeline autokolonn. Vene lippude ja plakatitega, millel oli sõna «Единство». ÜRO julgeolekunõukogu pidas Krimmi küsimuses istungit. Jatsenjuk kohtus Obamaga. Lääs oli valmis uuteks sanktsioonideks.

Hommikul hakkas õuest kostma marsimuusikat. Klubiesisel platsil tungles juba varakult inimesi. Pühapäevariides rahvast vooris katkematult. Mindi ühest uksest sisse, lasti sedel kasti ja tuldi teisest uksest välja. Valida sai kahe variandi vahel. *„Kas pooldate Krimmi liitmist Venemaaga või tagasipöördumist Ukraina 1992. aasta põhiseaduse juurde?"* Muid võimalusi polnud ette nähtud. Näiteks seda, et säiliks senine *status quo.*

Klubi õuel pidasid korda kasakad. Läikivate nööpide ja kuldsete paeltega mustad mundrid seljas, kortikud vööl ja kummiнuiad käes. Aga tümitada ei paistnud kedagi leiduvat. Bandeeralased olid põgenema löödud. Kostsid valjuhäälsed tervitused ja naljad. Meeleolu oli pidulik ja olemine võidukas.

Vanamees läks lahvkasse leiva järele, kui parajasti astus klubiuksest välja Naabri-Tolik. Vanameest märgates vehkis see pea kohal Ukraina passiga ja hüüdis: «Я уже россиянин!»

Tolik oli elanud palju aastaid Vladivostokis ja töötanud seal tuukrina. Lõpuks Krimmi kolinud, pani ta Kaug-Idas teenitud raha eest püsti kaks maja, mida nüüd suvitajatele välja üüris. Peale elukoha ei sidunud teda Ukrainaga midagi.

Vanamees soovis naabrimehele õnne. Ka tema oleks Eesti NSV-s üliõnnelik olnud, kui oleks saanud konstitutsioonilist enesemääramisõigust teostada ja okupatsioonivõimu alt pääseda. Ükskõik kui tundmatute võõrvägede abil selline ime ka poleks sündinud. Krimmi venelastele suruti samuti võõrast keelt ja kultuuri peale. Ukraina oligarhia polnud parem NSV Liidu partokraatiast. Nõukogude impeeriumi lagunemise oli vallandanud Moskva putš, Ukraina separatismi päästis valla Kiievi ülestõus. Ja Krimm oli haiges organismis kõige nõrgem lüli. Nagu Baltikum Nõukogude Liidus. Ainult selle vahega, et siin olid *vabastajate* väed juba enne sees. Baaside leping sai jälle saatuslikuks. Vabadusvõitlejaid juriidiline abrakadabra ei huvitanud. Kodumaaga ühinemine terendas silmade ees ja rahva joovastusel polnud piiri. Täna toimus Krimmi venelaste Balti kett. Iga võrdlus lonkas, aga Toliku tundeid võis mõista.

Marina jõudis elusalt ja tervelt koju tagasi. Kuigi Zaporožjes võis olla ohtlikumgi kui Krimmis. Eesti julgeolekuekspert ennustas lähipäevadel Venemaa sissetungi Ida- ja Lõuna-Ukrainasse. Millest saaks esimene suur relvakonflikt Euroopas pärast 1945. aastat. Vene sõjaplaanist liikus kolm erinevat versiooni. Kas Ida- ja Lõuna-Ukraina vallutamine, dessant Kiievi peale või mõlemad koos. Vanamees mõtles jälle, et nägi Marinat võib-olla viimast korda. Oleks vast saatuse iroonia – pääseda Aafrikas mustade käest eluga, aga kodus teeksid emakeelsed valged sulle lõpu peale!

„Kui Venemaa lausrünnakuga Ukrainasse tungib – kuhu sa põgened?"

„Kanal 2" reporter oli referendumipäevaks Krimmi saabunud ja tuli Vanamehe juurde koju. Kaasas oli tal plika Kiievi televisioonist, kes hoidis seni kaamerat, kui reporter mikrofoni Vanamehele nina alla torkas ja küsimusi esitas.

Vanamees vastas, et ujub üle mere Türki. Vastupidi Adamsoni merineitsile. Tegelikult polnud minna kuhugi. Kui Ukrainas sõda puhkeks ja Kiievis maabuks Vene õhudessant, oleks ta omadega lõksus. Pärast intervjuu lõppu vahetas tandem omavahel mikrofoni ja kaamera. Vanamees rääkis ka vene keeles, kuidas Krimmis asjad tegelikult toimusid. Ja mis tema arvates edasi saab. Lahkudes ütles telemees, et Vanamees olla *lahe tüüp.*

Üksi jäänud, vahtis see lahe tüüp merele, hinges tühi tunne. Ta tegi ainult sellist nägu, et on kange mees. Vanamees ei tundnud põrmugi sõjaasjandust ja jälestas vägivalda. Seetõttu olid ta hirmud veelgi suuremad. Kui Putin poleks hulluks läinud, kes oleks teda siit pärapõrgust üles leidnud?

Referendumi tulemustes polnud kahtlust. Hääled loetakse öösel kokku ja esmaspäeval pöörduvad uued võimumehed Moskva poole. Vene riigiduuma istus ootevalmis, liitmisotsuste projektid soojas. Krimmiga saavad asjad ühele poole.

Kuid Venemaa ambitsioonid sellega ei piirdunud. Putini neelud käisid juba terve Ukraina või vähemasti poole järele. Süües kasvab isu ja varsti jõuab järg ka Baltikumi kätte. Küsimus ei olnud enam selles, *kuidas* siit minema saada, vaid *kuhu*? Enam polnud sugugi kindel, kus on ohutum. Kas Krimmis, mis oli juba võitja saagiks langenud, või Eestis, kus kõik seisis alles ees. Käis võitlus maailma ümberjagamise pärast. Venemaa ihkas revanši nõukogude impeeriumi kaotuse eest. Mille vastu Euroopa Liit kavatses kehtestada *teise ringi sanktsioonid.* Sõja eelõhtul naeruväärne reaktsioon. Eesti julgeolekuguru küll kinnitas, et Krimmi võit olevat Putini kaotus. Sest Ukraina pöördub lõplikult läände. Meedia vajas lugejaid lohutavaid lugusid.

Meri oli mürkrohelist karva. Mööda veepinda lippasid närvilised jänesed. Rahu tundus nii habras. Kas tõesti algab homme rünnak Ukrainale? Ja lähebki see haige mees kogu maailma vastu? Nii et kolmandast maailmasõjast pole enam pääsu? Vanamees ei suutnud seda uskuda. Võib-olla ähvardati sõjaga selleks, et maailm Krimmi äravõtmisega lepiks. Kuigi ilma ühendusteedeta saab see olema Venemaale suureks tüliks. Ainult koos Ida-Ukrainaga oli *jackpot.*

Vanamehel tuli meelde Luganski Ira jutt oma Tolikust, kes vedeles päevad läbi teleka ees diivanil ja kui tal midagi teha paluti, siis vastas: «А вдруг война, а я уставший?» Nüüd ei tundunudki see enam naljakas.

Anna, kes murelikult toimuvat jälgis, oli jätnud jumalaga sõnadega „Kohtume kell kuus pärast sõda". Aksel kirjutas talle omase sirgjoonelisusega „Täna algas sõda". Aga tantsutrennis joodi šampust ajaloolise taasühinemise terviseks. Ja taksojuht korrutas nagu katkine grammofon: Крым наш!

10.

Esmaspäeval oli Via Militaresel vaiksem kui kunagi varem. Ei liikunud inimesi ega sõitnud autosid. Krimm puhkas välja võidujärgset pohmelust. Alles teisipäeval rünnati Simferoopolis sõjaväeosa ja tulistati surnuks Ukraina ohvitser. Haavata said nii Krimmi omakaitselane kui Ukraina sõdur. Sama tüüpi snaiprid, kes tegutsesid Maidanil, tulistasid nüüd Simferoopolis mõlemaid pooli. Enam ei andnud selles ka Ukraina oligarhe süüdistada. Mida nüüd provotseeriti? Sõjalist konflikti? Tatarlaste džihaadi? Mängiti Krimmi puhastamist bandeeralastest? Taheti näidata, et rohelised mehikesed on Krimmi rahuvalvajad? Jatsenjuki sõnul oli olukord muutunud poliitilisest sõjaliseks. Kiiev andis loa oma sõjaväelastel Krimmis enesekaitseks relvi kasutada.

Aga kõik see nagistamine oli järelmäng. Etendus oli juba toimunud. Moskva kunstinõukogus kiideti tulemus heaks ja sõlmiti lavastusbrigaadiga lepingud. Krimmi poolsaar liideti Venemaa külge.

«Крым вернулся в родную гавань,» teatas aktsiooni peakorraldaja. Vene sõjaväebaaside uppumatu alus saabus tagasi kodusadamasse. Isegi Gorbatšov, kellele Vanamees võlgnes oma vabaduse, toetas referendumit. Ja kutsus Ida-Ukraina venelasi üles enesemääramisele. Ukraina demoraliseerunud armee koondas riismeid. Lääs ähvardas uute sanktsioonidega. Venemaa irvitas nende üle. Pikadoori torked ajasid härja üksnes rohkem marru. Aga matadoori areenile ei lastud. Haige loomaga kavatseti uuesti kündma hakata. *Business as usual.* Mida teadis vene karu *corrida* reeglitest?

Oli esimene suviselt soe hommik. Juba eelmisel õhtul tantsust tulles oli mahe õhk vastu löönud. Alõtšad olid valgetes õites. Via Militaresel käis taas argine melu. Nagu igal tööpäeval. Nagu ikka märtsikuus. Nagu igal aastal. See, et Krimm oli okupeeritud ja Simferoopolis tapeti inimesi, tundus ebareaalne. Vanamees oli tulnud Ukrainasse, aga leidis ennast Venemaalt. Elas jälle Vene võimu all. Nüüd oli ta näinud ära nii okupatsiooni alguse kui lõpu. Lõpp oli olnud märksa meeldivam. Jälle tuli hakata impeeriumi lagunemist ootama.

Mis viga oleks Krimmis muretult elada? Koos külaskäikudega Eestisse laste juurde. Selle asemel, et hirmu tunda, kas sind vaksalis äkki bandeeralase pähe kinni ei nabita. Marina andmetel oli rahva omakaitse võtnud Krimmis kinni inimesi, keda kusagil keldris piinati. Rohelised mehikesed ründasid Ukraina sõjalaevu. Käis juba Krimmi varade ülevõtmine. Natsionaliseerimist läbi viima saadeti tšetšeene. Eesti keemik kirjutas lehes, et Vene sõjaväelaste rõivastus on kõrgtehnoloogiline. Relvastatud kallaletungi Ukrainale nimetas Venemaa ajaloolise õigluse taastamiseks. Meelde tuli Olja jutt sellest, kuidas nende ajalooõpetaja ära söödi. Russik oli hakanud andma ajalugu.

Zaporožjes liikusid kuuldused, et nädalavahetusel on oodata Venemaa pealetungi. Inimestel soovitati sõita linnast välja küladesse. Arvatavasti jamps, aga enam polnud midagi, mis oleks tundunud võimatu. Nagu oli öelnud Euroopa Parlamendi esimees – kes oleks võinud arvata, et me kahekümne esimesel sajandil jälle võtame tõsiselt sõja võimalust Euroopa Liidu piiridel? Vanamehel tuli meelde Thomas Manni lause, et tänapäeval avab inimsaatus end läbi poliitiliste mõistete. Siis polnud ta sellest aru saanud.

Igapäevane vägivaldsete uudiste lugemine hakkas ära väsitama. Vanamees rüüpas teetilga kruusipõhjast ja pistis suhu viimase tüki „Rosheni" tumedat šokolaadi. Päike kõrvetas, aga mägedest puhus marutuul. Küpressid paindusid peaaegu maani, kuid ei murdunud. Nagu Ukraina sõdurid, kes vastu ei tulistanud, kui neid tormijooksuga rünnati. Tuul ajas katuselt alla tõrvapapi tükke. Aga mis mõtet oleks praegu katust lappida? Mida nüüd üldse edasi teha?

Vanamees ei nõustu okupatsiooniga. Elab Ukrainas edasi. Aga Vene piirivalvet peab tunnistama. Rongipileteid Kiievisse ei müüdud. Peab ta siin üldse aprillikuuni vastu? Kust kaudu nüüd Eestisse pääseb? Tagasi saab ilmselt ainult Vene viisaga. Ja mida teha Marinaga? Viimane kord oli talle Simferoopoli vaksalis öeldud, et Zaporožjesse ostku ta pilet Zaporožjest. Krimmis ei olnud ta enam oma. Aeg oli minna meretretile, aga kahju hakkas akna juurest lahkuda. Täna oli veel rahutaevas pea kohal.

Teel tuli vastu tuttav kena punapea. Vanamees kohtas teda sageli, kui see oma esimeses klassis õppivale pojale kooli vastu läks. Naine oli abielus, ajas mingit võrkturundusäri ja paistis eluga rahul olevat. Sellegipoolest tervitas ta Vanameest alati armsa naeratusega. Jäi minutiks seismagi, et kuulda, kuipalju ta vahepeal jälle nooremaks ja kenamaks oli läinud.

Nüüdki lootis Vanamees naises mõttekaaslast leida. Kuid armsast näost paistis ikka seesama rõõmus rahulolu. Küsimusele, kuidas talle Krimmis toimuv meeldib, tuli kiiresti jaatav vastus.

„Aga meetodid?" pinnis Vanamees.

„Millised meetodid?" küsis punapea võluva naeratusega.

Ei olnud Vanamehel rohkem mõttekaaslasi kui Zaporožje meditsiiniõde.

Laupäeva hommikul ei võtnud Marina telefoni. Kuigi sel kellaajal oleks ta pidanud juba kohal olema. Alati helistas Jaltast, et Vanamees jõuaks habeme ära ajada ja lilledega bussi vastu. Nüüd valitses vaikus. Pähe kargasid mõtted rahva omakaitse vägitegudest Simferoopoli vaksalis. Kui oleks rong hiljaks jäänud, siis oleks Marina helistanud.

Vanamees ajas enda voodist välja ja nägi, et Lenini kõrval vardas lehvis Vene lipp. Kurjakuulutav tundus see hommik, millest pidi saama poliitikavaba päev. Täis päikest, merd ja armastust. Võibolla viimane selline. Ta proovis uuesti ja uuesti.

Viimaks võeti toru. Marina magas bussis ega olnud kuulnud. Vanamees oli juba mõtelnud, kuidas ta tütreid üles kasvatada. PÖFF-i võitnud Ukraina film sõja jalgu jäänud lastest oli ikka nägemata.

Nädalavahetus maitses paremini kui iial enne. Kuigi igas vastutulnud tüübis paistis omakaitselane. Aafrika rand oli nende päralt. Ohrannik Serjoža oli sõitnud kodulinna Kertši endale uut passi tegema. Sellega muutis ta ennast sunnismaiseks, sest Krimmis välja antud pass ei kehtinud kusagil peale Venemaa. Aga kuhu sel Serjožal ikka sõita oli? Sõita tuli Vanamehel. Ja temagi puhul polnud see sugugi kindel. Läbi Ukraina ei pruukinud Krimmi pääseda enam ükski välismaalane. Ja mis saab ta majast, kui see tühjana maha jääb? Eesti endine suursaadik Ukrainas ennustas röövretki Krimmi kinnisvarale uute võimude ja kohalike kaakide poolt. Äsja olid Aksjonovi löögirühmad võtnud üle Livadia veinitehase. Natsionaliseerimine käis täie hooga. Kas ei võinud garaažigi rahva omakaitse ära kahmata? Naabri-Igor oli juba küsinud, millal Vanamees ära sõidab. Vindisena tükkis see alati sõbramehejuttu ajama, aga nüüd paistis eriti kuraasi täis olevat. Kui Vanamees ta omakaitselase laigulist vormi uudistas, teatas Igor mõnuga:

„Küll me neile bandeeralastele andsime! Küll me neile alles andsime!“ Kuuldes Vanamehe muret, kas ja kuidas ta edaspidi läbi Kiievi Krimmi saab, teatas Igor veendunult, et всё наладится. Hiljemalt maikuuks saab kõik klaariks.

„Mul on ka Kiievis korter,“ seletas ta näost punetades. *„Kas ma olen nüüd reetur või?“*

Ja laskis peremehe laia naeru. Vanamehe kõhklused kasvasid veelgi suuremaks. Maja tuli ära kindlustada. Aga millal Vene kindlustusfirmad Krimmis tööle võiksid hakata? Ja mis saab neljakümne viie ruutmeetrisest maalapist garaaži all, mille omanik Vanamees Ukraina paberite järgi oli? Kas Vene seadus üldse lubab välismaalasel maad omada? Rääkimata sest õnnetust majaesisest sotkast, mille eest ta Igorile viis tuhat dollarit oli maksnud ja mida ta kaheksandat aastat rendile üritas võtta. Nüüd tuli Vene võimudega otsast pihta hakata. Kui see riik ükskord Krimmis tööle hakkab.

Vanamees oli trennis Ksjušalt küsinud, kas ta töötab Ukraina või Vene kohtus. Nad ei teadvat seda isegi, oli see itsitades vastanud. Kogu valgekraede seltskond – juristid, kohtunikud, notarid, miilitsad, riigiametnikud – kõik jäid ilma tööta. Ukraina kodanikud ei saanud Vene riigiasutustes teenida. Kohtud ei saanud asju arutada, sest süüdistusmaterjalid olid koostatud Ukraina seaduste järgi. Vangid tuli vabaks lasta, sest Ukraina kurjategijad ei saanud ju istuda Vene vanglates. Kogu dokumentatsioon Krimmi ülemraada otsustest kuni ukrainakeelsete tänavasiltideni – oli kehtetu. Täielik riiklik halvatus.

Vanamees ootas huviga, mis saama hakkab. Mitte ainult Krimmi, vaid ka Venemaa endaga. Sealgi polnud kõik toimuvast vaimustatud. Isegi kurikuulus Nevzorov, kes laulva revolutsiooni ajal oli tegutsenud internatside hääletoruna, tembeldas nüüd vene rahva imperialistlikeks šovinistideks. Teine ajakirjanik kirjutas, miks tal on häbi olla venelane. Vanamees jagas seda kirjutist Facebookis. Kummalisi asju sündis ilmas. Saulustest said Paulused ja vastupidi. Seetõttu ei olnud seis kunagi päris lootuetu.

Mere äärest tulles maitses Marina *tušonka* koos värske salatiga hästi. Veelgi magusama siesta rikkus telefonikõne. Helistajaks polnudki ajakirjanik, mingi muu tegelane. Eesti autofanattide punt oli putitanud üles vanad „Volgad" ja võtnud pähe teha nendega tiir ümber Musta mere. Vanamehe käest taheti kuulda Krimmis valitsevatest oludest, kust nende marsruut millalgi aprillis läbi pidi minema. Oo, püha lihtsameelsust! Kust võis tema seda teada, mis seis valitseb Krimmis aprillikuus? Vanamehel polnud sellestki aimu, mida toob homne päev.

Õhtustest uudistest polnud pääsu. Venemaa vallutas Krimmis viimast Ukraina sõjalaeva. Kiiev kutsus väed poolsaarelt ära. Juba olid rublad käibel. Bensiin oli läinud kallimaks. Eesti ajaloolane kirjutas, et kellelgi pole õnnestunud okupandilt kahjutasu välja nõuda. Ei õnnestu see ka Ukrainal. Ekspresident Jimmy Carter nimetas Krimmi vallutamist paratamatuseks. Istus ühes paadis Gorbaga, kelle nostalgiat Nõukogude impeeriumi järele võis mõista. NATO ja USA luure kahtlustasid peatset Ukraina ründamist. Vene vägede liikumine piiri ääres meenutas manöövreid enne Gruusiasse tungimist.

Vanamees tundis, et hakkab jääma sõjale jalgu. Kui *algab*, kas ta jõuab veel põgeneda? Kas ohutum oli Krimmis, mis oli juba Venemaa poolt anastatud, või siiski Eestis, mida kaitses NATO vihmavari? Ja kuhu Marina tütardega varjule toimetada? Kahju, et ei õnnestunud maja maha müüa. Oleks, mille eest Ekvadoris maja ehitada. See oleks piisavalt kaugel. Äkki turgatas Vanamehele pähe, et uue aasta soove kirja pannes oli tal üks punkt jäänud kahe silma vahele. See, et maailm püsiks terve.

Lääne analüütik kutsus Venemaa tuumašantaaži nimega *Putin's brinkmanship*. Ka Ukraina oli olnud tuumariik, kuid Nõukogude Liidu ajast pärit arsenalist loobunud. 1994. aastal Budapestis alla kirjutatud memorandumis kinnitasid USA, Suurbritannia ja Venemaa tuumarelvast loobunud Ukraina territooriumi

terviklikkust ja piiride puutumatust. Aga memorandum ei täpsustanud, mis siis saab, kui mõni riik seda kokkulepet rikub. Krimmi sõnamurdlikult endale kahmanud noateramees oli kodumaal oma populaarsuse tipul.

Kiievi sotsiaalpsühholoog soovitas inimestel vähem telekat vaadata. Ja varuda rohkem *pofigismi*. Kõige kahjulikumalt pidid tervisele mõjuma katsed infosõjale vastu hakata. Vanamees jäi sellega nõusse. Ta oli juba läpakat välja lülitamas, kui silma hakkas huvitav uudis. Ukrainas oli käivitunud vastupanuliikumine. Kodanikuallumatuse kampaania sai innustust Tarass Ševtšenkost, kelle poeemis „Katerõna" leidus selline lause:

«Кохайтеся, чорнобриві, та не з москалями!».

„Armatsege, mustkulmud, aga mitte venkudega!"

Ukraina naised olid võtnud selle endale deviisiks ja kuulutanud vene meestele välja boikoti. Vastava kirjaga särkki oli juba kaubandusvõrku paisatud. Sellised uudised mõjusid antidepressandina. Vanamees oli ukrainlannasid alati kõrgelt hinnanud.

Intervjuust Ukraina kindrali Moskaliga leidis ta lõpuks vastuse teda piinanud küsimusele. Operatsioonid „Volna" ja „Bumerang", mille käigus toimetati majakatustele snaiprid, olid toimunud Janukovitši korraldusel. Nii meeleavaldajate kui miilitsate tulistamine pidi saama ettekäändeks barrikaadid jõuga laiali ajada. Veri voolaski ojadena, aga „Berkut" ja siseväed osutusid mõlemad vedelaks. Ajateenijate emad sõitsid Kiievisse pampersites poegi päästma, kes olid Maidanile kahurilihaks määratud. Miilitsa moraal oli nõrk, emade oma tugev. Operatsioonid kukkusid läbi ja Maidan haaras võimu. Tsaari ratsapolitsei mudel ei töötanud. Vähemasti mitte Kiievis. Aga venelaste ja ukrainlaste leppimisest võis edaspidi kirjutada ainult kultuuritegelaste juubelijutus.

11.

Viimase märtsi öösel läks Ukraina üle suveajale. Krimm jäi koos Venemaaga talveaega edasi. Milleks Krimmile suveaeg, kui suvegi ei tule? ironiseeris Vanamees. Ta elas nüüd jälle Moskva aja järgi nagu kunagi nooruses. Marinal kulus kojusõidu peale mitu tundi rohkem. Lisaks ajavahele venitas teekonda Ukraina piirivalve oma abituse ja matslusega.

Ka Vanamehel tuli hakata uusi riigipiire ületama. Väga võimalik, et lõplikult. Krimmi tagasisaamine sõltus nüüd Vene võimude suvast. Miks peaks Vene konsulaat Tallinnas talle selleks loa andma? Sest Vanamees tahab Krimmis edasi elada? Aga kus su sissekirjutus on? Ukrainakeelne paber selle kohta, et Vanamees millalgi Krimmis garaaži oli ostnud, vaevalt kõlbas Vene viisa väljastamiseks. Iseasi oleks küllakutse. Aga kes võiks tahta Vanameest Krimmi külla kutsuda? Eestlaste kogukonna esinaise Nadežda Pavlovna silmis oli ta vaenlane. Aga isegi siis, kui selline asi peaks leiduma - kuidas küllakutset vormistada, kui ükski riigiasutus ei töötanud? Ja miks peaks Ukraina laskma Vanamehel edasi-tagasi Krimmi vahet saalida? Niigi leiutasid piirivalvurid kõiksugu konkse, et välismaalast vahele võtta. Jama saab selle asjaga igatahes olema...

Vahetult enne ärasõitu pidi saabuma majahuviline. Vanamehe imestamise peale, kas siis praegu kinnisvaratehinguid toimus, selgitas maakler, et ostja annab tagatisraha, aga tehing vormistatakse siis, kui notarid tööle hakkavad. Äkki saab tõesti veel viimasel hetkel majast lahti? See oleks küll *deus ex machina.* Kui tegemist polnud hoopis libamaakleriga, kes käis aksjonovlaste ülesandel majast majja ja koostas natsionaliseerimisele minevate objektide nimekirja. Vanamees hakkas juba paranoiliseks muutuma.

Esimesel aprillil tehti internetis ajakohast nalja.

1. Teadaanne: Alanud on suvine Krimmi hotellide broneerimine. Ja lisatud oli foto Vene bronetransportöörist koos tekstiga: „Helistada Kremli telefoninumbril ja küsida Volodjat."

2. Vastuseks sanktsioonidele olla Putin teatanud Obamale, et võtab tagasi ka Alaska. Ja nimeks paneb Ice-Crimea.

3. Välismaalased, kes saabusid Krimmi enne okupeerimist, peavad maalt lahkumiseks vormistama viisa. Selleks oli avatud Vene välisministeeriumi konsulaarteenistus Simferoopolis.

Kolmas nali Vanameest muigama ei võtnud. Ja see polnudki aprillinali.

Vene viisa Krimmist lahkumiseks? Nagu väljasõiduluba Nõukogude Liidust? Juba hakati inimeste liikumisvabadusele bürokraatlikke tõkkeid püstitama.

Vanameest haaras kerge paanika. Lahkumisviisa hankimiseks jäi aega kolm päeva. Võis juba ette kujutada, mis möll Simferoopolis nende lahkumislubade pärast käis. Mis siis, kui ta ei jõua viisat vormistada? Ja piirivalve ta Džankois nagu illegaali rongilt maha tõstab? Ei jõua Kiievisse lennuki peale ega Eestisse. Hea veel, kui pokri ei pisteta. Nagu Venemaaga pistmist oli, nii jamad pihta hakkasid.

Tuli kähku tegutsema asuda. Vene välisministeeriumi kodulehelt leidis Vanamees asutuse nimega *föderaalne migratsiooniteenistus* ja ka selle Krimmi esinduse telefoninumbri, mis muidugi ei vastanud. Numbreid oli toodud mitu ja üks lõpuks siiski vastas. Meeshääl teatas ülemuslikul toonil, et selliseid asju telefoni teel ei lahendata ning andis Krimmi konsulaadipunkti aadressi.

Simferoopolis mingit madistamist ei paistnud. Linn elas oma tavalist liiklusummikutega elu nagu ennegi. Vanamees leidis kõrvalises kohas paiknenud konsulaarpunkti suurivaevu üles. See asus mingi lahmaka hoone kõrvaltiivas. Föderaalne migratsiooniteenistus koosnes paarist toakesest lagedate riiulite, arvutiga kirjutuslaudade ja nende taga igavlevate naistega. Ühtki jutulesoovivat kodanikku ei paistnud kusagilt. Rääkimata üüratutest rahvamassidest ja järjekordadest koos eelregistreerimisvihikutega.

Aga ei väljastatud ka viisasid ega antud väljasõidulubasid. Mine heaga oma teed ja sõida jumala rahus. Ainult Krimmi

tagasipääsemisega saab keeruline olema. Küllakutse variant langes kohe ära. Neil polnud veel vastavaid kutseblankettegi. Üks võimalus oleks taotleda elamisluba, вид на жительство. Vanamehe garaažijutu peale hakkasid naised teda imelikult vaatama. Venemaal ei piisanud elamisloa saamiseks isegi maja omamisest.

Küpressisalu Koreizi surnuaias säras loojuva päikese kiirtes. Ääretu meri sulas kokku sinitaevaga. Paar hoonet Vanamehe loodusmaalil upuvad varsti roheluse sisse ära. Kuidas ta küll nii toreda koha elamiseks oli leidnud? Ehk annavad siiski garaaži ostulepingu ettenäitamisel viisa?

Äkki pani Vanamees tähele, et Lenini kõrvalt oli Vene lipp kadunud. Krimmi ja tatarlaste omad oli alles, aga keskmine varras seisis tühjalt. Bandeeralased? Või Samota tatarlaste kätetöö? Tähendab, mingid jõud siiski tegutsesid ...

Kõht Marina отбивная'sid täis ja uni juba silmas, jäi Vanamehe pilk peatuma kavalehel, mis teatriõhtust saadik lauanurgal vedeles. Tahe etendus tuli uuesti meelde. Vene mõisnik oli mõtelnud kõiksugu lollusi välja, et kuidagimoodi aega surnuks lüüa ja üksluist elu külakolkas millegagi sisustada. Kuid tolategemine ei pakkunud lõbu kauaks ja maad võttis uuesti tappev igavus. Tegevusetuse piinad sundisid mõisahärrat iga natukese aja tagant südantlõhestavalt õhkama: «Что делать, Господи!?». Lõpuks andis teenijarahvas, keda igapäevane kohustus härrale komejanti teha surmani ära oli tüüdanud, parunile nõu, kuidas igavusest lahti saada. «Жениться вам пора, барин!» Teil on aeg naist võtta, noorhärra! Naisega saaks mõisahärra igavusest igaveseks lahti. See lause oli ka etenduse pealkirjaks valitud.

Ja järsku Vanamees taipas. Kavalehel seisis kirjas retsept tema enda jaoks. Teil on aeg naine võtta, noorhärra! Abielu krõmtšankaga oli lahendus probleemile, kuidas Krimmis edasi elada. Teater oli andnud talle päästva idee. Kuidas sai Oscar Wilde väita, et igasugune kunst on täiesti kasutu?

Vanamehe käte vahelt oli Krimmis läbi käinud terve haaremitäis naisi, kes olid saabunud külla lootuses kuuma eesti poisi südant võita. Aga kõik nad olid pidanud pettunult lahkuma. Ta oli elanud nagu pirtsakas kuningatütar muinasjutus, kes kosjad alati tagasi lükkas. Kuid nüüd oli aeg pulmadeks küps. Tuli vaid otsustada, kes neist see õnnelik võiks olla. Vananeva printsi väljavalitu. Vanamees pani oma pea arhiivis tööle.

Suurem osa kandidaate oli sõitnud kohale seitsme maa ja mere tagant. Vabast Ukrainast saabunud enam pruudiks ei kõlvanud. Aga oli käinud ka kohalikke õnneotsijaid. Vanemadministraator Leena oli abielus. Krahvinna Larissa ees oli ta margi täis teinud. Sanatooriumi peaarsti Sakuraga oli koos eladagi proovinud. Musta sevrjuugaäri ajavale medõele meeldisid meestantsijate tagumikud. Baleriin Nataša oli pärast rinnavähi operatsiooni kadunud. Juristist kaksikute ema Anna? Külmakartlik sõjaväelane Inga? Ohvitseride klubi kõrendist pearaamatupidaja, kes otsis endale armastavat meest?

Üksteise järel avanesid paksemad ja kõhnemad toimikud vanade armastuslugudega. Nimekiri sai pikk ja kirev. Kuid pruuti selles ei leidunud. Vanamees oli ise kõigiga lõpu teinud. Alles polnud mitte ainsatki naist, kellele ta kandidatuur veel tõsiselt võetav võiks olla. Vanamees oli oma šansid ise maha mänginud. Siis, kui õige aeg oli Krimmis kanda kinnitada. Aga kes võis selle peale tulla, et okupatsioonivõimud sunnivad inimest abielluma?

Äkki Simferoopoli eestlaste esinaine Olga, kellele Vanamees oli jõulude paiku Eestist piparkoogimaitseaineid toonud? Jevpatorias elas kunstiõpetaja Lena, kellega suhted polnud edasi arenenud. Aga see oli viimati kirjutanud, et Maidan oli Ameerika kätetöö. Või katsetada siiski Nadežda Pavlovnaga? Teises kaalukategoorias küll, aga vähemasti noorem. Lõpuks ometi saaks Krimmi eestlaste ühendus midagi kasulikku korda saata.

Vanamees võttis juba telefoni pihku, kuid jäi mõttesse. Oma naha päästmiseks venemeelse naisega abielluda? Kuidas

lapsed sellesse suhtuksid? Mis näoga ta pärast Akslile otsa vaatab, kellel roobid alati venkude jaoks ahjus soojas olid? Kas tõesti tuli nii äärmusliku abinõu järele haarata? Äkki oskaks Olga mõnda vähem jubedat varianti soovitada? Või saadaks vähemasti küllakutsegi, kui vastavad blanketid ükskord valmis saavad? Miks küll ei võinud Zaporožje Krimmis asuda!

Vanamees pidas oma halastajaõega tunniajase telefonivestluse. Side oli õnneks taastunud. Mingisugune Miša Ivanov Moskvast oli käinud *odnoklassnikutes* Marinat luuramas. Keegi tundis endiselt Krimmi peigmehe tegemiste vastu huvi. Oma abiellumisplaanist Vanamees Marinale ei rääkinud. Registreeris lennu Kiievist Tallinna ja pani ennast kirja Vene saatkonna viisakeskuse vastuvõtule. Kahekümne kolme aastase vaheaja järel sõltus Vanamees jälle Moskvast.

Murel oli vastu õhtut õied lahti löönud. Kui Marina homme saabuks, võtaks ta vastu õitsva sakuraoksaga. Verandal oli palav, aga aknast välja küünitades lõi vastu jäine hingus. Vanamehe elugaraaž seisis näoga mere ja seljaga mägede poole. Päikesele valla, põhjatuulte eest kaitstud. Ideaalne asukoht. Akna alt sõitis mööda auto. Vanamees suutis mõista bussijuhtide jämedusi, kelle saatuseks oli elupäevad rooli keerata. Vaba inimese siestatundi paradiisis saatsid Elvis Presley magusad laulukesed. *It's now or never – my love won't wait.*

Õhtused uudised olid nii ja naa. Krimmis oli kinni võetud kakskümmend viis ukrainlast. „Parem sektor" olla kavatsenud terroriakte. Arvatavasti vaesed Karpaadi *gastarbeiterid.* Aga Vene väed lubati Ukraina piiri äärest tagasi tõmmata. Pärast Obama visiiti Saudi Araabiasse oli sõjapalavik hakanud langema. Seda seostati Venemaa hirmuga naftahinna pärast maailmaturul, kus šeigid võisid soovi korral languse valla päästa.

Maria kirjutas, et hingetõmbeaeg kestab paastu lõpuni. Aga maikuu pidavat tulema raske. Kui Donetskis ohtlikuks läheb, kirjutas seepia vastu, siis võtku poeg ja põgenegu. Vanamees viib

nad Eestisse. Või kui tarvis, siis veelgi kaugemale. Marina tütarde ja Maria pojaga – sellest talle piisas. Ei, siiski ka Olja oma Vladiku ja Dimassikuga. Sõda lahendaks Vanamehe naisteprobleemi. Poleks tarvis valida, vaid kogu kupatus tuleks varjule toimetada. Ise abiellub ta krõmtšankaga, aga oma kolm õde toimetab Eestisse. Selles, et Marika nad avasüli vastu võtaks, Vanamees ei kahelnud. Üksinda ei leidunud talle kodus kohta, sõjapõgenikest suurpere mahuks nende katuse alla lahedasti ära.

Unejutuks sai seekord Wikipediast *Anschluss.* See sarnanes üsnagi Baltikumi ja Krimmi okupeerimisele. Polnud midagi uut siin päikese all.

12.

Simferoopoli vaksalis tundus vaiksem kui tavaliselt. Isegi kassasabasid ei olnud. Maršrutkad seisid üksteise kõrval reas, karjuvad juhid keset platsi, kes püüdsid värvata sõitjaid oma bussidesse. Vanamees ei tundnud kevadiselt riietatud naist ära. Kuigi Olga seisis tornikella all nagu talvelgi, kui ta rongi pealt piparkoogimaitseainetega saabus.

Vanamees alustas ääriveeri juttu, kuid ei jõudnud veel kuhugi, kui Olga teda katkestas ja ise lahenduse välja pakkus. Vanameest päästaks ainult abielu krõmtšankaga. Naine läks oma mõttest elevile ja hakkas rääkima Šveitsis elavast pojast, kellel ta igal aastal külas käib. Reis oli kallis ja viisa hankimine tülikas. Asja teeks oluliselt lihtsamaks, kui Olgal poleks mitte Ukraina või Vene, vaid mõne Euroopa riigi kodakondsus. Sarnase probleemi tõttu sai ta Vanamehest hästi aru. Ja oli valmis hädasolijat ka aitama. Mõistuseabielu. Eesti kodakondsus Krimmi elamisloa vastu! Õnneks oli pühapäev ja ЗАГС ei töötanud. Lepiti kokku, et kõigepealt saadab Olga Vanamehele küllakutse. Kohe, kui

konsulaadipunktis vastavad blanketid tekivad. Operatsioon jätkub niipea, kui Vanamees Krimmis tagasi on.

Peigmees jättis pruudiga nägemist ja sammus perronile. Hinges vastakad tunded. Võtabki endale Olja naiseks, ainult mitte Novaja Kahhovka uragani. Aga saagu sest abielust mis saab, kõigepealt tuleb eluga kodumaale jõuda. Rong läbib tulevase rindejoone öösel. Jõuab ta ikka Kiievisse lennuki peale? NATO hinnangul viibisid Vene väed õnneks seisundis, kus rünnak võis alata alles kolme päeva pärast.

Piirivalve Džankois peale ei tulnud. Paar korda vilksatasid akna taga kaevikud ja soomusmasinad. Poolsaare tipus seisid vastamisi suurtükid ja tankitõkked. Rong sõitis ilma peatumata Krimmist välja. Alles Melitopolis uurisid Ukraina piirivalvurid passist kuupäevi. Režiimirikkumist ei tuvastatud. Sõda polnud alanud, üle rindejoone ei pidanud sõitma. Vanamees jõudis elusalt ja tervelt Kiievisse.

Maidan seisis endiselt barrikaadides. Gruševski ja Instituudi tänavad nägid välja nagu lahingutanner. Liiklusvoolu asemel täitsid sõidutee autokummidest kokkukuhjatud mäed. Kõnnitee sillutis oli üles kistud, kive oli läinud tarvis barrikaadidel. Asfalt oli kaetud paksu tuhakihiga. Terve laia Kreštšatiku täitis sõjaväelaager. Telgid olid paigutatud eri piirkondadest saabunud sotnjate kaupa. Ka idapoolsed oblastid Donetsk, Dnepropetrovsk, Herson, Odessa ja teised venekeelsed regioonid olid *Edina Krajna* eest väljas. Põlesid lõkked, podisesid katelokid. Tule ümber toimetasid habetunud sissivormis mehed. Keset Kiievi südalinna elati ehtsat laagrielu.

Tänavate ääres maas lebasid mustade lintidega ääristatud fotod näopiltidega. Ümbritsetud lillekuhjadega. Õiglasema elu nimel langenud *Taevase Sotnja* mälestuseks. Kiievi südalinn meenutas ühekorraga nii lahinguvälja, sõjaväelaagrit, prügimäge kui kalmistut. Aga Maidani vaim oli valmis uuteks katsumusteks. Vanamees sai jutule tahmase näoga mehega, kes meenutas rohkem bomži kui partisani.

„Barrikaadid kaovad siis, kui vahetub võim, mitte ainult tagumik kuldsel potil," teatas tahmanägu veendunult. Samas käis äri Maidani lahingumeenetega. Barrikaadide vahel pakkusid oma teeneid fotograafid, rahutuvid õlal. Vanamehele torkas pähe, et läbikukkunud oranži revolutsiooni president Juštšenko ja uue Maidani presidendikandidaat Porošenko olid kälimehed.

Anna oli jõudnud juba muretsema hakata, kui sõja jalust põgenev isa enne südaööd vihmases Tallinnas maandus. Ees seisid tihedad päevad. Peale asjaajamiste ja laste ülevaatuse tuli suhelda pressiga. Massiteabevahendid tahtsid otse sõjakoldest saabunud kaasmaalast rahvale esitleda. Meediakangelane ise kippus juba lahinguväljale tagasi. Aga tagasisaamisega läks asi järjest kahtlasemaks.

Ukraina idaosas kiskus järjest palavamaks. Krimmi sündmustest innustust saanud Donetski ja Luganski separatistid olid hõivanud valitsushooned ning kuulutanud välja rahvavabariigid. Järgmisena tuli palve võtta neidki Venemaa rüppe. Krimmi viiv raudtee läks läbi Zaporožje oblasti, mis piirnes mässuliste rahvavabariikidega. Kiiev oli alustanud nendega võitlust, mida kutsuti ATO. Anti-Terrori-Operatsioon. Nõupidamine USA, Euroopa Liidu, Ukraina ja Venemaa vahel oli kavas alles nädala pärast. Seis oli ärev. Kuhu ta üldse tagasi sõidab? Kriisikoldesse või juba rindele?

Aga minna tuli. Koreizi maja oli tarvis maha müüa. Muidu polnud millestki uut elu alustada. Kaugemalt paistis olukord alati koledam kui ise kohapeal olles. Ta kavatses seda ka rahvale öelda.

Kenakese grimeerijaga flirtides palus Vanamees, et see ta näost kortsud kaotaks, mida too ka teha lubas. Esimene saatelõik oligi otseintervjuu Krimmi teemal. Sellele pidi järgnema varem salvestatud lugu konnast, kes oli elanud karu kõhus.

Koduse spikri järgi kavatses Vanamees rääkida: a) rahulikult ja veretult toimunud okupatsioonist; b) sellele järgnenud segasest ajast ja hinnatõusust; c) surveabinõudest Vene kodanike juurdetekitamisel ja õitsele puhkenud fotoärist seosest vajadusega Vene

passipiltide järele; d) Ukraina varade natsionaliseerimisest ja e) löögi all olevast suvitushooajast. Mõtles rääkida ka Kiievist, mille südalinna umbes Viru väljakust kuni Vabaduse väljakuni ulatuval alal oli hõivanud barrikaadides sõjatanner. Jutu lõpetuseks oli tal välja mõeldud ilus kujund, et Krimm on nagu kõrvarõngas Ukraina kõrvas, mis selle mädanema ajas.

Noorukest naissaatejuhti poliitika ei huvitanud. Küsimused puudutasid Krimmi eluolu ja Vanamehe edasisi plaane. Aga Vanamees ei teadnud sedagi, kas ta üldse tagasi pääseb. Vene saatkonna viisakeskuse näitsiku segasest jutust paistis, et Krimmi pääsemine oli võimatult keeruliseks aetud. Ainuke võimalus tundus olevat lühiajaline turistiviisa. Aga isegi viisaga polnud pärale jõudmine sugugi kindel. Äsja oli presidendi kohusetäitja Turtšinov teatanud Ukraina kaitsenõukogu otsusest kaasata terrorismivastasesse operatsiooni sõjavägi. Mässulistele anti hommikuni aega valitsushooned vabastada ja relvad maha panna. Oli selge, et Donbassis ei lasta Krimmi stsenaariumil korduda. Vene välisminister nõudis lääneriikidelt, et need kutsuksid Ukraina korrale. Varahommikul pidi kogunema ÜRO julgeolekunõukogu. Kindral Laaneotsale näitasid talle teadaolevad märgid, et Venemaa oli valmis üritama Ida-Ukraina okupeerimist. USA lubas sanktsioone karmistada. Vsjevjov võrdles Venemaal puhkenud sõjahüsteeriat 1904. aasta Vene-Jaapani sõja ja Esimese maailmasõja eelse üldrahvaliku vaimustusega. Ja tuletas meelde, millega see lõppes. Ka Aksel mainis, et joovastus kaob siis, kui Venemaale hakkavad saabuma tinakirstud. Kui Ukraina tõesti peaks sõja võitma, siis võtaks ta ka Krimmi jõuga tagasi. Vanamees oleks nii või teisiti sõja jalus. Tulevik paistis tume ja Vanamehel polnud aimugi, mis tast edasi saab.

Õnneks sai saateaeg otsa, sest karu kõhus elanud konn ootas oma järge. Kõrvarõnga kujund jäi kasutamata. Selle asemel kuulutas Vanamees lõpetuseks, et Eesti konn Vene karu kõhtu elama küll ei jää.

13.

Parkidesse ja aedadesse oli vahepeal tekkinud õrn lehestik. Rohelus varjas räämas katused ja mahendas poolikuid ehitisi. Kahvatu poolkuu ei tahtnud taevast kaduda. Oli vaikne laupäev enne lihavõttepühi. Sel aastal tõusis Kristus katoliiklastel ja õigeusklikel surnust üles ühel ja samal ajal. Vanamees tegi teed ja luges päikese käes raamatut „Kes tegi jumala?". Olemine oli ebamaine nagu sellisele päevale kohane. Tasus ikka raha kulutada, et koju tagasi saada.

Ukrainas puhusid uued tuuled isegi raudteel. Kiievis ei julgenud vagunisaatjad ilma piletita rongi peale võtta. Lõpuks üks nõustus kuuekordse tasu eest. Vanamees sõitis nagu nõukogude parteitöötaja SV-vagunis (Специальный Вагон). Kaheses kupees koos sihvkasid järava paksuga. Kolmekuuline äriviisa passis. Milleks oli Vene saatkonna juures mingisugune viisakeskus, kui suvaline turismifirma sai konsulaadist kolme päevaga kiirviisa? Müstiline Venemaa.

Eestis said asjad korda aetud, kuid Vanameest oli manitsetud ettevaatlikkusele. Ta olla palju lobisenud ja sai soovituse edaspidi keel hammaste taga hoida. Aga intervjuud olid antud, lapsed üle vaadatud ja võis asuda tagasiteele. Vene regulaarväed polnud Ukrainasse tunginud. Vanamees pääses õnnelikult läbi. Kuid verevalamine Donbassis jätkus ja piiritagused ähvardused hoisid pinget üleval. Slavjanski kandis oli röövitud OSCE vaatlejad, kes olid siiamaani kadunud. Tatarlaste liidrit Džemiljovi ei lastud enam Krimmi. Üks IT-guru oli Venemaalt koos meeskonnaga jalga lasknud. Varsti jäigi sinna ainult zombeeritud rahvamass. Koos käputäie patriootidega, kes ootasid koduarestis oma tundi nagu igavene opositsionäär Navalnõi.

Keegi teadjamees kirjutas, et ka Putini lähikonda olid jäänud alles ainult kagebešnikud. Mitte ühtegi ökonomisti, kes oleks talle öelnud, et riik, mille rahvuslik koguprodukt moodustas kuus protsenti NATO maade omast, ei suuda pidada sõda Ukraina vastu,

keda toetas kogu läänemaailm. Teine analüütik nimetas olukorda Kremlis ГКЧП-2. Aga erinevalt 1991. aasta riigipöördest, mis sai saatuslikuks Gorbatšovile, olevat „Putši nr 2" korraldanud Putin ise, kes soovist võimule jääda oma senistele sõpradele selja pööras.

Sama teemat arendas edasi ka „Financial Times". Majanduslehe arvates olid Vene oligarhid väga pragmaatilised inimesed, kel hakkas saama toimuvast kõrini. Hallides ülikondades mehed võivad ilmuda Putini juurde varem, kui oskame arvata. Lugejale anti mõista, et lähenes impeeriumi või vähemasti valitseva kliki lõpp. Seda kinnitavat ka ägenevad lahingud Donbassis. Agoonias loom oli alati raevukas.

Hruštšovi tütretütar, kes oli sotsioloog ja elas USA-s, väitis küll, et suurt sõda ei tulevat. Ukraina vastu piisas rohelistest mehikestestki. Üks välisajakirjanik nimetas Donbassis toimuvat Ukraina ühepoolseks sõjaks Venemaaga (*lopsided war*). Kiievi ajutine valitsus, kes kartis riigi edasist tükeldamist, oli võtnud ette saamatu terrorivastase operatsiooni. Kuid selgus, et Ukraina julgeolekujõud olid demoraliseerunud ja Vene nuhke täis pikitud. Regulaararmee aga alavarustatud ja ette valmistamata, et vastu saada hästirelvastatud ja tigedatele separatistidele. Donetski oblastis oli juba viisteist omavalitsuse ja miilitsa hoonet mässuliste kätte langenud. Luganskis olid venemeelsed hõivanud telejaama. Kusagil oli miilits siiski ka keeldunud relvi maha panemast ja jaoskond jäänud vallutamata. Presidendi kohusetäitja Turtšinov tunnistas, et Ukrainal puudub kontroll Donetski ja Luganski oblastite üle. Kuidas sai riigivõim ennast niimoodi nurka mängida? Janukovitš oli oma riigi lagundamise kallal kõvasti töötanud.

Keegi naiskorrespondent küll väitis, et Donetski bandiidid olid otsustanud jääda Ukraina koosseisu. Nad olla taibanud, et isetegevuslik söekaevandamine kodustest šahtidest, mida *dõrkadeks* kutsuti, võib Venemaaga ühinedes ära lõppeda, klientuur kaduda ja äri haprasti minna. Bandiitidel oli Donbassis sõnaõigust.

Rindekorrespondentideks olid tihtipeale naised. Eestis Kannel, soomlastel Manninen, venelastel tapetud Politkovskaja. Vanamehelgi oli isiklik naiskirjasaatja, kelle teatel oli Donetskis hiljuti tulistatud rahulikku meeleavaldust. Üliõpilasi oli pekstud, üks inimene saanud surma. Maria ise oli napilt terve nahaga pääsenud. Nüüd lugesid haavatuid ja alandatuid kokku. Maria kartis hommikuti last kooli saata. Igasugune Ukraina-meelsus võis saada saatuslikuks.

Selline oli olukord, kui Eesti erikorrespondent tagasi Krimmi jõudis. Moskvas valmistuti võiduparaadiks Punasel väljakul nagu nõukaajal. Kiievi Maidan Nezaležnosti oli sõjaväelaager. Sõltumatus ei tulnud ilma verise võitluseta.

Aga põrgusse need sõjajutud! Ees ootasid lihavõttepühad koos lihaliku armastusega. Zaporožjes kehtis endiselt Ukraina võim, kes andis rahvale kolm vaba päeva. Marina loksus juba kusagil Simferoopoli ja Jalta vahel. Vanamees oli maja üle imenud, habeme ära ajanud ja lilled igaks juhuks õhtul valmis ostnud.

„Nüüd on kõik kallis," oli lillemüüja kahetsevalt naeratades teatanud, kui Vanamees rooside hinna üle imestas. Banaanikilo oli hüpanud viieteistkümnelt grivnalt kahekümne seitsmele. Šokolaadiriiul oli tühi. Poed võtsid vastu nii grivnasid kui rublasid. Alguses kehtestatud vahetuskurss 3,7 rublat grivna eest, mis peagi langes 3,1 peale, oli nüüd kõigest 2,8. Ukraina kaupmeeste kahjuks. Vanamees tahtis vee eest maksta, aga «Ощадбанк» keeldus raha vastu võtmast. Üksik pangaeit istus tigedana luugi taga. Krimmi kaheksasajast pangakontorist oli alles jäänud sada. Ettevõtjad pidid seisma tundide kaupa sabas, maksekorraldused näpus. Simferoopolis oli migratsiooniteenistuse õuele moodustunud enam kui tuhandest inimesest koosnev järjekord. Vene passi tahtjatest ja Ukraina kodanikuks jääda soovijatest. Lisaks oli Krimmi tabanud veepuudus, sest Ukraina oli keeranud kinni Dnepri kraani. Põhja-Krimmi kanal jäi kuivale, mis seadis ohtu stepialade viljasaagi. Naabri-Slaviku akna külge oli seotud Georgi lint.

Enam ei olnud sellist kohta, kuhu seda Colorado mardikat ei oleks kinnitatud. Autopeeglite ja antennide küljest levisid need jalgrattasadulate külge, sealt koolilaste pluuside külge ja ikka nõnda edasi. Kui neid nii palju sai, tuli Vanamehel ähmaselt meelde, et ema kirjutuslaua sahtlis oli vedelnud Stalini pildiga medal, mille nõelapadi oli samasugune kollase- ja pruunitriibuline. Kellele see võis antud olla? Vaevalt, et parteitule alevikooliõpetajale.

Marina saabus pungil seljakotiga, kuigi Vanamees oli keelanud tal nii rasket koormat tassida. Pärast hommikueinet päikselisel verandal, saabumis*dominod* ja väljapuhkamist läksid nad mere äärde.

Emade ja laste sanatoorium „Jasnaja Poljana" ei töötanud. Vorontsovi pargi poolt tulnud buss sõitis pooltühjalt Jalta suunas. Ka „Ukraina" pargis ja terrassidel ei liikunud ühtki hingelist. Sanatooriumi küljest pungunud erahotell „Rubikon" paistis samuti lage olevat.

Rannas lehvisid Vene lipud. Üksikud päevitajad olid ilmselt kohalikud, kes ilusat puhkepäeva ära kasutasid. Hambuline vaal ründas muuliseinal väikseid mereloomi. Delfiine polnud näha, ehkki oli juba aeg ja meri sobivalt vaikne. Vesi oli Marina jaoks alles külm, aga Aafrika rannas oli mõnus oma privaatplaažil pikutada ja uudiseid vahetada.

Pärast kohustuslikke protseduure tegid nad alumisel teel väikese luureretke. Isegi Pääsupesa oli turistidest lage. Igavlevad suveniirimüüjad lahendasid ristsõnu. Siinseal võõbati hotelle ja kõrtse maipühade ootuses ja lootuses. Vanamehe ärplemine internetis, et Krimmi turismisuvi on üksnes tema päralt, paistis tõeks saavat.

Marina seljakotis saabunud purkide sisu oli Ukraina tasemel. Ka „Inkermani" punane vein noorte veinide kollektsioonist polnud halvemaks läinud. Aga Moskva lavatähtede loominguline autoriekskusiiv Tšehhovi teatris osutus raha maha viskamiseks. Vanamees ei suutnud eitede mõttetut kisa üle ühe vaatuse välja kannatada. Marinal jäi nägemata, kuidas publik eesriide sulgudes vaimustunult püsti kargab ja armastatud filmidiivad lillemerre uputab. Vanamees ootas juba sügisest Tšehhovi festivali, mille sada korda paremad etendused kolm korda odavamate piletitega läksid sageli pooltühjale saalile.

Pühapäev oli surnute mälestamise päev. Marina oli mehe haua juba nädala sees korda teinud. Vanamees viis ta lõunarannikult välja Baidari orgu, mida kutsuti Krimmi Šveitsiks. Oli alles aprilli lõpp, aga päike kõrvetas suviselt. Viimane hetk oli nautida kanjoni haljast rohelust. Järgmisel kevadel nad vaevalt seda enam teevad.

Äkki summutas tume urin kärestiku rõõmsa vulina. Üle imettegeva allika lendas kaks musta pommitajat. Sõjalennukid olid Krimmi taevas nüüd igapäevane nähtus. Ei kuulnud isegi seda, kui helistas maakler. Tahtis saada rohkem maja fotosid. Klient Venemaalt oli huvitatud. Krimmi kinnisvaraturg olevat märgatavalt elavnenud.

Õhtune Jalta oli täis purjus inimesi. Rahvas saabus omaste haudadel peetud piknikult, nagu usukomme nõudis. Bussis läks reisijate vahel löömaks. Maršrutka seisis tükk aega Oreandas kaljuseina ääres, kuni mehed õues üksteist tümitasid. Kui sõit lõpuks jätkus, kukkusid naised välja selgitama, kellel meestest oli õigus. Krimmis elas kuuma verega rahvas.

Vanamees vaatas bussiakendest mööda libisevat räämas kurjatnikku, tammus higisena jalalt jalale, kuulas ägedamaks muutuvat kisa ja tundis, et talle aitab. Ta tahtis siit minema. Kui mõnus ka ei olnud elada pehmes kliimas, kui imelised ka ei olnud Must meri ja kaljused mäed, kui õnnelikku elu ta ka ei elanud – kõigest oli isu otsas. See polnud enam tema Krimm. Lärm Via Militaresel käis aina rohkem närvidele. Nolkide rolleripirin lõikas ajju teravamalt kui varem. Naabri kopsimine tegi tigedaks. Tee mere äärde tundus veelgi räpasem. Solgioja ainsa avaliku randapääsu treppidel voolas endistviisi. Parki kerkisid saja-aastaste kadakate asemele järjest uued majad. Koreizi kasimatus käis närvidele.

Ta enda maja ilmutas juba lagunemise märke. Lekkiv katus muutis odava interjööri veelgi näotumaks. Vene lipud ja Georgi lindid haavasid silma.

Ukraina ajal oli ta püüdnud silma kinni pigistada. Aga nüüd ei tahtnud see enam õnnestuda. Okupatsioon oli kiskunud katte inetuselt maha. Nüüd oli Krimm alasti kõigi oma puudustega. Oli isegi ime, et ta siin kaheksa aastat oli vastu pidanud. Koos Vene võimutsemisega muutus elu talumatuks.

Enamasti ei tähendanud maakleri jutt midagi. Kuid seekord saabus ta tõesti koos kliendiga maja vaatama. Paks kasahhitar mahtus vaevu trepil korruste vahel liikuma. Aga sattus merevaatest vaimustusse ja seletas õhinal, millised ümberehitused ta kavatseb majas ette võtta. Pöörab trepi teisipidi ja teostab muid utoopilisi visioone. Hinda kuuldes ei teinud teist nägugi. Vanamehe südames süttis uus lootusekiir. Äkki läheb tõesti õnneks ja ta saab siit enne minema, kui Krimmis elu põrguks läheb? Kui majast normaalse hinnaga tahti saaks, võiks kas või Ekvadoris uut elu alustada. Suvi lähenes. Elumuutused samuti. Tantsima vist enam ei lähegi.

Marina ära saatnud, viskas Vanamees pilgu päevauudistele. Aga parem, kui ta seda vastu ööd teinud ei oleks. Veri voolas juba ka Odessas. Kuni nemad viibisid Baidari orus, oli Odessas läinud kähmluseks venemeelsete ja Ukraina-pooldajate vahel. Miilits toetas küll separatiste, aga lahinguks üle kasvanud kokkupõrge lõppes venemeelsete lõksujäämisega ametiühingute majja. Puhkes tulekahju, mille tulemuseks oli nelikümmend kaks laipa. Järgnès leinavaikus. Odessa oli šokis. Operatsioon „Novorossija" oli saanud esimese tagasilöögi. Kuid Ukraina-vastased ähvardused läksid järjest ägedamaks. Venemaal moodustati vabatahtlike pataljone bandeerafašistidega võitlemiseks: Tšetšeeni sõja veterane seal jätkus. Vene riigimeedia küttis üles sõjahüsteeriat.

Millega see kõik lõpeb, selles läksid analüütikute arvamused lahku nagu alati. Ühed väitsid veendunult, et Lääne sanktsioonid viivad Vene majanduse kiiresti põhja. Ühes sellega ka Putini ta köietantsijaosavusega. Teised olid sama kindlad, et mida halvemaks muutub olukord Venemaal, seda enam rahvas teda toetab, sest süüdi oli ju Lääs. Venemaa täidab oma maailmaajaloolist missiooni päästa inimkond kurja küüsist. Ajakiri „Spiegel" nimetas Vene propagandat ehkfašistlikuks, millel polevat NSV Liidu vasakideoloogiaga midagi ühist. Aga katse pimeduseriiki taastada on interneti tõttu määratud läbikukkumisele. Ajalugu kordub farsina.

Saksamaale võis toimuv paista farsina, aga Ukrainas kaotasid iga päev noored mehed elu. Slavjanskis käisid lahingud vahelduva eduga. ATO väed tegutsesid nüüd CIA nõuandjate juhtimisel. Aga Lugandonis, nagu mässulist piirkonda oli kutsuma hakatud, peremehetsesid endiselt venemeelsed separatistid. Luganda ja Donbabwe rahvavabariigid. Maria oli saatnud Vanamehele Donetski patriootide läkituse. Selles kutsuti inimesi mitte panema oma elu ohtu demonstratsioonidel, vaid organiseeruma põrandaaluseks võitluseks. Donetski rahvavabariiki polevat kauaks, sest doteeritaval söel ei saa ükski riik püsida. Venemaal aga polevat sellist viletsust kaela vaja. Maria oli vapper naine.

Üks uudis puudutas Vanameest otseselt. Portaali *mail.ru* teatel oli Ukraina sulgenud piiri Krimmiga. Kas tõesti võis selline asi võimalik olla? Kuidas siis vabast Ukrainast tuleva toidu ja armastusega jääb?

Marinat vastu ööd ehmatada polnud tarvis. Nagunii on see nende viimane kevad Krimmis. Võib-olla tuleb Vanamees veel kunagi siia tagasi. Vaatama, mis Krimmi saarest on saanud. Aga praegu tahtis ta ainult ära. Nad olid Marinaga vaadanud uue peatuspaigagi valmis, kuhu pärast Koreiziga lõpparve tegemist platseeruda. Aasovi mere ääres Novokonstantinovkas leidus vaikne koht ilusa liivarannaga. Mitte kaugel Zaporožjest. Vanamees oli rahvale lubanud, et Eesti konn Vene karu kõhtu elama ei jää.

14.

Jalta oli ehitud Aksjonovi ja Konstantinovi piltidega. Uued võimumehed tänasid Suure Isamaasõja veterane, kes olid õpetanud neid armastama kodumaad, vihkama vaenlast ja võitma. Nõnda said neist tänapäeva fašismi puruks löönud kangelased. Tänavatel sõitsid opelid ja volkswagenid, tagaklaasil kiri «На Берлин!». Ühe auto aknalt vaatas vastu Adolf Hitler, püstolitoru meelekohta surutud. Koos allkirjaga «Меркель, можем помочь!». Lähenes üheksas mai. Krimm valmistus tähistama ajaloolist võitu Saksamaa üle, kelle autosid nüüd Vene lippude ja Georgi lintidega ehiti. Sõda oli lõppenud küll juba kaheksandal mail Saksamaa kapituleerumisega Reimsis. Kuid päev hiljem korraldati Nõukogude Liidu nõudmisel Berliinis alistumistseremoonia koos vajaliku pidulikkusega. Nii vanu kui uusi võite tuli rahvale meelde jäävalt tähistada. Venemaa president, kelle vennasrahvas ukrainlased olid ristinud *huiloks*, pidi saabuma võidupühal kangelaslinna Sevastoopolisse oma uusi valdusi üle vaatama.

Pidupäeva künnisel leidus päevitajaid juba igas plaaživahes. Mõni neist oleks sobinud ka Vanamehe käsiraamatusse. Aga kirjatöö oli soiku jäänud. Keda huvitaks veel slaavi naiste hingeelu, kui Ukraina ja Venemaa pidasid omavahel sõda? Ja Krimm oli muutunud ligipääsmatuks nagu pidalitõbiste saar Spinalonga? Nüüd läks tarvis ellujäämise juhendit, mitte armastuseõpikut.

Võidupühal õnnitles Vanameest Maria. Ütles, et kevadel tahaks ta emmata tervet maailma. Isegi siis, kui lootused ei täitu. Luges luuletuse varasest hommikust Bugi jõel, mille kaldal poisikesed pidid vaenlase rünnaku vastu võtma. Armastatud kodumaad kaitstes igaveseks oma sõpru kaotama. Kuni lõpuks veristena taganesid Kremli tuuliste müüride alla. Mehistudes kaevikutes aastaga kolme võrra, õppisid nad vaenlast võitma. Lõid kurja jõud Stalingradi alla puruks, jõudsid elusatena Berliini välja ja vabastasid pool Euroopat fašismi ikkest. Täna, võidumarsi helisid kuuldes, rind ordenitest raske, ei peegeldunud veteranide kortsulistel nägudel häda ega valu, vaid uhkus toonase maiparaadi üle Reichstagi ees. Selline oli luuletuse sisu, mille Maria telefonis paatosega ette kandis. Ning teatas siis ühe soojaga, et nemad pojaga kavatsevad minna kolmekümne viienda patarei juurde.

Kuuldust üllatunud, küsis Vanamees, kuidas Marial võidupüha kulgeb. Kas jõudis ikka kõiki veterane suudelda. *Prazdnik* oli olnud suurepärane. Kogu rahvas oli pidutsenud, väikestest suurteni välja. Isegi noored olid laulusõnu osanud. Siiski oli Maria häälest tunda, et ta rõõm oli vähemasti osalt teeseldud. Ta viis jutu kuumale ilmale ja küsis, kas Eestis on vihmane nagu alati. Vanamees vastas, et eks varsti paistab, aga esialgu muretseb ta oma palmi pärast, et see ära ei kõrbeks.

„Te olete Krimmis?“

Nüüd oli Maria kord üllatuda, hääle järgi otsustades üsna ebameeldivalt.

„Võiks vähemalt palmgi siia mälestuseks must maha jääda,“ seletas Vanamees.

Maria oli hetke vait, nagu seediks olukorda.

„Võib-olla õnnestub meil veel koos tassike teed juua?“

„Ei tea kus?“ küsis Vanamees irooniliselt. *„Kui te kavatsete Krimmi tulla, siis ma muidugi ootan teid ära. Ainult võiksite ette teatada, et jõuaksin rongi vastu. Lennujaam teenindab ainult Moskva lende.“*

„Milleks teile vaksal või lennujaam?“ imestas Maria. *„Eks võib ka seal kohtuda, kui te just tahate.“*

Vanamees ütles, et mõnikord on tal raske taibata, kui kaugel Maria tema majauksest parajasti asub.

„Oletan, et teil ei ole enam külalisi Luganskist, Donetskist ja teistest minu kodumaa linnadest?“ torkas Maria.

„Ei ole. Ega ole ka ette näha,“ tunnistas Vanamees.

„See on ajutine häda,“ lohutas Maria. *“Tulevad uued külalised Rossijast. Või Novorossijast.“*

„Ma olen nüüd illegaal, Maria. Välismaine bomž ilma elamisloata oma garaažis. Nagu maja ära müün, olen siit läinud.“

„Ma olen Sevastoopolis ja ära sõita praegu ei kavatse,“ teatas Maria. *„Ma ju ütlesin, et me läheme kolmekümne viienda patarei juurde.“*

Vanamees oli arvanud, et patarei asub Maidanil. Aga Maria istus pojaga kohvikus ja redigeeris mingit uudisnuppu televisioonile, kus ta nüüd töötas.

„Tühja selle televisiooniga,“ arvas Vanamees. *„Teile anti poeg tagasi?“*

Maria oli ainuke inimene oma suures suguseltsis, keda tema Serjoža kuulas, austas, kallistas ja häid sõnu ütles. Maria poleks uskunud, et tema etteaste nii ruttu kätte jõuab. Vanamehele tundus garaažiust avades veel praegugi, et selle taga seisab mustas kleidis naine, leinakimp peos. Maria vabandas oma ootamatu interventsiooni pärast võõrale territooriumile. Tal oli siis hädavajalik kellegagi suhelda. Et vaid mitte iseendaga jääda. Vanamees vabandas omakorda, et kõik nii lollisti välja kukkus. Äkki võiksid nad teha duubli number kaks?

Kolme tunni pärast istus Maria Vanamehe juures verandal, seljas kollast värvi pluus ja tumesinine napivõitu suveseelik.

„Te pole enam meie sõpruse vastu?“

Maria saatis tumedate kulmude alt terava pilgu. Vanamehele meenus ukraina mustkulmude kodanikualgatus.

„Ei,“ vastas ta. Ise tundis, et polnud Maria vastu ikka veel ükskõikne.

Klubist kostis nõukogude patriootilist muusikat. Pidupäevaüritused jätkusid kontserdiga. Maria tundis huvi, missugune arvamus Vanamehel oli temast kujunenud pärast nende omapäraseid kohtumisi. Oli ta oma peas Mariast pusle kokku pannud?

“Jagage oma muljeid!”

Vanamehel polnud mitte ainsatki pusletükki. Eelmisel aastal oli Mariat vaevanud identiteedikriis ja puudusid ematunded. Täna paistis asi olevat vastupidi. Siis oli raamatupidamine, vahepeal seakasvatus, nüüd juba televisioon. Jaltas oli Maria mänginud mingisugust koketti, ehkki tegelikult oli muserdatud perekonnadraamast. Vanamehe koju saabus leinariides nagu lõbus lesk. Täna esines rõõmsa kevadtüdrukuna, kuigi ümberringi toimus tragöödia. Milleks see maskeraad? Võibolla jätaks seekord oma kamuflaaži? Eraldusmärkideta tegelasi oli niigi küllalt. Vanamees tundis ennast mingisuguse katsejänesena. Kus kohas Maria praegu üldse elas?

„Te lubasite mulle teed pakkuda.“

Via Militaresel sõitis mööda võidukas seltskond, Vene lipud autoakendest väljas.

„Kevad mõjub mulle alati vapustavalt,“ ütles Maria mornilt. *„Nii meeldiv on talveunest ärgata. Kuidas kõik on muutunud...“*

Vanamees serveeris teed Julia kruusides ja jutustas kunagi Krimmi pulmareisi ajal tehtud fotost, millel nad seisavad naisega Simferoopolis tanki kõrval.

„Kes oleks võinud arvata, et tankid ronivad mälestusmärkidelt alla ja hakkavad Krimmis uuesti ringi sõitma. Milleks te praegu *siia tulite?“*

„Ma olen endiselt tööse uppunud,“ ütles Maria pärast pausi. *„Olen täielikuks töönarkomaaniks muutunud.“*

„Kuni järgmise identiteedikriisini.“

„Ma ise tahan seda! Mitte hetkegi rahu, mitte ainsat minutitki iseenda jaoks. Ma elan oma tööst. Mul ei ole isiklikku elu. Mul ei ole mehi ega sõpru. On ainult töö, millele ma andun täielikult. Ja muidugi poeg.“

Maria pihtimus mõjus üllatavalt.

„Ja kuhu teie Kazantipi krahv siis sai?“

„Ainult ilma Kazantipita!“ ütles Maria järsult ja vaatas telefonis kella. *„Meil on praegu selline periood pojaga, kus ma rahustan teda, kontrollin, panen kindlatesse raamidesse.“*

„Aga lapse vabadus, millele te ise nii uhke olite?“ küsis Vanamees, kelle silmade ette kerkis Jesenia tütar piimaklaasi taga.

Maria oli vabaduse saanud vanuses, kui ta peas juba midagi liikus. Ta ei mäletanud täpselt, millal ta isa silmis inimeseks sai, kuid kuueselt pidi ta iga päev trükitähtedega raamatuid ümber kirjutama. Ta võis seda teha suvalisel ajal (vabadus!), kuid isa tulekuks pidi päevanorm täidetud olema. Või see, kuidas isa teda hommikuti üles ajas, et koos võimelda läbi tema «не хочу!». Maria oli alati tahtnud isa lootusi õigustada. Ja oli õnnelik, et sai isa elu ajal mitu korda kuulda: *„Maša, ma olen sinu üle uhke.“*

„Ja kus teie poeg siis on?“

„Te tahate temaga tuttavaks saada?“

„Kui mahun teie raamidesse.“

„Ta on Sevastoopolis.“

„Üksinda? Ja ei karda?“

„Vähe on asju jäänud, mida ta veel kardaks,“ ütles Maria, aga vaatas rahutult telefoni.

„Ma ei tea isegi seda, kus te siis olite, kui kõik see juhtus.“

Maria ei kartnud Krimmis ukraina rahvusvärvidesse riietuda.

„Olin Kiievis, ja Lvovis, ja Donetskis.“

See teema tundus teda ärritavat, kuid Vanamees ei suutnud ennast pidada.

„Kiievis!? Mis te seal tegite?“

„Mäletate, Mikhel, te ütlesite, et teile meeldiks urgitseda minu hinges ja haavades. Lubage, et ma alustan esimesena. Rääkige mulle oma armastusest!“

„Millisest armastusest? Ma olen seepia!“

„No aitab juba solvumisest!“

„See pole kevadine teema.“

„Armastus ei ole kevadine teema?“

„Minu oma mitte.“

Akna alt kostis võidukat lärmi, mis käis üle kontserdi.

„Meie saatkonna naised olid ka Maidanil,“ ütles Vanamees. *„Viisid sinna toitu, teed, suitsu. Kõige hirmsamatel öödel olid seal.“*

Sellest oli ta kuulnud Kiievis Marinale Eesti viisat hankides.

„Rääkige oma armastusest, katsejänes!“ nõudis Maria järsult, nagu teeks Maidani meenutamine talle haiget. *„Lubage edaspidi teie poole selle nimega pöörduda.“*

„Uus katse hakkab pihta? Jänese armuseiklused?“

Rõdule ilmus naabri-Igor, kes pidupäeva puhul oli Krimmi omakaitse vormis.

„Teil on õigus,“ nõustus Maria. *„Armastus ei ole selle kevade teema.“*

„Pealegi – millal see oli! Möödunud sajandil!“ teeskles Vanamees puiklemist. Ehkki mälestused tollest ajast olid kõige meeldivamad.

“Kaheksakümne kaheksas aasta oli Eestis unustamatu.“

„Unustamatu jänese armastuse pärast?“

„Muidugi! Teid ei olnud siis veel armastatud isal plaaniski.“

„Eksite! Sel aastal ma suvitasin Eestis sugulaste juures.“

„Teil vedas,“ ütles Vanamees lusikaga mett tõstes. *„Nägite, kuidas sündis esimene rahvarinne Nõukogude Liidus. Siis tõi kevad vabaduse, mitte okupatsiooni.“*

„Ei, seda ma ei näinud,“ ütles Maria teed rüübates. *„Aga Kiievis tegin sama mida kõik ukrainlased, kellele on oma kodumaa kallis.“*

„Teil sündis vabadus talvel, aga meil suvel,“ meenutas Vanamees mõnuga.*“Olid parajasti valged ööd. Igast maanurgast sõitsid inimesed Tallinnasse kokku. Rahvas kogunes lauluväljakule. See on meie Maidan. Ma nägin teid juba seal.“*

„Ma olin siis kaheksa-aastane.“

„Mäletan. Teil oli pats peas.“

„Oli.“

„Ja te sõite vahukoort.“

„Mu sugulased olid juba vanad inimesed,“ ütles Maria tõsiselt.

„Lauluväljakule tulid nii vanad kui noored. Kuigi Nõukogude Liidus ei tehtud midagi ilma ülevalt poolt tulnud käsuta. *Riigimeedia karjus*

ka siis „See kõik on Ameerika!". Ehkki meie Maidanil inimesed ainult laulsid. Võtsid üksteisel kätest kinni ja laulev rahvamass lainetas nagu meri. Meie vabadusvõitlust hakati kutsumagi laulvaks revolutsiooniks. Ilmusid välja sinimustvalged lipud, mis olid pool sajandit kusagil pööningul peidus olnud. Kahju, et te seda ei näinud."

„Minu sugulased ei olnud eestlased."

„Mis siis. Vaenlane on meil üks. Teie pojal oli õigus."

„Mida te silmas peate?"

„Draakon ei õgi päid mitte sadade, vaid miljonite kaupa."

Maria kortsutas kulmu.

"Katsejänes pidi rääkima oma armastusest."

"Mina olin samuti seal, koos oma perekonnaga," meenutas Vanamees. *"Mis siis tundus alles nii kindel."*

"Jänese armastus on seotud laulva revolutsooniga?"

"Kõige otsesemalt!"

„Selge," ütles Maria muigega. *„Jätkake."*

„Tänan," ütles Vanamees. *„Ise ei näinud rahvarinnetki. Ainult vahuseid pilvi sõi."*

„Mikhel, ma ei pidanud teie kodumaa-armastust silmas."

Igor kiskus koos oma kambajõmmiga rõdul suitsu.

„Vabadus ongi õnn," ütles Vanamees. *„Kui saaks ainult elada ilma nendeta...* без «вежливых людей»."

„Praegu on Donetskis hullem, kui oli Maidanil," lausus Maria mornilt. *„Seal sa teadsid, et riigilipp ja hümn on su kaitse ja lootus. Aga Donetskis on see ajendiks sulle kallale tungida. Ja pole tähtis, oled sa poiss või tüdruk."*

„Te elate Donetskis?!" hüüdis Vanamees kohkunult.

„Te lubasite rääkida jänese armastusest," ütles Maria sarkasmiga. *„Oma rahvuspargis."*

Vanamees kogus ennast hetke.

„Juhtus nii, et tolsamal kevadel valiti mind ajakirja peatoimetajaks," ütles ta nagu vastu tahtmist ja ohkas. *„Kõrvalt paistab kõik banaalne. Tüüpiline šefi afäär noore sekretäriga."*

„Mind hakkab juba huvitama."

„Enne Nõukogude Liidu lagunemist valitses meil korralik bardakk. Üleliiduline turg kukkus kokku. Tehased jäid seisma, inimesed istusid ilma tööta, poes polnud enam kõige tavalisemaidki asju. Ainult hinnad tõusid nagu praegu Krimmis. Varsti ei müüdud enam rublade eest midagi. Üksnes *valuuta eest, kel seda oli. „Suur kaos" nagu Vorontsovi pargis."*

„Nii me teie armastuseni välja ei jõua," ütles Maria kella vaadates.

„Ma olen juba ligidal. Meie vabaduse eufooria kasvas üle šokiteraapiaks. Inimesi haaras hirm tuleviku pärast. Keegi ei teadnud, mida toob homne päev. Juba tegutsesid uued majandusjõud, sündisid kooperatiivid ja eraettevõtted, vaikselt ehitati teist ühiskonda, milles elamiseks me polnud üldse valmis. Igaüks püüdis leida endale õlekõrt, et kuidagi *vee peale jääda. Ma sain aru, et mu haridus ja oskused ei maksa enam midagi. Aga õppida polnud kusagil ega olnud ka aega. Ma tundsin ennast ülearuse inimesena. Aga mul oli perekond ja kolm last! See oli hirmus. Ma kadestasin alati inimesi, kes oskasid äri ajada."*

„Ärge dramatiseerige, Mikhel," ütles Maria tüdinud häälega. *„Te olite ju ajakirja peatoimetaja."*

„Just nimelt! Aga paberit, mille peale trükkida, ju ei olnud! Tarned teie Korjukovkast või Slonimskist olid ära lõpetatud. Lugejad peaaegu nälgisid. Tiraažid kuivasid kokku. Tellijad kadusid. Riiklikud struktuurid *lagunesid. Kultuuriasutused olid kriisis. Me ootasime toimetuses iga päev, millal meid kinni pannakse. Nöör peatoimetaja kaelas tõmbus koomale..."*

Kui Vanamees oli monoloogi lõpetanud, tõstis Maria pea ja vaatas talle otsa.

„Teate, Mikhel," ütles ta rahulikult. *„Viimasel ajal olen ma harjunud magama koos püssiga."*

„Püssiga?!" hüüdis Vanamees. *„Te magate püssiga?!"*

Rõdult kostis meeste naeru. Maria langetas uuesti pilgu.

„Mul on hinges segu meeleheitest, väsimusest ja patriotismist. Ma ei tea, mida teha, kuidas selle kõigega võidelda, siin demonstratsioonide ja lippudega midagi ei aita. Ei tea, ei tea...“

„Te ju tahtsite minna safarile,“ pomises Vanamees. *„Ainult et jahimehed pole meie.“*

„Jänes pidi millestki jutustama?“

“Mul on meeles,” ütles Vanamees mõrult muiates.*”Ja selles üleüldises segaduses, mis meil valitses, ei pidanud ka mu perekond vastu, vaid lagunes koos riigikorraga. Just nagu midagi vana ei tohtinud alles jääda, ei ühiskonnas ega eraelus.”*

Krimmi sündmuste taustal tõusis pöördeline minevik elavalt Vanamehe silmade ette. Maria vaatas rahutult kella.

“Sevastoopolis tuldi mulle kallale.”

“Jälle kajakad?”

“Meduusid!”

“Märtsis ajasid Sevastoopoli baikerid Jaltas laiali Ukraina pooldajate meeleavalduse,” tähendas Vanamees.”Ühel poisil löödi nägu sisse, teised *litsuti jõuga vastu purskkaevu serva.”*

“Ma olen nüüd ka ajakirjanik,” tähendas Maria. *“Mitte küll Politkovskaja, aga siiski.”*

“Nad on endised maadlejad,“ ütles Vanamees vargsi naabri külalisi piiludes.

„Kust te teate?“

„Kõrvadest on näha.“

„Kardate?“

„Ei, lihtsalt ütlesin... *Teie armastate poksi ja tekitate probleeme. Mina ei salli peksmist.“*

„Ja mis te siis teete? Jooksete minema?“

„Seepia ei tähenda veel argpüksi.”

”Usun meelsasti,” ütles Maria muigega.

“Ma olen Euroopa Liidu kodanik.”

“Aga mina olen banderovka!” torkas Maria.

Omakaitselased ilmutasid üha rohkem huvi Vanamehe juures toimuva vastu. Akvaariumis elamisel olid omad miinused. Maria oleks võinud vähem väljakutsuvalt riietuda.

„Ma olen Amandus Adamson,“ katsus Vanamees naljaga ebamugavustundest lahti saada. *„Teie olete minu modell.“*

„See teid ei päästa.“ Maria oli halastamatu. *„Russalka on juba olemas.“*

„Tuleb teine veel. Ankrul.“

„Siis jätkake oma armastusega uppuval laeval, mu skulptor!“

„Tänan!“

Vanamees püüdis keskenduda.

„Seal ma siis olin. Noor peatoimetaja. Värvilise ajakirja väljaandja. Targad artiklid teatrist, muusikast ja kinost. Öelge, kellele on tarvis ajakirja, kui ei jätku raha leivagi ostmiseks? Keda huvitab veel kino, kui tänavatel tehakse ajalugu? Kes läheb teatrisse, kui etendus käib oma akna all? Me olime omadega persses.“

„Mis väljendid need on, Mikhel! Te ei ole ju Donbassist.“

„Nõukogude Liidus uudiseid ei olnud, oli ainult propaganda,“ jätkas Vanamees märkusest välja tegemata. *„Aga kui algas perestroika, siis sündis ka mingisugune ajakirjandusvabadus. Alguses Moskvas...“*

Ta takerdus korraks.

„Moskva ja vabadus – kujutate ette? Euroopa on siiamaani Gorbatšovile tänulik draakoni taltsutamise eest. Olgugi ajutiselt...“

„No, Mikhel!“ kostis etteheitvalt.

„Kõik, kõik! Ainult armastus!“ lubas Vanamees. *„Aga kui Moskvas valitses glasnost, siis hakkasid ka meil kohalikus pressis tekkima uudised. Iga päev toimusid ju põrutavad sündmused. Aga meie valmistasime iga ajakirjanumbrit kolm kuud. Veerand aastat! Mis uudistest või värskest informatsioonist sai juttu olla? Ajakiri tuli trükist juba makulatuurina.“*

Maria heitis rahutu pilgu telefonile.

„Mul hakkab kahtlus tekkima, kas teil üldse oligi armastust.“

„Aga mina – noor aktiivne boss, tundes vastutust kollektiivi ees, kes mind sellele postile valis – mina otsustasin maksku mis maksab oma ajakirja ära päästa. Sõitsin *Soome ja tõin sealt teate mis asja? Arvuti! Kõigest kakskümmend viis aastat tagasi ilmusid meil esimesed arvutid.“*

„No Mikhel!“ ütles Maria paluvalt.

„Kannatust! Kohe tuleb armastus! Kui jõuame.“

„Ega siis arvuti ei lõhkunud teie perekonda.“

„Muidugi arvuti!“

Klubis lasti reibast marssi. Vanamehele tulid meelde Maria sõjas käinud vanavanemad.

”Omapärane jutustus on teil,” mainis Maria irooniliselt.*”Katsejänese armastusest uppuval laeval.”*

“Te olete nüüd ajakirjanik,” ütles Vanamees. *”Ja peate aru saama, et ainult selle imeriista abil – juurutades uut tehnoloogiat – saime me lühendada ajakirja väljaandmise t*süklit. Selleks, et avaldada värskemaid lugusid, *millega võita lugejate tähelepanu ja püsida konkurentsis* äsja tekkinud meediaturul. *Meile täiesti tundmatus kapitalistlikus võidujooksus ellujäämise nimel. Ma ei pruugi rohkem jutustada.”*

Maria näppis telefoni. Suitsukoni lendas aknast mööda ja maandus õue kiviplaatidel.

”Ma tahtsin õigustada kollektiivi usaldust,” ütles Vanamees mõtlikult.*”*Õigemini päästa oma perekonda. Ja eelkõige iseennast. Elada tahad ju alati...”

„Te ju ütlesite, et arvuti lõhkus teie perekonna.“

„Põrgutee on sillutatud heade kavatsustega.”

”Ma hakkan tõesti kahtlema, kas teil oligi üldse armastust.”

”Milleks teile minu armastus? Teil on oma kiilaspäine pühamees.”

“Jätkake!” ütles Maria järsult. *“Peakatsejänes.”*

Kui erinev oli see teraskülm pilk Olja leebest armastavast vaatest. Või Marina helehallidest naeratavatest silmadest. Aga kõik nad olid suurepärased naised. Nagu seegi, kellest ta jutustama hakkab. Vanamees oli õnnelik inimene.

„Terve toimetus asus arvutit tundma õppima,“ jätkas ta mõnuga. *“Mis loom see selline on. Ja kas õnnestuks sellega ka midagi kasulikku ära teha. Ainult kaks töötajat ei suutnud kuidagi ära õppida, kuidas arvutiga töötada. Nendeks olid vana masinakirjutaja ja noor peatoimetaja. Mul tuli kuulutada välja konkurss sekretär-masinakirjutaja ametikohale koos arvutil* töötamise oskusega. Ja *kandidaatide hulgas tuli ka tema.“*

„Jõudsime lõpuks pärale,“ ohkas Maria kergendatult muiates.

„Ta tuli meile otse koolipingist. Ta on must seitseteist aastat noorem.“

„Ja koolitüdruk osutus kõigist paremaks?“

„Peajagu! Ta nägi samuti esimest korda *arvutit nagu me kõik. Aga erinevalt teistest kandidaatidest ei osanud ta ka masinakirja. Ja nagu ma teda nägin, nii sain aru, et see töötaja on meie toimetuses hädavajalik. Masinakirjutajana, sekretärina,* ükskõik *kellena. Ainult et ta oleks minu lähedal.“*

„Romantik olete, Mikhel.“

„Ma ju räägin teile – banaalne nagu Mehhiko seriaalis. Kuigi tegelikult oli mu armastus haigus. Algusest peale ja kuni lõpuni välja.“

Muusika vaikis. Vanamees jäi midagi kuulatama.

„Miks?“ küsis Maria. *„Mis teiega on?“*

Vanamees kortsutas kulmu ja jätkas siis.

„Ma arvasin, et noored on lõbusad, elurõõmsad, kergemeelsed... Aga ennast ma pidasin juba kogenud meheks, kes loeb koolitüdruku hinge nagu avatud raamatut. Et õpetan talle elu, näitan plikale maailma, tema aga tunneb vaimustust oma targa ja lahke šefi üle.“

„See õnnestus teil?“

„Ja kuidas veel!“ muigas Vanamees. *„Tema kasvatas mind ümber! Kordus sama lugu nagu professor Higginsi ja lilleneiu Elizaga. „Minu veetlevat leedit“ mäletate?“*

„Mulle hakkab juba meeldima,“ ütles Maria.

„Ma ei osanud oodata, et noore tüdruku hinges võiks peituda selline sünge maailm. Mina olen optimist. Mulle meeldib elada, ükskõik kui hirmus siin ka ei oleks.“

Vanamees vaatas rõdu suunas, kust kostis meeste jauramist.

„Elada on lõbusam,“ paiskas Maria äkki kurja sarkasmiga. *„Kõik tulbad on täis kleebitud üleskutseid tulla referendumile ja luua „Novorossija“. Ma võiksin aru saada nende nende soovist ühineda Venemaaga. Aga ma ei suuda mõista tungi luua mingi uus riiklik moodustis Ukrainas läbi rahuliku elanikkonna vere!“*

Ta pani telefoni kolksatusega lauale. Vihane ja ilus nagu amatsoon.

. *„Ütlen teile ausalt – hirm on. See pole Maidan, kuhu kogunesid tuhanded mõttekaaslased. Ohtlik on rääkida ukraina keelt, olla avalikult Ukraina poolt või kritiseerida separatiste. Ohtlik on kanda rinnas Ukraina sümboolikaga lindikest või lippu üles tõmmata.“*

„Maria,“ ütles Vanamees vabandaval toonil. *„Minu lugu on teiega võrreldes tühine seiklus. Mina ei maga püssiga.“*

„Muidugi,“ jätkas Maria kibedusega. *„Kõik on väsinud sest aastate pikkusest vaesusest. Nii materiaalsest kui hingelisest viletsusest. Jutustage edasi, katsejänes!“*

Vanamees sundis ennast uuesti meenutustele. Marikas ja Marias oli sarnaseid jooni.

„Ta ei näidanud samuti oma hinge kellelegi. Kõik arvasid, et peatoimetaja oli leidnud endale lõbusa mängukanni. Meie kunstnik, kena daam, aga juba aastates, teda niimoodi kutsuski: „Lelu“. Игрушка, цацянка главного редактора. *Neil polnud aimugi, mis toimus selle kõige madalamapalgalise toimetusetöötaja peas.“*

„Ja kuidas siis katsejänesel õnnestus leida võti oma „lelu“ süngesse maailma?“

„Mitte kuidagi,“ ütles Vanamees muiates. *„Ma tegin kõik algusest peale valesti. Väänasin talle kaela mõttetuid ülesandeid, esitasin pidevalt mingeid nõudmisi, käisin masinakirjatoas teda oma lollide juttudega* tüütamas... *Kehkendasin ta ees nagu endasse armunud kukk. Ise seejuures arvasin, et olen vastupandamatu. Ühesõnaga, seebiooper. Saate aru küll.“*

„Saan aru,“ ütles Maria tõsise näoga, üksnes pilk reetis muiet.

Pidupäevakontsert jätkus diskorütmis. Lavale olid lastud Koreizi tantsutüdrukud.

„Kui mu tütar sõbrannadele jutustas, kuidas ta ema ja isa tuttavaks said, oli kõigil lõbu laialt.“

„Kujutan ette.“

„Ja kui katsejänes lõpuks arvas, et aitab, pinnas peaks olema ette valmistatud, aeg on küps oma tunded teatavaks teha – vot siis organiseeris šeff tööalase komandeeringu kahele laevaga Rootsi. Et seal panna i-le täpp peale.“

„Pole paha mõte.“

Maria ei suutnud enam muiet tagasi hoida.

„Katsejänes arvas sedasama. Tema *ju kusagil käinud ei olnud. Tollal oli Rootsi meie jaoks unelmate maa. Kaval peatoimetaja otsustas lüüa sekretärineiu Lääne säraga pahviks. Kõigepealt romatiline kruiis mööda merd. Hommikul enne saabumist vapustavad vaated skääridele. Jalutuskäik kuninglikus Stockholmis. Koos kerge šoppinguga.* Šeff näitab *ennast helde härrasmehena, defitsiitsete sukkpükste ja banaanidega sillutab tee noore kaastöötaja südamesse. Õhtusöök küünlavalgel, koos vastavate ülestunnistustega. Ja pärast, väikese hotelli mugavas numbritoas, seal juba leiavad aset otsustavad sündmused.“*

„Suurepärane plaan, härra peatoimetaja!“

„Plaanid on mul hiilgavad. Ja mida suuremad on mu ootused, seda hullem on pärast pettumine.“

„Mis te räägite!“ hüüdis Maria lõbusalt.

„Ta jäi mulle samasuguseks mõistatuseks nagu teie.“

Maria nägu tõmbus tõsiseks, ta võttis laualt telefoni. Klubist kostis aplaus.

„Ja mis oli temas siis nii mõistatuslikku teie jaoks, Mikhel?“

Aplaus lõppes. Meeste mörin rõdul jätkus.

„Me olime täiesti erinevad,“ pihtis Vanamees naisele, kes oma saladused hoidis targu endale. *„Absoluutselt kõiges! Erinevad põlvkonnad, erinev kasvatus, erinev maitse. Mina kasvasin üles kommunaalkorteris, ühisköögiga toas, alevikooliõpetajast üksikema pojana. Aga tema oli pealinnapreili, jõukast perekonnast, polnud kunagi näinud ühispeldikut, ei teadnud isegi seda, kuidas näevad välja lutikad.“*

Pea kohalt hakkas kostma samme. Jälle tallab mu katusel, mõtles Vanamees ja jätkas oma jutustust.

„Ükskord rääkis ta, kuidas kooliekskursiooni ajal oli ta tundnud kadedust oma klassikaaslaste vastu, kes sõid kilu tomatis. Aga temal olid kaasas konservid kalamarja ja lõhega. Nii väga oleks tahtnud proovida, mida teised lapsed sõid.“

Marika kerkis elavalt Vanamehe silmade ette. Noor graatsiline metskits. Esimest korda õide puhkenud kirsipuu. Selline, nagu ta oli toimetusse saabudes.

„Oma sünnipäeval kattis ta toimetuses sellise laua, et kõik need maasikad, krabisalatid ja šampused maksid rohkem, kui oli ta kuupalk. Ja seda kõige suurema defitsiidi ajal. Ta lihtsalt ei teadnud raha hinda.“

Kõmin katusel kasvas. Seda tegi rohkem kui üks paar jalgu. Vanamees nihutas ennast närviliselt.

„Ta elas nagu mingis muinasjutus,“ taastas ta oma mõttelõnga. *„Astrid Lindgreni tegelaste keskel. Koos väikese Tjorveni, Bullerby laste ja vendade Lõvisüdametega. Mitte sellepärast, et ta oleks nii naiivne olnud. Ta lihtsalt leidis, et ainult sellises headuse ja ilu riigis kõlbaski elada. Ta oli pärit teisest maailmast.“*

Maria mängis telefoniga. Vanamees ohkas ja tõusis laua tagant.

„Ma kuulan teid.“

„Aga mulle tuli elus kõik raskelt kätte,“ jätkas Vanamees mööda verandat ringi liikudes. *„Ma olin juba lapsena sihikindel. Ja kuigi ma ei saavutanud kõike, millest unistasin, siiski olin endaga rahul ja isegi tundsin uhkust, et suutsin ennast elus kehtestada.“*

Vanamehele näis, just nagu räägiks ta kellestki teisest. Ometigi tundis ta tolle teise elu pisimaidki nüansse.

„ Pidasin end meheks, kelle kohta öeldakse self-made-man. *Eriti pärast seda, kui me hakkasime arvuti abil välja andma igasugust pahna ja mul tekkis valuuta. Vabandage, et ma tüütan teid oma lobaga.“*

„Mis ta nimi on?“

„Peaaegu nagu teil. Marika.“

Vanamees küsis, kas külaline soovib veel teed, kuid Maria keeldus.

„Ja mis juhtus Stockholmis, self-made-man*?“*

„Stockholmis?“ kordas Vanamees ja muigas. *„Seal läksid mu silmad lõpuks lahti. Seal toimus peatoimetaja nägijaks saamine.“*

Katuselt kostis trampimist. Maria vaatas talle ootavalt otsa.

„Esiteks,“ jätkas Vanamees. *„Ta ei vaadanud Rootsis sealse kassikulla poolegi. Ei astunud sisse ühessegi kaubanduskeskusse ega supermarketisse. Kuigi meil olid sel ajal nõukogude kaubamajad tühjade lettidega.“*

Kui palju oli ta endist miilitsat palunud, et see ei käiks võõral katusel. Miks tuli pesu tingimata seal kuivatada? Ei, minema siit nõukogude Krimmist! Kes teab, võib-olla saabki elu lõpu kodus elada... Armastuse lugu jätkus katuste teemal.

„Selle asemel sattus ta vaimustusse Stockholmi mustadest katustest,“ meenutas Vanamees esimest ühist reisi. *„Ja mitte sellepärast, et seal elas Karlsson. Ta oli võlutud Stockholmi vanalinna arhitektuurist. Ei mingeid banaane ega sukkpükse loomulikult. Ta püüdis üldse oma soliidse džentelmeni eestkostest vabaneda.“*

„Mis te räägite!“ hüüdis Maria lõbusalt.

„Aga mu öistele lähenemiskatsetele *käänas mulle oma kondise selja ja teatas vastikustundega, et oleks ta seda kahtlustanud, siis poleks ta minuga kuhugi tulnud. Parem võinuks ma kaasa võtta meie kunstniku, kes osutus ühe ta tuttava poisi vanaemaks.“*

Marika oskas algusest peale salvata, nii et oli tunda.

„Läbikukkumine oli täielik,“ tunnistas Vanamees mõnuga. *„Mu mehelik uhkus sai sellise hoobi, millist see polnud veel kunagi saanud.“*

„Ja ometigi õnnestus mister Higginsil võita oma lilleneiu süda,“ kostis kergelt irooniline hääl.

„Tagasiteel, kui kõik oli läbi ja ei jäänud enam mingit lootust, hakkasime niisama vestlema,“ jätkas Vanamees laua juurde tagasi sammudes. *„Ilma minu poosetamisteta. Lihtsalt nagu võõrad inimesed, kes on juhuslikult ühte laevakajutisse sattunud.“*

Vanamees nägi selgesti Marikat enda vastas laevanaril istumas. Lapseohtu ja täiesti kogenematut, aga elutarka tüdrukut. Seksikas pükskostüüm seljas.

„Ma jutustasin talle oma noorusest, rääkisime lasteraamatutest, Lindgreni hilistest teostest, mida ma ei olnud lugenud, minu lemmik oli ju meisterdetektiiv Blomkvist. Aga mis ei seganud mul fantaseerida teemal, kuidas Pootsman lõpuks pensionile saadetakse, kuigi see oli hoopis väikese Tjorveni koer. See-eest polnud Marikal esimest korda minuga igav. Ja kuidagi iseenesest, minu üle naerdes, hakkas ka tema vähehaaval avanema. Marikalt kuulsin ma Tanita Tikaramist, Enyast, Sinead O'Connorist, keda ta jumaldas. Minu lapsepõlve muusika oli ju Beatles ja Bee Gees.“

Vanamees istus ega pööranud enam sammudele tähelepanu. Ta oli tagasi kodumaale jõudnud.

„Ja pärast Stockholmi?“ küsis Maria. *„Mis edasi sai?“*

Vanamees ohkas.

„Pärast Stockholmi meie reis ei lõppenud, vaid jätkus Tallinnas. Päevad veetsime toimetuses, aga pärast tööd ei läinud ma koju nagu varem, vaid viisin ta kuhugi teatrisse või kontserdile. Pärast „kultpahhoodi“ istusime veel kuskil baaris või restoranis. Ja nii iga õhtu,“ tunnistas Vanamees kahetsusega. *„Ma ise hukutasin ta. Aga alkohol muutis ta lõbusamaks ja avatumaks. Pole kerge nii erinevatel inimestel teineteisele läheneda.“*

„Ja ei mingit hirmu enam homse ees,“ tähendas Maria kerge irooniaga.

„See oli pidu katku ajal. Tahate, ma toon veini?“

„Ei,“ ütles Maria. *„Mitte täna.“*

„Millal siis?“ muigas Vanamees. *„Te olete veel suurem optimist kui mina.“*

„Mis edasi sai?“ nõudis Maria närviliselt.

„Edasi?“ kordas Vanamees. *„Edasi algaski inventuur. Kõigi mu seniste eluväärtuste suhtes.“*

“Tore,” ütles Maria.

„Kui ma tahtsin Marikaga suhelda – aga seda tahtsin ma kõige rohkem – siis pidin ma pääsema tema muinasjutumaailma,“ selgitas Vanamees. *„Aga et mind sinna vastu võetaks, selleks pidin ma koorima maha kõik neljakümne aasta jooksul selga kasvanud nahad. Endise sportlase aupaiste, haritlase kõrkuse, meheliku edevuse, abielumehe künismi. Aga eelkõige peatoimetaja pagunid koos valuutaärimehe uhkusega. Ma pidin saama uuesti puhtaks nagu imik. Sest nagu ma hakkasin targutama, nii nimetati mind kohe soliidseks džentelmeniks või vanaldaseks härrasmeheks – ja uks Marika juurde oli kinni.“*

„Tore,“ ütles Maria kuidagi äraolevalt.

Klubist kostis pateetiline naishääl, mis rääkis kangelastegudest, mida tulevased põlved ei unusta.

„Nii sai sekretär-masinakirjutajast peatoimetaja õpetaja,“ ütles Vanamees tõsiselt. *„„Ülemkihid“ ja „alamkihid“ vahetasid toimetuses kohad. Ta kutsuski mind oma sekretäriks.“*

„Tore,“ ütles Maria mõtlikult.

„Muidugi tore, kui muutuma peab mees, mitte naine!“ hüüdis Vanamees lõbusalt.

„Ja mida teie noor ülemus siis teile õpetas?“

„Kõike!“ kinnitas Vanamees. *„Isegi poliitikat!“*

„Tõepoolest tore.“

Kostis reibas marsitaktis laul, aga Mariat ei paistnud see liigutavat.

„Kui Moskvas algas putš ja jubedad lõustad televiisoris kuulutasid välja eriolukorra ja Gorbatšov istus Krimmis koduarestis, meist mitte kaugel, Forosis,“ jutustas Vanamees ja näitas käega suunda. *„Eesti teedel sõitsid rohelised mehikesed, Pihkva dessantväed, ja kõigil oli selge, et draakon on ärganud, meie naisega kavatsesime Rootsi emigreeruda, siis Marikat see paanika toimetuses ainult lõbustas. Ta ütles mulle „ära pabista, sekretär, see on ajutine“ ja plaanitses süstamatka.“*

Maria muheles. Kahes naises peitus mingi hingesugulus.

„Ja tal oli õigus!“ kuulutas Vanamees võidukalt. *„Putš kukkus läbi. Ja meie teiega – eestlased ja ukrainlased ja kõik teised – me saime vabaks. Ja mina, õnnelik nagu ei iial varem, sõitsin Marikaga süstamatkale.“*

„Ei tea, kas Ukraina säilitab oma iseseisvuse,“ sõnas Maria süngelt. *„Aga ukraina rahvus sünnib praegu läbi valu, vere ja hirmu.“*

Ta tegi peaga liigutuse, nagu peletaks tüütut kärbest eemale.

„Ja ikkagi õnnestus teil võita oma lilleneiu süda, mister Higgins!“

„Ma olen visa,“ oletas Vanamees. *„Aga suure vaevaga. Iseenda kallal.“*

„Seda väärtuslikum on teie võit.“

Vanamees ohkas.

„Ei tea, kas see oli võit või mitte.“

„Muinasjutt sündis?“

„Sündis,“ kordas Vanamees, aga ilma veendumuseta.

„Kuidas tahaks unustada selle, mis meil toimub!“ paiskus äkki Marial hingepõhjast. *„Kas või tunnikeseks, kas või veidikeseks...“*

„Aga vaatamata kõigele oli see parim aeg minu elus,“ võttis Vanamees oma loo kokku.

„Laulev revolutsioon?“

„Armastus!“

Maria tõusis lauast ja sammus akna juurde.

„Tore, et te tundsite, Mikhel, kuidas me muutume, kui hakkame tõeliselt tundma,“ ütles ta merele vaadates. *„Lihtsalt tore. Sest isegi pealtnäha tavaline armastuslugu kätkeb endas väga tõsiseid muutusi.“*

Õues hakkas hämarduma. Klubis ja katusel oli vaikus. Vanamees pani küünlad põlema. Õhtu oleks võinud olla jumalik.

„See on tunne, mis kasvatab sinu paremad omadused mitmekordseks,“ jätkas Maria innustunult. *„Sa tahad saada paremaks just selle konkreetse inimese jaoks. Seda kutsutakse „mägede paigast nihutamiseks“ või „tähtede taevast alla toomiseks“.“*

Vanamees ei suutnud ta vaimustust jagada.

„Ma ei tahtnud kodust ära minna,“ meenutas ta aega, mille Maria oli ellu äratanud. *„Ma tahtsin olla isa ja hoolitseda perekonna eest, nagu ma seda alati olin teinud. Ma armastasin oma naist. Kuid need olid erinevad armastused.“*

Maria sammus tagasi laua juurde ja võttis telefoni.

„Aga oma Marikat te jätta ei kavatsenud.“

„Muidugi kavatsesin! Me läksime pidevalt lahku. Teda piinas see olukord samuti. Ta rääkis mulle sageli, et minu koht on kodus ja mitte tema juures. Aga mis ma teha sain? Ta töölt lahti laskma?“

„Ja kuulutama välja uue konkursi.“

Maria hääles oli iroonia. Ta näis muutuvat järjest rahutumaks.

„Konkurss toimus,“ ironiseeris Vanamees vastu. *„Ainult peatoimetaja kohale. Ma läksin ära, et teda mitte näha.“*

„No mis see siis on?“ pomises Maria telefoni käest pannes.

„Mul vedas,“ muigas Vanamees. *„Mind aeti kodunt välja.“*

„Kuidas see neil õnnestus?“

„Naine häälestas lapsed nii, nagu vaja oli. Ja perekonna nõukogu otsustas, et sellist isa pole neile tarvis.“

„Ja te läksite?“

„Kaks kätt taskus. Jätsin kõik sinnapaika ja kolisin maale elama.“

„Koos oma Marikaga.“

„Kord koos, koos ilma. Me läksime sageli tülli.“

„Isegi armastuse rahvuspargis?“

Vanamees ohkas. Ta oli välja jõudnud oma elu suurima mõistatuseni.

„Meil oli kõik. Uus maja, aed vanade viljapuudega, mis mu isa kunagi oli istutanud. Ümberringi mets, meri, järv... Sündis kaks tervet tüdrukut. Meil oli kõik, mida on õnneks vaja.“

„Ühendus puudub,“ pomises Maria telefoni näppides.

„Ostsime auto, sellise nagu talle *meeldis. Käisime teatris. Ma korraldasin rahvamajas tantsukursused. Laste sünnipäevi tähistasime piknikuga loomaaias või veepargis. Kui talv ära tüütas, lendasime soojale maale. Isegi Costa Ricas käisime. Raske isegi uskuda, et see kõik oli päriselt. Aga nüüd sai mul aprillis kaheksa aastat Krimmis. Enam mitte kauaks.“*

Vanamees naeratas.

„Ainult kodus ei oota mind enam keegi.“

„Mis te siis oma õnne hoida ei osanud?“ küsis Maria ükskõikselt.

Vanamees vaikis. Verandale imbus suitsuhaisu. Krimmi omakaitse oli rõdul.

„Ma ei tea enam, mida rohkem karta,“ pomises Vanamees. *„Kas rohelisi mehikesi või teie küsimusi.“*

„Vabandage mind, Mikhel. Mul on täna halb päev.“

„Ükskord ütles ta mulle, et võib korraga olla nii õnnelik kui õnnetu.“

„Ma saan temast aru.“

„Aga mina mitte. Mina tahan õnne ilma õnnetuseta.“

Maria trummeldas küüntega vastu lauda. Klaverimängijad oleksid ta sõrmi kadestanud.

„No mis see ometi on...“ pomises ta ärevalt.

„Vabandage, et ma tüütan teid oma looga.“

„Ma ootan poega,“ ütles Maria vabandavalt. *„Me tulime Krimmiga hüvasti jätma.“*

Ta kollase pluusi kaenla alla oli tekkinud tume plekk. Vanamees raputas end mälestustest vabaks ja ütles: *„Ukraina on nagu sisalik. Jättis oma saba draakonile, et eluga pääseda.“*

Maria ei soovinud seda teemat arendada.

“Teie, Mikhel, olete elus ennast teostanud,“ ütles ta pedagoogi toonil. *„Aga kes tema on? Teie laste ema ja teie majapidajanna. Ka naisel on tarvis ennast teostada.“*

„Ma käisin talle kaua pinda, et ta õppima läheks,“ ütles Vanamees inimese häälega, kellele tehakse ülekohut. *„Ta on andekas, ainult väga kinnine. Lõpuks jäi nõusse ja saigi esimesel katsel sisse.“*

Vanamees oli seda rõõmusõnumit võtnud peaaegu enda saavutusena.

„Iga hommik sõitis Tallinna, õhtul hilja saabus tagasi. Mina toimetasin kodus. Kantseldasin lapsi, viisin lasteaeda ja kooli, hoolitsesin ema eest. Neli aastat elasime nii. Ma ütlesin endale: pole viga, peame vastu, pärast algab õnnelik elu. Ainult üks asi on imelik.“

Maria ei kuulanud.

„Sidet ei ole,“ kurtis ta.

„Kuidas ta teid siis leiab?“

„Ta pidi saatma sms-i, kui buss välja sõidab.“

„Ma oleksin võinud ise Sevastoopolisse tulla. Meduusid on igal pool.“

„Mis on imelik?“

Vanamees ei vastanud. Maria kordas oma küsimust.

«Она никогда не кончила,» tunnistas Vanamees vastumeelselt.

Rõdult kostis meeste naeru.

„Instituuti? Sel juhul «не закончила»,“ parandas Maria.

„Selle ta lõpetas. Sisearhitekti diplomiga,“ ütles Vanamees mõrult. *„Alguses ma arvasin, et asi on nooruses. Mõni naine saab esimest korda orgasmi alles pärast sünnitust. Aga meil ei muutunud midagi. Kuidas ma ka ei püüdnud.“*

Jälle kostis hirnumist, nagu oleks neid pealt kuulatud.

„Ta ei armastanud seksi. Ta armastas juua.“

„Vaat miks te nii kohkusite minu «запой» *peale,“* muigas Maria.

Vanamees oli oma looga lõpusirgele välja jõudnud. Kuigi sirge oli nende elu kohta vale sõna.

„Iga aastaga läks hullemaks. Ta ütles, et ravib alkoholiga depressiooni, aga tegelikult oli vastupidi. Lõpuks ei pidanud ma enam vastu. Ootasin, kuni Marika oli lastetoas, et need ka kuuleksid, ja esitasin ultimaatumi. Me läheme siinuga arsti juurde või lahkun mina kodust.“

„Ta ei nõustunud?“

„Sinuga ei tule ma kuskile!“

Maria proovis helistada. Vanamees ei saanud enam pidama.

„Kaks esimest nädalat elasin ma jõekaldal meie saunas. Ootasin, mis saama hakkab. Aga midagi ei juhtunud. Koju tagasi mind ei kutsutud, kuidagi said nad seal hakkama. Ja mul hakkas jõe ääres igav. Aprill oli käes, aga kevadet ikka veel ei tulnud.“

Millised tühised seigad võivad määrata inimese saatuse, mõtles Vanamees ja jätkas.

„Ja mulle tuli pähe sõita Krimmi. Lihtsalt niisama, külastada oma noorpõlve paiku, kus ma polnud käinud üle kolmekümne aasta. Mitte kauaks loomulikult.“

„Ainult kaheksaks aastaks.“

Sammud katusel.

„Aasta pärast korjasin ma sületäie moone ja lendasin nendega koju. Õnnitlema Marikat naistepäeva puhul. Õues oli alles lumi maas, aga mina saabusin punaste moonidega.“

Maria tõusis püsti ja hakkas rahutult ringi käima. Tal oli isegi tantsijanna kõnnak.

„Teid võeti vastu?“

„Lennuki peale jah. Siis olid Krimmist veel otselennud.“

„Ты скажи мне где цветы?“ ümises Maria endamisi laulda. „Где все маки?“

„Lapsed olid koolis,“ meenutas Vanamees oma elu murdehetke. *„Marika lamas diivanil, silmad klaasistunud.“*

„Их собрали девушки ... Летним днём.“

„Kui mind märkas, krabas lilled, viskas uksest välja ja karjus: kao oma sadamalitside juurde!“

„Где все девушки, скажи? Их не вижу.“

Kaheksa aastat oli Vanamees vaikides süükoormat kandnud. Veider tunne oli sellest rääkida.

„Не пришли они домой... Летним днём“.

Maria peatus laua juures ja võttis telefoni.

„Kohalikud elanikud kutsuvad mu välimuse pärast mind prostitutkaks.“

„Vot selline naistepäev oli...“

„Moonid õitsevad maikuus.“

„Siis oli see teine kord,“ ütles Vanamees. *„Ma pidin sageli koju lendama. Tütar sattus Marika haigushoogudest hüsteeriasse. Nad isegi kaklesid. Ema ja tütar.“*

“Прощаются они с парнями летним днём,“ ümises Maria mõtlikult.

„Niimoodi ma elasin oma Krimmi kuurordis. Kohvrite otsas. Alkoholism on hirmus haigus. Ainult ma sain sellest liiga hilja aru.“

Maria vaatas Vanameest uuriva pilguga. Sel oli tühi tunne nagu pärast intervjuud.

„Ma ei teadnud, et see laul on ka vene keeles,“ ütles ta.

„Ja kuidas nüüd seal on?“ küsis Maria ja võttis uuesti istet.

„Tal on nüüd palju tegemist. Hommikust õhtuni rassib majas ja õues tööd teha. Käib ise metsast puid tegemas. Tüdrukud on suureks kasvanud. Neil on juba oma elu. Aga suvel käisid Krimmis minu juures. Kui mu lapsed saavad omadega hakkama, siis olen ka mina õnnelik. Tähendab, mu äraminek ei olnud mõttetu.“

Mariale saabus sõnum.

„Ainult üks asi on imelik,“ ütles Vanamees mõtlikult.

„Ta sõidab!“ hüüdis Maria. *„Buss sõitis Sevastoopolist välja!“*

„Pooleteise tunni pärast peame olema bussijaamas.“

„Mis on imelik, Mikhel?“ küsis Marina vastust toksides.

„Nüüd on ta rõõmsam kui minuga elades. Ja peaaegu ei joo.“

Maria vaatas Vanamehele kelmikalt otsa ja laulis:

“Ты скажи мне парни где? Где все парни...?“

„Juba kolmas kord alustan ma elu otsast peale,“ ütles Vanamees ja naeratas. Korraga oli kerge olla, nagu oleks koorma seljast maha visanud.

„Ma teen vist midagi valesti?“ küsis ta muheldes. *„Võibolla peaks kord nädalas naist peksma profülaktika mõttes?“*

„Pole olemas külmi naisi, Mikhel,“ ütles Maria kavala muigega ja tõstis jala üle põlve. Need olid tantsijanna jalad, võta või jäta.

Katuselt kostis müdinat, nagu teeks Krimmi omakaitse seal riviõppust.

„Varsti pekstakse meid siit välja,“ muigas Vanamees.

„Ja mis saab siis teie tantsudest košetškatega?“

Meeldiv oli Mariaga kergelt lõõpida.

„Kapp on tühi. Keegi siia ei sõida, ei helista ja isegi ei kirjuta. Ma ei tea, kus nad on ja kuidas neil läheb. Aga tänu košetškatele tean ma nüüd, miks Russalka telliti eesti skulptori käest.“

Maria nägu tõmbus tõsiseks.

„Seksuaalsus ja temperament ei sõltu minu arust eriti rahvusest,“ ärkas tas jälle pedagoog. *„Pigem kasvatusest ja partnerite vahelisest usaldusest. Naine ei lähe ju mehega voodisse ainult sellepärast, et ta seda meest kirglikult ihaldab. Põhjuseid võib olla terve hulk. Te ei usu mind, aga nii see on.“*

Seda polnud küll tarvis Vanamehele õpetada, kuidas naised käituvad.

„Marikat oli tarvis samuti raputada,“ ütles ta kerge irooniaga. *„Et ta voodis elavam oleks.“*

Võrdlus Mariale ei meeldinud.

„Iga naine peab lihtsalt kohtama oma õiget meest, et tema potentsiaal saaks avaneda,“ kuulutas ta ülbevõitu arrogantsiga. *„Kellel veab, aga kellel mitte. Mõni jääb elu lõpuni pimedaks ja kurdiks. Eriti, kui ta korjatakse üles koolipingist.“*

„Kazantipil, vot seal oleks Marikale meeldinud!“ torkas Vanamees vastu. *„Kuigi vaevalt, et isegi kaheksa tundi tantsimist ja ecstasy...“*

„Naljakas inimene olete, Mikhel, jumala eest,“ lõikas Maria teravalt vahele ja tõusis püsti. *„Te pühendasite mind täielikult oma eraelu peripeetiatesse.“*

„Püssiga magada meeldiks ka Marikale,“ ei jätnud Vanamees solvangut tasumata. *„Sõjas saaks võib-olla isegi orgasmi.“*

„Iga naine on temperamentne,“ ütles Maria tüdinult. *„Eestlannad samuti. Igal mehel lihtsalt ei õnnestu panna vulkaani purskama.“*

„Aitäh!“

„Ja mitte igale mehele ei soovi naine seda vulkaani demonstreerida.“

„Eriti seepiatele.“

„Aga püss on lihtsalt lahutamatu osa tänasest päevast,“ lisas Maria kergelt nagu muuseas. *„Kaitseb paremini kui mees. Eriti, kui teda ei ole. Üksik naine ei saa ilma püssita.“*

„Ja milleks siis teil *püssi vaja on?“* küsis Vanamees irooniliselt.

„Ma ei ole lasknud sellest kordagi,“ tunnistas Maria. *„Aga püssi olemasolu mõjub rahustavalt. Kuigi ma saan aru, et mul jätkuks aega üheks ainsaks lasuks.“*

Vanamees ei kavatsenud solvanguid nii kergesti alla neelata.

„Tagasihoidlik olen ma riides,“ tsiteeris ta Oljat ja kommenteeris: *„See on õige ukrainlanna deviis! Aga külmad krassaavitsad, need ainult ootavad „õiget meest“, kellele oma vulkaani demonstreerida. Aga leiavad alati hulga põhjuseid, et saata seepia košetškate juurde harjutama. Te ei usu, aga nii see on. “*

„Vabandage mind, aga teie Marika ei armastanud teid.“

Vanamees puhkes laginal naerma. Siis ütles vaikselt ja rahulikult:

„Armastas.“

„Ei hakka vaidlema soliidse härrasmehega.“

Juba olid Marika relvad kasutusse võetud. Maria üritas helistada ja ühtlasi arendas oma teooriat.

„Minu jaoks on tunded mõõdupuuks, kas on armastus või on lihtsalt valmisolek armastuseks ja mitte enam. Jah, huvitav, jah, ahvatlev, aga see on ka kõik.“

Telefon saatis kutsuvaid toone.

„Miks mu varasemad suhted ebaõnnestusid?“ jätkas ta retooriliselt. *„Isegi just kui armusin... Aga nüüd ma tean, et mul oli tarvis kogeda armastust.“*

Maria laskis käe telefoniga langeda.

„Kui sa oled valmis kõigeks, siis sa saad aru, et varem polnud mitte midagi. Ja ei taha enam endale rohkem valetada. Iga päev annad endast killukese, aga rohkem anda ei suuda.“

„See oli kõige ehtsam armastus,“ ütles Vanamees rahulikult. *„Ta armastab mind praegugi.“*

„See oli tänutunne,“ jäi Maria enda juurde. *„Ta tahtis ehitada üles normaalseid suhteid. Aga tundis teravalt, et ei armasta seda inimest. Teie naeratate, aga teda ajab iiveldama.“*

„Muidugi!“ hüüdis Vanamees. *„Armastada võib tuukreid ja kiilaspäiseid machosid. Seepia ajab ainult oksele.“*

„Ma lähen bussijaama,“ ütles Maria vaikselt.

„Ma unustan kogu aeg ära, et ma pole teie Kazantipi krahv!“

„Mikhel!“ hüüdis Maria. *„Ma palun teid! Te ajate mind nutma!“*

„Teie mind samuti!“ karjus Vanamees vastu. *„Kuradile! Mis see mulle korda läheb, mida teie arvate? Ei armastanud, siis ei armastanud!“*

Vanamees marssis mööda verandat edasi-tagasi, vehkis kätega ja rääkis närviliselt.

„Lihtsalt niisama kolis minuga maale elama. Niisama naljaviluks sünnitas kaks last. Midagi mu vastu tundmata. Ja kaheksa aastat pole endale kedagi leidnud ja isegi ei otsi. Mis armastus see on!?“

Maria jälgis ta etteastet ja küsis siis rahulikult:

„Kas ta kunagi ise algatas seksi?“

Vanamees jäi seisma.

„Seda ma enam ei mäleta.“

Õues oli läinud pimedaks. Via Militaresel süttisid laternad. Ukraina toitis tema reetnud Krimmi elektriga edasi. Nagu Vanamees tema hüljanud perekondi.

„Paningi oma küsimustega teile ja teie „lelule“ diagnoosi,“ tähendas Maria kahetsevalt. *„Kusjuures ma olen kindel, et ta suhtus teisse hästi.“*

„Ta oli ju haige!“

„Kui armastad, siis tahad olla koos,“ ütles Maria nukralt. *„Mitte territoriaalses, vaid füüsilises mõttes. Soomusrüüd langevad, kaks täiesti kaitsetut substantsi suhtlevad teineteisega. Kõik tunded on tugevad, väga tugevad. Aga kui armastust ei ole, siis tahad tõmbuda endasse.“*

„Talle meeldisid mu kallistused!“

„See on füsioloogia. Me tahame, et meid armastataks ja laseme ennast armastada. Aga see pole see. See ei ole armastus.“

„Te tulite täna selleks, et seda mulle öelda?“

„Naine on alati valmis, et teda armastataks. Aga ise armastada... Ärge solvuge, Mikhel.“

„Mis te nüüd! Te olete tõeline sõber.“

Vanamees istus. Maria kord oli tõusta.

„Armastus on väärtus iseenesest,“ ütles ta erutatult. *„Jõud, energia, erilised tunded.“*

Ta läks akna alla ja vaatas pimedusse, kus asus must meri.

„Vähem egoismi, võimsad transformatsioonid, saada paremaks, tunda huvi, pidev vastastikune infovahetus...“

„Armastus – see on minu tahteakt,“ kuulutas Vanamees. *„Minu otsus pühendada ennast sellele naisele.“*

„See on mehe positsioon,“ muigas Maria. *„«Всё по полочкам». Vaesel naisel on kotitäis emotsioone ja ei mingit tahteakti. Absoluutselt kontrollimatu protsesss. Puhkes uragan – ja väikesed mõistuseriismed püüavad seda peatada, aga lootusetu.“*

„Miks te arvate, et armastus on ainult selline, nagu teie seda tunnete?“

Maria naeratas.

„Kuidas kirjeldada šampuse maitset? Peab lihtsalt proovima.“

Vanamees oli maatasa tehtud. Tal polnud ei armastust ega isegi arusaamist, mis see on.

„Ja miks te siis püssiga magate, aga mitte oma „šampusega“?“

„Eh, Mikhel, Mikhel,“ ütles Maria emalikult ja lisas ohates: „У нас «обет целомудрия.»“

Vanamees ei saanud aru. Maria seletas, et see tähendas tsölibaati.

„Milleks?“

Maria vaikis.

„Ma olin peaaegu õnnelik,” ütles ta vaikselt. *”Nii õnnelik, kui saab olla naine, kes on kaotanud armastatud mehe.”*

”Mida see tähendab?” nõudis Vanamees.

“Ma tähen, Mikhel.”

“Teie Serjoža pole veel Forosigi jõudnud.”

Vaikus. Vanamehel hakkas enda pärast häbi.

“See on Krimmi kõige ilusam tee,” ütles ta. *”Tarvis ka sellega jumaliga jätta.”*

Kostis lennukite tumedat urinat.

“Nad lendavad nüüd iga päev,” tähendas Vanamees mornilt.

“Via Militares,” ütles Maria.

Läbi müra oli vaevalt kuulda, kuidas helises Vanamehe telefon.

“Ohoh,“ imestas see helistajat tuvastades. *„Košetškad hakkavad talveunest ärkama.“*

Ta vajutas mikrofoni sisse, et ka Maria kuuleks.

„Privet, Irina!“ karjus ta läbi lennukimürina telefoni. *„Sa oled elus?“*

„Ты шо – *oled alles Krimmis, läti bomž?“*

„Mul on ju munad alles veel.“

„Ma kuulen jah, et vabadusekellad su garaažis jälle helisevad.“

Lennukimürin vaibus.

„Ei ole siin enam mingeid vabadusekelli.“

„Televiisorit sul ei ole,“ kostis Irina võidukas hääl. *„Siis ma ütlen sulle ise – varsti jõutakse ka sinuni!“*

„Košetška näitab küüsi,“ teatas Vanamees Mariale ja ütles siis telefoni: *„Karm värk teil seal rahvavabariigis. Või sa pole enam Vorošilovgradis?“*

„Я шо – дура по-твоему?“ vihastas Ira. *„Nagu telefonogramm tuli, et varjend ja medikamendid valmis panna, ma sain kohe aru.“*

„Aga su patsiendid?“

„Kas ma oleks pidanud koos hulludega Luganskissse jääma või?“

„Kas Luganskis on siis ainult hullud? Vaat kes Ukraina idaväravad lahti tegid!“

„Не умничай, натовец, блин!“ hüüdis Ira kurjalt. *„Ma olen Krimmis!“*

„Selge,“ ütles Vanamees ohates. *„Siin on praegu palju põgenikke.“*

„Ise oled sa põgenik, läti bomž! Ma elan Sevastoopolis!“

Vanamees heitis pilgu Mariale ja jätkas telefonis: *„Vabandust, mul läks meelest, et sul on seal ju sugulased.“*

„Mis sugulased!“ kostis pahane hääl. *„Ma elan koos mehega!“*

„Siis mul on hea meel sinu üle. Leppisid Tolikuga ära?“

„Mis see Tolik siia puutub? Tolik sõdib!“

„Ei olnudki väsinud, kui sõda puhkes?“

„Tolik on molodets,“ kiitis Ira. *„Tal on isegi raha tekkinud.“*

„Selge. Aga Dimka ja Maksimka? Ka sõdivad?“

„Kõik meie omad sõdivad! Молодцы ребята.“

„Sa ju vihkad sõjaväelist sõprust?“

„Kes seda ütles?“ imestas Ira. *„Kui ma oleksin mees, siis võtaksin samuti püssi ja läheksin tapma neid banderavärdjaid.“*

„Tema lemmik on Mahno,“ selgitas Vanamees Mariale ja jätkas kõnet: *„Sinu meestest saab terve polgu kokku. Kanada kokk on väliköögis?“*

„Sina oled varsti väliköögis!“

„Kellega sa elad siis, kui kogu su polk sõdib?“ imestas Vanamees.

„Mis see sinu asi on? Armastatud mehega elan!“

„Leppisid oma egiptlasega ära?“

„Ise oled sa egiptlane! Ma elan polkovnikuga!“

„Polkovnik on ju Berdjanskis?“ imestas Vanamees.

„И шо?” kostis ida-ukraina suržikus.*”Nüüd ta teenib Sevastoopolis!“*

„Ukraina ohvitser?“

„Mis Ukrainast sa räägid?“ hüüdis Irina. *„Unusta ära! Ukrainat ei saa olema!“*

„Selge,“ ütles Vanamees süngelt. *„Kala ikka sööd või ainult istud kolmekümne seitsmese pliiatsi otsas?“*

„Kalamarja sööme!“ kuulutas Ira võidukalt. *„Tal tõsteti neli korda palka! Me ei tea, kuhu raha panna. Teeme euroremonti praegu. Aga üldiselt olen ma Novorossija patrioot, kägistan bandeeralasi ja usun meie võitu. Meiega on tõde, meiega on jumal, fašism ei lähe läbi! Ma olen venelane ja olen selle üle uhke. Venemaad ei armasta ainult fašistid. Ja ümber veenda pole mind võimalik!“*

„Miks te siis euroremonti teete?“ küsis Vanamees ärritatult. *„Ja kuidas jääb su suurte džiipide ja peegelkaameratega? Neid teevad ju fašistid. Televiisor, arvuti, mobiiltelefon – sul on puha fašistide kraam kõik. Isegi su hügieenisidemed kempsus olid fašistide tehtud!“*

„Mul pole tarvis mingeid džiipe ja fotokaid!“ karjus Irina.*“Ma näen ilma nendetagi hea välja!“*

„Mida on su Venemaa maailmale andnud peale sõja ja ähvarduste?“ röökis Vanamees Irinast üle. *„Sellepärast ta ongi nii agressiivne, et midagi muud ta ei suuda! Miks peavad normaalsed rahvad ses Vene karu perses elama? Ma ei taha tagasi Nõukogude Liitu!“*

„Venemaa ei ründa kedagi,“ tulistas Irina vastu ja jätkas nagu kuulipildujast. *„Venemaa ainult aitab kõiki! Hoopis tänu Läänele põlevad praegu meie majad ja hukkuvad meie inimesed. Tänu Ameerikale ja nende Euroopa sabarakkudele! Nemad sünnitasid fašismi, kelle alaealised koeralitad põletavad elusalt inimesi sellepärast, et nad on venelased. Sina sellest aru ei saa, sest ainult vene hing suudab olla aus ja mitte ennast maha müüa raha eest. Ja mis sa, russofoob, elad siis Venemaal? Koli oma Euroopasse! Ja ära ropenda, kui sa daamiga räägid. Aeg on juba õppida kultuurselt käituma, balti bomž!“*

„Mina elan okupeeritud Ukrainas!“ karjus Vanamees. *„Ja sina samuti!“*

„Mina elan Venemaal! Ja mul on häbi, et ma siiani ei elanud Venemaal, vaid selles jälgis Ukrainas. Ma vihkan seda lippu, seda hümni ja seda keelt!“

„Aga su vanaema Lesnovkas?“ hüüdis Vanamees vahele. *„Tema ka vihkab oma keelt?“*

„Mis Lesnovka?“ karjus Ira vastu. *„Lesnovkat ei ole enam!“*

„Palju õnne Võidupäeva puhul! Rästikud on kõik Krimmi kolinud.“

„Kui toimus referendum, siis ma seisin kaks tundi sabas,“ kaikus Irina võidutsev hääl üle veranda. *„Sest Venemaa poolt tuli hääletama terve linn! Kõik karjusid „Tahame Venemaale!“ ja needsid Kiievit. Kuidas saab mulle muud tõestada, kui ma olen oma silmaga kõike näinud? Sa räägid „okupeeritud territoorium“ – see on lihtsalt naljakas, Filip! Te olete kõik massimeedia poolt zombeeritud!“*

„Meie oleme zombeeritud!“ kordas Vanamees kõlatult ja vaatas Maria poole, kelle näol oli kannataja ilme.

„Just nimelt teie!“ kostis telefonist. *„Agressiivsed pole mitte meie, venelased, vaid teie! Ja mis te siia ronite? Mis te purustate võõraid maid! Vajugu see haisev Ameerika maa alla, ära pühkida kõige täiega maa pealt kõigi nende sigaduste eest, mis ta korda on saatnud. Meie võidame niikuinii ja Venemaa saab võimsaks suurriigiks ja teie sanktsioonidele me sülitame, aga teie kõngete ilma Vene gaasita,* рейропеец, блин!

„Vabanda, Irina,“ ütles Vanamees rahulikult, kui see korraks hinge tõmbas. *„Mul ei olnud õigus. Pronkssõdur oleks tulnud ära hävitada, et ta enam kedagi ei saaks vabastada.“*

Vanamees lõpetas kõne ära. Tal oli Maria ees piinlik.

„Vabandage,“ ütles ta. „Терпець вірвався.“

Maria huuled kõverdusid põlglikuks muigeks.

„Alles pool aastat tagasi istusid nad köögis viinaklaaasi taga ja õhkasid: “Bandiit, aga oma“,“ ütles ta kibedusega. *„Aga nüüd bravuuritseb see jõuk pärilikke alkohoolikuid ja kriminaalseid*

elemente südalinnas. Nende jaoks on see lõbustus. Meeldiv vaheldus urgastes joomisele. Neile pole tarvis tööd, palka ega rahu. Nad on praegu elu peremehed. Võtavad poodidest, mis meeldib. Mitu pangaosakonda on tühjaks tehtud. Peale koolide ja haiglate ei tööta linnas peaaegu midagi. Inimesed muutuvad kerjusteks.“

Katusel käis riviõppus edasi. Igori rõdult oli hea sinna marssima minna.

„Katsejänesele selline asi ei meeldi,“ pomises Vanamees ebamääraselt.

„Ma püüan iga päev veenda ukrainlasi vabas Ukrainas,“ jätkas Maria kirglikult. *„Et nad ei reedaks meid. Ei kallaks meid poriga üle. See pole kerge. Kahjuks näevad nad ainult lärmakat ja lõbusat pilti terroristidest barrikaadidel vihaselt karjuvate eitede ja agressiivsete aktivistidega. Selle järgi otsustatakse terve regiooni üle.“*

Kerge puna andis Maria kahvatule näole peaaegu ebamaise märtrisära.

„Paar päeva tagasi olin rõõmus, et eluga koju jõudsin. Sellist rahvahulka kurikate, orade, granaatide ja süütepudelitega polnud ma Donetskis näinud. Pidin kähku lipu ära peitma, lindid küljest kiskuma ja liduma kaubanduskeskusesse peitu. Jube oli vaadata separatistide tühjadesse silmadesse. Sellist hirmu ma polnud varem tundnud.“

„Aga teie õde?“ tuli Vanamehel meelde. *„Ta on ka seal?“*

„Õde on rahvuskaardis. Tal on meditsiiniharidus.“

„Aga teie zookauplused?“

Kostis reibas võidupäeva marss.

„Palju inimrööve. Kaduma on läinud ajakirjanikke, ettevõtjaid, linnanõukogu saadikuid. Neid pekstakse ja piinatakse, aga pärast...“ Maria jättis lause pooleli. *„Hiljuti paiskas jõgi kaldale kaks laipa, üks neist kuulus Gorlovka saadikule. Kõhud lõhki lõigatud, liivakotid selga seotud. Kuidas saab inimene teisele inimesele midagi sellist teha? Mulle ei mahu see lihtsalt pähe. Teie räägite zoopoodidest.“*

„Aga mida siis teha?“ pomises Vanamees.

„Ma tahaksin näha inimest, kes oskaks sellele vastata.“

Katusel käis trampimine marsirütmis. Vanamees tormas läbi garaaži õue.

„Igor!“ karjus ta uksest välja jõudes. *„Sa oled jälle mu katusel!“*

Kolm Krimmi omakaitselast vahtis ülevalt tema poole alla.

„Ma olen sind viis aastat palunud, et sa ei käiks mu katusel!“ hüüdis Vanamees. *„Mitte ei jõua pärale!“*

Igor sättis satelliidipanni. Vanamehe ägedusest üllatunult pomises ta:

„Siin on kõik minu.“

Seda kippus ta purjus peaga alati rääkima.

„See on minu *katus!“* hüüdis Vanamees raevukalt. *„Kas tõesti on nii raske sellest aru saada?“*

„Mihkil, ära aja mind vihale,“ kostis ülevalt pehme keelega ähvardus.

Vanamees oli kaua talunud, enam ei suutnud ta ennast vaos hoida.

„Sa küsisid minu käest, miks eestlased venelasi ei armasta,“ paiskas ta aastatega kogunenud sapi välja. *„Just sellepärast ei armastagi, et te ronite võõrastele territooriumidele!“*

Vanamees tõmbas garaažiukse enda järel pauguga kinni ja lükkas riivi ette.

„Julge katsejänes olen,“ ütles ta Mariale. Suhted naabriga olid igaveseks rikutud. Kui mitte midagi veel hullemat.

„Loomulikult ei ole ma mingi võitleja,“ ütles Maria mõtlikult. *„Kaugel sellest. Ma olen argpüks, hall hiireke. Ainult mõnikord, kui kedagi teist ei ole, võtan ma endale juhi, ideoloogi, organisaatori rolli. Hirm on. Pidevalt on hirm, aga veel hirmsam on istuda teleka ees või internetis.“*

„Mida on praegu võimalik organiseerida?“ küsis Vanamees, süda alles rinnus puperdamas. *„Peale matuste.“*

„Iga päev toimuvad Konstitutsiooni väljakul konfessioonide ülesed jumalateenistused Ukraina eest. Sinna tulevad inimesed, kelle süda

valutab ja kes oma palvete ja mõtetega aitavad päästa meie hingi ja meie maad.“

Maria hääletoon oli veelgi kõnekam kui ta sõnad.

„Paljudest väikestest niredest moodustub võimas jõgi, mis uhub Donbassist minema separatismi ja reeturlikud bandiitide eliidid, kes meie kodus sõja valla päästsid.“

Sellist Mariat polnud Vanamees veel näinud.

„Ma tunnen sinu üle uhkust, Maša,“ tuli tal üle huulte.

Maria tänas, vaatas siis telefoni, tõusis püsti ja ümises laulda.

„Ну, а где они теперь, эти парни? Погибли на войне. Лежат в земле сырой…“

Järsku oleks temas nagu miski murdunud.

„Väga alandav on elada reeturite regioonis,“ ütles ta haledalt. *„Mis saab edasi, ei tea... Ka mul hakkab kujunema tunne, et Ukrainat varsti enam ei ole.“*

„Ükskord te juba korraldasite katsejänesele matuseid.“

„Mul on aeg bussi vastu minna.“

„Maria,“ ütles Vanamees paluvalt. *„Mul on ka üks küsimus. Kas te... Kas* selle *pärast sai teist püssi vajav üksik naine?“*

Mariale paistis küsimus haiget tegevat.

„Ja kes siis hakkab elama teie garaažis mansardi ja masterskajaga?“ küsis ta.

„Teile hakkas siin meeldima?“

„Eriti masterskaja.“

„Kus oli alles elu eesti bomžil! Peaaegu nagu Janukovitšil.“

„Kuidas elab teie Olja?“

Vanamees ohkas.

„Ei tea. Loodan, et temaga on kõik hästi.”

Ta hakkas pakitud asjade hulgast midagi otsima.

“Ärge unustage teda kaasa võtta, kui meie kandist lahkute,” soovitas Maria. *”Ma olen nii väsinud kõigest, mis meil toimub, et mõtlen kogu aeg: veel veidi ja kaon siit, kuhu jalad viivad. Kas või Žitomiri või Ternopoli või välismaale. Ainult natuke veel sõdime.”*

“Ärge rääkige niimoodi!”

Vanamees leidis üles, mida ta otsis.

”Mul on talisman,” ütles ta paberi seest taldrikut välja harutades. *“Ukraina idaväravate alt.”*

Maria võttis taldriku kätte.

“Minu jaoks on kõige hämmastavam see,” ütles ta taldrikule pilku heitmata. *”Kui mult küsitakse, miks ma olen ühtse Ukraina poolt. Miks ma ei poolda osa Ukraina Venemaaga ühinemist. “Sa oled ju Donbassist. Donbass pole kunagi olnud Ukraina.””*

“Need kallad siin,” näitas Vanamees sõrmega taldrikule.*”Need kleepis seesama košetška Luganskist.”*

“Väga imelik on jälgida mu vanu häid tuttavaid donetskilasi,” ütles Maria taldrikut tagasi andes. *“Sest ümber veenda mul neid ei õnnestu. Et meil on kõigil üks kodumaa ja imperialistlikul Venemaal pole meil midagi teha.”*

Vanamees puuris silmadega taldrikut ja küsis tasakesi: *„Maria, kas te sellepärast jäite...“*

Maria lõikas teravalt vahele.

„Kuidas kujutab inimene kahe kõrgema haridusega ja Ukraina juristi diplomiga endale ette elu mingisuguses Putini välja mõeldud Novorossijas?“

„Tähendab, tema *on ka nende poolt?“* pinnis Vanamees.

Maria võttis istet.

„On ka mõtlevaid inimesi,“ jätkas ta. *„Patrioote on vähem... Neid, kellele on kallis sinikollane lipp, Ševtšenko värsid ja nii edasi. Vähe on ukraina rahvas veel sajandite jooksul verd valanud oma iseseisvuse eest.“*

Maad võttis vaikus. Oli kuulda, kuidas Igor oma meestele rõdul midagi seletas.

„Ja sellepärast te... magate nüüd püssiga?“

Seepia küsimus vajas lahendamist.

„Ma räägin oma poja isast!“ karjatas Maria nii ootamatult, et Vanamees pillas võpatades taldriku käest. See kukkus kõlatult põrandale ja murdus kaheks tükiks.

„Palun vabandust.“

„Mis teiega on, Mikhel?“

„Aga teie poeg?“ pomises Vanamees piinlikkust tundes. *„Kuidas see talle mõjub?“*

„Igal hommikul kell seitse helistan ma klassijuhatajale,“ ütles Maria rahulikult. *„Meie kool õnneks töötab.“*

Vanamees korjas põrandalt taldrikupooled üles.

„Mu viimane talisman... Ukraina idaväravate alt.“

Maria võttis telefoni.

„Lapsed jagunevad klassis nendeks, kes on Venemaa poolt, ja mõned on ka jagamatu Ukraina poolt. Hea vähemalt, et klassijuhataja hoiab erapooletut joont. Aga kahju, et lapsed on nendesse mängudesse kistud.“

„Sõjalapsed olid minu jaoks seni ainult filmides.“

„Ta võtab kõike toimuvat nagu mingit mängu,“ jutustas Maria helistada proovides. *„Kuid vahel räägib ka selliseid asju, et mul tulevad pisarad silma. Täna hommikul noppis karikakra, et õielehtede pealt arvama hakata. Teate seda mängu „armastab-ei armasta“.“*

„Ma mängin seda isegi.“

„ Ma küsisin, kas ta arvab ära Liisa või Saša armastust. Need on tema klassi tüdrukud. Aga tema vastas, et arvab parem seda, kas me saame Krimmi tagasi või ei.“

„Ja mina veel soovitasin teile „Artekki“!“

Maria huuled kõverdusid muigeks.

„Eelmisel pühapäeval valas laps pisaraid,“ jätkas ta sapiselt. *„Isa viis ta venemeelsete miitingule, aga tema oli sest rahvamassist ja Vene lippudest väga löödud. Mille peale tema geniaalne isa ütles, et mis sa nutad selle pärast, Ukraina poolt oled ainult sina ja su ema, kõik teised tahavad Venemaale. Mu poeg korraldas talle hüsteeria. Kohver-vaksal-Venemaa. Kolmandat päeva ei räägi temaga. Ütleb, et isa osutus reeturiks“.*

„Ma tahan teda näha.“

„Teate, Mikhel, kogu oma vaadete avaruse juures, ja kuigi mu esimene keel oli vene keel – ma ei armasta venelasi.“

Vanamees sobitas peos taldrikutükke kokku.

„Kas olete kunagi näinud Krimmi haldjate tantsu?“

„Teil on õigus,“ ütles Maria naeratades. *„Räägime millestki heast ja ilusast.“*

„Räägime!“ jäi Vanamees nõusse. *„Kuidas aru saada fraasist „naine, kes on kaotanud armastatud mehe“?“*

Maria tõusis püsti.

„Kui me otsustasime, et hakkame koos elama, sest me ei saanud enam lahus olla, siis me üürisime korteri. Ta ütles, et esimest korda elus tahab endale hankida elamispinda. Kui armastad, siis tahad olla südamega lähedal.“

„Ja mis siis juhtus?“ küsis Vanamees külmalt.

„Kas see on nii tähtis, Mikhel? Me räägime ju armastusest.“

„Sellepärast ongi tähtis.“

Maria pidi ennast kokku võtma.

„Mind tõmbab ideaal, mis sarnaneb mu isale,“ alustas ta.“ *Ma korvasin isa kaotust selle inimesega. Ainult et veelgi külluslikumas vormis. Ta oli veel avatum, tugevam, veel parem... Kui mu isa oli mees üheksakümmend viis protsenti, siis tema oli sada kakskümmend. Vabandage, jälle arvud...“*

Vanamees laskis taldrikutükid peost põrandale.

„Ma lootsin, et täna tuleb meil mõnus luulehommik, aga läks nagu alati. Saladuste ja mõistatuste õhtu.“

Maria ei teinud märkusest välja.

„Tulevik on lühike, tema minust vanem. Haige maks. Me elasime deviisi all „Mitte miski pole liig“.“

„Ja mis siis temas oli nii „sajakahekümne-protsendilist“?“ ei suutnud Vanamees irooniast hoiduda.

„Mõistus!“ tuli välkkiire vastus.

Maria pöördus naeratades Vanamehe poole.

„Meestel on fetiš – rinnad, pikad jalad...“ kostis ta hääles pilge. *„Mis on teie fetiš, Mikhel?“*

„Kõrvad,“ nähvas Vanamees. *„Nii me teie armastuseni ei jõua.“*

„Palju asju,“ ütles Maria tõsiselt. *„Maitsed langesid kokku. Aga võitis ta mind oma mõistusega. See inimene ergutas mind avastama uut. Kuid mina olin statisti osas. Tema peas sündisid ideed. Mina aitasin neid siin-seal ellu viia. Absoluutne teine kaljuseinal. Mina hoidsin köit.“*

„Solist hoidis köit,“ märkis Vanamees mõrult.

„Aga kõige aluseks oli karisma, mis purskas temast vulkaanina. Kõik sattusid selle mõju alla.“

„Aga tema valis teid.“

„Tal olid paralleelselt ka teised naised,“ meenutas Maria soojusega. *„Ta hoiatas mind kohe alguses, et ma ei ole ainuke naine. Ma ütlesin, et mind ei huvita su naised, mind huvitad sina.“*

„Teie küll ukrainlanna ei ole.“

„Kuid naised kadusid.“

Maria korjas põrandalt taldrikutükid ja sammus nendega akna juurde.

„Ta ütles, et mehel on palju naisi, kui tal ei ole ühte naist,“ meenutas Maria ja muigas. *„Mina, teades tema seksuaalset temperamenti, mõtlesin – muidugi, muidugi... Aga kui ma nägin tema muutumist, siis ma sain aru, et see polnud paljas fraas.“*

Maria sobitas taldrikutükke kokku.

„Me mõlemad muutusime palju. Kaks loomult üksildast inimest.“

„Millega ta tegeleb?“ küsis Vanamees kuivalt.

„Ta oli mitme ettevõtte omanik. Majandusinimene. Nüüd saate aru, kust mul see rahandus tuli. Hakkate huvi tundma. Kui armastate.“

„Ja matusekorraldajast sai pearaamatupidaja.“

„Ma hakkasin pärima, mis raamat see on, mis materjal see on, mis see selline on. Mida sa soovitaksid algajale finantsistile? Tema vastas: see on pikk protsess. Mina ütlesin: mul pole kuhugi kiiret. Ta mõtles natuke ja siis andis mulle paar raamatut lugeda.“

Maria tegi väikese pausi ja jätkas naeratades: *„Oma esimese äriplaani kallal töötasin ma higipullid otsa ees. Kui andsin talle kontrollida, läksin ise teise tuppa, et mitte ta reaktsiooni näha.“*

Vanamees ohkas.

„Siis ma muidugi ei ole teie kangelane.“

„Aga kõige peamine oli – tähelepanelikkus,“ läks Maria lõpuks lahti. *„Ta oli ainukene inimene, kellele minu arvamus korda läks ja kelle jaoks see tõesti oli huvitav. Ja ainuke, kellega ma ei kartnud olla avameelne. Ja tema minuga samuti. Kui inimesed täielikult avanevad teineteise ees... Teisel tutvusekuul... Sellest, mis teeb haiget, ja mis meeldib... Selline tunne, nagu oleksid narkomaan... Vajadus rääkida... Seda, et ma olen armunud, tundsin ma loomulikult kohe, aga et armastan – kolm kuud hiljem. Tugev armastuse tunne – see on intellekti privileeg.“*

Vanamees seedis uut informatsiooni.

„Ja miks te siis kinni ei suutnud hoida sellisest köiest?“

Maria vaikis mitu pikka sekundit.

„Mul on praegu tunne, nagu oleksid soolikad naha peal väljas.“

„Ma saan teist aru.“

„Vaevalt.“

„Mina kaotasin samuti oma armastatu.“

„Need on erinevad asjad.“

„Muidugi...“ viskas Vanamees solvunult.

„Kui inimene on elus, saab alati midagi ette võtta,“ kostis akna juurest. *„Meeldib, elage koos, ei meeldi, võtke otsus vastu. Aga kui sind pannakse fakti ette, et teda enam ei ole...“*

Sellist pööret ei osanud Vanamees oodata.

“Palun vabandust,” pöördus ta Maria poole.*”Maks? Või süda?”*

“Südametunnistus.”

“Surma põhjus?”

“Meie maal jah.“

Vanamehel hakkas ebamugav.

„Me hingasime temaga ühte ja sama õhku. Vaatamata suurele vanusevahele,“ ütles Maria. *„Seepärast, kui mulle pakuti tööd televisioonis, ma jäin kohe nõusse.“*

„Kus teie sel hetkel *olite?“* küsis Vanamees ettevaatlikult.

„Kõrval.“

„Ei saanud kannatada?“

„Tühised kriimustused. Aga siis ma mõtlesin, et parem, kui oleksime läinud mõlemad.“

„Millal... see juhtus?“

„Möödunud aastal.“

„Siis ma juba tundsin teid?!“

Maria pühkis silmi.

„Küllalt juba aega möödas, et mitte enam nii haiglaselt kõike võtta.“

„Nagu naised minu juurde satuvad, nii on pisarad silmis,“ ütles Vanamees mornilt. *Viimane aeg on mul siit jalga lasta.“*

„Te ju nägite – ma olin üleni plaastrites.“

„See oli siis!?“

„Ma ei suutnud üksinda jääda. Kodus ma oleksin hulluks läinud.“

Vanamees oli pahviks löödud.

„Ma mõtlesin, et te tulite minu üle nalja heitma.“

„Ma ei saanud olla ta matustel. Tahtsin pärast panna lilled, aga ei suutnud ja istusin rongi peale.“

Tekkis vaikus.

„Kazantippi ei sõida siis enam keegi,“ ütles Vanamees rohkem iseendale. *„Kui imelik on elu. Ja keda te täna matsite?“*

„Krimmi.“

„Aga kus kleit on? Ja lilled?“

Kostis lennukimürinat.

“Üheksanda mai võtsime me alati vastu Sevastoopolis. Isal oli Fiolentis suvila.”

Vanamehel hakkas nii ebamugav, et ta ei leidnud, mida öelda.

„Kastanid õitsevad juba Bolšaja Morskajal?“

„Ma olen alati teadnud ja uskunud, et me saavutasime võidu fašismi üle. Aga tuleb välja, et fašism on elus. Ja mitte kusagil Berliinis või Reichstagis, vaid Kremli tuuliste seinte vahel.“

„Sõidame koos Eestisse!“ plahvatas Vanamees. *„Hakkame elama seal, kus on* «тиш и гладь» *– minu juures rahvuspargis, looduskaitse all. Sõidame!“*

„Tänan, Mikhel, teie toetus on mulle vajalik.“

„Te ju armastate loodust, tahate, et oleks mets ja aed ja linnud laulaksid. Hakkate mu mõisavalitsejaks! Näitate mulle Sillamäed, see oli alati kinnine linn.“

„Mikhel,” püüdis Maria Vanamehe õhinat maha jahutada.*”Esiteks on mul laps.”*

”Teie poeg tahab ka pilvedest tehtud vahukoort maitsta.”

*„*Микхел, не балуйтесь,“ noomis Maria kelmikalt. *„Ma seisan küll jalgadega maa peal ja püüan mõelda ratsionaalselt, kuid mu jalgealune pöörleb pidevalt. Ja seisan ma ainult varvastel, aga kannad tõusevad taeva poole. Unistuste, pilvede, irratsionaalsuse poole. Kes teab, kuhu fantaasia välja viib. Ei tahaks langeda illusioonide vangi.“*

Käes oli hetk ennast rehabiliteerida. Seepia saatusest pääseda.

„Olja arvas, et minuga ei saaks tal olema tugevat ja sõbralikku perekonda, kus lapsed kasvaksid õnnes ja armastuses,“ meenutas Vanamees. *„Aga see ei ole nii. Ma ei tulnud Krimmi oma perekonnast puhkama.“*

„Kas te tõesti oleksite valmis veel kord otsast alustama?“

„Oleksin. Aga teie?“

„Naljakas inimeseloom olete, Mikhel.“

Naljakas inimeseloom hakkas laulma: *”Maria, I’ll never stop saying Maria!”*

Saabus sõnum.

„Teile on sõnum,“ muigas Maria.

„Sel pole enam tähtsust.“

„Vastake, Mikhel,“ ütles Maria. *„Aga mul on aeg minna.“*

Ta hakkas liikuma trepi poole, aga Vanamees lõikas tal tee ära.

„Sinna ei või!“

„Miks?“

„Seal on laip.“

„Kelle?“

„Krimmi.“

„Ma olen matusekorraldaja.“

„Minna võib ainult magamistuppa.“

„Aga tualetti?“

„Seal tilgub kraan.“

„Pole viga. Ma olen santehnik,“ muigas Maria. „Ärge kartke, seekord ma ei lase jalga.“

„Ainult mitte kauaks!“ hüüdis Vanamees talle järele. *„Ma ei saa ilmaveieta!“*

„Jätke oma košetškatega jumalaga!“

Sõnum oli Novaja Kahhovkast.

„Privet, Miša! Kuidas sul läheb? Skaibis ei taha rääkida?“

„Olja!“ hüüatas Vanamees ja lülitas läpaka sisse.

Ekraanile ilmus tuttav nägu. Olja istus arvuti taga. Kostis malbe hääl.

„Halloo, Miša! Sa kuuled mind?“

„Tere, Olja! Ma kuulen ja näen sind! Kuidas teil seal on?“

Olja rinnad paistsid läbi ekraani suuremad ja punnis.

„Tere, Miša! Ma näen merd! Sa oled Krimmis?“

„Jah, aga mitte enam kauaks.“

„Ja kus sa elama hakkad?“

„Pöördun kodumaale tagasi.“

Olja nägu tõmbus naerule.

„Sul rebiti midagi ära, kotik?“

„Enam-vähem. Aga sina, Oletška? Ma muretsesin su pärast.“

„Mul on kõik korras. Dimassik oli haiglas. Vladikul on peas haav. Aga muidu on kõik OK.“

“Kas teil käivad ka lahingud?!”

Vanamehel hakkas peas kumisema salm Aksjonovi romaanist: “Каховка, Каховка, родная винтовка, горячая пуля, лети!“

“Sõjaväkke teda enam ei võeta,” ütles Olja naeratades. *”Võibolla kaevikuid kaevama.”*

Vanamees ei saanud midagi aru.

”Vladikul on haav peas, Dimassik on haiglas – ja “kõik on OK”!?”

„Dimassik oli haiglas, kui ma veel kodus olin.“

„Kus sa nüüd siis oled?“

„Dimassik on mul vapper, käis ise tilguti all ja süste saamas,“ jutustas Olja. *„Just suhtlesin lastega ja mõtlesin, et uurin, kuidas sul seal on.“*

„Milliste lastega?“

„Omadega muidugi. Varsti sõidan koju, sest ma jätsin nad vägisi maha.“

„Jätsid oma lapsed maha?“

„See läks nii,“ ütles Olja maailma kõige armsama naeratusega.

„Sellist asja ei saa olla!“ hüüdis Vanamees. *„Sa oled ju ema!“*

Maria saabus tagasi verandale. Vaatas telefoni ja võttis istet.

“See on meie Ukraina elu,” ütles Olja lõbusalt. *“Inglismaal ka ei saada sellest aru.”*

“Mis see Inglismaa siia puutub?”

“Ma olen praegu Inglismaal.”

“Ega ma teid ei sega?” küsis Maria.

“Mis pagana Inglismaa!” hüüdis Vanamees. *“Sa otsustasid minu üle nalja heita?”*

“Mu ei ole praegu naljadeks mahti, Mišenka.”

“Mul on aeg minna,” ütles Maria.

“Kohe lähme,” ütles Vanamees. *”Sa ei saa olla Inglismaal!”*

“Miks mitte?”

“Lapsed on haiged ja sina sõidad Inglismaale!”

„Kujutad ette!“ naeris Olja. *„Ma olen ise ka siiamaani šokis.“*

„Ma lähen,“ teatas Maria otsustavalt. *„Elage hästi!“*

„Oota!“ hüüdis Vanamees. *„See on ju Olja!“*

„Ma sain aru,“ ütles Maria kuivalt.

„Kui Vladikule lasti kuul pähe, siis ma viisin ta kiirabihaiglasse...“

„Mida?“ karjus Vanamees vahele. *„Kuidas saab lapsele kuuli pähe lasta?!“*

„See juhtus meie õuel päise päeva ajal. *Mina seisin pool meetrit eemal. Nii ma saingi Pauliga tuttavaks.“*

„Millise Pauliga?“

„Paul opereeris teda. Me ei tutvunud temaga internetis.“

„Kas sa võiksid nii seletada, et ma midagi aru saaksin?“

„Paul on minu mees.“

„Sinu mees?“

„Ta on kirurg.“

„Olja, lõpeta ära!“

„Mis on, kotik?“

„Niipalju uskumatuid asju ei saa juhtuda.“

„Ma hoidsin kätt haava peal, sest verd purskas ojadena,“ jutustas Olja. *„Nii sõitsime haiglasse. Paul võttis kuuli välja, aga edasi läks kõik nagu lepase reega.“*

“Ja sa sõitsid Inglismaale? Oled sa mõistuse juures?”

“Sellepärast ma sünnitasingi enne aega.”

Vanamees viskas pilgu Mariale. Asi tundus talle juba lõbu pakkuvat.

“Kuule, Olja, nüüd küll aitab.”

“Mu mees on välismaalane,“ seletas Olja,. *„Ta töötab meie haiglas. Nüüd ju kõik aitavad meid. Ta on Suurbritannia kodanik.“*

„See on mingi muinasjutt, Olja!“ protesteeris Vanamees.

„Paul tahtis, et ma siin sünnitaksin. Noh, ja sünnitasingi. Enneaegse, aga siiski.“

„Olja, lõpeta palun ära need naljad!“ sai Vanamehel mõõt täis. *„Mis pagana sünnitamine!“*

Olja kohendas ekraanil oma pungil rinda.

„Mišenka, nädala aja eest sündis mul beebi.“

„Sa olid ju alles septembris minu juures!“

„Paul on samuti šokis meie tegelikkusest,“ naeratas Olja. *„Kui kodinates vanamees väikese pensioniga topib talle veel raha taskusse.“*

„Kas sa mõtlesid, Olja, mulle kätte maksta?“

„Kotik, miks sa mind ei usu?“

„Sa sõitsid minu juurde juba rasedana?“

„Hull oled! Siis ma poleks tulnud!“

„Olja, sa praegu lollitad mind või on üks meist hulluks läinud.“

„Mäletad, Mišenka, ma rääkisin sulle, et tahan veel ühte pisikest.“

„Oota!“ hüüdis Vanamees järsku halba aimates. *„Millal sa minu juures olid?“*

Vanamees luges kähku kuud kokku ja ohkas kergendatult. Septembrist oli möödas kõigest kaheksa kuud.

„Ma sünnitasin enneaegselt,“ selgitas Olja. *„Seitsmekuise.“*

„Mis sa tahad öelda, et ...“

„Ma mõtlesin teda üksinda kasvatada, aga kui Paul teada sai, siis ütles, et tahab igal juhul minu kõrval olla, aga abi oli mulle hädasti tarvis. Kahe poisiga on üks asi, aga lisaks veel beebiga on kõik hoopis keerulisem.“

Vanamees vandus.

„Teile võib õnne soovida?“ ütles Maria. *„Kuuenda lapse puhul.“*

„See on kurat teab mis,“ pomises Vanamees.

„Tahad, ma näitan sulle beebi pilti?“ Olja hääles kõlas emaõrnus. *„Poiss on mul. Varsti peaks ärkama.“*

„Te olete tõesti горячий эстонский парень!“ ütles Maria naerdes.

„See on mingi hullumeelsus...“

„Üks hetk,“ kostis läpakast. *„Krassavtšik on mul...“*

„Võib-olla sõidame kõik koos Eestisse?“ pakkus Maria.

Ekraanile ilmus Olja pilt, väike neegrititt süles.

„Kes see on?“ küsis Vanamees totakalt.

„Minu beebi.“

„See on sinu laps?“

„Ta on juba nädalane.“

„Huh! Sa püha müristus!“ ütles Vanamees. *„Tule, vaata!“*

„Ta on teie nägu?“ küsis Maria toolilt tõusmata.

„Su mees on mustanahaline?“ küsis Vanamees.

„Ta on Kamerunist, õigemini ta vanemad on Aafrikast, ise ta sündis juba Londonis.“

„Kui armas poiss,“ ütles Vanamees. *„Mis ta nimi on?“*

„Antony. Antoša. Ta on seitsmekuune, aga juba kosub ja varsti me sõidame koju,“ tutvustas Olja oma plaane. *„Kui sõda ei tule.“*

„Ma olen pahviks löödud, Olja,“ ütles Vanamees. *„Milline hullumeelne elu sul on!“*

„Võib-olla. Ma ise olen harjunud.“

„Antoša,“ kordas Vanamees. *„Anton Pavlovitš. Oled sina alles molodets!“*

„Minust ei olenenud siin midagi. Saatus määras kõik.“

„Saidki oma Inglismaa kätte. Koos мясорубка*'ga.* Ja su isa tankid kuluvad ka marjaks ära.“

„Ära räägi ...“

„Võta parem poisid ka Inglismaale. Mees armastab sind?“

„Jumaldab. Ta ei saa üldse ilma minuta.“

„Saidki oma musta pantri kätte!“

„Ise ka ei usu veel oma õnne,“ ütles Olja üleni särades. *„Ladno, Mišenka, ma pean oma beebit söötma, muidu rinnad lähevad lõhki.“*

„Nüüd saavad Inglismaa koerad ja kassid ka su piima.“

„Kotik, ära aja mind naerma.“

„Orgasmid on söötmise ajal?“ küsis Vanamees ja ütles Mariale: *„Vabandust, kohe lõpetan.“*

„On ikka. Aga nüüd aitab ka mees kaasa.“

„Imeb ülejäägi välja?

„Tal seisab kakskümmend neli tundi päevas.“

„Lõpuks leidsid endale väärilise mehe, Oletška!“

„Jah, teised olid veidike ebaadekvaatsed, aga see on normaalne.“

„Sa ütled talle, et sa teda armastad?”

„Ma ütlen talle „I love you“! Ma tean nüüd isegi seda, mis on Dream Marriage.“

„Ma olen kindel, et su kadunud mees ka rõõmustab su õnne üle.“

„Ma arvan ise ka nii. Aitäh sulle, Mišenka, tore oli sind jälle kuulda. Tervita meie Ukrainat, ma igatsen ta järele ja muretsen ta pärast.“

„Tingimata annan edasi! Pakaa, Oletška! Mul on praegu kananahk ihul!“

„Hanenahk, kotik!“

Vanamees lülitas arvuti välja.

„Lõpuks ometi leidis ta oma õnne!“ ütles Vanamees. *„Ja mitte ainult tema.“*

“Arvate?”

“Ukraina!” karjus Vanamees. *”Kas sa kuuled mind? Terviseid sulle Oljalt! Kõige tõelisemalt hohluškalt!”*

Vanamees pöördus Maria poole.

”Nii. Nüüd võime minna. Teie pojale vastu ja siis Eestisse.”

“Mikhel, võibolla see pole minust kuigi arukas, kuid oma maalt ma lahkuda ei kavatse. Ja oma linnast ka mitte. Seda enam, kui ilmusid rohelised mehikesed.”

“Maria!”

“On üks asi, kui sul on valida, kus elada. Kus kliima parem või kus armastus tuli peale. Aga on hoopis teine asi, kui sult võetakse ära kodumaa. Kui paatoslikult see ka ei kõlaks, aga ma olen siiski oma kodumaa patrioot.“

Vanamees võttis kokku oma sisendusjõu.

„Ma tahan, et te teaksite. Mu maja Eestis ootab teid. Ja ka teie poega. Aga kui sõda ei tule, siis seda enam. Võtke see endale.“

Ta üritas Mariale midagi pihku pista, kuid see tõrkus võtmast.

“Mulle? Milleks?”

„Niisama. Mälestuseks.“

„Pole tarvis!“

Vanamees riputas mingi vidina Mariale kaela.

„Kui ilus! See on merevaik?“

„Näitab teile teed Balti mere äärde.“

Maria korjas põrandalt taldrikutükid üles.

„Võtke!“ andis ta ühe tüki Vanamehele. *„See on teile ja see jääb mulle. Ainult ärge ära kaotage! Kui kohtume, siis liimime need kallad uuesti kokku.“*

„Ja ongi Ukraina uuesti terve.“

Õuest hakkas kostma tango. See „Pariisi tango“. Vanamees pani mõlemad taldrikupooled riiulile ja tegi Maria ees kummarduse.

„Mikhel!“ protesteeris see. *„Ma ei tantsi paaristantse.“*

„Viimane tango Koreizis,“ ütles Vanamees. *„Fašistidest okupeeritud.“*

„Mul on aeg minna.“

„Teie poeg pole veel Simeizigi jõudnud.“

Vanamees haaras Marial käest ja võttis ta tantsuvõttesse.

„Jätke järele! Ma ei taha!“

Maria kohendas pahaselt seelikut.

“Teil on tingimata tarvis kõik ära rikkuda?“

„Minul mitte,“ ütles Vanamees mornilt. *„Kuradile see Krimm oma tantsude ja košetškatega!“*

Vanamees krabas tooli, tõstis üles, nagu oleks see ta partnjorša, ja võttis sisse tangoasendi.

„Ein Leben lang so schön wie heut' Mit dir und mir für alle Zeit.“

„Küünarnuki asend pole õige,“ ütles Maria muiates.

Ta astus Vanamehe juurde ja sättis ta kätt.

“Vabanda, et ma sind natuke parandan. Ülakeha rohkem taha. Nii. Nüüd on ilus.”

„Te ju ei tantsi.“

„Tahate, ma näitan ka teile midagi?“

Vanamees pani tooli käest. Maria otsis midagi telefonis.

„Teie poeg on ka neeger või?“

Maria pistis telefoni Vanamehe nina alla. Ekraanil paistis revüüriides tantsijanna. Pilt oli tehtud kuskil säravas lokaalis.

“See olete teie?!”

“Pole sarnane?”

„Kus see tehtud on?“

„See? Vist Taivanil.“

„Te esinesite seal!?“

Maria libistas Vanamehe silmade ette ühe pildi teise järel, kus ta tantsis või seisis mingi eksootika taustal.

“Siin me oleme Indias. See on Taj Mahal. See peaks olema Türgi. Juba hakkab endalgi meelest ära minema.”

“Ma ütlesin kohe, et te olete tantsijanna!”

“Ma ei tantsi enam ammu,” ütles Maria nukralt. *”Aga tants oli alati mu kirg. Sa isegi tegid märkuse mu tantsijanna välimuse kohta.”*

“Aga see kus on?”

“Jaipur. Roosa linn. Mitte linn, vaid muinasjutt. Veel esinesime me Singapuris ja Egiptuses.”

“Ja mina küsisin, kuhu sa tahaksid reisida...”

“Ja mina vastasin, et Sevastoopol on üle kõige.”

“Saingi teada su unelmate linna!”

“Minu unistuste linn pole Jaipur ega isegi Sevastoopol.”

“Siis see jääbki saladuseks.”

“Tahaks veel kord proovida pilvede maitset. Kas tõesti on nii hea, nagu tundus lapsepõlves.”

Vanamees hakkas laulma.

„Where have all the flowers gone, long time passing? Where have all the flowers gone, long time ago?”

Maria laulis vastu:

„Ты скажи мне где цветы? Где все маки?“

“Where have all the flowers gone? Picked by young girls every one.”

„Их собрали девушки летним днём.“

„When will they ever learn? When will they ever learn?“

Viimase salmi laulsid nad koos.

„Where have all the graveyards gone? Gone to flowers every one. When will we ever learn? When will we ever learn?“

Marial olid pisarad silmas.

„Moon on meie rahvuslill. Ma lähen nüüd.“

„Meil on rukkilill. Ka põllulill. Kasvab samuti vabaduses.“

„Oma muusikat teil ei ole?“

„Meil laulab terve rahvas!“

Vanamees pani mängima „Saaremaa valsi.“ Ise laulis vene keeles kaasa, et Maria aru saaks.

„Есть ли на свете милее чем эти Сааремааские рощи, поля и луга? Моя белокурая, есть ли на свете подруга такая как ты дорога?“

„Mis on sarema?“ küsis Maria.

Vanamees seletas. Mainis sedagi, et Saaremaa pärast peeti samuti veriseid lahinguid nagu Sevastoopoli pärast.

„Oa aeg hüvasti jätta. Nii teie kui Krimmiga,“ ütles Maria, kui muusika lõppes.

Klubist kostis „Sevastoopoli valss.“ Kahjuks mitte Georg Otsa esituses.

„Севастопольский вальс,“ laulis Vanamees kaasa. „Золотые деньки... Мне светили в пути не раз... Ваших глаз огоньки.“

Maria seisis Vanamehe ette, just nagu oodates, et see ta tantsima võtaks. Vanamees jättis laulu katki.

"Mikhel," torises ta. *"Te olete soliidne härrasmees või katsejänes?"*

„Te ju ei tantsi...“

„Viimane valss. Valivad daamid.“

Veranda oli kitsavõitu, kuid nad tiirlesid hoogsalt ringiratast. Maria oli parim kõigist partnjoršadest, kes Vanamehel kunagi oli olnud.

Äkki lõikasid muusika läbi Nõukogude Liidu hümni võimsad helid.

«Союз нерушимый республик свободных...»

Rõdul võttis rahva omakaitse telefoni ja koor vaikis.

„Aitäh teile, Mikhel. Aitäh kõige eest.“

Vanamehel oli kurgus valus.

„Ärge unustage – pilvedest vahukoor ootab teid!“

„Ei unusta,“ ütles Maria ja näitas oma taldrikutükki.

„Помнишь лето на Юге?“ laulis Vanamees tasakesi. “Берег Чёрного моря...“

„Кипарисы и розы...“ laulis Maria järgmised read. „В огне зари.“

Nad jätkasid koos.

„Нашу первую встречу... Там, в горячем Мисхоре, где плеск ласковый моря... как песнь любви.“

„Ma jään teid ootama, mu Russalka!“

„Hästi, mu Amandus Adamson! Niipea, kui mulle jalad tagasi antakse.“

„Antakse! Слава Украине!“

„Героям слава!“

15.

Vanamehele oli jäänud alles üks naine. Tutvumissaitidele ei olnud tal enam ammu asja. Isegi mitte ennast nooremaks tehes. Viiekümne viie aastane kõlbas paljudele vaid viha ja pilke märklauaks. Naised olid halastamatud. Aga vana hobune tahtis ka kaeru. Olgugi, et esihammas seisis viimaseid päevi suus. Ilma Marinata oleks vist Viagra aeg ammu käes olnud. Aga nüüd oli elu ikka veel ilus. *La pura vida es maravillosa.*

Marina jätkas nädalavahetusi Krimmis. Tööpäevadel aga toimetas Zaporožjes neljasadat marakratti plaasterdada ja nakkushaiguste vastu pookida. Ülerahvastatud lasteaeda oli saabunud ka sõjapõgenike lapsi. Käsk oli antud ruumi teha, kuigi omadelegi ei jätkunud lõunauinakuks voodikohti. Marina oli pagulaste suhtes väga kriitiline.

Miks pidid nende oma lapsed aastaid järjekorras seisma, aga separatistide võsukestele olgu kohad jalamaid olla? Mööda Zaporožje tehaseid käidi kohalikke noormehi sundkorras sõtta värbamas.

Isegi ühistranspordis peeti kahurilihale jahti ja pisteti kutse pihku. Aga põgenike täies elujõus mehi ei puutunud keegi. Süütuid poisse saadeti rindele surema ja ennast sandiks tegema, aga süüdlaste pered tuli avasüli omą koju elama võtta. Pagulased käitusid väljakutsuvalt, nõudsid endile kõiksugu hüvesid ja pidasid abistamist endastmõistetavaks. Just nagu oleksid teised nende õnnetuses süüdi. Marina pidas kõiki lugandonlasi reeturiteks. Vanamees kuulas ta jutte, ise aga mõtles Mariale ja ta pojale. Vahetevahel söandas mainida, et mitte kõik sõjale jalgu jäänud ei olnud ise selles süüdi. Marina veendumusi see ei kõigutanud.

Videvikus kukkusid linnud uuesti laulma. Sellist laulukoori akna taga Vanamees ei mäletanud. Võib-olla ei leidunud kõrbeks muutunud steppides enam putukaid, et nälg kõik linnud lõunarannikule ajas? Loojuv päike kuldas merel üksikut laeva. Vanamees oli ostnud viimaste grivnade eest süüa. Marina pidi saabuma uue rahaportsjoniga, sest Ukrainas oli vahetuskurss soodsam kui Krimmis. Kui ikka saabub. Jutt piiri sulgemisest ei saanud ometi tõsi olla.

Viimasel ajal liikus kõiksugu hulle kuuldusi, mis hiljem osutusid väljamõeldisteks. Putin olevat lubanud mingile šveitslasele, et tõmbab väed Ukraina piiri äärest tagasi. Soovitanud Donbassi referendumid edasi lükata ning lubanud koguni Ukraina presidendivalimisi tunnistada. Lisades, et eelnevalt peab rahvas teadma oma konstitutsioonilisi õigusi. Demokraat missugune. Nii et mingi pingelõdvendus justkui toimus. NATO luure küll Vene vägede liikumist ei tuvastanud. Aga Venemaa aktsiaturg tegi kolmeprotsendilise hüppe. Oli see tavaline pettemanööver või astus köietantsija tõesti sammu tagasi? Kommentaatorid oletasid, et mängus olid mehe enda pangakontod Šveitsis, mis võttis akrobaadi korraks kõikuma. USA käsutuses pidid olema andmed pangaarvete kohta, millega huilot pigistada. Või siis nii labaselt tehtigi maailmapoliitikat. Rahakraan lahti – inimesed surevad. Rahakraan kinni – inimesed jäävad elama.

Vanamehe peas küpses hoopis parem rahuplaan. Venemaa presidenti vaevas alalõpmata mure välismaal elavate venelaste pärast, keda mitmel pool halvasti koheldi. Oma rahvuskaaslaste päästmiseks tuli isegi võõrastesse maadesse tungida ja seal relvad käiku lasta. Samal ajal Venemaa enda rahvastik vähenes. Suured piirkonnad haigutasid tühjusest ja lausa kisendasid töökäte järele, kes Venemaa ääretud avarused viljakandvateks oaasideks muudaksid. Kibe paradoks. Miks ei võiks maailm Venemaa presidenti tema hädas aidata? Mis oleks, kui teised riigid ulataksid Putinile abikäe ja aitaksid kõik ahistatud venelased tagasi kodumaale saata? Endised Nõukogude vennasvabariigid, kus venelaste olukord kõige halvem oli, võiksid näidata üles initsiatiivi ning asutada üheskoos fondi, mille vahenditest toetataks venelaste repatrieerimisega seotud kulude katmist.

Mõistagi toimuks kodumaale naasmine rangelt vabatahtlikkuse alusel. Vene rahvusest kodanike arvamuse väljaselgitamiseks tuleks fondi doonorriikides läbi viia vastavad referendumid.

„Kas soovite pöörduda tagasi Venemaale või eelistate jätkata pagulaselu ahistatud tingimustes?“

Meetod, mis Krimmis nii hästi töötas ja varsti ka Donbassi elanike tahte välja selgitab, oli võitnud venelaste seas laialdast populaarsust. Samamoodi, nagu Krimm oli jõudnud tagasi kodusadamasse, nii tuleks ka vene inimestele anda võimalus naasta oma ajaloolisele kodumaale. Millal seda siis veel teha, kui mitte praegusel patriotismi laineharjal? Eks rääkinud RUSSIA-kirjadega dressipluuside ja presidendipildiga särkide rohkuski venelaste kodumaa-armastusest.

Kui aga vastu kõiki ootusi peaks rahvahääletusel selguma, et kodumaale naasta soovijaid kuigi palju ei leidugi, ka sel juhul oleks referendum oma eesmärgi täitnud. Enam poleks tarvis roheliste mehikestega teistes riikides venelaste päästmise operatsioone läbi viia. Rahvuskaaslaste saatuse pärast muretsev president saaks hinge tõmmata. Relvastumisele kuluvad miljardid aga võiks

suunata oma maa ja rahva arenguks. Nii Venemaa kui ka ülejäänud maailm sellest ainult võidaksid.

Vanamehele hakkas see mõte nii meeldima, et ta mõtles Simeizi nudistide rannas Marinaga päikest võttes fondile nimegi välja. Venelaste repatrieerimise sihtasutus hakkaks kandma nimetust «Ущемлённые Русские Обратно Домой!» Ahistatud Venelased Tagasi Koju! Lühendatult «УРОД». Sama päeva õhtul saatis ta oma vaimusünnitise ajalehetoimetusele, kellega tal olid Krimmi sündmuste käigus kujunenud lähedased suhted.

Referendumid leidsidki paari päeva pärast aset. Mitte venelaste repatrieerimiseks, vaid Donetski ja Luganski oblastite lahkulöömiseks Ukrainast. USA välisministeerium kuulutas rahvahääletused seadusevastasteks. Washington väljendas nördimust, et Venemaa *ei suutnud kasutada oma mõjujõudu referendumite ärahoidmiseks.* Donbassi aktivistid aga läksid nii väge täis, et teatasid juba uutest referendumitest Venemaaga ühinemiseks. Kui poleks olnud Maria suguseid patrioote, kes õnnetult kotti jäid, oleks Ukraina võinud neist doteeritavatest oblastitest lahti öeldagi. Ühinegu kogu see *krimmi*naalne element rahus Venemaaga.

Poliitikarohke töönädal möödus kiiresti ja laupäeval sõitsid nad Gursuffi. Vanamees tahtis näidata Marinale „Artekki", kus ta ise käinud oli, aga Marina mitte. Kuulus pioneerilaager paiknes imeilusas kohas mere ääres Karumäe jalamil. Laager oli küll suletud, kuid valvuripoiss laskis nad viiekümne grivna eest väravast sisse.

Ilm oli suurepärane ning ilma koerasitata pargialleedel, mida ääristasid õites lillepeenrad, oli mõnus jalutada. Läbi roosilõhna pilvede kõndisid nad „Lazurnõi" laagrini, mis oli kuuest laagrist kõige vanem. Neljanda klassi sügisel oli Vanamees siin terve õppeveerandi veetnud. Ta tundis ära isegi kahekordse puust maja, kus oli asunud nende rühma poiste magamistuba, mida kasvataja Aleksander Petrovitš öösiti külastada armastas. Ka hommikuse rivistuse plats koos Puškini kujuga seisis vanas kohas. Üksnes kaelarättides pioneeride asemel kõndis seal kaks mustas mantlis meest. Üks neist astus lähemale ja nõudis ennast tutvustamata, kes Vanamees selline on. Kuulnud, et krõmtšanin, jäi mees vastusega rahule ja mustad mantlid läksid oma teed. Majaseina ääres lesis päikese käes ilus meetrine vaskuss. Alguses ehmatas ta Marina poolsurnuks, selle kisa omakorda läikiva iluduse. Edeni aia dialoogi ei tekkinud.

Kividest laotud vaateplatvorm kaljunukil, mida nimetati Puškini besedkaks, oli armunute suudlemiskoht. Marinale meeldis ka romantiline vaade veest välja ulatuvatele kaljudele, mida kutsuti Adalaarideks. Aju Dag ehk Karumägi paistis siit oma täies ilus. Isakaru jõi ikka veel merd tühjaks, et tagasi saada peigmehega põgenenud tüdrukut, kelle ta oma koopas oli üles kasvatanud. Selline oli kord isade saatus. Krimm oli legendidest ja müütidest tulvil.

Päev pioneerilaagris läks täie ette, kuigi kultpahhoodi lõpuosa kukkus läbi. Jalta linnasauna alumisel korrusel asunud «Народное Кафе», mida telesaates oli kõvasti kiidetud ja Marina näha tahtis, seisis suletuna. Silt teatas, et kohvik on remondis, kuid karta võis, et igaveseks. Sügisel, kui Vanamees Krimmist lõplikult lahkub, saab täis pool sajandit ta esimesest saabumisest. Artekis-käik oli nagu jumalagajätuvisiit, mis ühendas alguse ja lõpu.

Õhtused uudised olid nagu ikka. Kramatorskis oli tapetud seitse Ukraina sõjaväelast. Referendumist elevil separatistid olid tüdinud kaevikutes ATO ootamisest ja asunud vasturünnakule. Euroopa Liit üritas võtta rahuvahendaja rolli. Kas värsked rahvavabariigid ka läbirääkimiste laua taha kutsutakse, sellest polnud lugeda. Aga seekord ei tõtanudki Venemaa Ukrainast eraldunud osi sedamaid oma rüppe võtma, nagu oli toimunud Krimmiga päev pärast referendumit. Aplombiga alanud „Novorossija" projekt oli hakanud vinduma.

Maria kirjutas, et oli näinud Vanameest televiisorist. Märtsi referendumipäeval tehtud intervjuust oli eetris kordussaade. Krimmis elavast eestlasest, kes oli näinud poolsaare okupeerimist oma silmaga. Saate ajal oli Maria imetlenud verandalt paistvat merevaadet, mis intervjueeritava selja taga avanes.

See võttis Vanamehe kõhedaks. Kes ütles, et ka *tõsised inimesed* Ukraina televisiooni ei jälginud? Mis siis, kui mõnel aksjonovlasel tuleb pähe tal nägu profülaktika mõttes sisse lüüa? Või ta elugaraaž endale võtta? Ei hoiatatud ju Eestis teda ilma asjata, et ta suu koomal hoiaks.

Ekvadoris müüdi maja saja kümne tuhande dollari eest. Vaikses rannakülas. Venemaast piisavas kauguses. Elamiseks kulus seal kahe inimese peale sada dollarit nädalas. Varsti pidid Krimmi kinnisvararegistrid avatama. Aga Koreizi maja ei tahtnud keegi. Paks kasahhitar oli kadunud. Maaklerid vaikisid. Vanamees oli oma maja vang. Peale sunnismaisuse oli olemas ka sunnismajasus. Nagu olevat öelnud Churchill – alguses kujundame meie maju, pärast kujundavad majad meid.

Vanamehe rahuplaan ei leidnud soodsat vastukaja. See jäi üldse ilma tähelepanuta. Palav poliitikakevad jätkus ilma ahistatud venelaste abistamise fondita. Lähenesid Ukraina presidendivalimised. Esimest korda leidus kandidaat, kellel oli nii lääne- kui idaukrainlaste toetus. Selleks meheks oli maiustuste vabrikant Petro Porošenko. Šokolaadikuningas polnud kitsi valimiste eel magusaid lubadusi jagama, mis elu Ukrainas põhjalikult ümber korraldavad. Oma vabrikud pidi ta presidendiks saades maha müüma. Käimasoleva sõja kohta teatas, et terrorismivastane operatsioon ei peaks kestma mitte kuid, vaid läbi viidama päevade ja tundide jooksul. Ärimees oli tegude inimene, kelle presidendiks saamine sütitas ukrainlastes uut lootust. Isegi Maria, kes oli Donetskis ühe valimisringkonna juhiks, arutles Porošenko plusside ja miinuste üle.

Vihmasel ja jahedal pühapäeval, kui Eestis sündis selle kevade kuumarekord, otsis Vanamees internetipoodidest kasutatud autot. Marina igivana „Tauria" oli rohkem aega katki kui terve. Aga iga päev oli tarvis sellega tööle sõita ja puhkepäevadel ka vanaema külastada (mida juhtus küll järjest harvemini). Saksamaal leidus külluses sobivaid marke ja mudeleid, millele nad võiksid pärast suvist Eestis käiku koos järele sõita. Meeldiv ja kasulik korraga. Taskukohane auto oli juba väljagi valitud, kui nad avastasid sajaprotsendilise tollimaksu, mille Ukraina riik oli välismaalt toodavatele autodele kehtestanud. Nüüd oli arusaadav, miks Krimmi autoomanikud oma ülikalleid masinaid iga päev nii hoolega lakkusid.

Kuna autoostu plaan läbi kukkus, siis soovitas Vanamees Marinal kahekümne tööaastaga kogutud säästud eurodeks vahetada ja pangadeposiiti panna. Muidu ei saa selleks ajaks, kui ta omale jõukohase auto leiab, grivnade eest enam sumbutajatki. Teist nii inimvaenulikku riiki andis otsida. Mille nimel küll Ukraina noored mehed elu andsid ja ennast sandiks tegid?

Alles õhtuks, kui Marina rongiga Zaporožje poole loksus ja Vanamees kodus uudistelaeka avas, läks ilm uuesti selgeks ja soojaks. Maria valimiskontorisse oli tunginud relvastatud meeste jõuk. Ruumisviibijad kamandati pikali, lagi tulistati auklikuks ning lahkuti soovitusega kõigil koju minna. Presidendivalimised Donbabwe ja Luganda rahvavabariikides olid küsimärgi all.

Tööpäevadel jätkusid ilusad ilmad. Suvitajaid tilkus iga päevaga juurde. Krimmi asevalitseja Aksjonov oli teatanud, et puhkajaid hakatakse edaspidi arvestama mitte kvantiteedi, vaid kvaliteedi järgi. Rannas lehvisid Vene lipud. Gaspra spordiväljaku aiavärav oli värvitud valgesinipunaseks. Sanatooriumid ja pansionaadid olid uute võimude poolt ära jagatud. „Jasnaja Poljana" ja „Ukraina" olid natsionaliseeritud. „Artek" oli läinud presidendi administratsiooni alluvusse. Mis võis olla saanud Vanamehe Jalta korterist NSV Liidu kaitseministeeriumi territooriumil asunud arhitektivillas?

Hea, et ta vähemalt sellegi oli jõudnud Džankoi türklannale maha müüa.

Olukord muutus Krimmis kiiresti. Esimesest juunist pidid grivnad käibelt kaduma. Hinnasildid olid juba rublades. Keelati toiduainete väljavedu. Elu läks järjest kallimaks. Vett ei jätkunud. Krimmi raadio süüdistas Ukraina panku üheksa miljardi rubla röövimises. Nende koha sisse võtnud Vene pankadel olid suured arveavamise tasud. Ülekannete eest võeti kümme protsenti komisjonitasu. Krimmi probleeme saabus lahendama Vene peaminister, kaasas hulk ministreid. Massandra veinitehase direktor kurtis tootmisraskusi üleminekuperioodil. Venemaa seaduste järgi langesid nende leivapiiritusega tugevdatud veinid veinijookide kategooriasse, millel oli poole kõrgem aktsiis. Aga viinamarjapiiritust kasutades oleks vein pidanud kuus-seitse aastat seisma. Massandra tehas töötas seitsmekümne protsendilise võimsusega. Teiste veinivalmistajate tootlikkus oli kaksteist-kolmteist protsenti. Vanamees jälgis Krimmi allakäiku ja tundis kahjurõõmu. Vastu omaenda huvisid. Ainult kihulased olid liiast. Veranda oli päeva jooksul nii palju soojust endasse imenud, et esimest korda hakkas õhtul palav. Koreizi villas oli päikeseküte. Kell seitse Moskva aja järgi ulatusid kiired veel merd, killukest parki ja „Romantilist Aleksandriat" kuldama. Seda Kiievi televisiooni reetlikku vaadet hakkab ta küll taga igatsema.

16.

Kahekümne viiendal mail sai Ukraina uue presidendi.

„Ukraina is finally getting its act together," kirjutati sel puhul Lääne meedias. *„His confidence gave fresh impetus to the fight against the self-proclaimed Donetsk and Luhansk "people's republics" whose ideology is a mishmash of Communist-era slogans, czarist imperialism and Russian Orthodox Church iconography."*

Esimese visiidi tahtis uus president teha Donetskisse. Oli ta ju valimiskampaanias kuulutanud, et ATO tuleb läbi viia mitte kuude, vaid päevadega. Porošenko ametisse vannutamise tseremoonia oli määratud seitsmendale juunile. Selleks ajaks pidi sõit Donbassi võimalikuks saama. Aga Vene KAMAZ-ide kolonn liikus Ukraina piiri poole. Maria kirjutas oma hirmudest ja lootustest. ÜRO peasekretäri asetäitja ennustas Ukrainale raskeid aegu.

Kahe päeva pärast läkski terrorivastane operatsioon lahti. Aga *fresh impetus* ilmutas ennast sel moel, et hoopis separatistid vallutasid Donetski lennujaama. Just nagu näidata tahtes, mida nad uuest presidendist arvavad, tehti lennujaam maatasa. Rünnakust võtsid osa lahinguhelikopterid ja õhudessantväed. Kust kohast võtsid iseseisvusliikumise aktivistid sellise relvastuse ja väljaõppe? OSCE vaatleja väitel käis esmaspäeva ööst alates Donbassis sõda. Ukraina presidendi kohusetäitja Turtšinov ei välistanud sõjaseisukorra kehtestamist. Vene välisminister nõudis Ukrainalt ATO lõpetamist. Venemaa pöördus Euroopa Liidu ja USA poole, et vennatapp Donbassis lõpeks. Interneti kommentaatorid väitsid, et separatistid tulistasid elumaju, püüdes jätta muljet Ukraina vägede rünnakutest tsiviilelanike vastu. Vanamees mõtles hirmuga, et mis saab siis, kui lahing Donetski linna sees lahti läheb. Maria kirjutas, et võitlus ei käi mitte ukrainlaste ja venelaste vahel, vaid Maidani pooldajate ja Maidani vastaste vahel. „Guardiani" ajakirjanik arutles, et alles hiljuti oli Läänes saanud ametnikukarjäärile saatuslikuks, kui keegi juhtus Venemaa kohta halvasti ütlema. Ida-Euroopa maade hoiatusi ei võetud kuulda. Alles nüüd olevat maailmal silmad lahti läinud.

Maikuu viimasel päeval saabus Krimmi uus laadung head ukraina toitu. Pärast *dominod* ja väljapuhkamist toimus poliittund nagu alati. Marina täiendas Vanamehe internetiteadmisi telekas näidatu ja rahvajuttudega. Tema lugude peategelasteks olid alati Venemaa president Vladimir Putin ja Zaporožje lasteaia juhataja Galina Petrovna. Viimane oli salakaval ja võimuahne türann,

kes pooldas avalikult Janukovitšit ega sallinud Euroopat. Kunagi ammu oli Galina Petrovna käinud turismireisil Tšehhis, kuid tema arvamust see polnud parandanud. Aastatega üha enam rasva läinud *zaveedujuštšaja*, kęda hüüti Tsõpaks, oli ennast ümbritsenud kuulekate lipitsejatega, kes sünnipäeval lugesid talle ülistavaid luuletusi ja korjasid alluvatelt raha juhataja ravikulude katteks. Tsõpa ise, *metodist, zavhoz, glavbuhh* ja veel paar juhtkonda arvatud isikut, keda lasteaias kutsuti šestjorkaks, võtsid einet juhataja kabinetis. Nad ei söönud mitte medõe koostatud menüü järgi tehtud lastetoitu, vaid kokad pidid valmistama neile eraldi road. *Verhuška* oli hea isuga ja pidas loomulikuks, et paneb nahka lastele ettenähtud toiduaineid. Galina Petrovna oli heades suhetes haridusosakonna juhatajaga, tundis ennast oma toolil kindlalt ja premeeris alluvaid nende kuulekuse eest. Kui keegi pidi töölt puuduma, siis polnud vaja haiguslehte võtta, vaid anda töötasu puudutud päevade eest juhatajale. Galina Petrovna viibis ka ise sageli ravil, kuid isegi verevähk ei takistanud tal oma impeeriumi kindla käega valitsemast. Tsõpa äraolekul läks kord lasteaias käest ära, tööle naastes tuli see karmide meetmetega taastada.

Medkabinetis oli juba aastaid vilets valgustus, mis väsitas silmi ja rikkus nägemist. Talvel oli seal külm, sest vanad aknad ei pidanud sooja, suvel aga valitses lämmatav palavus, kuna esimese korruse aknad ei käinud turvalisuse kaalutlustel lahti. Konditsioneeri puudumine medkabinetis lasteaia tööd ei seganud. Pealegi hoidis isepäine medõde rohkem kokkade ja pesunaiste kui šestjorka poole. Suurema osa meditsiiniõe päevast võttis enda alla paberimajandus, igakuine aruandlus ja sagedased kontrollid. Õnneks oli Marina kahekümne tööaasta jooksul omandanud vilumuse korrumpeerunud ja bürokraatlikus süsteemis tegutsemiseks. Lasteaed oli nagu Ukraina riigikorralduse väike mudel. Vanamehes leidis Marina tänuliku kuulaja oma lõppenud töönädala ebameeldivustest ja kokkupõrgetest.

Kuid seekord ei tõusnud Aafrika rannas peategelasteks ei tsõpa ega huilo. Päevateemaks sai küsimus, millal oleks õige aeg põgeneda. Ja kuhu. Kui puhkeb sõda, siis ei pruukinud Vanamees enam Marina juurde pääseda. Kui Marina praegu jalga laseks, aga sõda Zaporožjeni välja ei jõua, osutuks põgenemine mõttetuks. Otsustada ei olnud kerge, sest vastukäivate uudiste tulv jätkus. ATO oleks just kui olnud edukas. Slavjanski linn oli ümber piiratud. Linna sees madistasid separatistide jõugud omavahel. Venemaale pidid saabuma kirstud hukkunud sõjaväelastega. Ukraina esioligarh Ahmetov, Donbassi kroonimata kuningas, olevat sõitnud Kiievisse abi paluma oma valduste turvamiseks. Aga palju sest kõigest tõsi oli ja mis ühe või teise poole väljamõeldis oli, seda oli võimatu kindlaks teha. Ei jäänud üle muud, kui elada üks päev korraga. Ja loota, et sõjategevus Lugandonist naaberoblastitesse niipea ei laiene.

Pühapäeva õhtul valitses Simferoopoli vaksalis paanika. Rongi polnud ja keegi ei osanud öelda, milles on asi. Rahva omakaitse kõndis mööda perrooni ja kontrollis reisijate kotte. Справочное luugi ees lookles närviliste reisijate saba. Mis kell rong väljuma pidi? Kas tõesti ollakse juba maha jäänud? Lõpuks selgus, et kõik olid jaama jõudnud tund aega varem kui tarvis. Piletitele oli märgitud väljumisaeg Ukraina aja järgi, aga rong käis Moskva aja järgi.

Et aega parajaks teha, läksid nad läbi ATB-st, et Marinale jogurtit teele kaasa osta. Kuid supermarketi kaubavalik oli armetult kokku kuivanud. Pikki riiuleid täitsid ühte sorti toiduõlipudelid ja kuivainepakid. Kassas ei jätkunud metallraha. Mingi tühja-tähja eest tuli maksta ligi kolmsada rubla. Kuidas küll kohalikud selliste hindade juures hakkama said? Vanamees andis Marinale kaasa viimased grivnad, millega tal Krimmis enam midagi teha polnud.

Kodus sai Vanamees teada, et sõja tallermaaks muudetud Slavjanski lapsed ei saanud „Artekki". Laager polnud nende vastuvõtuks valmis. Sada viiskümmend väikest sõjapõgenikku majutati

Forosi sanatooriumisse, mis oli Ukraina oligarhilt natsionaliseeritud. Ka Donbassis käis varade ümberjagamine. Internetis arutleti selle üle, kumma võimu ajal oli parem elada – kas vana ukraina maffia või rahvavabariigi terrori all. Donetski endisi peremehi kaitses miilits ja tolereeris Kiiev. Aga uute võimumeeste jõud käis üle ja kohalikelt krahvidelt võeti ära nii lossid kui limusiinid. Mõni pääses põgenema, mõni löödi mättasse, nagu juhtus Torresi linnas. Sealt oli pärit Ira, kes ei tundnud lõhna ega maitset. Aga elu maitset tundis Irina hästi. Tema õmmeldud hommikumantli pärijad olid kõik sooja ja pehme kitliga rahule jäänud.

Mis võis Irinast nüüd saanud olla? Ja Vanamehe teistest naistest? Kummale poole rindejoont keegi neist oli sattunud? Läbi riigipiiride külla tulema ei kippunud enam keegi. Sõda polnud armastuse aeg. Maria oli kirjutanud Vanamehele filmist „Mandariinid", mis rääkis eestlastest Abhaasia sõjas. Ta vaatavat nüüd ainult sõjafilme. Muud žanrid tundusid fantastika. Luges Jugoslaavia ja muude värskemate sõdade ajalugu.

Vanamees püüdis ennast samuti ajaloos harida. Ta sai teada, et esimest korda oli Krimm langenud Venemaa saagiks üle kahesaja aasta tagasi. Pärast võidukat Türgi sõda oli see khaaniriigi osa liidetud Katariina ukaasiga Venemaa külge. Ka siis oli valitseja saabunud Krimmi oma uusi valdusi üle vaatama. Aga tatarlased olid emigreerunud Türki, külad olid jäänud tühjaks ja sõjast laastatud poolsaar nägi armetu välja. Et valitsejat mitte kurvastada, laskis Potjomkin korda teha ühe küla, mida poleks häbi tsaarinnale näidata. See ristiti nimega Чистенькое. Aga tuntuks sai hoopis Potjomkini küla nime all. Tõejärgse ajastu varane ettekuulutaja.

Valetamiskunst oli kahesaja aastaga jõudsasti arenenud. Lahingutegevuses saavutasid mõlemad pooled nüüd ainult võite. Ukrainlased põletasid vangilangenud venelasi elusalt. Seetõttu ei olnud banderafašist inimene, vaid saatana sigidik, keda võis kahju tundmata hävitada. Ka Ukraina lennukeid, mis olid Krimmis Venemaa saagiks langenud, andis provokatsioonilistel eesmärkidel ära kasutada. Aga see uudis võis isegi tõsi olla, et Ukraina valmistas Venemaa tuumarelvastusele vajalikke komponente. Nii mandritevaheliste rakettide kui raketitõrjesüsteemide jaoks. Harkov ja Dnepropetrovsk olid Vene sõjatööstusele vajalikud linnad. „Novorossija" plaan ei olnud maha maetud.

Ukraina uus president oli kohtunud Obamaga, kavatses piiri Venemaaga sulgeda ning lubas ametisse pühitsemise kõnes välja tulla kõikehõlmava rahuplaaniga. Aga seni käis vastastikune süüdistamine edasi. Venemaa nõudis Euroopalt ja USA-lt Kiievi mõjutamist. USA ja Euroopa nõudsid Venemaalt sekkumise lõpetamist. Vene president keeldus Ukraina presidendiga kohtumast, aga kohtus Prantsusmaal siiski. Mõlemad nõudsid tulevahetuse lõpetamist. Ei tea, kellelt nad seda nõudsid?

Sõda aga jätkus edasi. Iga päev tuli teateid inimeste hukkumisest. Maria arvates maksis Kiiev pikaleveniva verelaskmisega Donbassile selle sõnakuulmatuse eest kätte. Tahtis suruda uued atamanid põlvili, kuni need armu paluma hakkavad. Venemaa rääkis vajadusest avada Ukraina-Vene piiril humanitaarkoridor. Peaminister Medvedjev väitis, et Rostovis olevat juba neli tuhat Ukraina põgenikku. Aga Rostovi linnapea teatas, et tegemist on tavalise suvise rändamisega. Välja arvatud Janukovitš.

Ka Krimmis liikus rahvast kurvastavalt palju. „Jasnaja Poljana" kuivale jäänud purskkaevu ääres uudistas ekskursioonigrupp krahvinna Panina lagunevat lossi. Kui Vanamees neist mööda sammus, rääkis giid parajasti sellest, et krahv Šuvalov oli Lermontovi meie aja kangelase prototüübiks. Vene kultuuriajalugu oli Krimmiga tihedalt läbi põimunud. Ainuke meeldiv muutus oli pargiserva kerkinud villa kõrvalt kadunud prügimägi.

Suvekohvikus «Чайный домик» istusid esimesed lõunastajad. Teemaja asetses sanatooriumi „Ukraina" ravivõimlemissaali kohal katuseterrassil. Rannapromenaadilt viis trepp Vanamehe iga päev ahvatlevatest lõhnadest mööda, kui ta pärast protseduure näljasena oma tantsuplatsile tõusis. Maitsvate toitude ja mõõdukate

hindadega teemaja oli suvitajate seas populaarne. Vanamees oli pidanud Harkovi Zojaga ootama, kuni laud vabanes. Улов дня barabulkadest ehk sultanikalast rahuldas isegi ärahellitatud günekoloogi.

Teemaja pidas eakas, aga vilgas ja toimekas papi. Vanamees oli temaga juba mitu aastat teretuttav. Aga nüüd tahtis ta karjuda papi klientidele: „Okupandid!". Krimmi suvitama sõita võis ainult idioot või küünik. Ostaks mõni neist vähemalt ta majagi ära.

Papi oli nüüdki kohal, aga ta suitsupilves näost võis välja lugeda, sel hooajal polnud külastamisrekordit oodata. Tavaliselt piirdus Vanamees tervitamisega, kuid seekord astus ligi, et pärida, kuidas uues olukorras äri läheb. Papi tõmbas mahvi suitsu ja teatas siis enesekindlalt: «Всё будет хорошо.»

Koduteel küpses Vanamehel otsus suppi keeta. Ta sobras parajasti juurikamüüja kartuli- ja sibulakastides, kui vanamees vilistamise katki jättis ja küsis:

«Ты литовец, да? Ты окупант?»

Vanamees vastas, et pole ei leedulane ega ka okupant. Kuid papi ei jätnud jonni.

«Ты литовец? Ты окупант?»

Okupandist kuuldes hakkasid teised ostjad Vanamehe poole pilke heitma. Leedukaga oli asi lihtne. Venelasele oli kõik üks Pribaltika pealinnaga Riga. Aga miks okupant?

Vanamees rääkis juurikavanamehele, et eestlased olid saabunud Krimmi juba sada viiskümmend aastat tagasi. Ja üldse mitte halbade kavatsustega, vaid maad harima. Juurikaid kasvatama. Keisrinna enda kutsel. Siis, kui Venemaa oli Krimmi endale saanud ja tatarlaste lahkumine selle kandi tühjaks jättis. Kuid juurikapapit ajaloo sogased vood ei huvitanud. Vanamees oli Leedust, järelikult okupant. Ja eks olnudki ta okupeerinud garaaži all asuva nelikümmend viis ruutmeetrit Krimmist. Umbes sama suure maalapi kui see, millele papi laotas iga päev oma juurviljakastid.

„Küll sinuni ka jõutakse," kuulutas see mõnuga.

Seda ähvardust oli Vanamees juba kuulnud. Ja nii see hakkaski nüüd olema. Iga kord, kui Vanamees läks juurvilja ostma, kostis jälle „okupant!". Ta lõpetas juurikapapi juures käimise. Ka leivalahvkasse katsus edaspidi ringiga hiilida, et hull vanamees teda ei märkaks ja räuskama ei kukuks. Uued ajad, uued kombed.

17.

Puškini sünnipäeva puhul korraldas Venemaa kirjanike liidu propagandabüroo Jalta teatris loomingulise õhtu. Esitamisele pidi tulema kirjanduslik-kunstiline kompositsioon poeemi „Poltaava" ainetel. Koos muusikaliste illustratsioonidega Tšaikovski ooperist „Mazepa".

Vanamees oli mitu aastat tagasi ostnud raamatu Puškini poeemidega, kuid geeniuse vene keel oli tal üle jõu käinud. Poltaava lahingust mäletas ta ainult seda, et venelased olid selles rootslasi võitnud. Nagu pärast ka Põhjasõja, mille järel Eestis oli lõppenud Rootsi aeg ja alanud Vene oma. Nüüd avanes tal võimalus lüüa mitu kärbest ühe hoobiga. Ammu polnud ta teatris käinud.

Aga Vanamees lõi kõhklema. Oleks see ikka moraalne tegu minna praegu Krimmis teatrisse? Ja veel okupantide propagandabüroo üritusele? Vanamees otsustas natuke maad kuulata. Ta otsis riiulist Puškini poeemid välja ja lõi raamatu „Poltaava" koha pealt lahti.

Ukraina mõisniku Vassili Kotšubei imeilus tütar Maria (!) armastas kasakate hetman Mazepat, kes oli tast palju vanem ja lisaks veel ristiisa. Hetman oli truult teeninud Peeter Esimest, kuid nüüd uskus rootslaste noore kuninga Karl XII võitu. Ukraina aladel valitsesid ka tollal keerulised ajad, mistõttu Mazepa püüdis olla nii oma riigi ühendaja kui võõraste isandate teener.

Avalikuks tulnud salaarmastus häbistas mõisnikuperet ja ajendas Kotšubeid tsaarile ette kandma Mazepa reetmisplaanist.

Hetmani poliitiline laveerimine ebaõnnestus. Peeter lõi nii Karli väed kui Mazepa mässulised Poltaava all puruks. Hetman päästis oma nahka põgenemisega, aga Kotšubei maksis keelekandmise eest eluga. Isa surma tõttu mõistuse kaotanud Maria ei tundnud Mazepas oma armastatut ära, vaid nägi enda ees koledat ja naeruväärset vanameest. Poeem lõppes jutustaja moraalilugemisega, kes andis hinnangu saja aasta tagustele sündmustele. Mazepa oli unustatud, aga Peeter Esimene, Poltaava lahingu kangelane, oli püstitanud enesele igavese ausamba. Maria saatusest ei teadnud jutustaja rääkida.

Võrreldes Puškini teiste poeemidega oli „Poltaava" pälvinud kirjandusteaduses vähem tähelepanu. Teosele heideti ette kunstilisi puudusi, ajaloolise tõe moonutamist, tsarismi apologeetikat ja häbitut patriotismi. Oletati, et proimperialistlik poeem oli kirjutatud Nikolai I lepitamiseks, kes kahtlustas Puškinit ebalojaalsuses pärast selle maapaost naasmist. Kiita sai „Poltaava" filosoofilisuse, tiheda struktuuri ja õnnestunud karakterite eest. Mazepa kujus leiti Shakespeare'i tegelaskujude sügavust. Ka Tšaikovski polnud ooperi pealkirjastanud mitte „Peeter Suur", vaid „Mazepa".

Selle teose oli Vene kirjanike liidu propagandabüroo valinud Puškini sünnipäeva puhul Krimmis esitamiseks. Ärgu keegi mõelgugi mazepat tegema hakata! Häbitu patriotism oli ainuõige käitumisjoon. Vanamees jättis kirjandusõhtule minemata.

Suveööd olid rahutud. Vaevalt jõudis poisinolkide rolleripirin vaibuda, kui alustas autokummidega vilistaja, kes töötas paar tundi. Viimaks saabunud vaikuses kukkusid kaklema kassid, kelle kräunumise omakorda summutas prügiveoauto saabumine. Kella viiest alustasid linnud, kuid nende laul ei seganud. Vaikust oodates mõtles Vanamees sanepidjaama kontrollidele ja Marina streikivale autole, sajaprotsendilisele tollimaksule ja staažika medõe sajaeurosele kuupalgale. Lõpuks aga ikka sellele, millise riigi eest Ukraina noored mehed surma läksid.

Ees seisis suvine Eesti reis, millega Vanamehel olid suured plaanid. Ta kibeles Marinale oma kodumaad näitama, mis jaanipäeva paiku esitles ennast kõige kaunimast küljest. Isegi oleks tahtnud vanu armsaid kohti läbi käia ning Marina värske pilguga uuesti näha saada. Vanamees tundis juba ette uhkust maitsekate majade ja hoolitsetud aedade üle. Lõhnavate niitude üle koidueelses udus, kus ööd on nii valged ja kuluvad ruttu. Ukrainaga võrreldes oli Eesti nagu tilluke linnupesa. Tal oli Marina jaoks ka üllatus varuks.

Kord oli neil libisenud jutt poliitikalt ja lasteaialt Moskvale, kuhu Marina isa oli teda lapsepõlves viinud. Ta mäletas siiamaani tillukest võileiba punase kalamarjaga, mida oli söönud Lenini mausoleumi sabas seistes. Nad olid saabunud Punasele väljakule esimese metroorongiga, et järjekorras varakult koht sisse võtta. Marina insenerist isa, kes oli lõpetanud kooli kuldmedali ja instituudi kiitusega, tammus pool külma talvepäeva teosammul liikuvas sabas, et näha korraks massimõrvari ja Vene tsivilisatsiooni hävitaja balsameeritud surnukeha. Ning pidas seda hiljem oma elu suurpäevaks nagu kõik korralikud nõukogude inimesed. Ja temataolisi leidus mujalgi kui sellel kuuendikul maakerast. Aga õhtul oli isa väga imestunud, kui tütar pidas päeva naelaks hoopis kalamarja suutäit.

Zaporožje medõde oli teinud lapsepõlves muidki huvitavaid reise. Kooliekskursiooni Leningradi oli muutnud meeldejäävaks toakaaslane, kes ta raha ära varastas, mille eest Marina oli kavatsenud kodustele kingitusi osta. Hiljem, juba abielus olles olid nad käinud koos mehega laevareisil mööda Dneprit kuni Mustale merele välja, peatustega Sevastoopolis ja Jaltas. Kruiisilaeva „Oleg Koševoi" restoranis töötanud meheõde majutas nad oma kajutisse põrandale ja söötis välismaa reisijatest järele jäänud toiduga. Marina rääkis reisimisest alati suure õhinaga.

Laevareisist parem sai olla ainult lendamine, kus Marina sai lennuki õhkutõusmisel orgasmi. Nagu rattad stardirajalt lahti lasksid

ja lennuki nina ülespoole kerkis, kostis ta suust vaikne «ура». Vanamees ei vaadanud stardirajal aknast välja, vaid jälgis Marina näoilmet. Nii andunud reisisõbraga oli tore koos rännata.

Marina jutte kuulates oligi tal tulnud mõte suvereisil mitte üksnes Eestiga piirduda, vaid talle ka Peterburi ja Helsingit näidata. Vanamees mäletas, kui suur oli ta naistehimu olnud Krimmi saabudes. Aga nüüd piisas talle Marinast üksinda. Kui just mõni sõjapõgenik tema juurde pakku ei saabu. „Ура“ ei olnud küll „ураган“, aga mitte ka Adamsoni merineitsi külm ükskõiksus. Võib-olla oli Marial tõesti õigus, et küsimus oli armastuses.

Kaheteistkümnendal juunil oli Massandra sinilipurand täis pakse eitesid. Venemaa päeva puhul peeti lärmakat piknikku. Suveniiriputkad kauplesid särkidega, millel oli kujutatud Vene president mustades päikseprillides. Allkirjadega «Армия России» või «Я – русский». Roosevelti tänaval vaatas hotelli „Bristol“ aknalt vastu plakat, millel olid ristatud Vene ja Krimmi lipud koos kirjaga «Первая весна». Laternaposti otsas rippus Konstantinovi pilt, kes esines valitseva partei «Единая Россия» värvides. Tulemas olid Krimmi duuma valimised. Rannapromenaadil jalutasid Rossija-dressides suvitajad, keda kümnete esinejate asemel lõbustas nüüd üks moosekant. Ülevenemaaline kirjandusfestival «Великое русское слово» peeti deviisi all „Vene maailm ilma piirideta“. Pidupäeva lõpetas nabereežnajale ülesseatud laval toimuv disko.

Venemaa päeva ja Balti rahvaste küüditamise leinapäeva vahelisel päeval tuli Vanamehel jätta Musta merega hüvasti. Ta ostis kotitäie kreeka pähkleid, mis olid lastelastele maitsema hakanud, ja asus kodumaa poole teele. Murelid ta aias ei jõudnud küpseks saada.

Jalta bussijaama postid olid kaunistatud Vene lippudega. Vanamees osutas bussijuhile teene ja tõlkis ära võõrkeelse kirja tema bussi küljel. „Ettevaatust, koolilaste buss!“ manitses see kaasliiklejaid. Hispaania koolibuss tegi nii head sõitu, et Simferoopolis jäi Vanamehel aega käia internetipunktis uudiseid lugemas.

Läbi Ukraina idavärava olid saabunud järjekordsed tankid. NATO lubas asja kontrollida. Lõhnas uute sanktsioonide järele. OECD juht rääkis endiselt rahuläbirääkimistest. Donetski lennujaama vallutanud separatistid olid olnud Venemaalt saadetud tšetšeeni ja osseedi sõjasulased. Slavjanskis oli mässuliste rahvameer saanud kinga. Mariupoli elanikud olid astunud separatistide vastu välja. Nii siin- kui sealpool rindejoont hakkas toimuvast kõrini saama. Oligarh Kolomoiski pakkus president Porošenkole piirikindlustuskava. See omakorda teatas plaanist avada humanitaarkoridor, mille kaudu Lugandoni sõjardid saaksid Venemaale evakueeruda. Aga sõjategevus jätkus. Ja koos sellega ka libauudiste tulv. Wikileaksil pidi leiduma tõendeid Porošenko kui USA agendi kohta. Eesti nimega mees levitas pidevalt Ukrainat kompromiteerivaid ja Venemaa tegevust õigustavaid materjale. Vene riigitelevisioonis oli puhkenud paanika. Donetski kaevurite ametiühing oli tulnud otse-eetris välja jutuga, et ilma Venemaa toetuseta oleks rahvavabariikidega otsekohe lõpp. Jalta kooli lõpuaktusel olid abituriendid hakanud Vene hümni ajal laulma Ukraina hümni. Vanamees oleks tahtnud teada, kus koolis nii tublisid kodanikke kasvatati.

Rongiaknast kihutasid mööda kolletanud väljad. Sekka vilksas punaseid moonilaike. Sel aastal ei olnud Vanamees kevadrohelust näinudki. Džankois tegi rong pikema peatuse. Piirivalveplika oli meeldivalt üllatunud, kui nägi ta passis Vene viisat. Lõi tühjale lehele väljasõidutempli ega esitanud ühtki küsimust. Vanamees oli uuesti vabal maal. Novoaleksejevkas rong ei peatunud. Ukraina toll ja piirivalve tulid peale Melitopolis.

Öösel kell 1.20 astus kupeeuksest sisse Marina. Zaporožjest saja viiekümne kilomeetri kaugusel jooksis rindejoon. Putin oli andnud käsu viia Venemaa kesksõjaväeringkond lahinguvalmidusse.

Oli see järjekordne ähvardus või suure sõja algus? Rongirööpad pöörasid õnneks läände. Algas Vanamehe ja Marina suvereis.

Kiiev võttis nad vastu suvise rohelusega. Barrikaadid olid kadunud.

Kuplikuklail kuldbaretid
(nunna edevus?) Sofiel...
Õitetulvas üle Dnepri
Rõõmsalt paljapäi käib Kiiev.

Tuletormid. Tuhk ja hävi.
Sellest jälgegi ei leita.
Lahti suve puhas lävi.
Midagi ei ole peita.

Soe ning mahe õhtutuul.
Sõidusahin. Sammutümin.
Pronks-Kobsaari vurrusuul
Suure laulu vaikne ümin.

Luuletuse „Kiievis" oli kirjutanud Mart Raud aastal 1964.

18.

Tallinnas küsis Marina, kas selline ongi suvi. Ja ütles end aru saavat, miks Vanamees Krimmi kolis. Just nagu aimates, mis neid ees ootab, oli ta kinkinud Vanamehele sünnipäevaks sooja kampsuni. Peale verandal rippuvate kusudamade, mida kiigutasid mägede tuuled, ei teinud Marina omavalmistatud kingitusi nagu Torresi Ira hommikumantel. Ega olnud nende küljes ka brändisilte nagu Harkovi Julia toodud kraamil. Kuid Zaporožje meditsiiniõel oli tagasihoidlik maitse ja Vanamees kandis ta kingitud riideid hea meelega. Marina hoolitses nii ta kõhu kui kehakatte eest. Nüüd kulus viimane armastuseavaldus marjaks ära.

Aga peagi sattus Eesti kliima Marina silmis paremasse valgusse. Peterburis tuli selga ajada kõik, mis kaasas oli, aga lihast ja luust läbi lõikav tuul sundis ikka varju otsima. Sel suvel pidid pornosaidi «Белые ночи» filmivõtted küll ära jääma. Neevalinna tänavad kirendasid reklaamidest, mis kutsusid ooperi „Krimm" maailmaesietendusele. Peterburigi ei saanud läbi ilma uue trofeega uhkeldamata. Muidu oli südalinn meeldivalt puhas. Ka ropendamist kostis vähem kui Koreizis. Aga elu oli siin palju kallim kui Ukrainas, mis viitas ka Krimmi tulevikule. Ööbimine hotellis oleks kogu Peterburi võlu hävitanud. Õnneks oli Vanamees avastanud vaeste rändurite päästerõnga, mida kutsuti nimega *couchsurfing*.

Lai madrats suitsust läbi imbunud kahetoalise korteri põrandal ajas asja ära. Vana mööbli, eksootiliste muusikariistade ja toaseintelt vastu vaatavate käpiknukkude keskel magamises oli romantikat. Nende võõrustaja osutus ametilt nukuteatri näitlejaks, kes nüüd teenis leiba tänavamuusikuna. Kahvatu ja kleenuke Vladimir mängis ühekorraga bandžot ja suupilli ning klõbistas jalaga kastanjette, vaba käsi aga tõmbas samal ajal hüpiknuku nööre. Kauboirõivastes ja kaabuga marionett oli tänavamoosekandi väike teisik, kes matkis kõiki Vladimiri liigutusi. Mees polnud üksnes orkester, vaid ka lavatrupp. Sellisel suvel polnud Peterburi suveaed küll suurem asi esinemispaik. Vladimir oligi sõitmas varsti Lõuna-Itaalia soojadele tänavatele. Võõrustama oli ta nõustunud uudishimust Krimmis toimunu vastu, lootes kuulda Vanamehelt vahetuid muljeid.

Õhtueine köögilaua ääres venis pikale. Marina jättis mehed veiniklaasi taha poliitikat lahkama ja kobis tuppa madratsile. Vladimir ei olnud Ukrainas toimuvast vaimustatud ega pidanud ka Krimmi impeeriumi kroonijuveeliks. Ta ei armastanud oma

nimekaimust presidenti, keda tema arvates toetas üheksakümmend protsenti Peterburi elanikest. Ilmas ringi rännanud mehest õhkus vabameelset vaimu, Putini Venemaa ideoloogilised rangid tänavamuusiku kaela ei sobinud. Vanamees nautis venelasest mõttekaaslase seltskonda. Keegi Vladimiri sõpradest oli ostnud Bali linnas endale hiljuti kolmekordse maja kuuekümnetuhande euro eest. Äkki koliks Krimmist hoopis Itaaliasse?

Lõpuks said ilma asjad paika ja võis heita madratsile nukkude valvsa silma alla. Marina võttis Vanamehe oma käte vahele. Majaperemehe sammud koridoris paistsid teda koguni sütitavat. Sooja ilmaga oleks võinud Marinat ka turistide pilgu all kallistada mõne ülestõstetud silla juures. Nagu Peterburis valgetel öödel kombeks oli kaamerate ees teha.

Aga järgmisel hommikul tuli rahet, mistõttu Peterhof asendus Ermitaažiga. Talvepalee kolmesajas saalis võis talvise suvepäeva edukalt mööda saata. Pompöössetele interjööridele ja püsiekspositsioonile lisaks oli avatud näitus õukonna rõivastest ja tarbeesemetest. Tsaariaegses kullas ja karras päev otsa ringi liikunud, tundis Vanamees, et hakkab sotsialistidest paremini aru saama. Kuid pidi see Marxi õpetus Venemaal just bolševismi kuju võtma...

Paleed hakati juba sulgema, kui Vanamees äkki avastas, et kampsun oli jopevarukast välja libisenud ja kusagil lossi labürintides kaotsi läinud. Ta jättis Marina garderoobi ootama ja korraldas Talvepalees tormijooksu. Tühje saale mööda lipates tundis Vanamees ennast nagu noor tsareevitš. Leidiski Marina kingituse ühest smaragdsaalist, kus valvurimutid selle kenasti kokkuvolditуna olid siidtoolile asetanud. Kampsun hakkaski siitpeale kandma nime tsareevitš.

Helsingis võis isegi tänaval jalutada. Pärnus sai Vanamees vihmahoogude vahel korra merregi. Jopedesse pakitud Marina lahendas senikaua pargipingil ristsõnu. Kui Vanamees Marinat veenda püüdis, et mitte alati ei sobi Eesti suve kohta öelda halb suusailm, vaid mõnel aastal esineb ka lämmatavat palavust ja vahel koguni kuu aega kestvaid kuumalaineid, paistis Marina pilgust nii armastust kui andestust.

Sooja ei saanud nad veel niipeagi, sest reis jätkus põhja suunas. Marina tütred olid iludused ja vanem neist elas juba peigmehe juures Norras. Moskvas üles kasvanud armeenlane nimega Mark Vartanjan, kes mõni aasta tagasi Zaporožjesse oli kolinud ja seal Sašasse armunud, osutus nii andekaks programmeerijaks, et Norra meditsiinifirma oli värvanud ta oma teenistusse. Ja üürinud noorpaarile Oslo lähedale Fredrikstadti väikelinna kööktoa. Kuna järgmise aasta alguses seisid ees pulmad, siis tundus Marina soov tütre tulevane elupaik üle vaadata igati asjakohane. Eriti pärast seda, kui Vanamees oli leidnud odavad lennupiletid. Marinal oli kindel nõue, et tütre abiellumine ei või saada takistuseks instituudi lõpetamisel. Saša küll ema arvamust ei jaganud, sest milleks mingi Ukraina haridus, kui kõrgepalgalise kompjuterštšiku jaoks ei olnud isegi Norra elukallidus mingi küsimus. Ühisel jalutuskäigul Fredrikstadti kai ääres seisvaid luksusjahte imetledes poetas Mark lause, et pool miljonit eurot vaba raha kuluks marjaks ära. Vanameest, kes digimaailmas oskas vaid teksti töödelda ja netis surfata, tegi andeka noormehe lai joon veidi kadedaks. Armeenlasest kiirgas karismaatilist sära, mille ees polnud põlvini ainult meri, vaid ka Saša sugused iludused. Saja kahekümne protsendiseid mehi oli tõesti olemas.

Suve kohtasid nad alles tagasi Ukrainasse jõudes. Sõda jätkus, aga rindejoon oli püsinud enamvähem paigal. Ukraina väed olid koguni tähtsa raudteesõlme separatistide käest tagasi vallutanud. Krimmi piiril näitas Vanamees ukrainlastele uut ilma templiteta passi ning seejärel venelastele vana passi, kus seisis Vene viisa. Ja oligi kodus tagasi.

Juuksuris olid hinnad vahepeal kahekordistunud. Simeizi veepark viis läbi totaalset reklaamikampaaniat, sest potentsiaalsed kliendid olid nüüd uued. Ukrainlastele polnud tarvis seletada, kus asub kaljudevaheline oaas nimega Goluboi Zaliv. Sünnipäevalapsed

said veeparki sisse tasuta. Kes sünnipäeva ikka üksinda tähistab peale mõne veidrikust vanamehe. Maapaberid seisid endiselt paigal. Sellest polnud ka lugu, sest majaostjaid nagunii ei liikunud. Tsikaadide kisa summutas automüra. Meduuside hulk oli kasvanud kriitilise piirini. Päevitajate arv õnneks mitte. Vesi oli kakskümmend viis ja elu tundus imeline, kui mitte mõtlema hakata. Vähemasti Marina sünnipäevast veepargis võiks saada poliitikavaba päev.

Simeizi bussipeatuse ääres plangul rippus üüratu suur plakat Jessenini pildi ja luuletusega õrnast koidikust Vene külas. Kõige all kiri «Россия – сила!». Veeatraktsioonide järjekorrad olid kadunud. Venemaa jõud oli teinud ka lõbustuspargis puhta töö. Nad leidsid endale tümpsukauge nurgakese ja nautisid esimest palavat suvepäeva. Käisid läbi ka trampliinid ja liumäed, aga tagumiku peal vette kihutamine erilist lõbu ei pakkunud. Igal elueal olid omad rõõmud.

Päevale pani punkti teatrietendus Jaltas pealkirjaga „Ideaalne abikaasa". Kuulsate vene näitlejatega, keda sünnipäevalaps tundis filmidest. Ka piletihind oli vastav, aga saal oli sellegipoolest välja müüdud. Intriig sai laval alguse sellest, et pererahvas pidi minema külla, aga nende sõbrad tahtsid korterit sel ajal kasutada armukestega lõbutsemiseks. Kahtlustuste ja valesti mõistmiste kaskaadi käivitas sõbranna mahapillatud kiri, mille perenaise abikaasa leidis. Ootamatud süžeekäänakud ja vaimukas dialoog panid saali rõkkama. Publik lustis täie raha eest. *Panem et circensis.*

Tegevus toimus Petrogradis kahekümnendatel aastatel. Punasel Venemaal kehtis sel ajal juba bolševike diktatuur. Kuid etenduses olid veel sellised kapitalistlikud igandid nagu erakirjastused. Kuidas olid RAPP ja Proletkult lasknud sellisel salongifarsil sündida? Või oli näidend mõne emigrandi kirjutatud? Igatahes häbitut patriotismi sel ajal veel lavalt saali ei paisatud.

Marina jälgis sündmuste arengut tähelepanuga. Ideaalse abikaasa asemel oli tal nüüd liiderlik vanamees, kelle teod ei jäänud alla dramaturgi väljamõeldistele. Vanamees küll ennast laval ära ei tundnud. Rõdu kolmandast reast püüdis ta binokliga tabada näitlejate miimikat. Aga giljotiinivajadus oli suur.

Marina jäi sünnipäevaga rahule. Ehkki poliitikavabalt see ei lõppenud. Õhtul luges Vanamees jubedast lennuõnnetusest. Malaisia lennuk oli teel Amsterdamist Kuala Lumpurisse, kui teda Donbassi kohalt üle lennates tabas rakett. Pardal viibis kakssada üheksakümmend kaheksa inimest, peamiselt hollandlased. Maailm oli juhtunust šokeeritud. Venemaa süüdistas Ukrainat, Ukraina Venemaad. Separatistid eitasid endil selliste relvade olemasolu, millega saaks reisilennuki selle lennukõrguses alla tulistada. Aga Lääne kommentaatorite hinnangul olid nende raketid *devastatingly effective* Ukraina helikoptereid ja sõjalennukeid tabama. Suured piiriäärsed alad olid langenud mässuliste kontrolli alla. See võimaldas Venemaal *the unencumbered movement of men and war matériel into the disputed region.* Kui Ukraina väed piirile läheneda püüdsid, võeti nad Venemaa poolt vastu ägeda tulega.

„Venelased seadsid üles oma suurtükid ja GRAD-raketid ning tapsid meie poisse piirist kahe-kolmekümne kilomeetri kauguselt," väitis siseministri nõunik Anton Geraštšenko. Kaitseministeeriumi hinnangul oli Venemaaga piirnev ala „faktiliselt lennukeelutsoon". Ukraina idaväravad olid saanud massihauaks.

Via Militaresel käis igaõhtune kihutamine. Startides gaas põhja vajutada oli круто. Purjus jõuk röökis akna taga peaaegu hommikuni välja. Kui lõpuks vaikus saabus, siis kukkus keegi kuvaldaga taguma.

Vanamees vaatas enda kõrval magavat Marinat, kes puhkas reisi ja sünnipäeva väsimust välja, ja mõtles, kas ta saab elu lõpuks endale rahuliku elukoha. Äkki läks tõesti tarvis massimõrva, et maailm ärkaks ja midagi ette võtaks? Need olid ju lendavad hollandlased, kes surma said, mitte idaeuroopa hohollid, kelle üle keegi arvet ei pidanud.

19.

Suvepuhkused said läbi. Lapsed viidi uuesti lasteaeda. Euroopast naasnud meditsiiniõde asus jälle oma kohustusi täitma. Vanamehe 5 + 2 elurežiim jätkus. Rindejoon püsis õnneks paigal. Zaporožje kuulus endiselt Ukrainale. Vähemasti niigi palju oli see (N)ATO suutnud.

Aga Ukraina idavärav seisis endiselt pärani. Venemaa läkitas oma sõjardeid koos relvastusega takistamatult üle piiri. Salakaubavedu oli käinud sealtkaudu alati. Piirivalve ja miilitsa mahitusel. Ukraina riigivõim oli muutnud Luganski oblasti kontrabandistide valitsetavaks kriminaalseks getoks. Nüüd liikus seda kaubateed mööda lahinguvarustus. Kohalike terroristide grupeeringud võitlesid omavahel Vene relvasaadetiste ja võimu pärast. Oblasti pealinna Luganskisse oli lõksu jäänud kakssada tuhat inimest. Neil ei jätkunud vett ega elektrit. Linn oli muutumas varemeteks nagu maailmasõja ajal, kui see kandis Stalini ustava kaasvõitleja Vorošilovi nime.

Ka teise rahvavabariigi seis polnud palju parem. Donetsk oli uhke kant, mis võistles kõiges Kiieviga ja sai riigikassast kõige rohkem dotatsiooni. Ka söepealinnas käisid lahingud. Inimestel ei soovitatud tänavale tulla. Aga kuidas siis leiba osta? Kuidas kęset lahingutandrit oma igapäevast elu elada? Donbassi humanitaarkatastroof pidi tulema ÜRO Julgeolekunõukogus arutusele. Aga seal pani Venemaa veto igale rahualgatusele. Ennast iseseisvaks kuulutanud Lugandoni seis oli täbar. Rahvavabariikide lipud nägid välja nagu Vene trikoloor, ainult valge triibu asemel oli kurjakuulutav must.

Maria oli õnneks põgenenud pojaga Mariupolisse. Kirjutas, et puhkes Ukraina lippu nähes nutma. Aga rindejoon jooksis Mariupoli lähedalt. Sõjakära oli peatänavale kosta ja linnapiiril püstitati kaitsetõkkeid. Uue presidendi lubatud päevade ja tundide asemel jätkus ATO endiselt kuust kuusse. Šokolaadikuninga magusad jutud olid jäänud valimislubadusteks. Aus mees oleks ameti maha pannud ja läinud mesilasi kasvatama koos oma eelkäijast kälimehe Juštšenkoga. Kelle huvides oli terrorismivastase võitluse sildi all sõda pidada? Lahtine idapiir oli igapäevane surmaotsus noortele Ukraina meestele.

Krimmis oli õnneks rahulik. Linnad ja asulad olid üle külvatud Vene lippude ja Georgi lintidega. Valge, sinise ja punase triibuliseks olid võõbatud bussiooteputkad, aiaväravad ja garaažiuksed. Lisaks oli poolsaar täis pikitud pruune teeviitasid, mis juhatasid mõne Vene ajaloo või kultuuriga seotud paiga juurde. Isegi Jussupovi lossis, mille peremees oli tapnud hullu Rasputini, seisis söögisaalis kamina ees laual Vene lipp. Palee ülejäänud interjöör oli nõukogude parteistiilis. Kas tuleb kunagi aeg, kus nii Tsaari-Vene lipp kui Nõukogude Liidu hümn mõlemad kuulutatakse Venemaal tabuks? Ja deržaava uhkuse asemel tuntakse rõõmu normaalsest elust?

Augustis saabus leitsak ja kadus mobiiliside. Ukraina operaatorid lõpetasid Krimmis tegevuse. Marinaga sai ühendust pidada üksnes interneti kaudu. Notarid ei töötanud endiselt. Aga naabri-Tolik oli suutnud korteri müüa mingile Murmanskist saabunud ostjale. Korterivõtmed ja dokumendid vahetati sularahapakkide vastu ja asi ants. Järelikult mingi huvi Krimmi vastu siiski oli. Miks ei võiks mõni heausklik vene inimene Vanamehe maja samal viisil ära osta? Oli ka juba viimane aeg, sest piiramisrõngas tõmbus järjest koomale.

BBC teatel oli piiri äärde koondatud kümme tuhat Vene rahuvalvajat. Seda NATO hinnangu järgi. Ukraina andmetel ootas seal kakskümmend tuhat meest rünnakukäsku, et oma rahumissiooni alustada. ÜRO julgeolekunõukogus hoiatas USA Venemaad humanitaarabi sildi all sõjaliselt sekkumast. Üks analüütik oli välja arvestanud, et Venemaal kuluks seitsekümmend kaks tundi, et kogu Ukraina jõuga oma mõjutsooni tagasi tuua.

Ukraina sõjavägi oli endiselt *worn out* ja sadade kilomeetrite pikkuselt mööda rindejoont laiali laotatud. Ometi püüti sellega isegi

peale tungida. Üritati tagasi võtta Ilovaiski asulat, et läbi lõigata maantee, mille kaudu Venemaa Donbassi separatiste varustas. Ukraina armeel ei piisanud selleks operatsiooniks jalaväge. Appi tulid vabatahtlike pataljonid „Dnipro" ja „Donbass", kelle kohta kommentaator kasutas väljendit *weekend warriors*. Nädalalõpu sõdalaste võitlusvaim oli tugev, kuid puudus lahingukogemus. Vabatahtlike pataljonide ülesandeks oli seni olnud korda pidada regulaararmee poolt mässuliste käest tagasivõidetud aladel.

Sõtta läinud vabatahtlikele mõeldes tundis Vanamees kõhedust ja vaimustust. Korteriühistut ukrainlased moodustada ei suutnud, aga oma korrumpeerunud riiki kaitsesid kangelaslikult. Seda enam, et noorte poiste võitlus täitmatu draakoni isu vastu polnud ainult kodumaa kaitsmine. Ukrainast oli saanud tsivilisatsiooni piirivalvur. Lääs oleks pidanud oma piirivalvet paremini rahastama ja relvastama. Kasutama ära maailmaajaloolist šanssi draakon verest tühjaks lasta. Ja isegi mitte enda, vaid ukrainlaste kätega. Selle asemel kurtis Soome peaminister, et Venemaa vastased sanktsioonid võivad põhjanaabritel majanduskriisi esile kutsuda. Ka Eestis loeti kokku toiduainetetööstuse kahjusid, mis Vene vastusanktsioonide tõttu loodetud eksporditulust puudu jääb. Sitta sest ukrainlaste surmast! Peaasi, et enda vürtspoodniku elujärg ei kannataks.

Lohutuseks leidus ka autoreid, kes pidasid Putini poliitikat ennasthävitavaks ega jätnud Venemaale mingeid šansse. Pidades võitlust allakäiva Euroopaga (keda esindasid Ukraina noored mehed!) pidi Venemaa muutuma varsti Hiina vasalliks. Крым наш, Сибирь ваша! Venemaa agoonia olevat juba alanud. Majandus käis alla. Gaas ja nafta enam päästa ei suutvat. Vene suurettevõtted olid Läänele võlgu ja vajasid uut kapitali, mis sanktsioonide tõttu jääb tulemata. Euroopat lõhestada ei õnnestunud. Obama rahulik surve töötas. Kallaletung Ukrainale saab huilo viimaseks surmaeelseks sööstuks. Kremli kojanarr Žirinovski oli kuulutanud Venemaa küll Vladimir I impeeriumiks, kuid talveks, kõige hiljem kevadeks on see impeerium omadega läbi. Ilmub välja uus vürst Jussupov ja kägistab türanni ära nagu eelmine hullu RasPutini.

Aga olid uudised siis halvad või andsid lootust, ärevaks tegid nad ikka. Vanamees ei suutnud otsustada, milline lahendus oleks parem. Kas verine sõda, mis Venemaale lõpu teeks, või jätkuv vindumine, mis tal Krimmis edasi elada laseks. Vürtspoodnik elas igas inimeses. Mis siis, kui maailm enne koost laguneb, kui ta omadega ühele poole saab ja koos Marinaga kusagil nimetus paigas sooja mere kaldal õnnelikult elama saab hakata? Võimalikult kaugel relvatärinast ja imperialistlikest ambitsioonidest.

Oli öö vastu laupäeva. Und polnud ollagi. Vanamehele oli saatnud kirja primadonna Alla. Sõja eest oli see põgenenud Sevastoopolisse isa juurde. Palus jumalat, et ta vastremonditud korter Donetskis rüüstamise ohvriks ei langeks. Putin on ju *molodets*, muigas Vanamees. Kohtuda ta primadonnaga ei kavatsenud. Kusagil lämbes vagunis õiendas üks vapper naine praegu piirikontrollidega. Kohale jõuab lõunaks. Ja järgmisel õhtupoolikul paneb tuldud teed tagasi. Varsti peab hakkama koos veedetud aega lugema tundides. Aga ta saabub ka pooleteiseks päevaks. Tuleb ikka ja jälle. Nii ei olnud Vanameest veel keegi armastanud. Muidugi tahtis Marina ka vaese medõe stressirohkest elust kas või hetkekski välja pääseda.

Seekord ei vajanud väljaelamist tsõpa väiksed ega huilo suured sigadused. Alt oli vedanud Marina kodune tagala. Ema šokk oli saabunud pärast tütre vale avalikuks tulekut. Oma napist palgast pani Marina kuust kuusse raha kõrvale, et Saša õpingute järgmise semestri eest tasuda. Aga nüüd oli selgunud, et eduka õppetöö asemel oli sel neli võlga ja instituudis jätkamine küsimärgi all. Suurilmaelu Moskva komputerštšiku rahakoti peal polnud jätnud mõju avaldamata. Blondiinisündroom, et ilu on see, mis aitab elus edasi jõuda, ja mitte ajude pingutamine, oli kerge tulema.

Vanamees mõtles Krõõdale ja tundis Marinale kaasa. Lapsed on meie tulevik. Olevikku nendega ei ole.

Murele vaatamata tõi Marina maksakotlette, praetud kala, baklažaanisalatit, kangi keeduvorsti, tomatimaitsega tomateid ja mahlast nõretavaid virsikuid, viimased kaks nimetust oma aiast. Ilm tuli suurepärane. Taevas oli pilvitu, aga palavust leevendas kerge tuuleiil. Aafrika rannas pikutas paar puhkajat ja needki läksid lõunale. Vesi oli +27, peaaegu lainetuseta, põhjani läbipaistev ja mõne üksiku meduusiga. Vanamees ei mäletanudki nii head merd. Ükski ookean ei saanud ligilähedale. Ajanappuses tundus armastuse nädalavahetus veelgi magusam.

Alles õhtul kell kaheksa vajus päike Ai Petri taha. Kraadiklaas näitas kolmkümmend kaks pügalat sooja. Majaseinad tundusid katsudes leiged. Mobiiliside oli uuesti tööle hakanud. Vanamehele helistas Ljuda ja kutsus teatrisse. Enne kui ta koju sõidab. Ukraina iseseisvuspäeval tahtis partnjorša minna oma kodulinnas Sumõs tänavale rahvuslikus *võšivankas*, mille ta ise oli tikkinud. Marinale valetas Vanamees, et helistas Kolja elektriraha asjus. Õu oli allakukkunud alõtšadest läbipääsmatuks muutunud. Aga neid ei saanud võrreldagi Marina virsikutega. Juhuslikult kaela sadavaid ploome polnud enam tarvis. Vanamehest oli saanud ideaalne abikaasa. Poolteist ööpäeva kooselu ning viis ja pool päeva järgmise kohtumise ootel.

Pühapäeva õhtuks oli Kertšis moodustunud kahe tuhande kolmesajast autost koosnev praamisaba. Ooteajaga nelikümmend tundi. Krimmi toitmine käis nüüd Kertši väina kaudu. Välja arvatud Vanamehel.

Vladimir Esimesel oli palju hädalisi kaelas. NATO teatel oli Vene humanitaarabi kolonn sõjaväelise konvoi saatel tunginud Ukrainasse. Kuid veokid olid miskipärast olnud pooltühjad. Mida see võis tähendada?

Sotšis kohtusid Vene ja Soome presidendid. Viimane lendas sealt Kiievisse, kaasas sõnum, mida tal polnud õigust avalikustada. Siberis oli toimunud meeleavaldus. Крым наш – Сибирь ваша?

Marina oli ilma sekeldusteta Krimmist välja jõudnud. Mobiiliside hakkas uuesti jupsima. Öösel kukkus sadama ja hommikuks kallas juba päris korralikult. Kõrbenud loodus sai lõpuks janu kustutada. Kraadiklaas langes kolmekümne viielt kahekümne viiele. Vanamees lõi maja läikima, sest maakler Ženja pidi tulema kosilasega. Õhtul ootas Jaltas teda partnjorša.

Külla oli saabunud Moskva operetiteater. Lavastus kandis pealkirja «Жизнь прекрасна», žanrinimetuseks *muusikal läbi aegade*. Konferansjeeks oli Venemaal tuntud teatritegelane, endine kultuuriminister ja praegune presidendi nõunik kultuuriküsimustes. Libeda olemisega mees kikilipsu ja smokingiga pildus lavalt vaimukusi ja sai publikuga hea kontakti. Etendus koosnes igihaljastest operetihittidest ja oli paras revüükapustnik.

Vaheajal jutustas partnjorša enne referendumit kaldapealsel toimunud meeleavaldusest, kus ta napilt Sevastoopoli baikerite käest oli pääsenud. Ka Ljuda oli andnud intervjuu Ukraina televisioonile ja oleks selle pärast peaaegu töö kaotanud. Aga nüüd oli tal juba ükskõik, sest vaevalt ta Krimmi enam tagasi tuleb. Ljuda mees oli otsustanud, et läheb sõtta, kui peaks kutse saabuma. Partnjorša kutsus Vanameest Simeizi kaljudele jumalagajätupiknikule.

Meeleolukas muusikal jätkus tõusvas joones. Moskva operett ukrainlaste laipadel. Kas presidendinõunik ei teadnud, mis Krimmis ja Donbassis toimub? Uskus kah, et rohelisi mehikesi pole olemas? Et olid ainult вежливые люди? Vana libekeel. Tark lurjus oli veelgi halvem loll.

Õhtul sai Vanamees Marinaga ühenduse ja tunnistas puhtsüdamlikult oma liiderlikkuse üles. Ainult piknikukutset ei maininud. Milleks naisesüdant asjata muretsema panna? Nagunii ei suudaks Marina uskuda, et Vanamees partnjoršale ära ütles.

Moskva opereti ajal oli Luganski lähedal tulistatud evakueeritavate autokolonn sõelapõhjaks. Põgenikud põlesid sisse. Terves maailmas oli pidanud kodu maha jätma ühtekokku viiskümmend miljonit inimest. See oli kõige suurem pagulaste hulk pärast Teise maailmasõja lõppu. Rahuaeg nii hullu humanitaarkatastroofi ei tundnud. Üks kolumnist kirjutas, et maailm tüürib nihilismi suunas.

Merkel oli Riias teatanud, et NATO üksusi Baltikumi ei tule. Vanamees kahtlustas, et võib-olla on see Putini sõbranna imperaatori kagebešniku aegadest *in der Deutsche Demokratische Republik*. Ukraina ajakirjanik väitis, et Venemaa üritab Ukraina metallurgiatööstust endale kahmata või hävitada. Separatistid said piiri tagant raskerelvastust, mistõttu Ukrainal tuleks muuta strateegiat. Kuulutada riigis välja sõjaseisukord. Viia läbi üldmobilisatsioon. Natsionaliseerida oligarhide vara. Rajada korralikud betoonist kaitsekindlustused. Ei mingeid blokkposte lagedal väljal ega piiriäärseid vägesid ilma kindla seljataguseta. Kõigi väeliikide korralik koostöö. Uus väejuhatus. Ees seisab sõda Venemaaga. Vabatahtlike rahvuskaardiga moolokit ei peata. Asi tundus võtvat teise pöörde. Midagi halba oli juhtunud ka Ilovaiski all.

Majaostjat välja ei ilmunud. Olla löönud verest välja, kui kuulis, et kolmekordne maja on paberite järgi garaaž. Venemaal olid lubatud kuni kahekorruselised garaažid. Suvaline ametnik võib tulla ja majale käpa peale panna.

Maakler Ženjal oli muidki uudiseid. Krimmis pidi politseinikelt, kohtunikelt ja teistelt riigiteenistujatelt ära korjatama Ukraina passid. Üürileandjatelt hakatakse nõudma enda registreerimist ja maksude maksmist. Politseiriik, kurtis maakler Vanamehele. Ženja teenis ka ise suvitajatega raha.

Seis tundus täbar. Vanamehest võis saada viiekümne miljoni esimene, kes peab oma kodu maha jätma.

20.

Augusti lõpp oli rikas pühade poolest. Hulga pidupäevi oli kaasa toonud Nõukogude Liidu lagunemine. Pärast Eesti taasiseseisvumist saabus Venemaa lipu päev. Sellele järgnes Molotov-Ribbentropi pakti 75. aastapäev, millega stalinlik Nõukogude Liit ja hitlerlik Saksamaa olid enne sõda jaganud ära Poola ja Baltikumi. Sõja lõpus oli selle jaotuse põlistanud Jalta konverents. Kahekümne kolmas august oli ühtlasi Ukraina lipu päev. Sel puhul pani Odessast saabunud noormees Ai Petril lehvima Ukraina жовто-блакитный riigilipu. Sellele päevale järgnes День Незалежности. Krimm oli sõltumatult Ukrainalt küll juba ära võetud ja Donbassi pärast käis sõda. Aga kasu oli päevast ikkagi, sest Marina sai tulla kolmeks päevaks.

Kiievi Sõltumatuse Väljak oli pidurüüs. Sõjaväeparaadi võttis Maidanil vastu vägede ülemjuhataja, kolm kuud tagasi riigipeaks valitud Petro Porošenko. Pidupäevakõnes lubas šokolaadipresident rahvale võitu. Krimm oli loovutatud ilma vastupanuta, kuid Donbassiga on lood teisiti. Tribüüni eest mööda marssinud lahinguvarustuses väeosad ja nende kannul liikunud sõjamasinad suundusid paraadilt otse rindele. Appi vabatahtlike pataljonidele, kes olid tunginud sügavale mässuliste tagalasse. Vähe jäi veel puudu, et lõigata Ilovaiski all läbi Donbassi varustamistee Venemaaga.

Võšivankadesse riietunud kiievlased olid tulnud koos perekondadega tänavale, et sinikollaste lipukestega oma kaitsjaid tervitada. Üksnes nende hinges, kes pidid oma mehed ja pojad hädapärase varustusega rindele saatma, kutsus Punase väljaku sõjaväeparaadide järele ahvimine esile protesti. Ukraina iseseisvus oli sattunud ohtu sellesama Moskva pärast. Venemaa järjekordne humanitaarkolonn oli ületanud ilma loata piiri ja jõudnud Luganskisse. Donetski rahvavabariigi juhid aga korraldasid Ukraina iseseisvuspäeva puhul sõjavangide paraadi.

Marina väitel saabusid Vene humanitaarabi kolonnid selleks, et vedada Donetski tehaste sisseseade välja Venemaale. Sellepärast

olidki furgoonid pooltühjad. Kui see röövretk tõele vastas, siis oli järelikult Novorossija plaanist loobutud. Zaporožjes küll sõja vaibumise märke ei täheldatud. Marina töökaaslase poeg oli saabunud rindelt puhkusele. Enne sõda oli see olnud rahulik ja tubli noormees. Nüüd ei saanud poiss öösiti magada ja hakkas iga kõvema heli peale üle keha tõmblema. Mida ta läbi oli elanud, sellest ta rääkida ei tahtnud.

Vanamees oli hingelt patsifist. Ükski riik ei tohiks sundida oma kodanikke sõtta minema. Kellelgi polnud õigust nõuda teiselt elu ohvriks toomist. Patriotism ei saa olla sunduslik. Vabatahtlikud mingu sõtta, aga kes ei taha, see jäägu koju. Inimese elu ja tervis olid kõige kõrgemad väärtused. Seda seisukohta julges Vanamees üksnes Marinale kuulutada. Aga iga ema oleks teda mõistnud. Mis maksis su kodumaa iseseisvus, kui poeg oli tapetud või vigaseks tehtud? Vanamees ei oleks oma isamaa eest elu andnud. Isegi kätt mitte. Võib-olla väikse sõrme. Õnneks ei vastutanud tema kodumaa julgeoleku eest. Vanamees oli mugavusemigrant, nagu selliseid kutsuti. Autsaider ja parteigenosse nägid isamaad erinevalt. Ühel oli vaid kaitsta, teisel ka kaotada.

Marina teatas selle jutu peale, et talle oli tulnud korraldus sõjaväepilet üles otsida. Meditsiiniõed olid sõjaväekohuslased. Vanamees ei näidanud oma ehmatust välja. Püüdis nii Marinat kui ennast veenda, et lesknaisi sõtta ei saadeta. Kahe õppiva tütre ainuke toitja ei saanud kuuluda mobilisatsiooni alla. Aga medkomisjonis oli Marinalt küsitud, kas ta vanemad on elus. Järelikult võivad nemad ta tütred üles kasvatada. Minskis pidid kohtuma Putin ja Porošenko. Ehk saabub siiski enne rahu, kui Marina rindele saadetakse?

Kolme armastusepäevaga oli nii mõndagi juhtunud. Venemaa üritas läbi murda Novo-Azovski kandist. Mariupoli lähistel käisid lahingud Ukraina piirivalvevägedega. Mariat ähvardas jälle oht jääda sõjale jalgu. Algamas oli järjekordne läbirääkimiste voor, mille eel sõjategevus alati ägenes. Saksamaa soovitas Ukrainal rahvavabariike jõuga mitte murda. See ajavat Putini hulluks. Teda ei huvitavat Donbass ega sealsed venelased, vaid Ukraina hoidmine oma lõa otsas. Ukraina võib ju arvata, et saab mässulistega hakkama, kuid sellest tuleks väga verine linnasõda. Venemaale tuli järele anda ukrainlaste elu säilitamise nimel. USA ja Euroopa ei hakkaks Venemaaga sõdima, kui see Ukrainasse tungib. Venemaa peab saama, mida tahab, ainult siis võib sündida rahu. Seetõttu peaks Euroopa Liit andma enne Minski kohtumist selge signaali, mis Venemaad rahustaks. Ukraina soov NATO-sse astuda pannakse kalevi alla. Krimm jääb rahvusvahelise õiguse *halliks tsooniks* nagu Kosovo, Põhja-Küpros ja teised temataolised.

Kuid isegi halb rahu on parem kui sõda. Pärast rahulepingu sõlmimist tuleb Ukrainas tõelised reformid käima lükata. Lustratsioon läbi viia. Korrumpeerunud riigimasin ümber korraldada. Oligarhid kuri alla panna. Saavutada pööre ausa eluviisi suunas. Kõigepealt liidrite endi, seejärel ametnikkonna ja lõpuks rahva teadvuses. Kõik see võtab aega, aga teist teed Venemaast pääseda ei olnud. Ainult tasa ja targu tegutsedes sammhaaval Euroopa suunas liikuda.

Seda plaani oli ilus lugeda, aga võimatu ellu viia. Elu ja surma peale võidelda ukrainlased oskasid, aga õigusriigi rajamine käis neil üle jõu. Seda enam sõjaolukorras. Vanamees tundis jälle, kuidas Eesti oli taassündinud õnnesärgis. Kui tark otsus oli olnud NATO-ga liitumine! Siis, kui seda veel teha sai. Ja tema, loll, oli olnud sellele vastu. Oli pikka aega uskunud, et uus Venemaa ei ole Stalini impeerium. Nüüd oli ta nii venevaenulik kui olla sai. Huilo oli teinud Vanamehest amerikanisti ja russofoobi. Tema vabal kodumaal lõi nüüd laineid presidendiproua suudlemisskandaal. Heaoluühiskonnal olid omad valuteemad.

Augustikuu hakkas otsa lõppema. Suvi aga kestis ja kestis. Taevas oli rukkililleSinine. Lumivalged pilvemütsid istusid Ai Petril nagu naela otsas ega üritanudki päikese päevateed segada. Meri püsis soe, paistis põhjani läbi ja oli ilma ühegi meduusita.

Külma hoovust polnud sel suvel kordagi tulnud. Aknad seisid ööd kui päevad läbi lahti. Hommikud olid jumalikud, päevad mõnusad, õhtud lärmakad ja ööd rahutud.

Vanamees luges kuni keskpäevani Carl Mothanderi raamatut „Parunid, eestlased ja enamlased", käis kohusetundlikult meretretil ja nautis armastusega tehtud kodust toitu. Keetis maksakastme juurde kartuleid, garneeris Marina koduaia tomatiga tilli-hapukoore kastmes ja lasi hea maitsta. Ega unustanud tõsta klaasi „Slavutitši" õllega (1dm³) Krimmi terviseks, kes talle nii imelise päeva kinkis. Pärast jõi meega teed ja vaatas üle parkide ja surnuaia küpressisalu kauguses sinavale merele, millel valendas üksik puri. Sellest vaatest ei saanud isu iial otsa. Uudised oli targem jätta õhtuks, et päeva meeldivat osa pikemaks venitada.

Külasurnuaia ja Jussupovi lossi vahel, kõrge künka otsas, seisis kullakarva pühakukuju, ümbritsetuna tuulevaikuses sorgu vajunud kolmest lipust. Hakkasid lööma kirikukellad. Kellameesteks olid kaks rjassas poissi, üks suurem, teine väiksem, arvatavasti papi või kirikuteenri pojad. Kirikut Koreizis ei olnud. Kunagi eksisteerinud храм oli Lenini võitluskaaslaste poolt hävitatud. Kalmistu aia äärde, viisnurgaga sõjamälestusamba kõrvale oli valatud uue pühakoja vundament. Kirikuehitus edenes pausidega, aga kellad olid juba olemas. Need rippusid alla trellitatud kongi laest. Valges kirikuriides poisid istusid nagu ahvid puuris ning võlusid nööre tõmmates välja erinevaid kõlakooslusi. Kellahelid kutsusid rahvast jumalateenistusele ikoonidega palvetuppa, mis kuni pühakoja valmimiseni selle aset täitis. Vene õigeusu kellad. Aga kirikutehävitaja pühakuju seisis igas Krimmi asulas. Mujal Ukrainas kisti Lenineid postamendilt maha või värviti üle жовто-блакитный rahvusvärvidesse. Hiljuti oli Vanamees näinud poeaknal plakatit kirjaga «Справедливость – сила!». Õiglus on jõud.

Vähehaaval võttis Via Militaresel hoogu rollerite pirin. Helgest päevast sai tasapisi süngevõitu õhtu. Aeg oli avada aken maailma.

Pealetung Aasovi mere äärest oli alanud. Ukraina väed taganesid. Soome sõjaanalüütik oletas, et rünnaku eesmärgiks on maismaaühendus Krimmiga. USA ja Saksamaa hoiatasid Venemaad. Vanamees soovitas Marial Mariupolist lahkuda. Kuhu? küsis see vastu. Donetskisse? Või Krimmi? Kirja toonist oli tunda,et Vanamees oli Maria meelest äraandja. Kollaboratsionist. Kas kõik, kes Krimmist jalga ei lasknud, olid reeturid?

Marinale Vanamees alanud pealetungist ei teatanud. Ehkki rindejoon ei asunud Zaporožjest palju kaugemal kui Mariupolist. Ljuda kirjutas, et nendel oli tulistatud blokposti. Sumõ asetses sõjatandrist tükk maad eemal Ukraina kirdeosas. Kas veel kolmas rinne?

Grivna kukkus mitmendat päeva järjest, just nagu oleks sõjateade pankuritele varem kohale jõudnud. Porošenko olevat kirjutanud alla mingile salajasele ukaasile. Facebookis ironiseeriti Euroopa jutupaunikute üle. Keegi kirjutas, et Obama peatselt aset leidev visiit Eestisse ei maksa midagi, kuni Venemaale ei anta raketilööke nagu Iraagile või Süüriale. ÜRO Julgeolekunõukogu arutas sissetungi Ukrainasse. Venemaa esindaja Tšurkin ütles, et „ei leppinud õigel ajal kokku, nüüd pole midagi parata". CNN oli teinud intervjuu Ilja Ponomarjoviga. Vene riigiduuma ainsa saadikuga, kes oli hääletanud Krimmi Venemaaga liitmise vastu. Kadestamisväärselt julge noormees valdas inglise keelt vabalt. Hüüdja hääl kõrbes. Näis, kui kaua sel häälel hüüda lastakse... Und oodates tundus Vanamehele, nagu oleks joodikute lärm viimasel ajal veelgi kasvanud. Üürgasid all tänaval Krimmi peremehed või otsisid unustust Lugandoni põgenikud, keda siin järjest rohkem liikus?

Hommikul rändas Vanamees vanasse Eesti aega. Aadlike elu keskele Toompeal ja Tohisoo mõisas. Baltisaksa kultuur oli see, mis tegi eestlastest eurooplased. Ja andis lõpuks koguni oma riigi. Aga popsluse vaim jäi verre. Rehepaplus elas hingepõhjas edasi. Võib-olla uus, vabana sündinud põlvkond saab sellest lahti? Aksel

oli pärast kaitseliitlastega metsas müttamist hakanud Eesti kaitsevõimest märksa paremini arvama.

Raamat pani südame kripeldama. Miks läks rootslane Carl Mothander vabatahtlikuna Eesti Vabadussõtta? Sest tsivilisatsiooni oli tarvis bolševike eest kaitsta. Aga Vanamees istus vaenlase tagalas ja hoidis oma nahka. Ei julgenud isegi Koreizi turul oma mõtteid avaldada. Rootslane osutus Eesti patrioodiks, aga eestlane ilmahulguseks. Araks tuulenuusutajaks. Mothander pidas Tohisoos mõisa, Vanamees ei viitsinud oma isatalugi pidada. Oli elu jooksul vaid selle eest hoolt kandnud, et oleks kedagi kaitsta. Aga võib-olla polnud sedagi nii vähe. Riik maksis ju talle pensioni. Järelikult pidi Vanameeski olema mingi panuse andnud. Polnud tema süü, et erakondlikud mängud ta vaevalt alata jõudnud poliitikukarjäärile kriipsu peale tõmbasid. Süüdistagu nüüd iseennast, et hinnaline kaader jõude elab ja Krimmis maltsvetlast mängib.

Endaga uuesti rahu teinud, läks Vanamees meretretile. Via Militaresel sattus ta kokku kohaliku Figaroga, kes varastel hommikutundidel turuümbrust koristas ja päevad läbi Koreizi vahel ringi laskis, aina midagi tassides ja toimetades, mobla pesupulgana kõrva küljes. Kunagi ammu Taškendist Krimmi kolinud, rahvuselt pool usbekki ja pool venelast, suhtus ta Vanamehesse hästi ja surus tervitades alati käe pihku. Eriti sügava mulje jättis talle komme igal laupäevahommikul daami lilledega vastu võtta. Meie niimoodi ei oska, tunnistas usbekk, mida oli meeldiv kuulda.

Vajadus kellegagi mõtteid vahetada oli suur ja Vanamees tegi värsketest sõjauudistest ääriveeri juttu.

„See on oligarhide sõda," pani usbeki Figaro toimuvale kiire diagnoosi. *„Millele Venemaa annab humanitaarabi."*

Ja läks oma teed, kuhi kokkumurtud pappkaste käsikärul. Töömees vaatas õhtuti telekat ja kõik oli talle selge.

Oma teekonnal tegi Vanamees Koreizi ja Gaspra piirisillal sageli peatuse ja vaatas põlispuude vahelt alla orgu. Sügaval metsistunud kanjoni põhjas tormas vahutav mägioja kohinaga mere poole. Kevadiste sulavete ja talviste vihmadega andis see isegi jõekese mõõdu välja. Aga suve lõpus vaevalt nirises, endale vette loobitud sodi vahel läbipääsu otsides. Nii ojakaldaid kui kõrgete akaatsiate tüvesid kattis tumeroheline luuderohuvaip. See ei suutnud küll peita prügimäge, milleks kanjon oli kahe linnatüüpi asula ühisel jõul muudetud. Ainult kiivri ja täägiga ausamba ümbrus silla kõrval vääris koristamist. Võit püsis igihaljana ja ka mälestus sellest ei võinud prügi sisse kaduda.

Meri oli endiselt soe, aga meduusiparved olid Marina tulekuks kohale jõudnud. Zaporožje lähedal oli kuulda suurtükikõminat. Loodetavasti ei lasta rongi sodiks nagu lendavate hollandlaste õhusõidukit.

Hommikul ärkas Vanamees bomži peale. Nii kutsuti vastamata kõnede tegemist. Saabunud bomž oli märgiks, et Marina on Jaltasse jõudnud. Kell näitas alles pool kaheksa. Kalliste piletitega Moskva rong oli jõudnud kohale neli tundi varem kui Harkovi või Kiievi omad. Moskva rong sõitis Zaporožjest välja hiljem, aga seda ei peetud piiril mitu tundi kinni. Ukrainlased jätkasid endiselt Moskva ees pugemist. Nõukogude võim oli Ukrainas liiga kaua kestnud.

Vanamees viskas seljast futbolka, kraapis lõua siledaks ja tormas uksest välja. Футбол oli *football* ja футболка tähendas jalgpallurite särki, millega Vanamees pärast lämmatavat suve esimest ööd oli maganud.

„Meie nii ei oska," ütles Figaro tunnustavalt, kui nägi Vanameest krimmi orhideede kimbuga bussipeatuses seismas. Aga usbekki ei oodanud ka kaks päeva päikest, merd ja armastust nagu kuuma eesti poissi. Bergmanil oli film „Suvi Monikaga". Vanamehel oli suvi Marinaga.

21.

Viimase augusti õhtul, kui rong potentsiaalse rindeõega liikus rindejoone suunas, istus Vanamees küünlavalgel. Läpaka aku pidas vastu. Õnnestus teada saada, mis Ilovaiski all tegelikult oli juhtunud. Oli võtnud neli päeva, enne kui president toimunu avalikuks tegi. Ehkki juba siis, kui Ukraina relvajõud Maidani paraadil tervitasid võitu lubanud ülemjuhatajat, jõudsid Kiievisse ärevad rindeteated. Ukraina sõjaväeluure oli ekslikult pidanud Ilovaiskit kergeks saagiks. Tegelikult sattusid viletsa varustusega Ukraina väeüksused koos vabatahtlike pataljonidega separatistide turmtule alla ja olid seal juba nädal aega maadligi surutud. Ukraina väed paiknesid Ilovaiskist läbi jooksvast raudteest lääne pool. Donetski mässulised olid maasse kaevunud raudteetammist ida pool. Ja hirmust poolsurnud linnarahvas asus nende vahel. *Caught in the ferocious crossfire,* nagu kirjeldas elanike olukorda Lääne ajakirjanik.

„*Rünnakule minna ei olnud meie ülesanne,*" kommenteeris sündmusi tagantjärele vabatahtlike pataljoni „Dnipro" komandöri asetäitja Vjatšeslav Petšenenko, kes enne sõda oli töötanud supermarketi turvamehena. „*See oli meie esimene lahingukogemus, kuid me õppisime oma vigadest kiiresti.*"

Samal ajal, kui lahing Ilovaiski all jõudis välja patiseisu, oli sotsiaalmeedias puhkenud kampaania, milles nõuti hätta jäänud vabatahtlikele abiväge. Kuid nagu välja tuli, ei jätkunud Kiievil reserve, millega pöörata võitlus enda kasuks. Kuhu said siis paraadilt rindele saadetud võidukad väed? Saadeti Mariupolit kaitsma? Või Sumõ alla?

Abi saabus, aga hoopis mässulistele. Ambrosiivka küla lähedal valgusid Vene jalaväeüksused koos tankide ja raskesuurtükkidega üle Ukraina piiri ja liikusid Ilovaiski suunas. Ukraina komandopunkt Mnohopilje külas, mis asus neli kilomeetrit Ilovaiskist lõunas, sattus neljatunnise suurtükitule alla, mille tagajärjeks oli kümme tapetut. Samal ajal jõudsid Ukraina peakorterisse teated, et Vene armeekolonn oli tunginud üle piiri ka Novo-Azovski juures ja liikus maanteed mööda edasi Mariupoli suunas. Ilovaiski all tegutsenud Ukraina vägede komandöri Ruslan Homtšaki sõnul tuli Vene vägede sissetung neile täiesti ootamatult.

Siiski ei kujunenud võitlus mooloki sõjamasinaga, mida inglisekeelne kolumnist tähistas sõnaga *juggernaut*, täiesti ühepoolseks. Ukrainlased said kätte koguni rivist välja läinud lahingutanki „T-72B3", mis oli kasutusel ainult Vene regulaararmees, tegid selle korda ja pöörasid endise omaniku vastu. Kuid jõud olid väga ebavõrdsed. Järgmisel päeval pärast iseseisvusparaadi murdsid Vene väed Ukraina üksustest läbi.

Homtšak taipas, et vaenlane lõikab ära nende ainukese taganemistee. Kuid luba tagasi tõmbuda ta ei saanud. Vabatahtlike pataljoni „Donbass" komandör Semjon Sementšenko, kes oli saanud Ilovaiski all haavata, süüdistas Facebook'is Ukraina ülemjuhatust ümberpiiratud vägede hülgamises.

Lõksu jäänud asusid ennast omal käel päästma. Nad võtsid sõjasaagiks saadud raadiosaatja kaudu ühenduse Vene õhudessantvägede rühmakomandöri Ivan Butkiniga Uljanovskis, kelle kodeeritud hüüdnimi oli Клён („Vaher"), ning tegid ettepaneku vahetada kaks vangi langenud Vene sõjaväelast kotti jäänud ukrainlaste läbipääsu vastu. Kui kõrgel tasemel otsus langetati, seda polnud teada, kuid kokkulepe õnnestus saavutada ja Ukraina väeüksused valmistusid lahkuma. Samal õhtul pöördus Venemaa president Donbassi mässuliste poole ettepanekuga luua Ukraina sõjaväelastele „humanitaarkoridor mõttetute ohvrite vältimiseks". Seda sammu kommenteerides kirjutas ajakiri „Newsweek", et Kremli šeff, manades ette näo, nagu ei puutuks tema üldse asjasse (*shielded by a wall of plausible deniality*), asus erapooletu rahuvahendaja rolli (*disinterested peacemaker*).

Aga järgmiseks hommikuks, kui Ukraina väeüksused kogunesid Mnogopilja küla lähedale, et alustada lubatud taganemist, olid kokkuleppe tingimused muutunud. Venelased pakkusid välja teise

marsruudi ja nõudsid relvade loovutamist. Komandär Homtšak pidi lahkuma vabatahtlike pataljoni sabas, keda Vene meedias saaks näidata kui häbiväärset fašistlikku sõjardit.

Homtšak teatas venelastele, et nad lahkuvad nii, nagu kokku lepitud, ja andis käsu alustada liikumist lahinguvarustuses, üks vene sõjavang kummaski kolonnis. Paarikümne kilomeetri kaugusel Starobeševe linnas pidi toimuma vangide vahetus.

Teel oli ukrainlasi hämmastanud Vene vägede tohutu hulk. Põldudega piirnevad metsad olid täis jalaväge ja relvastust. Vabatahtlike pataljoni „Dnipro" komandöri Juri Bereza sõnul oli vene sõdureid nii määratul arvul, et neile ei jätkunud isegi maakaarte. Venelaste konvoi, mille ukrainlased hävitasid, oli ära eksinud. Ka vangi langenud sõdurid arvasid end viibivat Taganrogis õppustel. Neid oli nende endi teadmata aetud üle Ukraina piiri ja saadetud lahingusse vähese laskemoona ja ühepäevase toidupajukiga. Kui hiljem näidati Kiievis rahvale ja meediale üheksat vangivõetud Vene sõjaväelast, siis teatas Venemaa president, et nende väeüksused olid sattunud üle piiri kogemata.

„Kui me läbisime nende teise kontrollposti, hakati meid tulistama nagu lasketiirus," kirjeldas Bereza järgnenud sündmusi. *„See oli varitsus."*

Puruks lasti ka „Volkswagen Transporter", millega liikus komandör Homtšak. Ta jätkas teed jalgsi läbi põldude koos oma ellujäänud sõduritega. Püüdes ennast peita nii ööl kui päeval, jõudsid nad kahe päeva pärast üle rindejoone ohutusse kaugusse. Ka teist kolonni, mis väljus Mnohopiljast mööda Rahu tänavat, tabas märklaua saatus. Sajad sõdurid said surma, jäid kadunuks või langesid vangi. Hävis kogu varustus. Ukraina kaitseministeeriumi andmetel oli hukkunuid sada kaheksa, kuid ohvitseride arvates võis tegelik arv olla neli kuni kuus korda suurem. See selgub, kui kõik surnukehad ükskord identifitseeritakse ja kadunud laibad üles leitakse.

Ilovaiski veresauna kuupäev polnud valitud juhuslikult.

„Venelased tahtsid meile näidata, et meie iseseisvus ei tähenda neile midagi," tsiteeris „Newsweek" hallipäist kindralleitnant Homtšakki.

Vanamees luges parajasti võimalikust tuumalöögist mõnele Balti pealinnale, kui aku andis otsad. Rahvusvahelist olukorda oli artiklis võrreldud sõjaeelse muretusega Poolas. Kes mõtles aastal 1939, et puhkeb sõda? Või aastal 1934, et Hitlerist saab Hitler? Või aastal 1924, et Stalinist saab Stalin? Kes uskus alles eilegi, et Euroopas puhkeb sõda?

Küünlavalgusele lisaks aitasid matusemeeleolu süvendada Žirinovski ja Dugini ähvardused. Putini kitsas nõunikering ei julgevat oma arvamust avaldada. Otsus Krimm vallutada oli tulnud Kremli keskastme ametnikele üllatusena. Miks ei võinud ka profülaktilise tuumalöögi mõte sündida samasuguse ekspromptina? Kas poleks see kena õppetund NATO-le, kui näiteks Tallinna linn maa pealt minema pühkida? Kõik saaksid paugupealt aru, et Venemaa ei karda kedagi. Ja teab, et Lääs ei julge samaga vastata. Kes ütleks Kremlis midagi huilole vastu, kui see ühel päeval sellise ideega lagedale tuleks? Ehkki tegutseda roheliste mehikeste abil oli rohkem nuhi stiilile omane. Lääs seisaks siis valiku ees, kas sõda Venemaaga mingisuguse *fucking* Narva pärast või järjekordsed sanktsioonid. Ja Putler taastakski sammhaaval NSV Liidu. „Guardianis" oli keegi vene nimega autor kirjutanud, et eurooplased viibivad alles sõjajärgse heaolumaailma illusioonis ega taipa, et elavad juba sõjaeelses maailmas. Lääneriikide Venemaakriitilised valitsused vahetati välja nende vastu, kes aitasid selles illusioonis edasi elada. Samal ajal uskus vene rahvas Kremli propagandat, et kogu maailm on nende vastu ja päästab ainult uus isamaasõda. Uskumatuks jamaks oli maailm muutunud.

Vanamees luges rahustuseks sellest, kuidas Anna rongi alla hüppas. Enne seda heitles meeleheitlik vaim valguse ja pimeduse vahel. Annale polnud jäänud ühtegi nõuandjat. Ta ei kuulanud ega

usaldanud enam kedagi. Talle ei toodud isegi infolehti kuueteist-kümnepunktises kirjas. Oli ta ikka mõistuse juures?

22.

Esimesel septembril laskis Vanamees maja hinna alla. Ehk tärkab nii kelleski huvi. Edaspidi alandab iga kuu kümne tuhande tingühiku võrra, kuni ostja välja ilmub. Aasta lõpuks jääks alles sada tuhat dollarit, millega uut elu alustada. Silme ees seisis ammugi kena majake kaljunukil, kust viis alla mõnus jalgrada ookeanikaldale terviseprotseduuridele. Miks ei võiks elus minna nii nagu unistasid?

Kui Vanamees mere äärest koju jõudis, tegid külanõukogu naised klubi seina ääres suitsu. Avatud oli valimisjaoskond. Kevadel teenisid nad Ukraina, sügisel Vene riiki. Ukraina prokuröriplikast sai üleöö Vene peaprokurör Krimmis. Sõjaväelastelgi oli läinud ülejooksmine kergesti. Öise voolukatkestuse kohta teatas Aksjonov, et tegemist olnud Ukraina provokatsiooniga, kes püüdis takistada koolitöö algust. Ka valimistepäevaks oli Krimmis provokatsioone oodata. Jalta „Inturisti" hotellis toimunud Donbassi rahvavabariikide ja Krimmi juhtide kohtumisel oli tehtud pommiähvardus. Kuid vaenlase sepitsused ei suutnud väärata õigete võitu. Üheksakümmend viis protsenti Krimmi mandaatidest arvati minevat „Ühtse Venemaa" kandidaatidele. Vanasti kutsuti seda parteilaste ja parteitute vääramatuks blokiks. *Back in the USSR*. Nagu olid Vanamehe nooruses laulnud biitlid.

Saabunud oli sõimukiri Elviiralt, kellega ta polnud mitu aastat suhelnud. Kastreerida ja kodumaale saata seekord ei tahetud, tembeldati ainult banderafašistide sabarakuks. Ja ühtlasi idioodiks, kes ei tea isegi seda, et üksnes Venemaa armust olid eestlased saanud vabaduse, kultuuri ja õiguse üldse olemas olla. Järgmisel päeval oli kiri kadunud. Kui Vanamees Elviiralt aru päris, nimetas see kirja huvitavaks, kuigi mitte tema stiilis kirjutatuks. Donetski lähedal asunud kodulinnast põgenedes oli Elviira peatunud mõnda aega Moskvas, aga nüüd kavatses kolida Krimmi. Vanamehe küsimusele, kas temal kui ukrainlannal Moskvas vastik ei olnud, vastas Elviira lakooniliselt, et elatustase otsustab.

Sõda jätkus ka septembris. Venemaa ründas, Ukraina taganes. Luganski lennujaam jäeti maha. Porošenko lubas sõjaväe juhtkonnas kaadrimuudatusi. Ei tea, kas sellepärast, et ukraina poisid ennast maha tappa ei lasknud nagu Ilovaiski lasketiirus? Mõne kuuga oli surma saanud kaks tuhat inimest. Nelisada tuhat oli pidanud jätma maha oma kodud. Separatistid lahkulöömise plaanist ei loobunud. Olekski naiivne arvata, et Putin taltub. Leedu president Grybauskaitė ütles, et Ukraina peab sõda meie kõigi eest. Meedias jätkusid arvamuslood võimalikust tuumalöögist Balti pealinnadele või Varssavile. ISIS oli riputanud internetti video USA ajakirjaniku tapmisest. Sotsiaalvõrgustikes arvati, et mängus oli Kremli karvane käsi, kes tahtis tähelepanu Ukrainas toimuvalt ära tõmmata. Päris kõike ka ei saanud Venemaa kaela ajada. Kurja jõudusid leidus maailmas teisigi.

Kolmandal septembril saabus Eestisse Obama. Visiit oli mõistagi sõnum Venemaale. Hoidku see oma käed Baltikumist eemale. Kohtumisel Euroopa Komisjoni esimehega oli Putin maininud, et võib Kiievis olla kahe nädalaga. Walesis nõu pidanud NATO kaalus võimalust anda Ukrainale „letaalset relvastust". Aga Minskis pidi alla kirjutatama rahuleping. Kiievi, Moskva, Brüsseli, Donetski ja Luganski esindajate vahel. Lahingud Mariupoli lähistel ägenesid. Vene välisministri sõnul ajaks NATO edasine laienemine nurja nii Minski rahuplaani kui jõudude tasakaalu Euroopas.

Mida see kõik tähendas? Mõlemad pooled püüdsid endale soodsat lepingut välja pressida? Või oli toimumas tõesti pööre? Separatistid olevat valmis rahu sõlmima, juhul kui Kiiev neid tunnistab. Aga Ukraina ei saanud ju tükke enda küljest järjest ära anda. Krimm oli isegi suur kingitus.

Viiendal septembril kuulutati välja vaherahu. „Foreign Affairs" kommenteeris, et rahu on Venemaa huvides. Putini viies kolonn jääb aastateks Ukrainat destabiliseerima. Hõõguv konflikt takistab Ukrainat Euroopaga integreerumast. NATO-ga liitumisest ei saa olla juttugi. Aga pärast Ilovaiski veresauna ja hirmust kaotada strateegiliselt tähtis Mariupoli linn, ei jäänud Porošenkol üle muud, kui üritada kiirkorras relvarahu sõlmida.

Ukraina kaitsevägi oli siiski Ilovaiski lasketiirust õppust võtnud. Sõja edasine eskaleerimine sai toimuda vaid Vene maa-, õhu- ja merevägede ühise rünnakuna. See tooks kaasa suured ohvrid, mida kumbki pool ei tahtnud. Sellest ka vaherahu ja poliitiline manööverdamine. Siiski ei välistanud analüütikud ka suurt pealetungi kogu ida-lõuna rinde ulatuses. Nii arvas Venemaa presidendi endine majandusnõunik, kellest oli saanud oma leivaisa karm kriitik.

Rahu teinud Ukraina president külastas Mariupolit ja pakatas optimismist. Samal ajal rünnati linnalähedasi kaitsetõkkeid, aga Porošenko teatas, et see ei hirmuta kedagi. Elanikud demonstreerisid riigipeale oma Ukraina-meelsust. Tüdrukud kandsid plakatit: «Вова, не надо нас защищать. Мы хотим жить!» Nagu poleks külla tulnud mitte Porošenko, vaid Putin. Aga ka halb rahu oli parem kui sõda.

Obama visiidi viljad ei lasknud ennast kaua oodata. Luhamaa piiripunkti lähedal rööviti Eesti kaitsepolitsei ohvitser Eston Kohver. Kui see polnud pseudonüüm, siis parema nimega objekti oli Estonia vastaseks provokatsiooniks võimatu tahta. Vaevalt jõudis Obama selja keerata, kui sai Putini süljelarakaga pihta. Niipalju siis NATO vihmavarjust.

Vanamees mõtiskles röövitud Eesti Kohvrist, kui helistas Marina. Šokis nagu tavaliselt. Valuutadeposiite pidi edaspidi välja makstama grivnades. Vanamees oli talle osutanud karuteene. Rahaasjades ei tasunud kunagi nõu anda.

Naabri-Toliku koeranähvits klähvis juba kella viiest saadik. Vanamees kuulas voodis kimedat kiljumist ja mõtles, et käes on juba septembrikuu. Millal selle suvitajad ükskord jalga lasevad ja Tolik koos oma budilnikuga majja tagasi kolib? Igal aastal käisid tal püsikunded Venemaalt, kellele Tolik oma mõlemad majad välja üüris.

«А сам я тут бомжую,» oli ta suvehakul teatanud, kui naise ja peniga garaaži kolis.

Mööda laineharju jooksid jänesed. See ei tähendanud veel tormi, kalda ääres võis olla ka vaikne. Aga meri oli türkiisikarva ja see oli kindel tormimärk. Murdlained peksid vee valgesse vahtu, mis sinisega segunedes mere türkiisseks muutis. Sel suvel polnud koralikku tormi olnudki.

Saabus bomž. Vanamees ajas ära habeme ja läks lilli ja leiba ostma. Marina saabus nüüd kallima Moskva rongiga, mida piirivalve kaua kinni ei pidanud. Iga tund Krimmis oli kulda väärt.

Valimisjaoskond oli juba avatud. Peale politrukkide ei paistnud seal kedagi olevat. Liiklus Via Militaresel oli alles hõre. Bussipeatusse kogunes töölesõitvaid naisi, näod värskelt pähe maalitud. Laupäev oli paljudele tööpäev. Taksojuhid rüüpasid papptopsidest kohvi ja tegid esimest suitsu. Leivaauto hilines, aga lillevanamees tassis ämbritega oma putkasse vett.

„Nüüd on kõik kallis," kordas see hapu naeratusega oma mantrat, kui Vanamees kolm odavamat roosi välja valis. Simferoopoli linna kodulehe andmetel olid hinnad kahekordistunud. Marinale meeldisid õnneks väikesed lilled.

Armastusepäevi täitsid sõjajutud. Töökaaslane oli Marinale rääkinud Mariupoli all käivast lahingust, milles osales ka tema vend. Peaaegu ilma laskemoonata. Ukraina ajas poisid endiselt paljaste kätega sõtta. Kordusõppustele kutsutud mehi sunniti endid vabatahtlikena ATO-sse kirja panema. Kes keeldus, seda kukuti mõnitama. Pühapäeval oli linnarahvas sõitnud Zaporožje idapiirile kaitsekraave kaevama. Sõda käis edasi vaherahu rikkumise nime all.

Vanamees katsus Marinat rahustada. Relvarahu ju ametlikult pidas. Venemaa kiirema lagunemise huvides oleks suurem sõda isegi teretulnud. Aga nii suuri ohvreid nagu Zaporožje, Mariupol või Novaja Kahhovka polnud Vanamees valmis kandma. Vaevalt et Krimmiski siis rahulik okupatsiooniaeg edasi kestaks. Päikese, mere ja armastuse nädalalõppudega. Jalutuskäikude, poliitvestluste ja koduste einetega. Zaporožje meditsiiniõde läks rahuajal rohkem tarvis. Vanamees oli Marinast sisse võetud.

Porošenko pakkus Lugandonile eristaatust. Kuni Ukraina uus põhiseadus välja töötatakse. Assotsiatsioonileping Euroopa Liiduga, mille pärast Maidan oli lahti läinud ja Taevane Sada oma elu andnud, pandi kalevi alla. Venemaa oli saanud oma tahtmise. Nüüd võis ka relvarahu suuremalt jaolt püsima jääda. Väike nagin käis Donetski maatasa tehtud lennujaama ümber, mille Ukraina oli tagasi võtnud ja suutis enda käes hoida. Ka Mariupoli kandis polnud midagi hullu juhtunud.

Keegi Moondragoni nime all kirjutav bloger esitas oma visiooni Ukraina-Vene suhetest. Suureks sõjaks ei lähe, sest Putin ei julgevat nii suurel territooriumil nagu Ukraina endale partisanimassi tekitada. Luganda ja Donbabwe tuleks kuulutada okupeeritud aladeks nagu Krimm. See vabastaks Ukraina kohustusest sealseid sovokke ja vatnikke toita ja katta. Üritagu Venemaa enda loodud rahvavabariikidega ise toime tulla. Kuudraakoni veste oli bravuurne ja vaimukas. Aga mis siis Maria-sugustest patriootidest saaks? Ja vanadest ja haigetest, kes ei suutnud kodu maha jätta ja Donbassist põgeneda? Nii võis arutleda ainult kaugel seisev vaatleja, kes ei näinud kannatavaid lihast ja verest inimesi.

Mujal maailmas toimuv huvitas Vanameest vaid sel määral, et see Ukrainalt tähelepanu ära ei tõmbaks. Eesti kihas kohvriröövi teemal. Mees oli täitnud piiri lähedal metsas tööülesannet, kaasas relv ja viis tuhat eurot. Aga võeti kinni ja toimetati Moskvasse Lefortovo vanglasse. Piiri valveseadmed olid kaitsepolitsei soovil välja lülitatud erioperatsiooni läbi viimiseks. Saidki operatsiooni tehtud. Tuli välja, et piir Euroopa Liidu ja Venemaa vahel oli kümnete kilomeetrite ulatuses võssa kasvanud. Igaüks võis läbi metsa ragistades sellest üle sammuda. Raske oli isegi kindlaks teha, kummal pool piiri see Kohver asus, kui ta kinni nabiti. Aga selle asemel, et piir võsast puhastada ja nähtavaks muuta, peeti Eestis tuliseid vaidlusi piirilepingu üle. Kuigi Venemaa vastu ei aitaks ka Hiina müür.

Marina töönädal möödus oma säästude päästmise tähe all. Ta üritas pangas deposiidilepingut lõpetada, enne kui kõigest ilma jääb. Esmaspäeval sai pärast pikemat sabas seismist kolmandiku rahast kätte. Rohkem kui seitsesada viiskümmend eurot korraga ei antud. Tuli veel kaks korda raha järel käia.

Teisipäeval, kui Marina pangas oma järge ootas, läks Vanamees kontsert-loengule. Sanatooriumi „Jasnaja Poljana" kinosaali, kus ta kunagi imeilusat nahkpükstes jalga oli silitanud. Millised imelised ajad olid Krimmis kunagi olnud!

Tosina puhkaja ees toimunud heategevusüritus oli pühendatud Lev Tolstoi sünnipäevale. Vaesunud dotsendi moega onkel mängis klaverit ja jutustas seigakesi Tolstoi elust. Pärast käis korjanduskarbiga mööda saali ja üritas pensionäridele müüa oma luulekogu „Orpheus ja Eurydike". Vanamehele Orpheuse klaverimäng ega jutud elamust ei pakkunud. Tal oli oma Eurydike, kes viibis pangakuradite küüsis Ukraina allmaailmas.

Operatsioon oli õnnestunud. Kaks kolmandikku rahast sai päästetud. Aga järgmisel päeval anti Marinale kaheksasaja euro asemel viiesajaline kupüür. Pangas ei leiduvat sajaeuroseid rahatähti. Tuli minna neljas kord. Mis pangad need sellised olid? Mis maa see üldse oli? Kakskümmend aastat iseseisvust, aga elada oli ikka võimatu. Alles tänu Putinile sündis Ukraina riik ja rahvus. Kui ikka sündis.

Õhtud ja ööd muutusid tasapisi jahedamaks. Sügis lähenes. Krimmi oli naasnud partnjorša. Asju kokku pakkima ja lõplikult lahkuma. Marina ei saanud tütre sünnipäeva tõttu tulla ja

Vanamees nõustus minema Ljudaga lahkumisvisiidile. Kuni veel suvesoojus püsib. Viimane võimalus noorusvärsket, suurte rindadega sihvakat keha näha oli liiga ahvatlev. Korraks läks mõte koguni veealusele keelekale. Kui kaua jõuaks sellisel puhul hinge kinni hoida? Kahju oli nii meeldivast partnjoršast lahkuda. Kui palju suurepäraseid naisi oli Vanamees pidanud Krimmis maha jätma! Elu oli julm. Õnneks oli naine taastuv loodusvara.

23.

. Lahkumisvisiit toimus vanu traditsioone austades. Kodus küpsetatud leiva, rasvast tilkuva grillkana ja „Tšernigivske" külma õllega. Kaljudevahelisest lõhangust sai kooparesidents, kuhu kaeti laud ja kust käidi kümme korda meres ujumas. Simeizi kristalses vees paistis Ljuda keha eriti jumalik.

Nad rääkisid võšivankadest, okupatsioonist ja Siberis elavast sõbrannast, kelle Ljuda oli kaotanud poliitiliste erimeelsuste tõttu. Partnjorša jutustas oma armusuhetest, Vanamees enda omadest. Ljudal neli aastat kestnud vahekord tuli ära lõpetada, sest armuke oli samuti Sumõst, töö Jaltas sai otsa ja midagi muud peale seksi neid ei ühendanud. Partnjorša lootis jõuda enne, kui ta ära sõidab, veel Vanamehe elamist vaatama. Või enne, kui see maja maha müüb. Lahkumise meeleolud andsid Simezi kaljudele magusnukra varjundi. Oli viimane ilus suvepäev. Järgmisel hommikul pääsesid vihmapilved Ai Petri otsast lahti ja liikusid mere kohale. Tuulehoog pani kusudamad verandalaes kiikuma. Taevas ja meri tõmbusid üheks tumehalliks massiks. Käis üle vihmahoog, mis lõi õhu värskeks. Suvekuumus oli kadunud. Jäneste parv laskis mööda veepinda, nagu oleks meri valgete purjekatega kaetud. Päikeseloojangul langes temperatuur kahekümne kraadi peale. Ai Petrilt puhuv tuul tundus isegi jahe. Esimest korda oli paras jakk õlgadele tõmmata. Via Militareselt kostis purjus mörinat

nagu alati. Vanamees oli ennast puhtaks pesnud, mõtles tuikavale hambale ja ootas Marina kõnet. Tänavalt imbus tuppa suitsuhaisu. Kõik oli nagu igal õhtul. Ainult tänavalambid ei põlenud. Valimistepäeva õhtul oli Koreiz pimendatud. Küllap selgub hiljem, et oli Ukraina provokatsioon. Ehk on pimedas ka öist lärmi vähem. Kruiisilaev, mis oli lahkunud Jalta sadamast, liikus tuledesäras avamerele. Selle suve ainukene. Vanamees tundis, et seisab muutuste lävel. Ei teadnud ainult milliste. Ja millal need muutused saabuvad.

Läbi Ukraina idaväravate oli saabunud kõva täiendust. Aga Kaug-Idas koondas Hiina vägesid Vene piiri lähedale. Putin olevat andnud sealsetele relvajõududele „peaaegu lahinguvalmiduse" käsu. Hiinlased tundsid muret Venemaaga sõlmitud gaasilepingu pärast. Ettemaks oli tehtud, aga sanktsioonide tõttu olid tööd hakanud venima, mis pani tarnete tähtaja küsimärgi alla. Hiina sõjaline võimsus oli kaks ja pool korda suurem Vene omast.

Kes oleks võinud arvata, et mõte Hiina kallaletungist Venemaale võiks vaimustusse ajada? Aga tulgu mis tuleb, homne päev on veel tema päralt. Suvi mere ääres jätkub. Vanamees oli ikka veel õnnelik. Isegi okupeeritud Krimmis.

Uni hakkas just tulema, kui saabus külaline. See tuli aknast, tiirutas majas ringi, saalis toast tuppa, istus mõnda aega laes, pea alaspidi rippu, ega osanud tuldud teed tagasi minna. Alles hommikuks oli must elukas kadunud.

Igal aastal septembrikuus toimunud rahvusaheline teatrifestival „Teater. Tšehhov. Jalta" jäi ära. See asendati samuti rahvusvahelise festivaliga, mis kandis nime «Пост-Ефремовское пространство» ja mille korraldajaks oli Kunstiteatri kunagise juhi Jefremovi tütar. Vanamees kahtles, kas maksab minna, sest osalesid peamiselt Venemaa provintsiteatrid. Rahvusvaheliseks tegi festivali Iisraelist saabunud vene teater.

Ka ilm oli ära pööranud. Ai Petrilt lõõtsus tuult ja puistas vihma, mis kasvas üle tormiks ja paduks. Elekter vilkus kahtlaselt.

Vanamees sai teatrisse minnes läbimärjaks. Kuid erikorrespondendil lasus kohustus okupatsioonitsoonis toimuvaga kursis olla.

Festivali avas teater Orjoli linnast, kes esitas ukraina klassiku Ivan Franko näidendi „Varastatud õnn". Tegevus toimus tsaariaegses Ukraina külas. Lava täitis armastuskolmnurk talutüdruk Anna, tema mehe Mikola ja surnukspeetud Mihailo vahel. Bosniasse Vene kroonut teenima läinud mehe huku kohta oli saabunud kiri. See osutus Anna vendade võltsinguks, millega nood lootsid õele kaasavara andmisest pääseda. Aga Mihailo oli elus ja naasis koduküla Vene sandarmina. Leidis eest vahepeal Mikolaga abiellunud Anna ja saatis mehe mõrvasüüdistusega vangi. Kuid varastatud õnn ei saanud kaua kesta. Mikola sai süüdistusest priiks ja saabus koju tagasi. Mihailost rasedaks jäänud Anna dilemma abikaasa ja armastatu vahel lõpetas Mikola kirves Vene sandarmi rinnus.

Rindekorrespondent, kes nägi kõiges saba ja sarvi, kahtlustas, et avaetendus tsaarivõimu alusest Ukrainast võis olla festivali korraldaja teadlik valik. Hohollidest sulivennad, Vene valitsus ja korrumpeerunud sandarm, kaunis ukrainlanna ja vägivaldne omakohus olid leedukast lavastaja tahtel kasvanud naiivsest armastusloost tänapäevasteks sümboliteks. Vene sandarmi varastatud õnn oli muidugi Krimm. Võib-olla oli see Jefremovi tütre kättemaks, keda sunniti oma festivali Jaltasse üle tooma. Esimene pannkook polnud karule läinud.

Taksojuht, kes Vanamehe teatrist koju sõidutas, osutus Lugandoni põgenikuks. Sõda ei lõpe, kinnitas see õhtupimedas rooli keerates. Donetsk ei anna Kiievile veretegusid kunagi andeks. Ополченцы – ta nimetas separatiste vastupanuliikujateks – lähevad lõpuni. Kiievil ei ole motiivi, aga Donbassil on. Taksojuhi enda motiiv oli sõja jalgu jäänud keraamikatehas Slavjanskis. Vabrik seisis, töölised olid koju lastud, omanik sõitis taksot. Ka tema sõber oli Krimmi põgenenud ja elas nüüd sanatooriumis „Parus". Ukraina julgeolekutöötajad olid talle Slavjanskis koti pähe tõmmanud, kuni mees nõusse jäi oma mõlemast džiibist notariaalselt loobuma. Polnud seda moodi, et vabrikandist taksojuht valetaks. Või siis selliste meetoditega juuriti separatismi välja.

Hiljuti oli Vanamees lugenud Stalini poolt Ukrainas toime pandud golodomorist. Nälga surnud ukrainlaste asemele toodi Venemaalt külade kaupa rahvast, kel „kased mõlkusid meeles". Nendest sai Ida-Ukraina uus elanikkond, kes rääkis vene keeles ja nõudis nüüd ühinemist Venemaaga. Tappes selle nimel taas ukrainlasi. Kes vastasid samaga. Põrguvärk.

Vanamees hakkas sõitma igal õhtul Jaltasse ega pidanud kordagi pettuma. Venemaa provintsiteatrid esitasid üksteise järel häid lavastusi. Festivali lõpetas teater Bereznikovost, millist nimegi ta polnud varem kuulnud. Mängiti Nõukogude klassiku Leonid Zorini näidendit „Varssavi meloodia". Ka see oli armastuse lugu, mis leidis aset sõjajärgseil aastail Moskva konservatooriumisse õppima tulnud poolatari ja kohaliku moskvalase vahel. Totalitarismi oludes tuli noortel teineteisest lahku minna. Pärast staliniaja lõppu toimunud taaskohtumistel polnud kumbki neist enam see, kellena nad oma kallimat mäletasid.

Vanamees oli provintsiteatrite festivalist vaimustatud. Kui kunst inimesi paremaks teeks, siis oleks Venemaa pidanud ammugi rahuarmastav riik olema. Ka Stalin oli olnud sage teatris käija. Aga kunsti kasu oli küsitav.

Alles Jaltasse saabunud maailmakuulus Taganka teater suutis vene teatri mainet rikkuda. Esimesel õhtul esitati pseudopateetilisi värsse, teisel toimus agitpropilik kapustnik. Järgmisel päeval saabus teade teatri legendaarse rajaja, nõukogude dissidendi Juri Ljubimovi surmast. Üheksakümne seitsmendal eluaastal. Teater oli oma loojast varem hinge heitnud.

Pealinna ja provintsi vastuolu pani Vanamehe mõtlema. Moskvas oli kunst surnud. Aga Orjolis, Pensas, Uljanovskis ja Bereznikovos elas edasi. Võib-olla ei olnud ka poliitiline surm tabanud kogu Venemaad? Sest kuidas said inimesed, kes tegid nii head teatrit,

uskuda, et nende kõige lähem vennasrahvas on muutunud üleöö fašistideks, kes tuleb maa pealt ära hävitada? Võib-olla oli seegi järjekordne meediamull?

Vanamees oli viimasel ajal nii palju artikleid lugenud ja intervjuusid andnud, et pidas ennast juba meedia asjatundjaks. Uudiseid leidus nelja sorti. Kõigepealt olid täiesti usutavad uudised. Sellised, mis vastasid lugeja senistele arusaamadele. Näiteks niisugune: „Moskvasse kogunenud vene kirjanduse tõlkijad võtsid vastu pöördumise, milles teatasid, et sõja õhutamine ei ole Vene ühiskonna huvides." Kes hakkaks sellises sõnumis kahtlema?

Teiseks tulid uudised, mis laiendasid lugeja maailmapilti, kuid võisid samuti tõsi olla. „Hollandlasest Puškini tõlkija loobus auhinnast, mille pidi talle kätte andma Vene president." Üllatav, aga fakt. Kas mõni Eesti literaat oleks sama teinud?

Kolmandat sorti uudised olid kahtlased. Neid oleks tarvis olnud üle kontrollida. „Maailma rahandusministrid avaldasid lootust, et novembrikuus toimuva G20 kohtumise ajaks on Vene väed Ida-Ukrainast välja viidud." Millise riigi minister võis nii naiivseid lootusi hellitada? Kas Putin selleks Ilovaiski veresauna korraldas, et Donbass tagasi anda ja Ukraina rahule jätta? Вежливые люди niimoodi ei käitunud. Minski kokkuleppes ette nähtud tagasi tõmbumise asemel viieteistkümne kilomeetri kaugusele rindejoonest jätkus tulistamine juba Mariupoli äärelinnas. Sõda peeti nüüd vaherahu rikkumise nime all.

Ja viimane sort uudiseid olid selged valed. „Ukraina president Porošenko teatas, et korraga oli tulekul kuuskümmend reformi, mille tulemusena on Ukraina aastaks 2020 Euroopa Liidu liige. Ja sõja kõige hullem faas olevat möödas." Siin ei olnud midagi isegi kontrollida tarvis.

Enamasti osutusid halvad uudised tõeks ja head väljamõeldisteks. Vahel jõudis hea uudis vaevalt saabuda, kui tuli halb uudis, mis selle ära nullis. Ljuda oli endistelt kolleegidelt kuulnud, et Krimmi kinnisvararegistrid olid lõpuks avatud. Aga Vene riigiduuma asus arutama eelnõu välismaalastelt kinnisvara sundvõõrandamise kohta. Heade valede ja halbade tõdede pidevas tulvas muutus maailm äraarvamatuks ja tulevik ebakindlaks.

Mere äärest tulles sai Vanamees jutu peale sanatooriumis puhkava naisega. See seisis „Jasnaja Poljana" väravas ja vahtis nõutu näoga kahele poole. Tahtis minna Koreizi turule. Neil oli üks tee, mille jooksul kuulis nii mõndagi. Krasnojarskis elav naine oli saanud endale ja tütrele tasuta tuusiku. Üksnes lend oli tulnud endal kinni maksta. Sel kombel täideti sanatooriumid puhkajatega ja päästeti Krimmi suvitushooaeg. Vähemasti avalikkuse ees. Ja võib-olla ka aruandluses Moskvale. *Pokazuhha* oli jälle au sees.

Marina saabus alles kella kaheks. Hommikueine asemel leidis aset lõunasöök. Ilma oli pööranud jahedaks. Päikest polnud ollagi. Marina tuli randa pikkade pükstega ja vette läks Vanamees üksi. *Vino* maitses nagu ikka, aga *kino* oli seekord katastroofist Sadovaja metroojaamas. Sõja ajast jäänud varjendisse tungis Moskva jõgi ja voolas sealt edasi metroojaama. Armukolmnurk oli üsna jube, aga katakombides uppumissurma eest põgenevate rongireisijate õudused olid päris ägedad. Pärast kahenädalast pausi pakkus ka *domino* tõsist pinget. Ура oli peaaegu ураган. Poolteist päeva sügisidülli. Septembrikuu sai otsa, kui Marinalt saabus bomž. Ta oli Vene piirivalvest läbi pääsenud.

Moskvas oli kakskümmend tuhat inimest avaldanud meelt Ukraina toetuseks. Niipalju oli seal teatripublikut.

24.

Donetskis algas õppetöö oktoobris. Esimesel koolipäeval lõhkes koolimaja õuel mürsk. Õnneks tunni ajal, kui kedagi väljas ei olnud. Pooled süüdistasid teineteist. Ukraina pöördus Venemaa poole palvega, et see ei kasutaks rohkem nende kohta sõna vennasrahvas. Jätkus Krimmi taasmilitariseerimine. Balaklava radar

võeti uuesti käsutusse. Jevpatorias taastati süvakosmose uurimisjaam. Administratiivsete ümberkorralduste käigus kaotati kohalikud omavalitsused. Likvideerimisele kuulus ka Koreizi külanõukogu. Lenini kõrvalt kadusid lipud. Kohalik võim keskendus Jaltasse. Kas Vanamehe rendileping enam kehtiski? Välja uurida polnud kuskilt. Telefon oli lakanud töötamast. Sügis ei tõotanud midagi head. Sõda jätkus, aga Ukraina ei olnud enam meedias esikohal. Kui iga päev tapetakse inimesi, siis pole sellel uudisväärtust. Pealegi oli sõlmitud rahuleping.

Mobiilside ei kadunud veel lõplikult. Viga oli vanas telefonis. Vanamees ostis Jalta blošinkalt kõige odavama kasutatud mobla, mis toetas 3G-d, pistis sim-kaardi sisse ja oli jälle sidepidaja. Kogumi fotograaf, sest uuel telefonil oli *viis pikselit*. Ta jäädvustas kõigepealt suletud valuutavahetusputkat, mille küljel ilutses süvine rannapilt koos kirjaga „Krimm – rahvusvaheline turismimeka". Foto nr. 2 sai Tarass Ševtsenko ausambast, kellele oli pistetud pihku kaks õhupalli, üks sinist, teine kollast värvi.

Vahepeal tumm olnud telefonile oli proovinud helistada partnjorša. Ühenduse asemel oli toimunud mingisugune переадресация, mille käigus Ljuda kõne oli suunatud ümber Marina numbrile. Naised said omavahel tuttavaks ja olid mõlemale huvi pakkuval teemal vestelnud. Kas võis olla pelgalt juhus, et Ljuda kõne just Marinale suunati? Või saatis keegi jälle sigadusi korda? Ainult Marinal oli veel põhjust Vanameest kahtlustada. Kas tõesti laskis ta kõned enda numbrile ümber suunata? Sel juhul asetuks ka afäär Juliaga uude valgusse. Õnneks oli Vanamehe süda seekord puhas. Detektiiviks hakata polnud tal huvi ega aega. Ta laskis majahinna madalamaks ja asus kodumaa poole teele.

Kiiev oli täis valimisplakateid. Naeratavad mehe ja naised kuulutasid võitlust korruptsiooniga ja lubasid läbi viia lustratsiooni. Tõotasid kehtestada ametnikele tulude ja varade deklareerimise kohustuse. Kõik saab olema nii, nagu õigusriigis käima peab. Viiskümmend miljonit Münchhausenit tirib varsti ennast juukseid pidi soost välja. Uue ülemraada juhtimisel algab Ukraina kiirmarss Euroopa suunas. *I am soviet to see you!*

Kaheteistkümnendal oktoobril võttis Venemaa relvajõudude ülemjuhataja vastu kaitseministri raporti õppuste eduka läbiviimise kohta. Ja andis käsu viia väeosad tagasi nende püsivatesse lokatsioonibaasidesse. Järgmisel päeval tuligi teade, et Vene sõjaväelased on hakanud Lugandonist lahkuma. Oli see G20 tippkohtumise eelne kavaldamine? Putin ei tahtnud Austraalias peksupoisiks saada?

Aga tulevahetus kestis edasi ja laipade hulk jätkas kasvamist. Krimmi vallutamisega endale nime teinud Strelkov (kes enne seda oli kodanik Girkin) teatas, et talle piisab Donbassist, rohkem Ukrainat pole talle tarvis. Vene ja Ukraina presidendid kohtusid Milanos, aga oma jutu jätsid mehed enda teada. Euroopa Liidu juhtidega peetud kõnelused ei andnud midagi. Putin rääkis vajadusest Minski kokkuleppest kinni pidada. Ja soovitas Euroopa Liidul kinni maksta Ukraina gaasivõlg Venemaale. Porošenko kuulutas välja Donbassi eristaatuse seaduse. Terroristidele lubati armu anda. Aga kolme tuhandet ukrainlast ähvardas desertöörluse pärast süüdimõistmine. Ainuke hea uudis oli Iraani naftaembargo lõpetamine. Vene naftadollarite voog võis vähenema hakata.

Kahe passi süsteem töötas. Piiriületused läksid õnneks mõlemas suunas ja Vanamees oli Krimmis tagasi. Nädalapäevad sai ta elada seaduslikult ja edasi illegaalina. Vene viisaga talle pooles aastas lubatud üheksakümmend päeva sai täis. Föderaalse migratsiooniteenistuse kodulehel seisis, et rikkujat ootab viie tuhande rublane trahv koos maalt väljasaatmise ja kuni viieaastase sissesõidukeeluga. Tuli minna ametnike kintsu kaapima. Ehk annaks ennast kuidagi legaliseerida. Enne kui kurjategija kinni nabitakse.

Tore lugu küll. Kõigepealt vallutatakse Krimm, pannakse seal omad seadused kehtima ja siis hakatakse sinna heaukselt elama asunud kodanikku trahvima ja välja saatma. Aga parata polnud

midagi. Okupatsioonivõim oli samuti võim. Inimene võimu vastu ei saanud. Viimane hädavariant oleks peitu pugeda. Varjuda Koreizis oma kodus, kust teda keegi otsida ei oskaks. Kaugemale enne mitte liikuda, kui maja müüdud on. Siis kaoks Vanamees siit rõõmuga. Pandagu talle postuumselt või eluaegne sissesõidukeeld.

Ainult et millal selline ime juhtuma saab? Krimmi kinnisvaraturg kiratses edasi. Ukrainlased olid kadunud ja venelased ei kippunud ostma. Neil oli enestelgi kitsas käes. Ennustati koguni pärisorjuse taastamist. Riik ei saanud enam tulu rahva käest kogutud maksudest, vaid üksnes naftast ja gaasist. Venemaad kutsutigi suureks tanklaks.

Krimmi arendamist võeti sellegipoolest täie tõsidusega. Kolmveerand eelarve kuuekümne kaheksast miljardist rublast tuli dotatsioonina otse Vene riigikassast. Koos rahaga saabus poolsaarele ka aparatšikute vägi, kes neid miljardeid suunama ja nende kasutamist kontrollima pidi. Kogu see kaader pidi kuskile elama tasuma. See andis lootust, et ka majaostjaid võiks hakata välja ilmuma.

Aga järgmine kord peab hoolega vaatama, kuhu kodu rajada. Sri Lankal oli jäänud sada inimest maavärina põhjustatud mudalaviini alla. Donetski keemiatehases oli toimunud plahvatus. Sõjatandritest ja looduskatastroofidest tuli eemale hoida. Ehkki õnnetusi juhtus ka päris meeldivaid. Prantsuse naftakompanii president oli käinud Moskvas Vene peaministriga nõu pidamas. Plaanitseti ühist naftaprojekti Jamali poolsaarel. Sanktsioonid sanktsioonideks, aga *business as usual.* Astus pärast läbirääkimisi Vnukovos lennukisse ja sõitis lund lükanud buldooseri otsa. Mingi õiglus ilmas siiski valitses.

25.

Oli neljapäeva õhtu. Marina askeldas kodus Tšapajevi tänavas. Ühekordse kivimaja kitsukeses köögis. Söögist pidi jätkuma koju lastele ja Krimmis nii armastusepäevadeks kui kallimale ka järgmiseks nädalaks. Et Vanamehe keharakud korralikult uueneda saaksid. Rakk oli nagu tehas, ainult palju keerulisem. Liiga keeruline selleks, et ise tekkida. Looduslik valik ei saanud geenimutatsioonidest evolutsiooni tekitada. Jäi üle ainult Jumala sõna. Elu aluseks oli Jumala keel. Nii kirjutas füüsik Edgar Andrews. Anna oli kinkinud isale huvitava raamatu.

Aga miks lõi Jumal kannatused? Miks pidi elamiseks teist elavat ära sööma? Ja seejuures olema empaatiavõimega inimene? Miks kõikvõimas jumal midagi paremat välja ei mõelnud? Sellest Andrews ei kirjutanud. See polnud füüsika.

Jumala keel oli avastatud Vanamehe sünniaastal. Aga teada sai ta sellest alles meheeas. Koolis geenidest ei räägitud, sest seda polnud avastanud õiged teadlased. Geneetika oli Nõukogude Liidus palju aastaid põlu all. See oli jumala keel, keda polnud olemas. Aga nüüd oli nii jumal kui tema keel mõlemad kättesaadavad. Ja ilmas huvitav elada. Vanamehel seisis ees *treffunks*. Saksakeelsest sõnast *Treffen*, mis tähendas trehvama. Moodsa nimega kohting. Ja laupäeval saabub toit. Jumala keel oli loonud ka saatana luti.

Marina oli jälle šokis. Seekord tütre peigmehe pärast. Mark oli küll teatanud, et kõik on hästi. Tema pole milleski süüdi. Ameerika lihtsalt pidas Vene kodanikele jahti. Nagu Rootsi Vene allveelaevadele. Viimane kord oli Venemaa võtnud isegi omaks, et ühe laevaga oli neil tõesti mingi jama olnud. Ajakirjanik täiendas, et pärast tarkade inimeste minema peletamist saabki Venemaal ainult jama juhtuda. Vanamees kibeles artiklit jagama, kuid mõtles ümber. Okupatsioonitsoonis elades oli targem hoida madalat profiili.

Krimmi looduskaitseala, Massandra veinitehas ja Jussupovi loss olid läinud Vene presidendi administratsiooni alluvusse. Valitsuse

veebilehel seisis teade kommunaalmaksude kümnekordsest tõusust Krimmis. Simferoopoli koduka väitel oli uudis tulnud kohalikele võimudele üllatusena. Крым наш!

Eestis oli temperatuur langenud miinus kolmeni. Vanamehel näitas vilus kakskümmend neli kraadi sooja. Kuidas saaks ta sinna tagasi kolida? Esietendunud oli muusikal Savisaarest. Andku see neile seal sooja!

Partnjorša viis ta rannapromenaadi lähedal asuvasse sushibaari. Vanamees ei armastanud sushit portsjonite väiksuse ja hinna suuruse tõttu. Kuid ihnsust välja näidata oli piinlik. Nad tellisid baari firmaõlut, mis osutus tavaliseks Lvivi vabriku *svitleks*. Ljuda kirus vene värki ja kaebas seksinälga. Ta armuke oli ära sõitnud, aga mees ärkas korra kahe nädala tagant. Lepiti kokku uuesti kohtuda, et minna teatrisse või kinno koos külla tulekuga. Partnjorša läks töölt tulevale mehele süüa tegema. Vanamees Marinale tomatimahla otsima. Ukraina mahlu enam müügil ei olnud. Vaid ühes poes leidus veel „Sandorat" ja sedagi veini hinnaga. Niigi oli treffunksiga tuhat rubla läinud nagu niuhti.

Laupäeval hakkas aeg hommikust peale venima. Kell sai juba üks, aga Marinast polnud veel kippu ega kõppu. Sel kellaajal oleks ta pidanud loksuma juba bussiga Simferoopolist Jalta poole. Aga Džankoist polnud veel teadetki tulnud, et piir on õnnelikult ületatud. Vanamees läkitas kolmanda bomži, aga ka see jäi vastuseta. Side ilmselt ei töötanud. Oleks piirivalve Marina rongist maha tõstnud, siis oleks teade sellest ikka kohale jõudnud. Õnnetus oli vähe tõenäoline, ehkki sildade mineerimisest ja muudest sabotaažiaktidest võis sageli lugeda. Mis tänu Vene eriteenistuste valvsusele küll ära hoiti.

Vanamees luges närvirahustuseks uudiseid. Keegi Latõnina väitis, et pikka aega vedamist nautinud Putinile oli õnn lõpuks selja pööranud. Ridamisi oli hakanud tulema pirukaid. Äpardunud Novorossija. Malaisia lennuk. Vnukovo buldooser. Nafta hind. Ka Krimm oli tegelikult ämber. NATO asejuhataja kinnitas, et sanktsioonid jäävad püsima, kuni Venemaa ei õpi austama teiste riikide suveräänsust. Kertšis oli praamiliiklus jälle katkenud. Tuhat ükssada veoautot seisis järjekorras. Ühel oli Moskvasse minev kurgilaadung juba kaks nädalat vana. Püsti oli pandud telklaager. Rekamehed istusid ilma toidu, kütuse, vee ja peldikuta. Ähvardasid Kertši linna blokeerida. Vanamees ootas huviga sotsiaalset plahvatust. Isegi ilm oli Krimmis käest ära läinud. Merevesi kõigest kolmteist kraadi. Oktoobrikuus! Kõik märgid näitasid, et saatanal oli aeg põrgusse kolida.

Marina siiski saabus, aga alles lõunaks. Piiriületused võtsid iga korraga kauem aega. Enam ei aidanud isegi Moskva rong. Armastusepäevade jutud keerlesid tütre peigmehe ümber. Meest süüdistati viiruse levitamises. Mis polevat üldse tema ridagi. Marina oli veendunud tulevase väimehe süütuses. Aga Vanamees kaldus arvama, et asi pole puhas. Valjusti ta seda siiski ei öelnud. Marina oli niigi murest murtud. Isegi *vino, kino* ja *domino* kannatasid. Jaltas ostis Vanamees kaks Vene mobiilside paketti, ühe endale, teise Marinale. Ukraina operaatorid olid lõpetanud Krimmis tegevuse. Ööl vastu pühapäeva keerati Ukrainas kella. Marina saabus suveaja, lahkus talveaja järgi. Nüüd elasid nad eri riikides ja eri aegades. Vanamees lisaks illegaalselt.

Algas oktoobri viimane nädal. Krimmi olevat sel aastal külastanud juba kolm miljonit turisti. Vanamees ei suutnud aru saada, kus kandis need suvitajate massid küll ringi liikusid. Õnneks ei kavatsenud pooled neist tagasi tulla. Teeninduse kvaliteedi ja hinna viletsa suhte tõttu. Turul oli esimest korda kuulda rahulolematust uue korra suhtes. Kui varem võttis inimene liha kilogrammi, siis nüüd osteti kahesaja grammi kaupa. Vanamees maksis viie majapidamisküünla eest sada rubla. Ukraina ajal olid need maksnud kolm grivnat tükk. Aga õhtul ei saanud verandal kuidagi ilma küünlavalguseta läbi. Natuke romantikat pidi inimene endale lubama. Ja kui juba laristamiseks läks, siis ostis ta ka „Korona" tumeda šokolaadi. Kes teab, kauaks Krimmis Ukraina šokolaadigi

jätkub. Porošenko vabrikute toodangut enam sisse ei lastud. Nii šokolaaditahvel kui õlleliiter olid jõudnud euro piirile. Õlle hind oli muutunud poliitiliseks küsimuseks. Vanamees otsis odavamat, aga rõõmustas, kui oli läinud kallimaks.

Viimase oktoobri pärastlõunal kooris Vanamees enda verandal paljaks. Akna taga valitsesid sügisvärvid, mis andis päikesevannidele erilise võlu. Ta kõige suuremaks avastuseks Krimmis oli see, et siin oli soe. Keskeltläbi kümme kraadi soojem kui Eestis. Kui seal oli null, siis siin pluss kümme. Tuli ette selliseidki päevi, kui Tallinnas oli soojem kui Jaltas. Aga sellist pilti, kuidas päikese ette triivivad pilved mõne hetkega auruks muutuvad, Eestis ei näinud. Seal võis iga pilvekild päikese vangi võtta. Talvel merre sammuda ei tulnud kõne allagi. Siin võttis jääkülm vesi küll jalad kangeks, aga pärast päikese käes võimelda oli imeline. Ja õhtupoolik päeva jooksul soojaks köetud verandal loojuva päikese kiirtes lõi õnnetunde. Elusügist tuli venitada nii pikaks kui võimalik.

Vanamees rüüpas kassi ja hiirega kruusist teed ja murdis šokolaadi küljest ruudukesi. Raske oli ette kujutada, et mõnesaja kilomeetri kaugusel voolas veri. Iga päev sai mõni noor inimene surma. Või jäi sandiks. Tapmine oli muutunud Donbassis igapäevaseks asjaks. Üks laip ees või taga. Üks parun rohkem või vähem, nagu ütles arst „Kolmes ões", kui armukade ohvitser Soljonõi Tusenbachi duellil maha laskis. Ukraina väitel tulistasid igal kolmandal korral nende positsioone professionaalid. Eikellegi omad teadagi. Voltaire oli ironiseerinud inimkonna elukorralduse üle. Veidi rohkem kui kakssada aastat tagasi kisti Prantsusmaal veel inimesi rattale ja katoliiklased rebisid ketseritel keeli suust. Valgustusajastu õudused olid Ukraina tänapäev.

Ainult Kiievis elati võimupiruka jagamise tähe all. Äsja valitud raada kaldus Euroopa poole. Venemaa väitis valimistulemusi tunnistavat. Kõige suurem hoop talle oleks Ukraina edu ja areng. Miks see suur ja rikas maa küll jalgu alla ei võtnud? Miks ei tahtnud need Porošenkod, Juštšenkod ja Jatsenjukid minna ajalukku? Väike Eesti oli arengus kaugele ette jõudnud.

Ehkki ka Eestis küpses rahvuskonflikt. Tülitseti selle pärast, kas lubada naisi või mehi koos elada või mitte. Minister astus tagasi. Isegi Anna võttis facebookis sõna. Ei olnud Vanamehel enam mõttekaaslasi. Miks ei võiks igaüks elada nii, nagu ise tahab? Kas siis suguelundid määrasid selle, kellega koos inimene elada tohtis? Selliseid inimesi paistis palju leiduvat, kes pühas sõjas moraalipuhtuse nimel olid valmis teistsuguseid ära lintšima. Kivirähk pani sallimatuse elus kibestumise süüks. Eesti Voltaire'l jätkus, mille üle hammast teritada.

Viljandis laskis koolipoiss tunni ajal õpetaja maha. Õpilasomavalitsuste liit teatas, et maailm ei ole enam endine. Aga elu läks edasi ka selles muutunud maailmas. Üks õpetaja rohkem või vähem. Jossif Brodski soovitas noortel loota iseendale, sest maailm paremaks ei muutu. Inimkond kulutas viis korda rohkem raha potentsiravimitele ja silikoonrindadele kui Alzheimeri tõve raviks. Varsti on maailm täis suurte tissidega eitesid ja kõvade riistadega ätte. Kuid keegi neist ei mäleta, milleks see vajalik on.

Aga teisest küljest. Vanamees oli kuuekümne ühe aastane ega olnud sõjakoledusi näinud. Kas see polnud siis inimkonna progress? Euroopa söe ja terase liit vääris Nobeli rahupreemiat.

26.

Saabus november. Marina astus südaööl rongi. Järgmise päeva lõunapaiku vahetas Vanamees lillekimbu seljakoti vastu, mis sisaldas maksa- ja kalakotlette, kanalihast *otbivnajasid*, klaaspurke böfstrogonovi ja kapsasalatiga. Tütre peigmehel oli Norras toimunud kohtuistung. Marina oli mures. Saša murest murtud. Kohustuslikule kavale lisaks oli kultuuriprogrammis seekord Vorontsovi loss.

Varasematel aastatel, kui külalised vaheldusid, tuli Vanamehel sageli Alupka vahet lasta. Ruumide asetus lossis oli ammugi pähe kulunud. Kuid pargiradade rägastikus eksles ta endiselt ja luigetiikide juurde leidis tee raskustega. Suure ja väikese kaoseni, nagu neid üksteise otsa kuhjunud kivirahnude hunnikuid kutsuti, enamasti välja ei jõudnudki. Ka Marinal olid selle paigaga seotud omad mälestused. Nad olid siin kunagi koos terve mehe ja väikeste tütardega pargipingil istudes jalgu puhanud ning söönud konservikarbist räime tomatis.

Ekskursantide jõugud tuiasid saalist saali giidide valjuhäälse jutu saatel. Krimmi ja Kaukaasia kindralkuberneri lossi külastamine kuulus nüüd kõigi sanatooriumide menüüsse. Mitmes keeles audiogiide ega kõrvaklappe välja jagada polnud enam mõtet.

Söögisaalis asus väiksema vanni suurune astja, mille otstarvet lasti külastajatel alati mõistatada. Selles oli hoitud Ai Petrilt toodud jääd, millega krahvi šampanjapudeleid jahutada. Nüüd seisis jäänõu juba teist sajandit kuivalt. Ka armastuse nädalavahetuste lõunalaual oli sampus asendunud veiniga. Ajad polnud enam need. Talveaiast lõunaterrassile astudes tahtis jäine tuul nina peast hammustada.

Marinast oli saanud ta kõige lähedasem inimene. Imelik, et see nii oli läinud. Alguses polnud Zaporožje medõde sugugi Vanamehe lemmik olnud. Aga nüüd kestsid nende mesinädalavahetused juba mitmendat aastat. Vaatamata kahekümneaastasele vanusevahele, erinevale rahvusele, keelele, päritolule ja kasvatusele. Takistused hoidsid nende tunded värskeina. Selline kooseluseadus sobis hästi. Ühine sunnitud argipäev oli see, mis armastuse tappis. Perekond oli kõige sobimatum reisiseltskond, kus igaühel olid erinevad huvid. Kui kaua oli aega võtnud, et neid lihtsaid tõdesid taibata!

Rong oli teel Zaporožje poole, kui Vanamees sai teada, et Vene väed üritasid blokeerida Donetsk-Mariupoli maanteed. Tuhandeid täies varustuses sõjardeid oli üle piiri valgunud. Oli see nüüd suure pealetungi algus? Ja teebki maismaaühenduse Krimmiga ära?

Ühe analüütiku väitel valmistas Putin Venemaad ette sõjaks Euroopaga. Riiklik propaganda töötles vene inimeste vaimu. Impordikeeld kui Venemaa vastus sanktsioonidele oli mõeldud sõjaolukorras toime tulemiseks. Kõigepealt vallutatakse Ukraina. Et Dnepri jõest mööda pääseda, selleks tuleb rünnata põhjasuunast läbi Valgevene. Krimmi relvastati lõunarinde avamiseks. Sõda puhkeb, kuid liitlasi Venemaal selles olema ei saa. Hiina, kes arvestas aega aastasadadega, vaatas Krimmi afäärile kui ilma ajalootajuta tobedale sehkendamisele. Ka Euroopat ei õnnestu lõhestada. Aga nii Euroopa Liidul kui NATO-l oleks kergem pidada sõda Venemaaga Ukraina territooriumil. Selline oli täiesti tõsimeelne tulevikuennustus.

Järjekordne meediamull? Või puhkeb seekord tõesti sõda? Ja see jäi nende viimaseks kohtumine Marinaga? Sõda lahutab neid nagu vanades armastuslugudes? Kordub Varssavi meloodia? Anna oli tsiteerinud facebookis „Sõrmuste isandat" otsustava lahingu eel: *But it is not this day.* Käes oli hingedekuu. Teine november oli hingedepäev. Võõra rahva keskel elades seisis inimene oma hingega silmitsi.

Esmaspäeval tuli suvi tagasi. Kolmas maailmasõda veel ei alanud. Poola püüdis alles Vene sõjaväespioone. Leedus toimusid kaheteistkümne NATO maa ühised sõjaväemanöövrid. Euroopa Komisjoni juht teatas oma lahkumiskõnes, et ilma Euroopa Liiduta oleksid Baltikum ja Balkan juba Venemaa käpa all.

Pilvitus püsis parajasti lõunani, kui saabus aeg minna tervisetretile. Lühikeste pükste ilm jätkus. „Jasnaja Poljanas", mis oli olnud hingamishaigustega laste ja nende emade sanatoorium, komberdasid nüüd ringi liikumispuudega vanurid. Asiaatlike näojoontega invaliididel võttis aega, et pärast hommikueinet treppidest üles medpunkti saada ja protseduuride järel lõunasöögiks tagasi

sööklasse jõuda. Krimmi võimud raporteerisid neljanda miljoni suvitaja saabumisest.

Päiksepoolne külg higistas ja tuulepoolne külmetas. Päike kadus siis, kui Vanamees võimlemise lõpetas. Isegi ilm soosis ta tervislikku elustiili.

Koju jõudes sattus Vanamees kontserdile. Klubis tähistati Venemaa rahvaste ühtsuse päeva. Kavas oli ka ukraina rahvatants. Tantsuplikad liikusid laval võluva plastilisusega. Slaavi naistel oli tantsimine veres. Järgmisel suvel saab Krimmis veel tegemist olema.

Otbivnajade ja kapsasalati juurde sobis tatrapuder hästi. Kuumaks läinud verandal võis einet võtta üksnes paljalt. Meri sillerdas. Park oli sügisvärvides. Via Militaresel valitses vaikus. Miljonitel turistidel oli siesta. Krüsanteemikimp püsis värske ja lõhnas päikese käes. Võta Marina kas või teist korda samade lilledega vastu.

Kui palju kordi oli Vanamees lõunalauas tänanud merd ja päikest selle imelise päeva eest! Viimasel ajal juurde lisades, et Krimm – see oli loodus ja mitte inimeste piiritõmbamised. Käigu nad põrgusse! Vanamees oli lihtsurelik, kelle elu kulges väljaspool poliitikat. Pensionäri armastuspõli jätkus. Tervis oli korras ja tuju suurepärane. Vanamees ei tahtnud olla tänamatu.

Moskvas oli tapetud opositsiooniline näitleja Devtšenenko. Režiim ei halastanud ka kunstnikele. Kui saatanat ei olnud, kes küll tegi siis tema tööd?

Leidus ka jumalale meelepäraseid uudiseid. Krimm oli veehädas. Joogivett pidi jätkuma järgmise aasta märtsini. Põllumajandus kannatas juba praegu veepuuduse käes. Loodetavasti läbirääkimised ebaõnnestuvad ja Dnepri veed ei jõua enam Põhja-Krimmi kanalisse. Uus võim oli astunud võitlusse omavolilise maadehõivamisega. Aga maaomanikud ja omavalitsused saboteerisid ega esitanud hõivatud maatükkide kohta andmeid.

Gorbatšov oli sõitnud Berliini müüri lammutamise aastapäevale. Aga miks Gorbu, Kohl ja isegi Carter Putini tegusid õigustada püüdsid? Miks imperialistlik mõtlemine endiselt õitses? Juba kavandati Jalta juubelikonverentsi. Järgmise aasta veebruaris möödub seitsekümmend viis aastat maailma ümberjagamisest. Loodetavasti ei hakata välismaalt sel puhul Krimmi tulema. Mingi vastupanu ju siiski toimus. Prantsusmaa kaalus võimalust „Mistralide" Venemaale üleandmist edasi lükata. Jalgpalli maailmameistrivõistlused Venemaal olid seatud küsimärgi all. Kuidas saakski agressori maal pidada rahvusvahelisi spordivõistlusi? Aga tehku, mis tahavad. Polnud Vanamehe asi sellesse sekkuda. Illegaal hoiab oma suu lukus.

Päike kadus küpresside varju ja vajus siis mägede taha. Verandal läks külmaks. Õues oli kraad langenud pluss neljani. Kätte jõudis pikk pime õhtu. Sügis võttis võimust. Aga hommikul teeb päike olemise jälle soojaks ja helgeks. Ja pooleks päevaks saabub suvi tagasi.

27.

Püstolipühal täristati Donbassis relvi. Simferoopolis marsiti Stalini piltide all. Venemaa koondas vägesid Ukraina piirile. Vanamehe ülesandeks oli keeta kartuleid ja mune. Tomatimahl ja vein ootasid külmkapis. Marina pakkis kodus seljakotti, millega üle piiri sammuda. Krimmi võimud olid palunud Moskvast Россельхознадзор'ilt luba Ukraina toiduainete takistusteta sisseveoks. Kertšis seisid furgoonid praamijärjekorras. Rubla kurss langes. Nafta hind samuti. Vanamees hõõrus käsi. Lõpu algus lähenes.

Keegi hea inimene, küllap mõni kalamees või kullaotsija, oli raudvõre plaažide vahelt lahti murdnud ja merre visanud. Vanamees pääses Marinaga Aafrika randa käsi masuudiseks

tegemata ja akrobaatikat harrastamata. Turumutt oli hommikul kohvi juues aknast näinud, kuidas delfiinid hundiratast viskasid. Suvi läbi olid nad kuhugi sügavikku peitunud, kuid nüüd oli vesi jõudnud parajaks jahtuda. Päevasel ajal näitasid nad ennast harva. Üksnes hambuline valaskala vahtis kurja punase silmaga kalakeste, meritähtede, merihobude ja merekarpide lõbusat seltskonda, kes pahaaimamatult ta irevil lõugade mõjusfääri ujusid.

Ukraina maalripoisi taies oleks vajanud väikest täiendamist. Sel elukal puudus nimi. Ainult O-täht oli punase silma kujul olemas. Oleks selline tegu kvalifitseeritav huligaansuse või riigivastase väljaastumisena? Illegaali staatus tuleks ilmselt raskendava asjaoluna arvesse. Aga pärast maja müüki teeb Vanamees oma protestiakti teoks. Ööl vastu lõplikku lahkumist hiilib ta vargsi randa. Kinnastes kätega. Pärast peidab värvituubi ja kindad prügikasti. Värvi ostab Ukrainast või parem laseb Marinal tuua. Süütuid mereloomakesi jahtiv koletis saab endale nimeks РОССИЯ. Ukraina kunstnik oli osutunud kanaarilinnuks kaevanduses.

Kuid millal see päev kord tulla võ-õ-ib, mil toa-as taas kõla-ab naer?
Seni kõik on kui kord ammu, seni peatub siin veel aeg...

Üha enam süvenes tunne, et ta jääbki valaskala lõugade vahele. Krimmi elanikud olid muudetud sunnismaiseks, Vanamees oli sunnismajane.

Hingedekuu meri oli paras delfiinidele, kuid ka Marina püstitas isikliku tippmargi. Ta senine merrekastmiste sügisrekord oli olnud viies november.

Tagasiteel said nad „Jasnaja Poljanas" jutule sanatooriumirahvaga. Uus vahetus oli saabunud Jakuutiast. Liikumisraskustega vanakesed polnud näinud ei jurtat, põhjapõtru ega teemanteid. Jakutski teatrist, mis Jalta festivalil Vanamehele elamuse oli pakkunud, ei teadnud nad midagi arvata. Jakuutias oli juba kolmkümmend kraadi külma, mistõttu vanurid olid rahul nii Krimmi ilma kui vaevalise komberdamisega mägisel maastikul. Isekeskis vestlesid nad jakuudi keeles, aga koolitöö ja asjaajamine käis Jakuutias vene keeles. Vastupidi Ukrainale, kus riigikeeleks oli українська мова, aga inimeste emakeeleks vene keel. President Porošenko oli teatanud, et Ukrainat võib ka vene keeles armastada.

Püstolipüha puhul oli ka Vene president sõna võtnud ja laiemalt ajaloo teemadel mõtisklenud. Müncheni kokkulepe olevat olnud jäme viga, millega Inglismaa ja Prantsusmaa näitasid Saksamaale sõja alustamiseks rohelist tuld. Seevastu Molotov-Ribbentropi pakti sõlmides ei teinud Nõukogude Liit midagi valesti. Eesti president omakorda hoiatas, et ei tohi lasta maailma uuesti mõjusfäärideks jagada, kus väikeriikidel puuduks suveräänne võim oma territooriumide üle. Gorbatšov oli Berliinis teatanud, et tema ajal NATO laienemisest Ida-Euroopasse juttu ei olnud. Järelikult ei saanud NATO olla ka mingit kokkulepet rikkunud, milles Venemaa teda süüdistas. Saksamaa aga oli sõna pidanud ega paigutanud NATO relvastust Ida-Saksa territooriumile.

Ajakiri „Vikerkaar" kirjutas Berliini müürilagundamise aastapäevaga seoses Moskva õigusest ja Lääne õiglusest. Venemaa nägi maailma huvide võitluse tallermaana. Kremlis ei saadud aru Lääne sõjajärgsest mõtteviisist, kus rahvusvaheliste suhete aluseks olid kokkulepped ja konsensus. Moskva ei suutnud uskuda, et ukrainlased ise võiksid tahta otsustada Lääne kasuks. Ukraina rahvuski oli ju alles veebruarikuus sündinud. Lugandon hoidis endiselt Venemaa poole. Järelikult polnud asi ukrainlaste tahtes oma teed valida, vaid mängus oli Lääne kahepalgelisus, kes tahtis postsoveetlikku Ida-Euroopat oma käpa alla. Aga Venemaa pidas seda piirkonda endiselt oma mõjusfääri kuuluvaks. Baltikum oli neil juba käest libisenud. Krimm oli vallutatud hirmust kaotada Sevastoopoli sõjaväebaasid, kus oleks koha sisse võtnud NATO. Aga Venemaale üllatusena oli Lääs võimeline kehtestama sanktsioone ka omaenda majandushuvide kahjuks. Mis Moskvale tõestas ainult seda, kui kaugele olid USA ja Euroopa valmis Venevastaste sigadustega minema. Lääs ja Venemaa ei mõistnud teineteist, sest nad elasid paralleelmaailmades.

Meedia teataski raske sõjatehnika koondamisest Luganskisse ja selle liikumisest Donetski poole. Arvamused läksid lahku vaid selles, kas saabuti talvekorterisse või seati end rünnaku ootele. Mingi ekspert soovitas Putinil rünnata esimeste külmadega. Lääs väljendas sügavat muret Minski lepete rikkumise pärast. Kostis hääli uute sanktsioonide vajadusest. Soome välispoliitika instituudi analüütik kirjutas, et putinlik mõtlemine mõjusfääridest on sõjaeelse mõtlemise ohtlik retsidiiv. Kas siis ei elatudki sõjaeelsel ajal?

Õnneks leidus ka häid uudised. Sevastoopoli veehoidla oli tühjaks saamas. Linnal jätkus vett kuueteistkümneks päevaks. Jalta loomaaia omanik, keda võim kimbutas magusa maatüki pärast, ähvardas koos loomadega Portugali kolida. Mariupoli kindlustuste esimene võõnd oli lõpetatud. Marina lasteaiast lahkus sõjapõgenike laps, kelle vanemad olid otsustanud tagasi Donetskisse kolida. Ka Maria, kes tegutses Mariupolis vabatahtlikuna, lootis uuesti kodulinna näha. Donetski kooliõpetajad olid marssinud Ukraina lippude all kuhugi sillale ja palunud seal abi sõjardite vastu. Midagi hakkas Lugandonis justkui murduma. Maailmamajandus aitas sellele kaasa. Naftahind võis langeda kuuekümne viie dollarini barrelist. Venemaa keskpank prognoosis järgmise aasta majanduskasvuks nulli. Rubla lasti vabale kursile. Väidetavalt impordi huvides. Riigi valuutareservid kahanesid. Venemaa president üritas Hiinas gaasidiili veelgi suurendada.

Pekingi olümpiastaadionil oli talle korraldatud avatseremoonia kordusetendus. Ilm juhtus olema vilu ja Putin aitas dzentelmenlikult oma kõrval istunud daamile pleedi õlgadele. Aga Hiinas võõrast naist ei puudutata. Diplomaatide naisi ei puudutatud üldse kusagil. Hiina esimest leedit siis kõige vähem. Kollane press sumises jämedast fopaast. Neljateistkümnendal presidendiaastal oleks võinud juba etiketti tunda. Habemega anekdoodil Vene spioonist, kes teed juues vahele jäi, sest pigistas silma kinni, kuigi tassis polnud lusikat, võis tõepõhi all olla. Ka Obamat oli huilo semulikult õlale patsutanud. Olla vastu oma piltide kasutamisele särkidel ja plakatitel, mida Krimm täis oli. Tagasihoidlik nagu Stalin.

28.

Novembri keskel algas Brisbane'is G20 tippkohtumine. Lääne õiglus ja Moskva õigus võtsid teineteiselt mõõtu. Üheks peateemadest pidi saama sõda Ukrainas. Võõrustajate peaminister Abbott olevat resoluutselt meelestatud. Kes oleks võinud seda arvata, et Austraalias toimuv hakkab Vanameest isiklikult puudutama?

Keegi Kiievi ärimees väitis, et tegelikult hoidis Ukraina eliit pöialt, et sõda Donbassis jätkuks. Selle kattevarjus oli hea Lääne raha ja Ukraina vara jagada. Vene magnaat, kes oli restaureerinud Tšehhovi teatri ja võtnud selle rendile, tuli lagedale soovitusega arutada Jalta juubelikonverentsil ka Krimmi staatust. Nõukogude Liidu lagunedes oli siin jäänud rahvahääletus läbi viimata, milleks autonoomsetel vabariikidel oli konstitutsiooni järgi õigus. Nüüd sai referendum hilinemisega läbi viidud. Mis sest, et Vene tankitorude ees. Seda asjaolu oligarh ei maininud.

Vanamees mäletas hästi, milline konstitutsiooniline õigus oli Eesti NSV-l olnud ise asju otsustada. Suitsuvorsti ja „Vana Tallinnaga" käidi Moskva ministeeriumites tädi-Mašasid moosimas, et kõige tühisemaidki küsimusi kooskõlastada. Rahvaste enesemääramise õigusest ei tohtinud kõva häälega rääkidagi. Aga Krimmis toimunu õigustamiseks kõlbas ka seda juriidilist nonsenssi üles soojendada. Moskva õigusele oli tarvis anda õigluse värvingut.

Meretretile minnes leidis Vanamees majaseintelt mitu huvitavat kuulutust. Talle pakuti abi oma staatuse legaliseerimisel. Kuulutajad kutsusid teenust migratsioonikaardi pikendamiseks. Vanamees salvestas paar numbrit igaks juhuks telefonimällu. Küsija suu pihta ei lööda.

Jakuudid olid asendunud dagestanlastega. „Jasnaja Poljanasse" oli saabunud kolm lennukitäit mägilastest invaliide. Kõigepealt sõidutati neid bussidega Groznõisse, sest Mahhatškala lennuväli oli remondis. Aga kohale nad olid jõudnud ning jalutasid pargiteedel rahvariietes ja toasussides, omavahel asaari keeles vadistades. Sanatooriumi lekkivat torustikku parandama pidanud töömehed, kes augu kõrval suitsu kiskusid, vahtisid neid nagu ilmutusi.

Ka rannas tuias kahtlaselt palju asiaatliku välimusega vanamehi. Krimmi turisminäitajaid oli vaja parandada. Jalta uus linnapea oli hoobelnud, et sanatooriumide täituvus on 80-90%. Aga miks pidi andma tasuta tuusikuid ainult penskaritele ja santidele? Kas siis ilusad noored emad ei väärinudki Krimmis tervise kosutamist? Kumb kontingent oli Venemaa tuleviku suhtes tähtsam? Ei osatud seal Moskvas riigimehelikult mõtelda. Mitte et see Vanamehele suuremat korda oleks läinud. Temal oli Marina ja sellest piisas. Kui tal ainult Krimmis elada lastaks.

Telefoni võtnud naisterahvas seletas kiirkõnes uue migratsiooniäri olemust. Iga päev korjasid nad kokku bussitäie huvilisi, kellega sõideti Armjanskisse piirile. Seal koguti kokku passid ja tuhat rubla näo pealt, mille eest Vene piirivalve lõi sisse uued templid ning andis värske kuupäevaga paberilipaka, mille nimi oli миграционная карточка. Teenus oli mõeldud Venemaal viisavabalt viibivatele lähivälismaalastele, kelle tähtaeg hakkas lõppema. Näiteks Ukraina ehitustöölised, kes Krimmis ennast iga kolme kuu tagant legaliseerima pidid. Vanamehe juhtumist kuuldes muutus naine ebalevaks ja lubas juristiga konsulteerida. Mainis lõpuks, et tänavu veel Krimmi suhtes karme meetmeid ei rakendatavat. Aga palju kergem sellest ei hakanud.

Kultuuriprogrammi moodustas laupäeval sõit Sevastoopoli tantsuteatrisse ja pühapäeval jalutuskäik Alupkasse, kus Krimmi eestlanna Merike oli lubanud viia neid konnakaljut vaatama. Marina polnud näinud neist ühtegi, aga Vanamehele olid nii teater kui Merike hea mulje jätnud.

Uuslavastus „Broadway" osustus erootilise maiguga kabareeks, kuid Marinale säravates kostüümides hoogne tantsushow meeldis. Seitsmekümne kuue aastane Merike kurtis tervise üle, aga võttis pingutamata järske serpentiine ja oli endiselt terase taibuga. Ainult suhelda ei olnud tal enam kellegagi. Nii naabrid kui kohalikud Eesti aktivistid olid kõik venemeelsed. Eestlus oli nende jaoks nagu formaalne sugulussuhe, et kokku tulla juubeleid pidama, Eesti riigi rahaga laulukoore esinema kutsuda, tundmatutele kultuuritegelastele mälestustahvleid avada ja suursaadiku vastuvõttudel käia. Täiendav boonus venelaseks olemisele lisaks. Eestlase südames elav impeeriumi vägivallategude vihkamine oli neile tundmatu. Polnud ime, et Merike nendega ühist keelt ei leinud. Poliitika oli jõudnud Krimmis juba abielusidki lõhki ajada.

Pool sajandit Alupkas elanud Merike korraldas Simferoopolis pabereid, et korter maha müüa ja sugulaste juurde Eestisse kolida. Elu oli muutunud tallegi väljakannatamatuks. Vana Krimm kärises kõigist õmblustest. Ainult Ukraina poliitiku Medvedtšuki loss Alupka ja Simeizi piiril seisis kõrge müüri taga vankumatult nagu konnakalju. Medvedtšuk ja Putin olid kälimehed. Kui kauaks aga eesti konn vene karu kõhtu elama pidi jääma, seda ei teadnud ei Moskva õigus ega Lääne õiglus.

Marina oli teel Zaporožje poole, kui Vanameheni jõudsid uudised Austraaliast. Lääne liidrid olid kohelnud oma Vene kolleegi ebadiplomaatiliselt. Kanada peaminister oli teatanud, et võib talle küll kätt anda, aga öelda on tal ainult üht: mine Ukrainast minema! Putin oli vastanud, et ei saa seda teha, sest meid ei ole seal. Suurbritannia peaminister oli andnud talle valida Minski lepete täitmise ja täieliku isolatsiooni vahel. Obama oli rääkinud sanktsioonide laiendamisest. Isegi Merkel olevat öelnud: *Genug*! Saanud ametivendadelt sugeda nagu koerust teinud poisike, oli Putin jätnud lahkumislõunale minemata, istunud lennuki peale ja sõitnud koju tagasi. Varase ärasõidu põhjuseks toodi pikk lend ja

vajadus tööpäevaks välja puhata. Aga vaevalt ta Brisbane'i sauna järel Lääne õiglusest paremini arvama hakkas.

Maria oli saatnud Vanamehele lugemissoovituse. Keegi Juri Balašov kirjutas, et pärast Austraalias demonstreeritud Venevastast koalitsiooni ei peaks Porošenko enam Putinit kartma. Ukrainal oli aeg asuda vasturünnakule ja Donbass vabastada. Suurt sõda polevat karta, sest Vene relvajõudude isikkoosseis püsis Ukraina piiri lähedal 60-70 000 mehe juures, aga maismaaühenduse rajamiseks Krimmi sellest ei piisa. Selleks tuleks Venemaal läbi viia vähemasti osaline mobilisatsioon, mida pole tehtud. Ja mida Putin tõenäoliselt ka ei tee. Seetõttu tuleks ATO ümber kujundada ja asuda pealetungile.

Jutt tundus ilus ja loogiline. Aga Vanamees oli liiga kaua Ukrainas elanud. Ta ei uskunud enam Porošenko tõotatud lustratsiooni ega Jatsenjuki lubatud majanduskasvu. Ei uskunud ka ausasse sõjapidamisse. Ilma salakokkulepete, reetmiste ja kasulike diilideta Ukrainat polnud olemas. Ei suutnud see maa ennast mülkast välja tirida. Üks ekspert väitis, et isegi Maidani polnud esile kutsunud ukrainlased ise, vaid hoopis Putin. Mullu Krimmis käies polnud Vene maailma rajaja suvatsenud Ukraina presidendiga isegi kohtuda, nagu diplomaatiline etikett ette kirjutas. Solvunud Janukovitš nihutas seejärel ennast Euroopa Liidu poole, millest asi lahti läkski. Sel KGB polkovnikul ei paistnud tõepoolest strateegiat olevat. Üksnes kange kihk taktikalisi operatsioone läbi viia. Война хуйна, главный манёвр.

Voodi tundus Marinata tühi ja kõle. Meelde tulid Merikese jutud tülli pööranud naabritest, ta kavatsus korter ära müüa ja kodumaale naasta. Ja äkki taipas Vanamees, et tal endalgi tuleb ju garaaž Vene riigis arvele võtta, enne kui ta seda müüa saab. Kus selline register üldse asuda võiks? Ja kuidas ilmuda ametnike palge ette majaga, mis oli püstitatud ilma ehitusloata, seisis ühe jalaga riigimaal ja mille omanik oli välismaine illegaal? Niigi käis Krimmis ohjeldamatu varade kaaperdamine. Rahva omakaitse lendas peale ja oligi objekt üle võetud. Viimati oli sellise natsionaliseerimise ohvriks langenud leivatehas Крымхлеб.

„Töötajad ise polnud juhtkonnaga rahul," kommenteeris võim toimunut. *„Meie ainult aitasime kaasa."*

Vanamehe garaaž ei olnud küll kasumit tootev ettevõte ega ka mereäärne sanatoorium. Aga leidus ka hulgaliselt väiksemaid saamamehi, keda oli tarvis *Krimmi kevade* eest millegagi premeerida. Oli see ikka tark tegu neile ise konti kätte anda? Äkki oleks ohutum tasa ja targu edasi elada, kuni vesi natuke selgineb? Impeeriumid paistsid väljast vägevad, seest võisid nad üsnagi pehkinud olla. Kas oleks keegi Nõukogude Liidu kokkuvarisemist uskunud? Mis siis, kui Venemaa tõesti aasta-paari pärast kokku variseb? Ukraina saab Krimmi tagasi, aga Vanamees on maja juba teenistusvalmilt Vene registrisse ajanud. Kollaboratsionist *par excellence*! Mõistlikum tundus pudrul väheke jahtuda lasta ja segased ajad vaikselt üle elada. Seda enam, et ostjaid nagunii ei olnud. Ainult katus tuleb ära lappida, et talvised vihmad ta elugaraaži ära ei määndaks. Ja ennast kuidagimoodi legaliseerida.

Vanamehel sai oma ebamäärasest seisundist villand ja ta saatis Simferoopoli migratsiooniteenistusele kirja. Miks nende telefonid ei vasta? Milleks reklaamida mingisugust *punast liini*, mille otsas kedagi ei istu? Kui isegi nii lihtsat asja tööle ei saada, mismoodi nad siis Krimmi arendada mõtlevad? Ise aga kartis, et äkki hakatakse nüüd ta pealekaebuse peale jälgi ajama. Simferoopoli turul olid maskides mehed käinud *mittevene välimusega inimesi* püüdmas. Tatarlasi? Illegaale? Või käis turu natsionaliseerimine?

Kesknädalal, kui Vanameest tabas kerge puuslak, puhkes Krimmis tatrapaanika. Kilo hind hüppas prauhti kahekordseks. Ka juurvili pidi jälle kallimaks minema. Kertšis praamid küll liikusid, aga oodata oli uusi torme. Ja mitte ainult looduslikke. Nafta hind jätkas langemist. Venemaa valuutavarudest oli ära kulutatud sada nelikümmend miljardit dollarit, neist sada miljardit naftahinna ja nelikümmend sanktsioonide tõttu. Rubla käis nii

kiiresti alla, et hinnatõusule vaatamata läks Vanamehel elu odavamaks. Näis, kaua neid tasuta tuusikutega santlaagreid siin ringi tuiab, kui riigikassa varsti tühi on.

Abi oli saabumas ka Aasia suunast. Kasahstan oli valmis andma Hiinale kontrolli oma gaasi üle. Venemaa jäi igast küljest piiramisrõngasse. Putini päevad olid loetud. Ega ta muidu oleks pakkunud vastastikust sanktsioonide tühistamist. Paleepööre Kremlis oli ainult aja küsimus. Kriisi alguseks prognoositi järgmise aasta keskpaika. Võimu pärast pidi juba võitlema neli klanni. Julgeolekujõuk eesotsas Setšiniga, kes oli ühtlasi ka "Rosnefti" boss. Sõjaväeklann, mida juhtis kaitseminister Šoigu. Putini sõpradest oligarhide seltskond. Ja Gazpromi punt. Muutustest võimuladvikus andis märku Putini endiste lähikondsete arreteerimine. Võimule jäämise nimel toodi ohvriks ka senised kaasvõitlejad.

Sellist prognoosi oli kosutav lugeda. Isegi kui sündmuste areng seda ei kinnitanud. Äkki näevad ta silmad tõesti veel ühe okupatsiooni lõpu ära?

29.

Detsembris pidi Vene president tegema teatavaks tähtsa uudise. Oletati, see saab olema Venemaa arengutee valik. Kommentaatorid pakkusid välja kaks võimalikku alternatiivi. Kas tegelikud muutused koos ettevõtluse vabastamisega korruptsioonikammitsatest. Või riiklikud investeeringuprojektid Timtšenkote, Rottenbergide ja teiste sõprade äridesse. Koos ägeneva võitlusega opositsionääride vastu. Värviliste revolutsioonide ärahoidmiseks. Demokraatlike jõudude lõplik väljasuretamine. Igasuguse Putini-vastase vaimu lämmatamine. Viimast varianti võis uskuda. Halvad ennustused läksid enamasti täide. Ukraina uue võimuleppe esimene punkt oli ühinemine NATO-ga. Aga saatan koondas uusi sortsijõuke piirile. Lugandoni mässulised olid vaherahujoonest kogu rinde ulatuses edasi nihkunud. Kus kakskümmend, kus koguni seitsekümmend kilomeetrit. Eesmärk tundus olevat endine – maismaaühendus Krimmiga ära teha. Saksa välisminister tundis muret kriisi teravnemise pärast. Lääs kehtestas separatistidele sanktsioonid. Aga sellega asi piirdus. Kurja juure kallale minna ei julgetud.

„Guardiani" ajakirjaniku arvates Lääs lihtsalt magas. Ehkki oleks võinud Putini välismaal asuvad varad külmutada. Selline sanktsioon oleks mõjunud. Aga seda ei tulnud ega tulegi. Diplomaatiline etikett ei lubanud? Isegi kui president on massimõrvar? Anna Politkovskaja oli seda oma raamatus ammugi tõestanud. Tšetšeenia, Beslan, Nord-Ost, allveelaev "Kursk" olid kõik juba kümne aasta tagused asitõendid. Nagu Politkovskaja enda tapminegi. Kas sai impeeriumis juuksekarvgi peast langeda ilma tsaari heakskiiduta? Aga putlerid sõdisid viimse hingetõmbeni. Maksid viimase rahaga kinni trolle, kes demokraatiat laimasid ja imperialistlikule poliitikale takka kiitsid. Isegi venekeelne Delfi oli venemeelne. Miks Eesti riik seda sündida lasi? USA ju piiras Ku Klux Klani sõnavabadust. Ida-Lätis käidi juba agiteerimas Venemaaga ühinema. Ida-Virumaa ootas oma järge.

Võibolla nägi Vanamees asju läbi mustade prillide sellepärast, et tal endal oli sant olemine. Tervis jupsis. Ilm oli nagu Eesti oktoober. Lapsed vaikisid. Elu illegaalina käis pinda. Kõik oli halvasti. Ja just nagu vanainimese mõnitamiseks oli e-postkasti saabunud valimisreklaam. Eesti peaministri pildi ja kirjaga *„Kindlalt edasi"*. Et nad kindlalt edasi kavatsesid istuda, selles polnud kellelgi kahtlust. Inimene pidi peast sõge olema, kui ta selle röövlibande poolt oma hääle andis. Sotsid olid oma valimisvankri ette rakendanud Tammsaare. Kah piinlik lugu. Vanamees oleks tahtnud sellist parteid, mille kohta rahvas ainult head räägiks. Aga sellist ei olnud ega saanudki olla. Õnneks ei lõhkunud erakondlik kemplemine veel riiki koost laiali. Putin hoolitses selle eest, et Eesti sidemed

Läänega tugevad püsiksid. Ei olnud siis Vanamehegi heaolu veel ohus. Nii ta vähemalt lootis.

Hull aasta lähenes pisitasa lõpule. Asehaldur Aksjonov kuulutas, et pärast Obama lahkumist tunnustab maailm Krimmi Venemaa osana. Uuest aastast pidid korrusmajad endid ise remontima hakkama. Mis saab siis kurikuulsatest ЖЭК-i nimelistest vargapesadest? *Elamu-ekspluatatsiooni kombinaatide* asemele tehakse korteriühistud? Või leidus mingi русская дорога, millega nõukaaegne elamufond lagunemisest päästa?

Venemaa oli kehtestanud Krimmile järgmiseks aastaks immigratsioonikvoodi. Tuhat üheksasada hinge. Neist nelisada Sevastoopolile. Mis oli inimestest tühjaks jooksva Venemaa jaoks kvootide mõte? Moskvat ja Peterburi immigrantide tulva eest kaitsta. Aga milleks kehtestada neid tööjõupuuduse käes kannatavas Krimmis? Kes siin siis tööle hakkab? Ainult ajutine tööjõud? Või presidendi sõprade ehitusfirmad? Pluss Konstantinov oma "Konsoliga"? Aga toateenijad, köögikatad ja medpersonal sadades sanatooriumides, mis värbasid igaks hooajaks oma tööjõu Ukrainast? Ja mis töötasid nüüd aastaringselt. Migratsiooniäri ootas ees helge tulevik. Omapäraselt kulges see poolsaare kodusadamasse triivimine.

Lääne analüütikud ei uskunud, et rublajõed Krimmi suunas voolama hakkavad, kui Venemaa ise raskustes sipleb. Aga Vanamees ei uskunud Lääne analüütikuid. Krimm oli Putini jaoks auküsimus. Särav juveel tsaari kroonis. Enne jäägu matuška Rossija veelgi rohkem kiratsema, aga Krimm lüüakse läikima. Ja siis hakkavad siin ka kinnisvarahinnad tõusma. Eriti pärast seda, kui sild üle Kertši väina valmis tehakse. Ja sada viiskümmend miljonit Venemaa elanikku üle šilla poolsaarele suvitama sõidab. Vanamees võib veel head ärigi teha, kui Остров Крым õitsele puhkeb nagu Aksjonovi ulmeromaanis. Tervis oli vist taastuma hakanud.

Ööd olid juba jahedad. Vanamees pani magama minnes suusamütsi pähe, aga radikat sisse ei lülitanud. Varahommikul näitas kraadiklaas kõigest neli pügalat üle nulli. Aga uus päev tervitas teda jumaliku säraga. Ei olnud enam liiga palav, aga näol oli tunda, kuidas päike võtab. Meri sillerdas kergetes lainetes, mis tulid Feodossia poolt nagu ilusa ilmaga tavaliselt. Akna taga oli vaikne. Mööda sõitvad autod ja bussid ei häirinud. Inimesed pidid ju tööle jõudma. Vanamees pistis nahka Marina tütre valmistatud *zapekanka* ja jõi peale „Imperaatori" teed meega. Alasti novembrilõpu soojas päikeses. Milleks veel mingi Galapagos?

Sügisest kevadeni oli Vanamees harjunud nautima rannas üksindust. Aga tänavu patseeris veel novembri lõpuski kalda peal kahtlast rahvast. Tasuta tuusikutega saabunud okupante. Kõik miskipärast mehed. Vahtisid tähtsa moega ringi, nagu uusi valdusi üle vaadates. Jaltas oli keegi kuuekümne kahe aastane vanamees ära uppunud. Pärast seda, kui ta kaheksa minutit külmas meres ujunud oli. Vanamees ronis kaheksa sekundi pärast kaldale. Aga olemise tegi värskeks ja pea selgeks. Ta taipas isegi seda, miks rannas ainult mehed ringi tuiasid. Uus vahetus oli saabunud Dagestanist. Aga seal valitses muhamedi usk. Kas siis islam laseks naisi üksinda rändama? Mis küll oli saanud ilusast veetlevast Krimmist! Ainult mušmula õitses endiselt ja levitas pargis meelõhna.

Vanamees jõudis koju, kui langesid esimesed piisad. Alõtšad olid õue lehti täis puistanud. Sügisvärvid olid panoraamist kadunud. Ta pildistas mere kohale tõusnud topeltvikerkaart. Üksik kaubalaev – pikk ja lame сухогруз, eesti keeles vist prahilaev? – liikus aeglaselt Kertši suunas. Aga väinas jääb ta toppama. Üle tuhande furgooni ootas praamiliikluse taastumist. Rekamehed oli jälle mässumeelelolus. Mis nende kaubast sai? Krimmi rahva toidust, mis Venemaalt väina kaudu kohale pidi jõudma? Novorossija plaan oli läbi kukkunud. Maismaaühendus poolsaarega jäi tegemata. Talvetormid olid tulekul. Enne tuleks ikka juurdepääsutee

valmis teha, kui endale krundi kahmad. Aga kes seda isevalitsejale öelda oleks julgenud?

Novembrikuu sai läbi, aga illegaali saatus oli ikka lahtine. Kirjalikele järelpärimistele ei vastanud ei Simferoopoli ega ka Moskva migratsiooniteenistus. Reklaamitud *kuum liin* ei kavatsenudki tööle hakata. Migratsioonikaardi pikendajad tagasi ei helistanud. Võib-olla hakkab see *kuni 90 päeva* nõue samuti alles uuest aastast tööle? Siis, kui Vene seadused Krimmis täie rangusega kehtima pannakse. Aga miks siis migratsiooniäri juba praegu õitses, kui seadus veel jõus ei olnud? Mitte midagi ei saanud aru. Vanamees oli nagu Vene ГОСТ-ile mittevastav Krimmi vein, mis varsti ära keelatakse. Nõukogude aeg hakkas uuesti meelde tulema. Ka siis ei tohtinud sa ennast paljastada, olid sa siis dissident või harilik siseemigrant. Ja mis pidi niimoodi nende aastalõpureisist saama? Jõulusid ja uut aastat poleks küll tahtnud okupeeritud Krimmis vastu võtta.

November lahkus vihmasajus. Viimasel laupäeval Marina ei tulnud. Pidas tütre sünnipäeva. Ja tegi korda mehe haua. Vene humanitaarkonvoi tõi Lugandoni uued koormatäied relvastust ja laskemoona. Ööpäevaga oli surma saanud kolm ja haavu viisteist inimest. Kokku oli sõjas hukkunuid juba üle nelja tuhande. Nagu oleks terve Loksa linn ja pool valda maha tapetud. Saksa välisminister arvas, et konflikt võib kesta veel aastaid. Ja Ukraina ei liigu NATO suunas. Seitsekümmend viis aastat tagasi oli alanud Talvesõda. Ka siis ei võtnud Nõukogude Liit omaks, et tungis Soomele kallale. Eesti oli tookord jäänud kahvlisse. Vennasrahvas sattus agressiooni ohvriks, aga *Virol* oli *ryssäga* vastastikuse abistamise leping. Mis osutus küll samuti okupeerimise kattevarjuks. Polnud midagi uut siin idakaares.

Vanamees läks riski peale välja ja ostis lennukipiletid Kiievist Tallinna. Endale ja Marinale. Sündigu nii hulle asju kui tahes, tema pühib Krimmi mustuse oma jalgade alt. Aastavahetuseks kaovad nad kuhugi rahulikumasse paika. Ainult üllatusreisi sihtkoht jäi veel lahtiseks. Aastalõpu eksootikalennud olid vastikult kallid. Tuli loota viimase hetke pakkumistele. Kui ta siit üldse välja pääsebki. Vanamees elas nüüd üks päev korraga. Kuni ilm püsis pehme ja meretretil sai mõnuga käia, oli elu ilus. Ainult miks ta nii rahutult magas?

30.

Detsembris algasid voolukatkestused. Ametlikult nimetati neid веерные отключения, millega nappivat elektrivõimsust jaotati Krimmi piirkondade vahel. Millest need *lehvikulised väljalülitamised* tingitud olid, seda ei avaldatud. Võib-olla oli Ukraina vähendanud elektritarneid. Ime, et see üldse jätkas Krimmi varustamist. Miks pidid fašistideks tembeldatud ukrainlased kodumaareetureid veel söötma, jootma, valgustama ja soojendama? Vanamees oleks totaalse blokaadiga nõus olnud. Mida külvad, seda lõikad.

Õhtul läks nii külmaks, et ta andis alla ja lülitas magamistoas radika sisse. Lohutas ennast mõttega, et Eestis maksis üks taksosõit rohkem, kui Krimmis ta talvekuu elektriarve. Hommikuks kattis palmi lehvikut valge lumekiht. Aga räästad tilkusid ja meri säras tõusva päikese kullas. Verandal läks mõne hetkega soojaks. Vanamees tegi hirsiputru ja sõi sügavkülmast võetud hapude alõtšadega, mis krõbisesid hamba all. Pärast sompus novembrilõppu selline kingitus! Maja hind oli kõigest sada kümme tuhat, aga sellisel päeval poleks tahtnudki ära müüa. Ja miks ta pidigi? Kas see, et inimene okupatsiooni eest jalga ei lasknud, tegi temast kollaboratsionisti? Sellega ta just näitaski oma kodanikuallumatust. Leiaks vaid lahke tädi-Maša, kes illegaali hädast välja aitaks.

Sooja jätkus senikauaks, kuni paistis päike. Juba hakkas Ai Petri tagant pilvi üles ajama. Õues selgus, et paradiis asuski ainult ta verandal. Mägedest puhuv jäine tuul võttis käed kangeks. Vanamees suutis kõigest viis korda lõuga tõmmata, siis lasid

tuimaks tõmbunud sõrmed torust lahti. Merevesi tundus soojem kui õhk. Aga ikkagi oli see päev veel Vanamehe päralt.

Via Militaresel peatunud autost astus välja noorepoolne naine. Tõmbas kapuutsi pähe ja hakkas majaseinale kuulutusi kleepima. Migratsiooniäri õitses edasi. Vanamees tegi oma murest juttu ja sai soovituse minna ennast ise üles andma. Maksku heaga trahv ära, kui ei taha deporteeritavate kilda sattuda. Igaks juhuks lubas naine piirivalvurite käest üle küsida ja Vanamehele helistada.

Või isegi nii karmiks võis asi minna! Luganski Ira ja juurikavanamehe ennustus hakkas täide minema. Jõutakse ka sinuni, okupant!

Viimane toidupood oli lõpetanud kaardimaksete vastuvõtmise. Pangaukse taga seisid külmetavad inimesed, arveraamatud näpus. Silt «Ощадбанк» oli asendunud kirjaga «Российский Национальный Коммерческий Банк». Vanamees ütles, et tahab ainult valuutakursi tabelit näha, ja pääses sisse. Turvatöötaja astus ligi ja keelas pildistamise. Paberile võid kursid kirjutada, aga fotografeerimine polnud lubatud. Не положено. Muidu hakkad dollarispekulatsioone teostama. Turvamees oli läbinägelik. Vanamees oli kavatsenudki võrrelda Krimmi vahetuskurssi Zaporožje omaga. Inimeste vahelt välja pressides mõtles ta e-kodanikule, mille Eesti oli välismaalaste elu hõlbustamiseks leiutanud.

Päeva parimad hetked saabusid lõunasöögi ajal. Istuda viiendal detsembril avatud akna all sooja päikese käes! Vanasti oli see päev olnud püha. Nõukogude Liidu Konstitutsiooni päev. Aga need, kes selle konstitutsiooni järgi elada püüdsid, pandi hullumajja või vangi. Vene president oli hiljuti autasustanud üht Novouralskist pärit sõdurpoissi ordeniga «За отвагу». Vapruse eest. Omastel ei lubatud kirstu lahti teha. Poiss oli kakskümmend üks aastat vana. Mõne aasta eest astunud lepingulisse sõjaväeteenistusse. Endi arvates pidid nad saatma Donbassi suunduvat humanitaarabi konvoid. Aga puhkes tulevahetus, poiss võeti kinni ja sai kuuli kuklasse. Orden anti pidulikult emale üle. Koos autahvliga koolimaja seinale riputamiseks, kus noor kangelane õppinud oli. Üksnes vanaema julges mainida, et liiga kõrget hinda maksid nad selle ordeni eest. Vapruse ordenit oli jagatud ka allveelaeva "Kursk" meeskonnaliikmetele, kellel Putin laskis merepõhjas lämbuda. Ja Tšetšeeniasse saadetud kahurilihale. Nüüd läks metallivalu jälle tarvis. За Родину, за Путина!

Vanamees oli juba klahvile vajutamas, et artiklit jagada, kuid sõrm jäi õhku peatuma. Vähemalt järgmise suveni tuleb tal Krimmis elada. Kas maksis ennast edevuse pärast ohtu seda? Vanamees polnud välismaa tudeng, kes elu pärast kartmata Simferoopolis meelt avaldasid. Krimmi ülikoolide liitmine võttis neilt rahvusvahelise Londoni sertifikaadi, mille pärast nad õppima olid tulnud. Edaspidi maksis nende arstidiplom ainult Venemaal. Tatarlaste õiguste kaitsjaid oli konverentsil loobitud briljantrohelisega. Vanamees endale vapruse ordenit ei soovinud. Tema jälgis mängu kõrvalt. Simferoopoli elanikele hakati vett andma jaopärast. Jaltas, Aluštas, Kertšis ja mujal trassiotstes ei jätkunud gaasivõimsusi. Poolsaar hakkas aina rohkem saareks muutuma.

Vene president oli oma aastakõnes võrrelnud Krimmi tähtsust venelastele Jeruusalemma tähendusega juutidele. Venemaa ristiusustamine oli alguse saanud Krimmist. Ka peaminister Medvedjev korrutas midagi Krimmi religioossest tähtsusest. Aga Vene maailmast enam juttu ei tehtud. Kiievi alistamise plaanid olid maha maetud. Ka Novorossijast polnud enam kuulda. Tuurid olid märgatavalt vaiksemaks keeratud. Näis, millal venelastel sest kõrini saab. Krimmi poputamine käis ju ülejäänud Venemaa arvel. Groznõis oli puhkenud lahingutegevus. Saudi Araabia pressis naftahinda alla. Võib-olla maa juba põleski avantüristi jalge all? Keegi Rabinovitš ennustas, et Venemaad ootab kuue kuu, halvemal juhul kahe aasta pärast kollaps. Facebookis jagati juba tulevase Venemaa kaarti. Impeeriumist oli saanud meeldiv väikeriik ümber Moskva linna. Kõik ülejäänu olid Udmurtia, Tatarstan, Jakuutia, Mordvamaa, Karjala, Komi vabariik, Kaukaasia Liit,

Kaug-Ida vabariik... Neenetsitel, juutidel, maridel – kõigil olid oma kodumaad. Ja tuhandeaastane rahuriik saabukski maa peale. Ilus kaart oli. Kas tõesti näevad Vanamehe silmad ka selle ime ära?

Teine kommentaator nimetas seda *wishful thinking*. Krahhi olevat oodata alles 2018. aasta märtsiks. Ühel meelel oldi vaid selles, et enne kollapsit suureneb välispoliitiline agressiivsus. Vene sõjalennukid rikkusid järjest sagedamini ka Eesti õhuruumi piire. Venemaa uus sõjaline doktriin lubas kasutada tuumarelva, kui riigi suveräänsust ja territoriaalset terviklikkust ähvardab oht. Vene duumasaadikud olid juba harjutanud metroos asuvasse pommivarjendisse pagemist. Ka presidendi korteeži oli öisel Moskva tänaval nähtud.

Vool läks ära alati kell kaheksa õhtul. Koos sellega kadus ka internet. Kuid Vanamehel polnud küünlavalgusõhtute vastu midagi. Tal oli, mille üle mõtiskleda. Tuumašantaaž oli hea vahend väljapressimiseks. Igaüks sai aru, et vana mees on võimu juures ohtlik. Oma elu juba elatud. Pool sellest tsaarina. Parem ongi, kui ajalugu alles ei jää. Vaevalt see oma tütreidki haletses, kes Euroopas elasid.

Järgmisel päeval käis Vanamees juuksuris, et migratsioonitädidele paremat muljet jätta. Lemmikplikat, kes töötades ala kõhtu vastu ta käsivart hõõrus, ei olnud tööl. Priske sekspomm pani masina surisema ja kukkus Ukrainat kiruma. Kiiev ahistab Donbassis venelaste õigusi. Vanamees küsis vahele, millega teda ennast on ahistatud, aga juuksur läks üle Ameerika kirumisele. USA sõdurid on Kiievis. Maidan oli amerikooside kätetöö. Välismaal rasvarull käinud ei olnud ega kavatsenudki minna. Seal oli kõik halb. Küsimuse peale, miks ta Donetskist Krimmi kolis, kus enne Maidani nii hea elada oli, vahetas plika sujuvalt teemat. Ta võitles nüüd elamisloa pärast, aga oli kohtus juba kaotanud. Tüdruk oli elanud Krimmis viis aastat ja kavatses otsuse edasi kaevata. Vanamehele oli see teema südamelähedane. Ta püüdis välja uurida, millega kohus oma keeldumist põhjendas. Täpset formuleeringut tüdruk ei mäletanud. Aga Aksjonov olla teatanud, et Krimm pole kummist. Vanamees tahtis küsida, mispärast siis ohver oma timukaid õigustab, aga juuksed said enne lõigatud. Lõikuse hind oli kolmandiku võrra tõusnud, kuid nii huvitava jutu eest polnud kahju rohkem maksta.

Kui juba Jaltasse sõita tuli, siis püüdis Vanamees lüüa mitu kärbest ühe hoobiga. Tee peale jäi Stroigorodoki pesumaja, mis mitu aastat oli ta voodipesu ja pükse-särke pesnud, linad isegi ära triikis ja kenasti kokkupakitult tagastas. Suvel võttis see teenus umbes nädala, talvel helistati tavaliselt ülejärgmisel päeval, et võib puhtale pesule järele tulla.

Aga nüüd pääses Vanamees hädavaevu pesumajja sisse. Esik oli maast laeni pesukotte täis. Sellist pesu-uputust polnud isegi suvitushooaja harjal kunagi nähtud. Väsinud olemisega Valja tatsas pesuruumist ja laiutas käsi. Masinad undasid vahetpidamata, naised töötasid ilma puhkepäevata, palgatud oli lisatööjõudu, aga musta pesu mäed aina kasvasid. Sanatooriumites vahetus vahetus vahetuse järel. Venemaa elanikkond tungles tasuta tuusikutega Krimmi ennast ravima. Pesumaja Valja käest ei küsinud keegi. Vanamehe kotitäis võeti tutvuse poolest vastu, kuid tähtaeg oli vähemalt kaks nädalat kui mitte rohkem. Putin suutis isegi pesumajas elu pea peale pöörata.

Jalta elas oma tavalist toimekat elu. Betoonist monstrumile, mida juba aastaid ehitati ja mis tervel linnaosal merevaate kinni mattis, pandi aknaid ette. Põikiruudud miskipärast allapoole. Puuviljalettidele, pirukaputkadele, päevalilleseemnete, lavendlikimpude ja muu pudipadiga kaubitsevatele eidekestele seltsiks olid tänavale tekkinud sõjaväevormis meeste bändid. Nende jalge ees lebasid pappkarbid sildiga „Donbassi sõjainvaliidide toetuseks". Sõjakaja võttis Krimmis uusi vorme.

Föderaalse migratsiooniteenistuse Jalta osakond asus politseiga samas majas. Üksnes sissepääs oli hoovi poolt. Sarnased küsimused paistsid paljudele muret valmistavat, sest õue täitsid inimeste rühmad. Kuigi eraisikuid sel päeval vastu ei võetud.

Igaks juhuks pressis Vanamees ennast trepist üles koridori ja paotas ust, mille taga teenindati organisatsioone. Kolmest plikast kõige inetum võttis ta jutule. Aitas isegi nii kaugele ajada, et järgmisel päeval kell ühekṣa hommikul oodati Vanameest juba õiges kabinetis. Pärast paberite läbivaatamist ja õigusrikkumise vormistamist pidi asi edasi kohtusse saadetama. Oli kohtuniku otsustada, kas õigusrikkujat ootab trahv või maalt väljasaatmine. Venemaal mõistis õigust kohus.

Asja korda ajanud, käis Vanamees läbi ajalehe «Южная губерня» toimetusest, kus partnjorša viimaseid päevi ametis oli. Ljuda nägi vastupandamatult seksikas välja. Jõulukuu ürituste kavva lisandus jalgsimatk Ai Petrile.

Õhtu oli nii mahe, et Vanamees läks pimedale verandale sooja õhku hingama. Talveöö erines suvisest vaid vaikuse poolest. Kaugelt kostis meremüha. Tähed sirasid süsimustas taevas. Raske oli isegi uskuda, et maailmas sündis halbu asju. Kuidas ta küll varmastas Krimmis elada! Just siin, selles külakolkas, oma äraneetud garaažis. Saagu tast või Vene riigi kohtualune. Sisetunne ütles, et ta pääseb siiski trahviga. Kui asja just poliitiliseks ei keerata. Või mõni rahva omakaitsja ta maja ei hakka himustama. *Perspektiivis* oli inetu migratsiooniplika pidanud vajalikuks elamisluba hankida, milleks soovitas *krõmtšankaga* abielluda. Жениться вам пора, барин! Mis näo Marina teeks, kui kuuleks, et Vanamees kavatseb Krimmis naise võtta? Kas ta tõesti selle palju kannatanud väikese südame purustab? Küsimus polnud enam isegi selles, et Vanamees oli parandamatu seelikukütt.

Enne uste avanemist tungles miilitsaõuel veelgi suurem rahvamass kui eelmisel päeval. Grupeeruti kabinettide kaupa. Ringi käisid kaustikud, kuhu pandi kirja sarnase murega kodanikud, kes pääsesid jutule järjekorranumbri alusel. Vanamees piilus üle õlgade vihikusse ja nägi kolmekohalist registreerimisnumbrit esimese arvuga kolm.

Kõrge metalltrepi ees, mis viis teisele korrusele suletud ukse juurde, tungles organiseerimata rahvasumm. Üks aktivistidest nõudis Vanamehelt aru, mis küsimuses ta üles kavatseb pääseda. Pärast väikest sõnavahetust õnnestus siiski läbi murda ja tööle saabunud naistöötaja kannul ka uksest sisse pääseda. Vanamees oli ju personaalselt kella üheksaks vastutava ametniku juurde välja kutsutud!

Kabinetis võtsid teda vastu kaks ülikonnas noormeest. Lahkema olekuga kui *tõsised inimesed*. Vanamehele pakuti istet, kuni ta passi ja muude dokumentidega tutvuti. Pärast täpsustavaid küsimusi kutsuti kohale politsei esindaja, kes viis ta endaga kaasa. Vanamehel oli tegemist, et läbi koridoride tõttava noormehe kannul püsida. Aga maja teises tiivas oli tarvis koostada juhtunu kohta seletuskiri ja vormistada õigusrikkumise protokoll, millele Vanamees alla pidi kirjutama.

Paberitöö võttis aega. Kulunud kabineti toimikute all lookas riiulitele ja raudkapile seina ääres langes valgust läbi trellitatud akende. Sisse ja välja saalis mustas politseivormis poisse ja plikasid. Joodi kruusidest kohvi, löödi üksteisele külge ja kiruti väljakutset kuhugi äärelinna perekonnatüli lahendama. Alles kevadel Ukraina miilitsatena töötanud Vene politseinike seltskond lahkus ja Vanamees jäi ülekuulajaga kahekesi. Lõpuks sai kõik vormistatud, nagu kord ette nägi. Menetleja lubas asja esmaspäeval-teisipäeval kohtust läbi lasta ja Vanamehele teatada, millal see peab kohtuniku palge ette ilmuma. Politseinik ise kaldus pigem rahatrahvi kui deporteerimise poole.

Pilgeni täis bussis jalalt jalale tammudes mõtles Vanamees Moskva õigusele. Võõra territooriumi sõjalise jõuga vallutanud võim tunnistab kaheksa aastat sellel maal elanud inimese oma seaduste rikkujaks. Issand, sa näed ega saada isegi maavärinat! Mujale jagus orkaane, tornaadosid, tsunamisid, tuulispasku, vesipükse ja muid kataklüsme, nii et vähe ei olnud. Raske oli isegi kohta leida, kuhu elama asuda. Ilm oli hukas.

31.

Ljuda ootas juba trassiservas. Kurvilist Bahtšissarai maanteed mööda vantsisid nad üles mäkke, käänasid Utšan-Su kose juurest metsa ja tõusid Bøtkini rada mööda aina kõrgemale. Iga käänaku tagant avanesid aina ilusamad vaated. Kohati paistsid meri ja rannik läbi pilvede, mis asusid neist juba madalamal. Päikseline tuulevaikne ilm oli mägironimiseks loodud. Üles rühkides jutustas Ljuda elust oma kodukandis. Sumštšinas valitses tööpuudus. Sagedased olid voolukatkestused, mis vahel kestsid kaksteist tundi. Raske elu oli röövinud inimestelt usu. Kui enam lootustki ei olnud mäetippu välja jõuda, siis kaotas rügamine mõtte. Ja pidupäeva *võšivankad* oma võlu. Vene propaganda lõõtsus päevast päeva Ukraina-vastaseid meeleolusid. Küsimus oli selles, mis enne otsa lõpeb, kas huilo võim või hohollide kannatus.

Ai Petril nägid nad, kuidas inimesed jooksid suure hooga kuristiku poole ja viskusid kaljuservalt alla sügavikku. Mingi tiibadega kaadervärk nagu langevari pea kohal lehvimas. Maailmas ei leidunud sellist raha, mille eest Vanamees oleks nõus olnud seda järgi tegema. Aga Ljuda leidis kamikadzede jõugust tuttava nolgi, kellega koos ta oli kuskil laagris surmasõlmesid harjutanud. Noortel ei olnud ohugeen välja arenenud. Nii oli öelnud Vanamehe esimesel Krimmi kevadel taksojuht. Sellest ajast lahutas nüüd kuristik, mida isegi deltaplaaniga ei ületa.

Kui nad tagasi all olid ja Vanamees püstloodis kaljusid vaatas, mille sakilised hambad taevasse lõikusid, siis tundus täiesti võimatuna, et nad jalgsi sinna üles olid roninud. Inimvõimetel ei olnud piire.

Valdur Mikita oli kirjutanud eestlaste imelisest võimest muutudes jääda iseendaks. Meri tõi uut, mets säilitas vana. Katastroofi saabudes osutub vanaema talu elupäästjaks. Aga kas siis teised rahvad olid teistsugused? Ei jaksanud muutustega sammu pidada? Või ei suutnud iseendaks jääda? Tõmbasid halli miilitsavormi asemel selga musta politseimundri? Eestis oli kinni võetud tüüp, kes tegutses kakskümmend aastat kaitsepolitseis Vene spioonina. Mis siis ukrainlastest rääkida.

Ainult Krimmi tatarlased paistsid olevat teisest puust. Isad küüditati pärast sõda ära, pojad tulid pärast impeeriumi lagunemist kodumaale tagasi. Koreizi tatarlaste küla Samota torkas silma puhtuse ja hoolitsetud majapidamistega. Via Militarese ääres asus trahter «Старый родник», mille omanik oli tatarlane. Tema poeg, kes töötas samas „Vanas allikas“ kelnerina, oli näidanud uhkusega kohalikku ajalehte, kus seisis pikk lugu kellestki Kuku-nimelisest tegelasest. Tatarlaste seas lugupeetud mehest, kes emigratsiooniaastatel oli aktiivselt diasporaa heaks tegutsenud. Nüüd oli Samotas tõusnud tatarlaste juhiks tema poeg Emir Usein, keda Vanamees arvas isegi nägupidi tundvat. Tatarlastel polnud isegi oma riiki. Aga oma usust ja kommetest pidasid nad kõvemini kinni kui eestlased. Vanamees ostis turul mett noore tatarlanna käest, kes isegi augustikuu leitsakuga rätti peast ei võtnud. Võib-olla aitasid mäed Krimmi tatarlastel iseendaks jääda venelasteks muutumata?

Ljuda sattus Vanamehe verandast vaimustusse. Heitis ette, miks teda varem pole külla kutsutud. Nüüd näeb ta seda vaadet esimest ja viimast korda. Jumalagajätuks laskis partnjorša ennast sõbralikult kallistada. Peaaegu ilma erootikata. Sumõ kaunitarist jäid ilusad ja puhtad mälestused. Ka Vanamehel endal hakkas aeg Krimmis otsa lõppema. Jäi vaid kott kokku pakkida ja kohtupäeva oodata. Eestis tõotas tulla tore olemine. Marina polnud jõuluehtes Tallinna näinudki. Lumi võiks maha tulla ja maa valgeks teha. Kui ainult Venemaa ta välja laseks. Miskipärast valitses vaikus. Mendipoiss ei helistanud.

Sanatooriumisse „Ukraina“ oli saabunud uus pensionäride vahetus. Vaene pesumaja Valja! Uuest aastast pidi tõusma elektri ja vee hind. Esialgu viisteist protsenti. Kahe aasta pärast pidid mõlemad olema turuhinna tasemel. Rubla oli jälle odavamaks läinud. Putin käskis leida üles süüdlased. Varga peas põles müts.

Facebookis jagati intervjuud, milles Vene president tõestas, kui kasulik oli rubla odavnemine.

„Oletame, et me müüme kaupa ühe dollari eest," rääkis Putin ja tõstis sõrme kaamera ees püsti. *„Varem saime me ühe dollari eest eelarvesse 36 rubla, aga nüüd saame 49 rubla."*

Kõik läks Venemaal aina paremaks. Rubla jätkas nii Vanamehele kui Vene riigile kasulikku langemist. Aga Venemaa keskklass ei käinud enam reisimas. Ja OPEC ei kavatsenud isegi neljakümne dollarise barrelihinna juures tootmist vähendada. Indias oli Vene presidendi vastu võtnud asepeaminister. Ka Krimmi Aksjonov oli reisile kaasa võetud, mille peale USA avaldas pahameelt. Vene välisminister oli teatanud, et Venemaal on õigus Krimmi tuumarelvi paigutada. Vene sõjalennukite saalimine teiste riikide õhuruumis hakkas tsiviillennundusele ohtlikuks muutuma.

Aga Donbassis oli esimene laibavaba päev. Ukraina tahtis mobiliseerida nelikümmend tuhat meest ja tõsta armee suuruse veerand miljonini. See oli juba päris arvestatav sõjavägi. Kui nad veel moodsa relvastuse ja korraliku väljaõppe ka saaksid. Ja Ilovaiski moodi kotti ei satuks. Tulgu siis barinid veel meie õuele ärplema. Facebookis levitati videoklippi Vene presidendist, kes esines tegelasena vanas komöödiafilmis „Ivan Vassiljevitš vahetab elukutset".

Päev enne ärasõitu ei pidanud Vanamehe närv vastu. Ta sõitis Jaltasse asja uurima. Politseijaoskonda omal käel sisse saada polnud lihtne. Lisaks välisukse taga seisvale inimtropile tuli läbi pääseda tõredast naiskordnikust ja seejärel metalliotsijaga turvakontrollist nagu lennujaamas. Vanamees läbis kõik katsed edukalt.

Tuttav politseinik istus üksinda laua taga ja kirjutas. Vanameest nähes tegi poiss üllatunud näo. Kuigi ise oli lubanud asja paari päevaga kohtust läbi lasta ja Vanameest informeerida. Asjaolud olid muutunud. Kohus oli keeldunud uusi asju vastu võtmast, sest kätte oli jõudnud aastaaruannete esitamise aeg. Aasta lõpus pidid kohtud oma tööst aru andma? Kellele? Milliste näitajate põhjal nende tööd hinnati?

Vanamees oli elanud Krimmis ligi üheksa aastat. Aga lootis ikka veel, et asjad kuidagi teisiti võiksid minna. Ta laskis mendil teha koopiad õigusrikkumise protokollist ja oma seletuskirjast, et need vajaduse korral piiril ette näidata. Tema oli ennast vabatahtlikult üles andnud ja püüdnud ka oma süüd lunastada.

Politseimajast läks ta Massandra randa närviravile, tõi koduteel ära puhta pesu ja asus asju pakkima. Tema oli teinud kõik endast oleneva. Rubla oli odavnenud kakskümmend protsenti. Vene eelarve kosus jõudsalt. Ehk saavad uue aastani ilma Vanamehe trahvirahata läbi.

Hommikul mähkis ta vanad riided ümber pumba, et see ära ei külmuks, keeras majavee kinni ja asus varakult teele. Öö jooksul oli tal küpsenud geniaalne idee, kuidas ennast Vene piirivalve vastu kaitsta. Ta kavatses võtta politseist pangarekvisiidid ja maksimaalse trahvi enne kohtuistungit vabatahtlikult ära maksta. Siis ei oleks neil mingit põhjust teda piiril kinni pidada. Голь на выдумки хитра, nagu armastas öelda santehnik Viktor.

Klubiõuel kohtas Vanamees katuseparandajat, kes oli olnud tulihingeline Janukovitši pooldaja, aga regioonide partei lipu mastiksitäiteks puruks rebinud. Jutukas sell paistis millestki löödud olevat. Vanamees tundis huvi, kuidas nende majavalitsus uue võimu ajal ka elab. Aga poiss oli viril ega andnud vastust. Kas Ukraina ajal oli parem, pinnis Vanamees edasi.

«Забудь про Украину!» paiskas töömees äkki talle näkku. «Украины не будет!»

Täpselt sama oli öelnud Luganski košetška Ira. Poisi „Žiguli" tagaklaasil ilutses «Единая Россия» valimisembleem. Ka tema oli muutudes iseendaks jäänud.

Õiget menti polnud kohal. Mundris plika valvelauas ei suutnud vajalikke pangarekvisiite leida ja saatis Vanamehe kohtumajja. See asus linna teises otsas. Paksu jope ja talvesaabastega kapates läks selg kiiresti läbimärjaks, aga vajalikud andmed õnnestus kätte saada. Pangakontorites olid pikad sabad. Kassad ei töötanud,

arvutid olid rivist väljas. Kui Vanamees lõpuks löögile sai, selgus, et maksekorraldust ei saa ikkagi teha. Venemaa riigieelarve klassifikaatori number oli puudu. Hiilgav idee kohtuotsus enne kohtuistungit täide viia läks luhta. Vanamees ei saanudki kallimaks läinud dollari abil Vene eelarvet paisutada. Ta oli endiselt võlglane ja võidi piiril rongis maha tõsta. Head mõtted tulid alati liiga hilja..

32.

Rong oli rahvast täis. Kiievisse oli asja paljudel. Ega Krimmis siis ainuüksi reeturid elanud. Vanamees sattus ühte kupeesse oma endise trennikaaslasega. Kahe ja poole meetri pikkune Sergei võttis pool kupeed enda alla. Teised kaasreisijad olid õnneks väikest kasvu ja kõhnapoolsed inimesed. Noor ema Simferoopolist ja erumiilits Jevpatoriast. Rongisõidu ajal tutvutakse hõlpsasti. Kuid millest vestlust ka ei alustatud, kõik jutud viisid Krimmi. Ja sealt edasi Lugandoni. Sergei ja noor ema ei varjanud oma võidurõõmu toimuva üle. Erumiilits vaatas pahaendeliselt vaikides aknast välja ega võtnud vestlusest osa. Hea seegi. Mida need mölakad siis Kiievisse otsisid? Elagu oma vene Krimmis ja olgu õnnelikud. Sergei ohjeldamatu lobisemishimu oli tantsutrennidki talumatuks muutnud. Aga Vanamees ei tahtnud tüli üles võtta. Üks neist kolmest pidi õnneks Zaporožjes maha minema, et Marinale koht vabastada. Siis on seis vähemasti arvuliselt võrdne. Küll Zaporožje kasakate järeltulija neile koha kätte näitab. Kui muidu ei saa, laseb kas või Aafrika linnud lendu.

Venemaa tegude ülistamine jätkus. Lõpuks võttis ka erumiilits tuld. Hakkas rääkima ohvitseri aust ja sõjaväelase vandest. Ükskõik kelle, aga mitte nende kahe rahva vahel oleks võinud vaen puhkeda. Jevpatoria erumiilitsal oli poeg. Elukutselt sõjaväelane, keda isa oli maast madalast kasvatanud vene ja ukraina sõpruse vaimus.

„Ja mis nüüd?“ küsis vana mees ja jätkas, ilma et oleks vastust oodanud. Mis tal nüüd pojale öelda oli? Et venelased ja ukrainlased ei tohi üksteist vihata?

„Nemad ju alustasid,“ oli poiss isale öelnud. Pojal oli ju õigus.

Noored kuulasid erumiilitsa arutlusi. Isegi Sergei oli vait jäänud, sirutas ainult jalad kupeest välja koridori.

Jevpatorias olid okupatsiooni viljad juba selgesti tunda. Sanatooriumid ei töötanud. Turismisuvi oli luhta läinud. Taksojuhtidel tööd ei olnud. Linn elas ju suvehooaja tuludest. Erumiilits jagas ta vaateid ka Donbassis toimuva suhtes.

Vanamees kuulas mõnuga, ise vargsi noorte hapusid nägusid piiludes. Unustas isegi hirmu Vene piirivalve ees. Ei pannud tähelegi, kui oli terve nahaga Krimmist välja pääsenud.

Zaporožjes astus rongi Marina. Erumiilitsa asemele, kes sõitis poega vaatama. See teenis ATO-s, nende väeosa pidi saadetama rindele.

Kupee kõmas Sergei norskamisest, mis tundus väga meeldiv ta juttude kõrval. Oligi aeg magama heita.

Kiiev pidutses. Maidanil seisis üüratu suur ehteid täis topitud kunstkuusk. Aastavahetuse meeleolus rahvas oli tänavatel. Kreštšatikut mööda kulges limusiinide vool. Hästiriietatud noored istusid kohvikutes. Jehupetsi rikkad, nagu ütles piimamees Tevje. Kuskil polnud märkigi käimasolevat sõjast. Vanamehele tuli meelde sõjaväelase vanne. Kas selleks saatis Jevpatoria erumiilits oma poja rindele, et pealinna noorus saaks oma muretut elu jätkata?

Borispolis oli jalgpalli EM-i eel ehitatud hulk moodsaid terminaale. Lennuliiklus käis läbi ühe, teised seisid tühjalt nagu hävinud tsivilisatsiooni mälestusmärgid. Ukraina Stonehenge.

Lennuki õhkutõusmisel jälgis Vanamees Marina näoilmet. Pärast küsis igaks juhuks üle. Marina noogutas. Ypa! Ta jumaldas lendamist. Eesti konsulaat oli andnud Marinale mitmekordse

Schengeni viisa. Vanamees oli Krimmist tulema pääsenud. Kõik oli nii hästi, kui üldse olla sai. Uusaastaüllatus võis teoks saada. Ja mitte miski ei ennustanud veel katastroofi. Aga detsembrikuul oli veelgi üllatus varuks. Aasta lõpp tuli kogu eelnenud aasta vääriline.

2015

1.

Pärast üldrahvalikku talisuplust pühas vees saabus Krimmi Autonoomse Vabariigi päev. Teisipäev, kahekümnes jaanuar oli ukrainakeelses kalendris вивторок, 20 січень. Sel puhul toodi kalendris ära Krimmi hümni sõnad. Koos märkusega, et Ukraina ülemraada poolt kinnitatud ametlik versioon hümnist on ainult vene keeles. Nagu oleksid ette aimanud Krimmi saatust.

Peaaegu kolm nädalat oli uuest aastast läinud. Viimane aeg oli taotlus sisse anda. Vanamees jätkas küsimustele vastamist.

Töökoht. *Zaporožje linna lasteaed nr. 168.* Ametinimetus. *Vanem meditsiiniõde.* Ühegi välisluure teenistuses ei olnud Marina töötanud. *No.* Õnneks andis enamikule küsimustele panna vastuseks „*No*". Kuid siis jäi kirjatöö toppama. Marina isa ja ema sünniaega Vanamees ei teadnud. Teadis vaid seda, et ta ise oli neist paar aastat noorem. Tuli Marinale helistada.

Kunagi kauges nooruses oli tal tulnud samasuguseid ankeete täita. Lisada juurde elulookirjeldusi ja hankida iseloomustus-soovitusi («Характеристика-рекомендация»), mida kinnitasid allkirjade ja pitsatitega asutuse juht, partorg ja ametiühingukomitee esimees. Kõik dokumendid pidid olema vähemalt kolmes eksemplaris. Igakülgse materjali põhjal kaalusid vastutavad organid, kas inimene on piisavalt usaldusväärne, et teda mõneks päevaks riigist välja lubada. Kapmaadest ei maksnud unistadagi, isegi turismireis Bulgaariasse, Tšehhoslovakkiasse ja teistesse vennalikesse sotsialismimaadesse oli suur defitsiit. Niisama välismaale sõita ei

tulnud kellelgi mõttessegi. Ka nendel õnneseentel, kel elas raja taga sugulasi, õnnestus külla minna aruharva. Enamasti pääsesid üle piiri siis, kui osutusid vääriliseks Nõukogudemaad mingil alal esindama. Kuid ka nende hoolikalt välja valitute hulgas tuli ette kodumaa reetmise juhtumeid. Lääne kassikullast pimestatuna otsustas artist või sportlane tagasi mitte tulla, vaid paluda vaenulikus riigis poliitilist varjupaika. Seepärast pididki usaldusväärsed käendajad iga kord kinnitama, et välismaale sõitev inimene oli poliitiliselt arenenud ja moraalselt kindel (политический развит и морально устойчив).

Nüüd, kus Vanamees sellise jamaga uuesti oma pead pidi vaevama, tuli mitmekümne aasta eest katki rebenenud raudne eesriie uuesti meelde. Ainult selle vahega, et kahtluse all oli Marina usaldusväärsus ja käendajaks oli tema ise. Ja mitte riigist välja, vaid sisse pääsemiseks. Kes oleks võinud arvata, et mõni teine riik veel peale Nõukogude Liidu võiks taolise nõmedusega inimesi piinata. *Bureaucratic English* ei läinud sugugi nii libedalt kui Великий Русский язык. Kuid midagi ei olnud parata. Ilma Ühendkuningiigi transiitviisata ei saanud nad oma ärajäänud uusaastareisi teoks teha. Aga viisat ei saanud ilma sajale küsimusele vastamata. Kopsakast viisatasust rääkimata. Kõik see vaev tuli ära näha, sest teist korda sama reha otsa ta astuda ei kavatsenud. Marina saatis isa ja ema sünniajad ning Vanamees jätkas küsimustele vastamist. Ta oli jõudnud kolmeteistkümnenda leheküljeni.

Eestis oli kõik läinud kenasti. Kui lennuk Tallinnas maandus, oli juba pime ja tibutas vihma. Polnud just jõuluilm, kuid see ei seganud järgmiste päevade visiite. Lapsed võtsid lahingutandrilt koju saabuva isa koos Zaporožje sõjapõgenikuga soojalt vastu. Aksel ja Anna, kes oskasid vene keelt, said Marinaga kenasti jutu peale. Astrid oli mehest lahku läinud ja kolme lapsega üksi jäänud. Aga sai hakkama, sest talle oli tubli abimees tekkinud.

„*Käib siin öösiti,*“ teatas Loore vanaisale.

Ainult Laurale ja Krõõdale ei julenud ta Marinat näidata. Kes teab, kuidas selline uudis Marikale mõjuda võiks. Kodust käis Vanamees üksinda läbi. Leidis tütred kelgutamast. Väiksena olid nad kutsunud seda küngast Hirmumäeks. Vanamees küsis, kes neil lubas issi kelku võtta, ja tegi kah kolm pikka liugu. Kõik oli nagu vanasti. Ainult lapsed oli suureks kasvanud. Ja isa asemel vedasid nüüd kelku nende *boyfriendid*. Vanamees kutsuti isegi jõululauda. Kaheksa-aastase vaheaja järel vitsutas ta kõhu kodust seapraadi ja sülti täis.

Kodus oli kõik vanaviisi. Eridisainiga kraanikauss oli pärast aastatepikkust planeerimist vannituppa üles pandud. Marika oli kenasti kosunud, tundus läbi riiete koguni täidlane. Suhelda eriti ei soovinud, aga lastega said jutud räägitud. Vanamehele oli isegi jõulukink. Pakis oli habemeajamisvaht, raamat „Hämmeldunu teekond“ ja särk venekeelse kirjaga „Твой дом там, где твоё сердце.“ Su kodu on seal, kus on su süda. Väike natsionalistlik torge.

Lastel oli kõik hästi ja issi võis lennata pruudiga Kanaari saartele uut aastat vastu võtma. Ümberistumisega Londonis, kus Marina samuti polnud käinud. Vanamees ostis „Humanast“ kolme euro eest viigipüksid *galadinee* jaoks, nagu nende tuusikul vana-aastaõhtusööki nimetati. Hullul aastal tõotas vähemasti lõpp hea tulla.

Tallinna lennujaam oli hubaselt väike ja mitte ülemäära rahvastatud. Registreerimine „Easyjeti“ lennule Londonisse oli alanud, kuid kolm letti olid kõik alles tühjad. Rõõsa näoga noorik võttis naeratades nende passid ja asus tegutsema. Üle letiserva polnud näha, mis ta seal toimetas, kuid aega võttis see imelikult kaua. Neiu vabandas, et peab kontrollima mingit hiljuti kehtima hakanud seadust Ukraina kodanike kohta. Vanamees muutus rahutuks. Mis see Marinasse puutus, kellel oli mitmekordne Schengeni viisa?

„Ühendkuningriik ei kuulu Schengeni viisaruumi," ütles teenindaja kahetsedes. Ja palus veel kannatust, et telefoni teel kellegagi konsulteerida. Naaberlettide äärde olid tekkinud Londonisse lendajate sabad. Kohvrid said sildid külge ja sõitsid luugist sisse. Sinised passid klõpsatasid kinni, pardakaardid vahel, registreeritud reisijad suundusid turvakontrolli.

Vanamees oli jämeda piruka läbi lasknud. Hullema veel kui Hiina esimese leedi katsumine. Õnneks polnud viga saatuslik, sest Marina ei pidanudki Inglismaa pinnale astuma. Lanzarote lennuk läks järgmisel hommikul sealtsamast Gatwicki lennuväljalt. Nad võisid veeta öö transiiditsoonis oma jätkulendu oodates. Teenindaja oli võtnud nende passid ja läinud Inglise piirivalvele helistama.

Mahe naishääl teatas lugupeetud reisijatele, et algab lennukisse minek „Easyjeti" lennule Londonisse. Marina oli näost ära vajunud. Viimased Inglismaale minejad kadusid läbi turvakontrolli. Suures lennujaamas oleks kõik juba mokas olnud, aga Tallinnas ei kaotanud Vanamees veel lootust. Ei olnud võimalik, et reisijat ei lubataks samast lennujaamast järgmisel hommikul väljuvale transiitlennule. Viimaks ilmus tüdruk uuesti nähtavale, Marina punane ja Vanamehe sinine pass näpus.

Esimesest detsembrist oli Ühendkuningriigis hakanud kehtima uus kord. Ukraina kodanikud ei tohtinud lennujaama transiittsoonis viibida kauem kui oma saabumise päeva lõpuni. Gatwicki lennujaam suleti ööseks. Aga Marinat ei saanud ka maale lubada, sest selleks oleks tal pidanud olema D-tüüpi viisa, aga passis oli C. Marina oli *land-side* reisija, aga tarvis läks staatust *air-side*. Üllatusreis Kanaaridele jäi ära.

Tallinna lennujaam tundus rikaste ja edukate paik. Teise Eesti mehel ei olnud siin kohta. Ukraina medõel ammugi mitte. Õues nägid nad, kuidas oranž lennuk taevasse tõusis, ilusa kaare tegi ja suuna lääne poole võttis. Easyjet oli Ukraina revolutsiooni värvi.

Nad sõitsid bussiga linna ja majutusid teeninduskooli hostelisse. Oleksid võinud ka Anna juures ööbida, aga Vanamehel oli piinlik oma harimatust näidata. Numbritoas jõid nad ära kaks pudelit Põltsamaa marjaveini. Marina sai jubeda peavalu, mis andis järele alles sekspoes. Vanamehel kumises peas lapsepõlves kuuldud salmike. „Inglismaa oli lukku pandud, luku võti katki murtud." Punkti pani päevale uudis, et Ukraina oli lõpetanud rongiühenduse Krimmiga. Seda Vanamees Marinale ei öelnud. Üheks päevaks oli sel elamusi niigi piisavalt. Saaks see neetud aasta ometi kord otsa!

Ja nüüd oli uus aasta juba kolm nädalat kestnud. Vanamees oli tagasi Krimmis, istus verandal arvuti taga ja vastas idiootlikele küsimustele. Selleks, et hankida transiitviisa, ilma milleta Ukraina kodanik Inglismaa lennujaamas oma lendu oodata ei tohtinud. Ukrainlased kõlbasid ainult tsivilisatsiooni piirivalvuriks. Kuningriigi pinnale lasta neid ei tohtinud. Varastavad muidu Big Beni ära.

2.

Kui Vanamees trepist üles verandale jõudis, avanes sealt ilus talvepilt. Öösel oli maha sadanud paks lumekiht, mis püsis majakatustel ja puude okstel. Ka roosas pungas mandlipuu oli üleni valge. Kuid päike pani ennast juba maksma. Räästad hakkasid solisema ja varbad villaste sokkide sees soojenema. Kehva enesetunde pani Vanamees katkendliku une arvele. Pika elu jooksul ära kulutatud närvid. Kõik oli tegelikult hästi. Elu Krimmis jätkus. Illegaal oli pääsenud tagasi ilma sekeldusteta. Isegi ärajäänud uusaastareis saab paarikuulise hilinemisega teoks. Iga päev võis saabuda teade Inglismaa transiitviisa väljastamise kohta, mille järel ootab neid kaks armastusenädalat Lanzarotel. Lõppude lõpuks olid kaotused

üksnes rahalised. Vanamees viskas jope seljast ja asus lugema. Raamat kandis pealkirja „Planet of the Apes".

Esimesed pilved sõudsid Ai Petrilt kohale ja üritasid päikest kinni katta. Aga see muutis nad mõne hetkega auruks ja säras taevas võidukalt edasi. Kuid võitlus pilvesortsidega jätkus. Kurja laager asus kaugel mägede taga. Tige keisrinäss saatis sealt üha uusi koerakoonlaste parvi taplusse. Kuulekalt käsku täites läksid need üksteise järel aurusurma. Aga juba olid uued peninukkide hordid platsis. Eks katsu sa Pimeduseriigi valitsejaga kokku leppida, et püsigu see heaga oma piirides! Iha terve taevalaotus halliks tsooniks muuta oli nii pöörane, et võitlus hea ja kurja vahel ei lõppenud iial. Viiendal veebruaril oli Livadias avatud monument Staliniga, kes istus Roosevelti ja Churchilli kõrval. Maailma jagamise konverentsist oli möödas seitsekümmend aastat.

Eneseturnne ei läinud päeva peale paremaks. Vanamees käis turul, pani kartulid potiga tulele ja läks tagasi verandale, kus oli ainsana soe olla. UKVI küsimustikuga võrreldes oli „Ahvide planeet" kirjutatud inimeste keeles. Aga isegi United Kingdom Visa & Immigration sai seljatatud. Viimasel ajal täheldas Vanamees endas mingit stoilist rahu. Alles siis, kui lõunaks polnud ühtki õnnesoovi saabunud, muutus ta rahutuks. Mitte ühtki armunute ega sõbrapäeva tervitust!

Ta võttis telefoni pihku ja nägi, et ühendus puudus. „Võrku ei leitud." Ainsana töötas Vene MTC. Ka internetti ei olnud. MTC Украина ja Ukrtelekom olid lakanud ühel ja samal päeval töötamast. Vanamees saatis oma Vene numbrilt Zaporožjesse sõnumi, kuid vastust muidugi ei tulnud. Vene MTC võttis ainult Krimmis ja Krasnodari krais. Alles eile oli Vanamees kastnud ennast merre, rääkinud Marinaga ja lugenud uudiseid. Üleöö oli saabunud talv, puuslak ja isolatsioon. Kõik uus algab haigusega, ütles Nietzsche.

Aga mis siis, kui käib sõda? Ja tema keedab rahus kartuleid! Miks laevad viimasel ajal merel patrullisid? Miks Marina talle midagi ei teatanud? Oli mingi üleukrainaline sidehäire? Või Venemaa küberrünnak? Nurka surutud Putin oli alustanud üldpealetungi? Äkki Vanamees ei pääsegi enam läbi rindejoone Kiievisse? Ja koerasaared jäävad neil ikka nägemata? Mida siis Marina ja ta lastega teha, kui Zaporožje on juba okupeeritud? Koletisi ei sünnitanud mitte ainult uinuv, vaid ka nälgiv mõistus. Tegelikult tõuseb ka homme päike ja maailm ei lagune veel koost. Kaks nädalat jäi vastu pidada. Siis pühivad nad Krimmi pori jalge alt. Võib-olla oli Marinal Inglismaa transiitviisa juba passis. Ta oli lasteaia juhatajale valetanud, et palgatõendit läheb tarvis lesetoetuse vormistamiseks.

Vanamees süvenes uuesti Ulysse Mérou seiklustesse ahvidemaal. Oli professor Antelle'i mõistus tõesti tuhmunud? Või oli see teadlase kavalus, kes istus vabatahtlikult puuris, et uurida inimloomade käitumist? Kui homseks side ei taastu, tuleb sõita Jaltasse internetklubisse. Muidu ei saagi teada, mitu ukraina poissi on vahepeal tapetud. Ja kust jookseb rindejoon.

Kes kurat see veebruarikuus õues kartuleid küpsetab? Kartulid!

Järgmiseks päevaks oli talv läinud, aga puuslak ja infosulg alles.

Vanamees oli maailmast ära lõigatud. Mida võis ammugi karta. Isegi kaua võttis aega. Jaltasse Vanamees ei saanud, istus tõbisena koduarestis. Liimis kinni tuhvlitalla ja püüdis Vene MTC-i paketiga internetiühendust luua. Tegi makseautomaadis ettemaksu, ootas operaatori vastamist, nii et kõrv punane, sai hulga sõnumeid ja suulisi nõuandeid. Neid järgides jõudis välja kuni käskluseni *connect*. Aga siis ilmus ekraanile tekst:

„Internet connection was terminated by the remote computer before it was connected."

Ta proovis uuesti ja uuesti. Ise mõtles Einsteini idioodi-definitsioonile. Kus pagan see *remote computer* asus, mis ei lasknud inimest internetti? Ja tema oli mõtelnud veel e-hääletamist proovida... Huvitav, kas keegi on üldse ta puudumist märganud? Nii kotis ta polegi veel olnud. Kui nüüd elekter ja vesi ka ära võetaks, oleks täispakett. Ja ta maja natsionaliseeritaks...

Pärast ärkulaputru ja koduse pasteediga võileibu hakkas eluvaim tagasi tulema. Vanamees ajas ära mitmepäevase habeme, pistis läpaka kotti ja läks internetti otsima. Tal oli tulnud hea mõte.

Külastajaid liikus „Vanas allikas" vähe. Kelner Jura tegi välisukse kõrval särgiväel suitsu. Kaugema seina ääres istus keegi võõrkeelne isand kohaliku naisega. Too oli ilmselt tõlgiks. Kust see välismaalane Krimmi sai? Kõtt minema!

Suitsu ära teinud, tuli Jura Vanamehega juttu ajama. Rääkis jalgpallihooaja avamisest Jaltas ja sellest, kuidas Simferoopolis olid maskides mehed sisenenud Ukrtelekomi ruumidesse ja võtnud ettevõtte üle. Koos natsionaliseerimisega oli kadunud ka internet. Aga kohvikus töötas wifi, sest nendel oli mingi kohalik provaider. Vanamees neelas korraga borši ja uudiseid. Jura oleks lasknud tal niisamagi internetis istuda, kuid tatarlase kohvikus olid maitsvad toidud.

Minskis oli sõlmitud uus rahukokkulepe. Pooled kohustusid taskerelvastuse rindejoonelt tagasi tõmbama. Kirja olid pandud isegi separatistide käsutuses olevad relvaliigid, mis said olla pärit ainult Venemaalt, kes konfliktis ei osalenud. Lisaks lubati vabastada vangid. Ukraina pidi andma Lugandonile eristaatuse ja vastutasuks saama tagasi kontrolli oma idapiiri üle. Palju häid asju seisis lepingus kirjas. Pärast allkirjade andmist oli tulevahetus uuesti lahti läinud. Äge lahingutegevus käis Debaltseve kandis.

Marina pass oli jõudnud Suurbritannia saatkonnast tagasi Kiievi viisabüroosse. Uusaastareis võis alata. Vanamees ostis Ukraina Raudtee kodulehelt endale pileti Novoaleksejevkast Zaporožjeni ja kaks piletit samale rongile Zaporožjest Kiievisse. Muidu ei saanud nad Marinaga ühte kupeesse, sest Укрзалізниця müüs erinevates jaamades pileteid eri vagunitesse. See oli Ukraina. Kui vaid uued rahulepped suurt sõda valla ei päästaks, mis raudteeühenduse läbi lõikaks!

Õues andis videvik maad pimedusele. Õhtu saabudes läks olemine sandimaks. Vanamees elas nüüd eraklikumalt kui iial enne. Aga see aeg tuli lihtsalt ära kannatada. Uus aasta oli igal juhul otsustav. Ei lähe Koreizi majaga õnneks, siis tuleb Tallinnas viimane korter maha müüa. Nii või teisiti tuleb esimene tõeliselt vaba kevad. Okupeeritud Krimmis. Mis saaks olla toredam, kui muretult mööda inimtühja poolsaart ringi lasta ja Krimmi imelist loodust nautida? Miks ei võiks ta oma aastase Vene viisaga siin sügiseni ringi kolada?

„Vanast allikast" sai Vanamehe supiköök ja aken maailma. Igaõhtune boršinet. Jura pakkus vahel internetti ka ilma supita, mille rahakitsikuses külastaja tänuga vastu võttis. Kui juhtus Enver tööl olema, siis tellis ta vahelduseks янтых'i juustu ja tomatiga. See oli õhuke tšebureki moodi pannkook, kuid õrnema maitsega, sest seda tehti kuival pannil, mitte ei uputatud praadides õlisse. Enver oli kohvikuomaniku poeg, kellega Vanamees tasuta internetist juttu ei teinud.

Ühel päeval meretretilt tulles ostis Vanamees Mishori kassast elu kõige veidrama bussipileti. Ja maabus siis „Vanas allikas". Jurat polnud tööl, sada rubla kokku hoida ei läinud korda.

Kremli müüri ääres oli tapetud Boris Nemtsov. Üks viimaseid võimekaid opositsionääre. Skaibis oli sõnum Marinalt nagu alati. Kuid tavalise armastamise ja igatsemise asemel oli jäetud teade, et ta passis polnud Inglise viisat. Oli vaid must tempel kirjaga *„UK 241459 Warsaw 10/02/15"*.

Juba teist korda keelduti neid Inglismaale laskmast. Lennujaamas ööbida ei tohtinud, aga miks ei antud transiitviisat ühelt lennukilt teisele istumiseks? Marina passis oli mitmekordne Schengeni viisa, mis näitas, et Euroopa Liit teda usadas. Erinevate riikide piiril oli sisse löödud hulk templeid. Marinal oli lubatud siseneda nii Euroopasse kui Aasiasse. Iga kord oli ta seaft lahkunud kurja tegemata. Vanamees oli viisataotlusele lisanud nende lennupiletid Londonist Lanzarotele ja tagasi kuni Kiievini. Täiendavate dokumentide hulgas oli lasteaia juhataja allkirja ja pitsatiga varustatud *spravka* meditsiiniõena töötamise

kohta koos palgatõendiga. Viisaankeedis olid nad kinnitanud, et Marinal pole sõjalist, luurealast ja kriminaalset mineviku ega olevikku. Olid pannud kirja Marina ema ja isa eluloo. Kõige lõpuks kinnitas Vanamees, et võtab Marina Inglismaal viibimise kulud enda kanda. Ning maksnud loa eest liikuda Londoni ühelt lennuväljalt teisele seitsekümmend viis eurot. Mis grivnades tegi välja kahekümne aastase staažiga meditsiiniõe kuupalga. Ja tolku ikka mitte midagi! Inglismaa oli endiselt lukus ja lukuvõtit parandada ei õnnestunud. „Humana" viigipüksid jäävadki Lanzarote galaõhtut ootama. Ja mis puutus asjasse Varssavi?

Debaltsevos käisid lahingud juba asula sees. Esimest korda toimus linnasõda. Kuid Vanamees ei jõudnud uudistega kaugemale, sest Marina ilmus skaipi.

Ta polnud löödud mitte niivõrd ärajääva reisi pärast, kui põhjendusest, miks talle viisa andmisest keelduti. Passiga kaasas olnud seletuskirjast võis välja lugeda, et teda ei lubatud Londonist läbi sõita, kuna ta oli üksik naine ja väikese sissetulekuga. Marina oli välja praagitud, sest ta mees oli noorelt vähki surnud ja ta oli pidanud üksinda kaks tütart üles kasvatama. Ukraina lesknaine kujutas Ühendkuningriigile liiga suurt ohtu. Potentsiaalne prostituut ei kõlvanud Londoni lennuväljal ööd veetma. Džentelmenide kodumaal selline asi ei sobinud. *Who is afraid of Ukrainian widow? Great Britain.* Leedi Pankhurst oli oma võitluse kaotanud.

Viimased paarkümmend aastat oli Vanamees elanud tundega, et on oma elu peremees. Vaba kodanik vabas maailmas. Aga nüüd oli ta tagasi Nõukogude Liidus, kus anonüümne mõistusevastane jõud mängis inimesega, nagu heaks arvas. Otsuses seisis kirjas, et menetleja „kahtleb Lanzarote kavatsuses, kuna pole lisatud Londoni öömaja broneeringut". Kuidas saaks ööbimine Londonis, mis oleks kestnud kõigest kolm tundi ja maksnud hulga raha, veenda ametnikku nende kavatsuses Lanzarotele lennata? Kui milleski sai kahelda, siis ainult Varssavis asuva Inglise viisatöötaja mõistuses. Maailm oli idioote täis, aga Vanamees pidi kannatama.

Ta lubas Marinale, et reis ära ei jää. Lanzarote toimub igal juhul! Ainult ilma Inglismaata. „C" tüüpi Schengeni viisaga sai koerasaartele jõuda ka Londonit läbimata. Näiteks operetliku Budapesti või heidikute Pariisi kaudu. Kulutuste katteks tuli natuke laenu võtta, kuid tähtsam oli Marina enesevääriku taastada.

Külastajad olid lahkunud. Enver tegi aruandeid, aga laskis Vanamehel edasi istuda. Uus võim oli lubanud ettevõtjatele leevendust, aga pressis nüüd täie rinnaga peale.

Mis sest asjast nüüd edasi pidi saama? Paar tundi tagasi oli Vanamees ostnud bussipileti Jalta – Novoaleksejevka. Rong enam Krimmi ei käinud. Ka buss pidi reisijad poolsaare tipus maha panema. Pärast Vene piirivalve ja tolli läbimist tuli reisijatel koos kottide ja kompsudega vantsida neli kilomeetrit mööda Sivaši maakitsust, kuni Ukraina piirivalve nad vastu võttis. Sealpool piiri Tšongaris ootas teine buss, mis nad lõpuks Novoaleksejevkasse viis, kus tuli istuda Kiievi rongi peale. Zaporožjes pidi Vanamehega liituma Marina, et koos lennata Londonisse ja sealt edasi Lanzarotele. Aga Londonisse neid ei lastud.

Olukord Krimmis oli järsku muutunud. Telefoniside oli katkenud. Internet töötas ainult tatarlase juures. Päikest oli vähe. Ilmad olid külmad. Veevärk ähvardas ära külmuda. Elektriküte oli kalliks läinud. Maaklerid ei helistanud. Majaostjaid ei olnud. Venelased pelgasid garaaži osta. Kui mõni tundiski huvi, siis peletasid Ukraina dokumendid ta eemale. Aga pabereid korda ajada ei saanud, sest maa oli ikka vormistamata. Rahaseisud polnud kiita. Rubla kallines nii, et oli selle aasta maailma edukaim valuuta. Kurk hakkas uuesti valusaks jääma. Tatarlanna oli lubanud mett tuua, aga putka oli kinni. Meretretid läbi koerasitahunnikute olid ära tüüdanud. Penskarid peremehetsesid rannas. Ühendustee Ukrainaga peaaegu läbi lõigatud. Lennukid lendasid vaid Venemaale. Krimm oli muutunud saareks nagu Aksjonovi ulmeromaanis.

Ukraina väed taganesid Debaltsevost. Juba tulistati Mariupolit. Teebki oma Via Militarese ära. Läbi Ukraina Vanamehe akna alla välja. Euroopa vahtis hambutu suuga pealt. Merkel laiutas käsi. Porošenko šokolaadivabrikuid maha ei müünud. Jatsenjuk kuuli pähe ei lasknud. Valitsus kamikadzedeks ei hakanud. Klitškost sai järjekordne opakas Kiievi linnapea. Tjagnibok kadus avalikkuse silmist. Ja Ukrainas läks kõik vanaviisi edasi. Ainult elu muutus järjest kallimaks ja rahva olukord aina raskemaks. Taevane Sotnja oli oma noored elud asjata ohvriks toonud.

Pilt sai üsna troostitu. Kõige tagatipuks võisid Vene piirivalvurid avastada, et Vanamees oli viisarežiimi rikkuja. Aga isegi siis, kui ta Krimmist välja pääseb, minna polnud tal ikka kuskile. Kus võiks ta veebruarikuu lõpuks olla? Lanzarotel? Zaporožjes? Eestis? Aimugi ei olnud. Ja mis saab nende suhetest Marinaga? Piiri ületamine võttis nüüd kaheksa tundi. *L'amour est l'enfant de la liberté.*

Akna all tänaval karjus keegi naine telefoni:
„Võta pass, võta laps, võta mees ja sõida minu juurde!"

3.

Kevad ei olnud meeldiv aastaaeg. Mägedest puhuvad külmad tuuled tõid kaasa vihmapilvi, mida ei suutnud võita ka päike. Krimmi veehoidlad said uuesti täis. Poolsaar oli janust päästetud. Selged mägiojad muutusid sogasteks jõgedeks. Isegi meri tõmbus nende kantud porist pruuniks. Regioonide partei lipp Vanamehe katusel hakkas läbi laskma. Hommikuti noppis ta õues puukstesse kinni jäänud kilekotte ja tõrvapapitükke. Parkhotelli „Marat" aia ääres sadas posti otsast alla latern. Killud lendasid napilt Vanamehe jalast mööda. Klirina peale ilmus töökoja uksele mees, koni suunurgas. Ütles «Ах, эта лампа» ja kadus.

Meretretile läks Vanamees nüüd kepiga. Hulkuvad penid olid muutunud agressiivseks. Tee peal korjas ta maast pudelite plastikust korke. Nädalaga sai neid kirju kilekotitäis. Pühapäeval viis Marina koti endaga kaasa. Korgid teenisid ta tütrele koolis plusspunkte. Ukrainas oli käivitunud plastikkorkide kogumise kampaania. Nendest valmistati proteese sõjainvaliidide jaoks. Nelikümmend tuhat korki läks tarvis ühe proteesi jaoks.

Teine kilekott kulus ära rannas, et endale võimlemiseks puhas nurgake teha. Ookeanides hulpiva plastikumassi kõrval oli Must meri puhas. Ainult kaide ääres hulpis prahist ja meduusidest hägune kissell. Torm uhtus kaldale luitunud pudeleid ja libedaks muutunud puitu. Elu hävitamine jätkus. Eesti rohelised ei pääsenud parlamentigi. Põrgu – see on teised inimesed, oli poole sajandi eest öelnud Sartre. Aga kus oli siis paradiis? Lanzarotel!

Meri oli liivakarva nagu Pärnu lahes. Ai Petri seisis süngelt, tumehall mantel õlgadele visatud. Kertšis ootas kolm tuhat autot tormi vaibumist. Vanamees seisis kaldal, kuni suur laine ta märjaks kastis.

Kevad murdis läbi pärast *juudi kutškasid*. Vanamees teadis nüüd, miks ilm enne lihavõtteid alati ära pööras. Еврейские кучки põhjuseks oli kuu. Kristuse ülestõusmine sõltus kuufaasist. Täiskuu muutis õhurõhku, mis tõi kaasa halva ilma. Ei mingit müstikat. Torm vaibus. Sadu jäi järele. Veranda lagi hakkas ära kuivama. Vanamees sõitis Jaltasse kinnisvarabüroosid läbi käima.

Kaldapealsel, mida nüüd ehtis silt *„Lenin Seaside Promenade"*, olid koha sisse võtnud sajad kalamehed. Kuigi uus seadus keelas kalapüügi sadama akvatooriumis. Lõid kirikute kellad, mida aegajalt saatsid kõvad kärakad. Poisikesed nautisid koolivaheaega. Tänavaid ehtisid plakatid teineteisest läbi põimunud Vene ja Krimmi lippudega. Tekst kuulutas nende igavest kokkujäämist. Promenaadi valjuhääldajast kostis laul, milles kordusid fraasid «Крым и Россия», «Россия и Крым». Tähistati Krimmi rahvarevolutsiooni esimest aastapäeva.

Värskes dokfilmis oli Putin jutustanud, kuidas ta Maidani sündmuste ajal oma *kolleegidele* teatas, et Krimm tuleb tagasi võtta. Nüüd kavatseti poolsaarele paigutada tuumarelvad. Krimm oli Vene sõjaväebaaside uppumatu alus. Toppama jäänud „Novorossija" projektis kavandati pealetungi kolmel rindel. Donetski, Luganski ja Mariupoli suunal. Suure Võidu 70. aastapäeva tuli väärilisel tähistada. Kremli ööhundid plaanitsesid sel puhul motoriseeritud dessanti läbi Euroopa. Triumfeeriva finišiga Berliinis. Leidus siiski ka poliitiliselt harimatuid ja moraalselt ebakindlaid, kes vene rahva sõjalis-patriootlikke tundeid ei jaganud. Internetti oli riputatud pilt mongolite ratsaväest, kes kihutas Moskva suunas, et tähistada Punasel väljakul Suure Võidu 800. aastapäeva. Simferoopoli kodulehel hoiatas Krimmi asepeaminister, et Tšongari sild on mineeritud. Bandera diversantide kätetöö. Kuidas siis tuhanded inimesed ja autod iga päev piiri ületasid?

Krimmi kevade esimese aastapäeva puhul leidis meedia oma rindekorrespondendi uuesti üles. Aga tollel oli see viimane kevad Krimmis. Kinnisvararegistrid olid avanenud. Maaklereid ja vahendusbüroosid sigis iga päevaga juurde. Nüüd olenes kõik tema enda tarmust ja heast õnnest. Maja maha müüa ja Lanzarotele! Rahulikku pensionipõlve pidama. Vanadus muutis elu kolmemõõtmeliseks. Andis juurde sügavuse nagu 3D prillid. Avanes kolmas silm, mis nägi asju igaviku vaatepunktist. Hiljuti olid üksteise järel lahkunud kolm tuntud inimest. Filosoof, linnapea ja teatrijuht. Aga Vanamees pidas vastu. Ei kartnud isegi visalt paranevat haava säärel, mille ta oli saanud Aafrika randa minnes, kui laine ta vastu muuliseina virutas. Elu oli veel tema enda kätes.

Üle hulga aja oli kirjutanud Anna. Tütar oli mures isa julgeoleku pärast. „Vikerraadiole" antud intervjuu oli tõlgitud vene keelde ja avaldatud mingis Balti netiväljaandes. Pealkirjaks Vanamehe lause „Eufooria Krimmis on läbi saanud". Jutust oli välja nopitud kõik negatiivne. Hinnatõusust ja rannas lehvivatest räbaldunud lippudest kuni sotsiaaltuusikutega arendatava turismini. Asja võimendas artikli autori halvustav stiil. Lugu oli saanud üle kolmesaja vihase kommentaari. Vanamees tembeldati russofoobiks. Krimmi patrioodid ähvardasid ta ära lintšida. Anna palus, et isa tagasi koju tuleks. Oli saatnud artikli ka Marinale, kes sattus samuti paanikasse. Aga Vanamees ei saanud ära sõita. Ta oli oma maja pantvang. Где твой дом, там твоё сердце. Kus on su varandus, seal on su süda – seisis juba pühakirjas. Vanamees ei võinud ju südant maha jätta. Südametu ei saanud inimene olla. Isegi siis mitte, kui oled saanud otsaette russofoobi templi.

Paar päeva hiljem saabus kiri Krimmi televisioonist. Programmi ВсёКакЕсть toimetajalt. Vanameest kutsuti Simferoopolisse esinema. Otsesaatesse, milles räägiti elust Krimmis ja maailma avalikkuse positsioonist selle liitmise suhtes Venemaaga. Stuudios pidi toimuma токшоу, milles osalemiseks lubati talle Simferoopolist auto järele saata. Toimetaja Jekaterina väljendas rõõmu saada Vanamehega tuttavaks.

Aga Vanamehe silmade ette kerkisid maskides mehed, kes ta majja tungivad ja selle läbi otsivad. Ka Krimmi eestlaste esinaine oli jaganud Facebookis ta eufooria kadumise lugu. Millele oli tulnud kakskümmend viis kommentaari. Vanamees ei julgenud lugedagi.

Äkki hakatakse tõesti ta vastu huvi tundma? Kas või selleks, et edasipidiseid sõnavõtte ära hoida? Avastatakse, et russofoob on ka illegaal. Ja pannaksegi sulg sappa, enne kui maja müüdud saab. Nii et pole millestki uut elu alustada. Vanamees lubas Annale, et ei anna rohkem intervjuusid, enne kui ta Krimmist läinud on. Teletoimetaja Jekaterina rõõm tutvuse üle osutus enneaegseks. Karu kõhus peab konn elama krooksumata.

Oli esimene mahe õhtu. Kumalaste parv sumises alõtšaõite kallal. Meri sinas kauguses. Roosa kuma ei tahtnud taevast kaduda. Vanamees oli käinud õue luuaga üle. Pühkis oma sotka puulehtedest ja Igori konidest puhtaks. Ukrainale *de jure* ja Venemaale

de facto kuuluva maalapi, mida ta üheksa aastat polnud suutnud rendile võtta. Lõikas ka loorberioksi, mis liikumist takistasid. Nüüd paistis meri esimese korruse aknastki. Kaljusel pinnal ei tahtnud kasvada rohi ega juurduda Marina istutatud *tšernobrõvtsõ*. Kollased ja helepruunid peiulilled. Ainult loorberipuud lokkasid nii, et hakka või pärgi tegema. Oli Vanamees äkki loorberitele puhkama jäänud?

Via Militaresel käis harv liiklus. Töörahvas oli koju jõudnud, õhtused lõbutsejad alles saabumata. Meri paistis maha rahunenud. Kõik oli valmis nii Marina kui majaostja tulekuks. Vanamees jõudis enne „Vana allikat" habemegi ära ajada. Jura oli maininud, et neil tuleb tööle ilus ettekandja. Hakkasid lööma kirikukellad. Õigeusulistel oli *kirglik reede*. Koreizi minarett õnneks muezzini teeneid ei kasutanud. Veel üks Krimmi suvi oli Vanamehele nautida antud. Kui palju kordi oli ta õhtu rammestavas ilus õnnetundest õhanud! Aga nüüd mitte. See polnud enam tema Krimm. Ära kolida ja võimalikult kaugele! Russofoobia tähendas hirmu venelaste ees. See diagnoos pidas paika.

Esimene võrr andis endast märku. Autoorjad proovisid kummide vilinat. Viimane kevad ära kannatada. Poes käis odava õlle акция. Zaporožjes villitud „Žiguli". Kakskümmend kaheksa rubla pudel. Vanamees ostis igaks juhuks pooleteise kuu varu valmis. Loodetavasti ei pea kolides hakkama õlut kaasa vedama. Pühadeks ennustati piiril pikki sabasid. Vaene Marina! Oli aeg minna. Lähenes õhtuse telesilla tund.

Vanamees lootis, et tööl on Jura ja sada rubla jääb alles. Aga laudade vahel liikus ringi tundmatu ettekandja. Umbes neljakümneaastane sale naine. Oli taas boršineti kord.

Sõjategevus ägenes. Isegi OECD vaatlejad olid sattunud tule alla. Suurt rünnakut polevat siiski enne võidupüha oodata. Venemaal taheti hakata kontrollima teatrite repertuaari. Jalta portaal teatas uudist, et linnapea korraldas personaalse kodanike vastuvõtu. Aga Zaporožjes oli linnapea kadunud. Üleöö ja jäljetult. Ainult prillid olid jäänud kabinetti lauale. Põgenemisega oli nii kiireks läinud. Mingi lustratsioon siiski toimus?

Simferoopoli kodukal leidis keegi tatari nimega asevalitseja, et tatarlastel oleks aeg lõpetada leinamine. Selle asemel tuleks hakata tähistama Vene presidendi ukaasi päeva, millega küüditatud rahvad rehabiliteeriti ja nende õigused venelaste omadega võrdsustati. Aeg oli minna leinapäevalt üle rõõmupäevale. Aga Medžlis lõõtsus küüditamispäeva lähenedes endiselt meeleolusid, mis ei aidanud Krimmi tatarlastel tulevikku rajada.

Midagi nii jälki polnud ammu lugeda olnud. Venelased ise valmistusid kärarikkalt tähistama oma võidu seitsmekümnendat juubelit. Kuidas nende minevikus elamine tuleviku rajamist ei seganud? Mis õigus oli mingil okupatsioonirežiimi ametnikul teistele rahvastele nende tundeid ette kirjutada? See tatari nimega tšinovnik küll kohanedes iseendaks polnud jäänud. Vanamees ei suutnud rahuneda. Maikuu jooksul müüb maja maha ja kaob siit Marinaga nelja tuule poole! Kui tagasi tuleb, siis Ukrainasse, aga mitte enam Krimmi. Kas või Aasovi mere äärde. Või Novaja Kahhovkasse.

Leidus ka üks tõsine artikkel. Osaühing Дайвинг-Центр Соляриус üritas võidelda natsionaliseerimise vastu. Ettevõttele kuuluvad pääsla, tualett ja mitte-eluruum olid lülitatud natsionaliseeritavate objektide nimekirja. Aga rand, kus need objektid asusid, kuulus Ukraina kaitseministeeriumile. Krimmi riiginõukogu määrusega nr. 2085-6/14 olid Ukraina sõjaväe kesksanatooriumi „Jaltinski" varad natsionaliseeritud ja üle antud Krimmi Vabariigi omandusse. Daivingukeskuse rannarajatised kaasa arvatud. Osaühingu juht oli andnud asja Krimmi arbitraažikohtusse. Aga kohus oli keeldunud hagi menetlusse võtmast.

Isegi sellistele objektidele pandi käpp peale. Vanamehe Jalta korter oli asunud tollesama „Jaltinski" territooriumil. Arhitektivilla oli ammugi kõige liha teed läinud. Vanamees pidi õnne tänama, et tal ainult Koreizi garaaž kaelas oli.

Uus luud oli tööle hakanud. Maailm pidi saama näha Krimmi muutumist õitsvaks oaasiks. Seda lubas plakatitel Vene president, kelle pildid ääristasid trassi Jaltast kuni Simferoopolini. Kertši silla valmimiseni kavatseti turismi arendada lennukitiibadel. Vene valitsus doteeris lende Simferoopolisse neljakümne kuuest linnast.

Aga Krimmi turismi ja kuurortide minister kaebas, et poolsaar avaldas uuele luuale visa vastupanu. Venemaa suur turismifirma oli valmis tegema poolsaarele kakskümmend tšarterlendu nädalas, aga neid ette valmistav kohtumine oli läbi kukkunud. Sajast kutsutud hotellidirektorist oli saabunud kohale kolmandik. Krimmi turismibossid polnud huvitatud oma hotellide sajaprotsendilisest täitumisest. See oleks võtnud neilt isikliku mängumaa külastajate majutamisel. Ukraina elas Krimmis edasi.

Näis, mida uus luud nüüd ette võtab. Laseb käiku maskides meestega natsionaliseerimise meetodi? Või toob Venemaalt kuulekad direktorid? Valitsusaparaadi ametnikekaadrile täienduseks. Krimmi pidid kippuma peamiselt võlgades siplevad Venemaa ettevõtjad. Uustulnukaid sai järjest rohkem. Nii esimese kui teise sektori tegelasi. Kohalikku rahvast ähvardas oht jääda kolmanda sordi inimesteks. Polnud siis imestada, et paljud püüdsid eluaseme maha müüa ja Krimmist lahkuda. Kinnisvaraturg oli endiselt müüjate poole kaldu.

Vanamees katsus ka oma elamist ostjale isuäratavamaks muuta. Marina õmbles kodus ta verandale kardinaid. Kartis, et ei jõua reedeks valmis. Vanamees oli talle oma vanad Jalta korteris rippunud uhked kardinad kaasa andnud. Pooleks lõigatult sobisid need veranda klaasseinte äärde nagu lavaeesriided. Peened kardinad andsid interjöörile palju juurde. Tegid maja palju hubasemaks. Loodetavasti ka ostja jaoks.

Marina oli pangast päästetud eurode eest ostnud uue auto. Sõbranna mehe poolt ära remonditud ja ülevärvitud. Kartis oma kirsipunast „Daewoo Lanost" lasteaias näidata. Rääkis kõigile, et venna oma. Aga rooli taga sai peaaegu orgasmi. Marina enesehinnang oli märgatavalt tõusnud. Ainult uksi prõmmis harjumusest nagu oma vanas „Taurias". Marinale oli tulnud korraldus, et ta oma sõjaväepileti komissariaati esitaks...

Kohvikut hakati sulgema. Tuul polnud külm, kuid andis märku, et Vanamees oli mütsi „Vanasse allikasse" unustanud. Leidis aset шапочное знакомство. Nagu eelmise Vene okupatsiooni järel, kui tsarinna tühjaks jäänud Krimmi erusoldatite ja sõjainvaliididega asustas, kellele saadeti seltsiks leski ja vanatüdrukuid. Kosjamoore ega tutvumiskodukaid polnud, mehed valiti endale välja majja jäetud mütside järgi. Mis ei erinenudki kuigipalju interneti abil elukaaslase leidmisest. Ka Marina oli Vanamees saanud endale mütsitutvuse kaudu.

Uus ettekandja osutus Donbassi põgenikuks. Rindejoone lähedalt Gorlovkast. Ukraina peale oli ta väga verine. Ei pidanud ennast ukrainlannaks ega Kiievit pealinnaks. Vanamees selle üle ei imestanud. Ukraina rahvus oli ju alles sündinud. Ämmaemandaks Vene president. Ka Abhaasia piiriäärsed külad pidid olema inimestest tühjad. Piltidel seisid ilusad väikesed elumajad. Facebookis leidus intervjuu, mis oli tehtud Vene-Gruusia sõja päevil. Selles kinnitas Vene riigipea, et Ukrainaga neil probleeme ei ole ega tule. Ei Krimm ega Ukraina pidavat kuuluma Venemaa poliitika sihtmärkide hulka. Nüüd jätkus nii sõda Donbassis kui ka pagulaste vool anastatud Krimmi. Aksjonov oli teatanud, et Lugandonist saabuvaid põgenikke hakatakse deporteerima Venemaa hõredamalt asustatud piirkondadesse. Vanamehe repatrieerimisfondi idee hakkas ilmet võtma. Uus mütsitutvus „Vanas allikas" ei tarvitsenud kuigi kaua kesta.

Hommik sillerdava merepanoraamiga oli nii jumalik, et kahju hakkas maja ära müüa. Naabri-Igor jätkas remonti. Frank Sinatra ei suutnud haamrilööke summutada. Päike oli taevas peremees. Kevad lükkas sodilasud kanjonis rohelise vaiba alla. Park helises linnulaulust. Ainult meri ei tahtnud vedu võtta.

„Jasnaja Poljana“ purskkaevu ümber oli moodustunud inimeste ring. Kõigil pühapäevariided seljas, korvid kirjute munade ja paasakookidega jalge ees. Mustades rüüdes batjuškad, kuldristid ketiga rinnal, liikusid ühe juurest teise juurde ja vehkisid vitsaga paasakorvide kohal.

Vanamees tervitas elektrik Kolja leske.

Христос воскрес!

Воистину воскрес!

Keskeas lahkunud Kolja oli afganets. Nii kutsuti Afganistani sõja veterane. Seda sõda olid venelased pidanud kümme aastat. Ukrainas läks alles teine.

Pühade ajal oli rindejoonel tulistatud tuhat korda. Edasitungist polnud lugeda, kuid Kiievi luure andmetel koondas Venemaa relvastust ja vägesid piirile. Sorose arvates ei tahtnud Putin Ukraina küljest rohkem tükke, vaid külmutatud konflikti, millega takistada ukrainlastel Euroopaga integreerumast. Kuni Ukraina ise ükskord majanduslikult laguneb. See aeg ei paistnud olevat kaugel. Gaas oli läinud jälle kallimaks. Pensioni-iga taheti tõsta kümne aasta võrra. Marinal jäi poolteist aastat pensionist puudu. Iga hetk võis tulla sõjaväekutse. Kas saavad nad Marinaga minema, enne kui Ukraina kokku kukub ja sõda Zaporožjesse jõuab?

Vanamees oli sõlminud ühe aktiivsema kinnisvarafirmaga esindamislepingu. Inimkonna rändeatlasest oli saanud ta lemmikraamat. Intervjuus „Telegraphile“ oli Eesti president maininud, et tema riik saaks vallutatud nelja tunniga. NATO kiirreageerimisjõud jõuaksid kohale nädala pärast. Mida see paragrahv viis siis tähendas? Võidukat sõda Venemaaga Eesti tuhaasemel?

Kiievis oli tapetud venemeelne ajakirjanik ja Janukovitši kaasvõitleja. Ukraina presidendi väitel olid mõrvad provotseeritud, et õigustada sõjategevuse laiendamist. Meedia sai korraks kõneainet, kuni uus juhtum eelmise lämmatas. Nemtsovi tapmine oli juba minevik.

Õnneks polnud ka impeeriumi enda olukord kiita. Majandusministri teatel oli kaks kolmandikku valitsuse reservfondist on ära kulutatud. Muidu oleks tulnud riigieelarvet veerandi võrra kärpida. Külmkapipartei kippus televiisoriparteile ära tegema. Venemaa pidi hakkama sotsiaalvõrgustikes inimesi kontrollima. Krimmis kostis nurinat, et pensione ja lastetoetusi ei maksta õigel ajal välja. Aga liha hind aina tõusvat. Kõik märgid näitasid, et enam ei tohiks kaua minna.

Marina oli öösel kell kaks kodust teele asunud. Hommikul kella viieks jõudis piirile. Autode saba oli nii pikk, et lõppu ei olnud näha. Et aega võita ja hiljemalt lõunaks kohale jõuda, ületas ta nii Ukraina kui Vene piiri jalgsi. Nende vahel tassis neli kilomeetrit seljakotti toidumoonaga ja käe otsas pakki kardinatega. Vanamees tasus talle armastusega. Inglismaa jaoks ohtliku lesknaisega ei valmistanud see raskusi. Saatana lutt viis kiiresti võimsa ypa'ni. Marina ekstaas pani vere vana mehe soontes liikuma.

4.

Aprilli teine pool oli mõnus aeg. Päike tõusis vara, aga päeval ei läinud liiga palavaks. Õhtud ei olnud veel suviselt lärmakad ega ööd enam talviselt külmad. Ainult rannas puhus Sevastoopoli poolt jäine tuul. Meri oli kaetud valge jänestekarjaga, keda vene keeles kutsuti oinakesteks. Need kerkisid laineharjale ja kadusid uuesti vee alla. Sukeldujaoinad. Ka delfiinidel oli aeg saabuda rannavette kevadisi orgiaid pidama. Neid ei häirinud, kas plaaž oli kinnine või tasuline. Ka Vanamehele oli see juba ükskõik. Tema aeg hakkas täis saama.

Ta tegi trenni läbi seljavalu ära. Pärast eneseületamist maitsesid Marina kalakotletid ja hautatud kapsas veelgi paremini. Isegi õlu oli tal nüüd Запорожского разлива. Poemüüja oli talle nelja silma all pihtinud, et Ukraina ajal oli parem elada. Pidi endiselt

vaatama Ukraina telekanaleid. Liitumisest polevat kunagi eufoorias olnud. Aga kõik sõbrannad rääkisid talle: kannata, Daša, tuleb sild, hakkame hästi elama. Nemad uskusid Vene presidendi juttu. Putin oli lasknud lahti põllumajandusministri ja pannud asemele Krasnodari kuberneri. Too sai käsu ohjeldada toiduainete hinnatõusu ja asendada välismaised tooted kodumaistega. Eelmise aastaga oli toit Venemaal kallinenud veerandi võrra. Neljatunnises otsesaates lubas president pöörata majanduse kahe aastaga kasvule. Ja teatas, et sõda Venemaa ja Ukraina vahel on võimatu, sest vene ja ukraina rahvas on ühtsed. Lääneriike aga ei lubanud Moskvasse võidupidustustele sõita USA oblastikomitee.

Õuel oli hakanud levima solgihais. Imbkaevu tühjendamine oli kallis lõbu juba Ukraina ajal. Aga rahadega oli kitsas. Riigikogu liige oli lasknud kuluhüvitise pähe kinni taguda oma kaheksakümne eurose õhtusöögi laevas. Pärast kriitikatormi maksis raha tagasi. Kahekordne ämber. Mis juhtus inimestega, kui nad riigi rahakoti juurde pääsesid? Või trügisidki sinna need, kellega enne oli juba midagi juhtunud? Kafka kirjutas, et üks idioot on üks idioot, kaks idiooti on kaks idiooti, aga kümme tuhat idiooti on partei.

Päike hakkas vajuma Samota taha mägede varju. Ainult „Romantiline Aleksandria" ja avameri olid veel ülekullatud. Santehnik Vitja õiendas ta tilkuva köögikraani kallal. Tõenäoliselt viimast korda. Jalta kirbuturu amerikankad pidasid vähe vastu. Vanamees ootas õhtust telesilda oma ukrainkaga.

Marinal oli juhtunud õnnetus. Ta randmeluu oli kahest kohast katki murdunud. Selles oli süüdi Vanamees. Uks, mis prorabil üle jäi ja mida majas kuhugi panna polnud, oli boileri tagant välja nihkunud ja vajus Marinale põranda pesemise ajal kaela. Ta sai käed ette, aga hoop sattus kohta, mis juba varem oli trennis häda saanud. Paljukest seal tarvis oli, et õrn käeke puruks muljuda. Kuidas ta küll öösel piiri ületades raskeid kotte oli tassinud?

Kui Leiva-Marina kuulis oma kodulinnas elavast nimekaimust ja selle kangelaslikest piiriületustest, läksid naisel silmad märjaks. Ta uuris elu-olu kohta Zaporožjes ja palus iga kord Marišat tervitada. Vanamees oli hakanud kohalikega rohkem suhtlema. Just nagu oleks see mingi alibi. Kaks Krimmi elanikku oli mõistetud süüdi keelatud sümboolika kasutamises avalikul üritusel. Nad olid Ševtšenko sünnipäeval tulnud poeedi ausamba juurde Ukraina lipuga. Mehed said nelikümmend päeva paranduslikke töid. Üks lasti õpetajaametist lahti, teine peksti läbi. Venelased ja ukrainlased olid ühtne rahvas.

Jura kostitas Vanameest teega. Pani alustassile isegi paar lukummi. Sada rubla jäi alles. Vanamees luges nüüd igat kopikat. Koerasaared olid löönud ta rahakotti suure augu.

Donbassi tapatalguga suutis võistelda ainult Nepaali maavärin. Peaaegu kaheksa magnituudi oli toonud kaasa kolm tuhat ohvrit. Vigastatuid oli kaks korda rohkem. Katmandu linn oli nihkunud kolm meetrit paigast. Ei tapnud mitte maavärin ise, vaid purunevate hoonete rusud. Ka Everesti alpinismilaager oli saanud kannatada. Iga riik otsis taga oma mägironijaid. Uute tõugete oht püsis.

Maailm oli sünge paik. Kus ei tapnud inimesed üksteist, seal hoolitses selle eest loodus. Milleks oli tarvis karistada rahuarmastavaid budiste ja alpiniste? Miks ei võinud maavärina epitsenter paikneda kusagil Kremli kandis? Või tabada vähemasti Krimmi mnogoetažkasid. Nõukogude ehituskunsti mõraseid pärleid. Aga küll nende aeg ka tuleb. Eelmisest suurest maavärinast Krimmis sai varsti sada aastat täis. Väikesi tõukeid toimus Musta mere põhjas iga päev. Minema siit, enne kui on hilja! „Kus olen ma aasta lõpuks?" Seda oli Vanamees küsinud endalt igal aastal. Aga nüüd uskus kindlalt, et on Krimmist läinud. Tore oleks muretult mööda ilma ringi lasta. Mingi putka võiks ju Panamal olla, kus raamatuid ja talveriideid hoida. Ainuke küsimus oli, mida teha Marinaga, kes ei saanud veel Ukrainast ära sõita. Kui just Putin talle tuult alla ei tee.

Enne „Vanast allikast“ lahkumist küsis Vanamees Lauralt, kas suvel, kui õppetööd ei toimu, võiks ta oma pensioni ise kasutada. Aga parem, kui ta seda küsinud ei oleks. Teineteise mõistmise asemel läks sõnavahetuseks. Ei leidnud ta enam lastega ühist keelt.

Järgmisel päeval oli Leiva-Marina ebaharilikult tõsine. Õiget leiba polnud. Vanamees võttis pool sküüdi leiba ja uuris, mis on juhtunud. Marina vennale oli tulnud sõjaväekutse. Mingi aja oli poiss veetnud väljaõppelaagris, aga nüüd pidi saadetama rindele. Üksnes hädapärase varustusega. Vanamees ei jõudnud Marinat veel lohutama hakata, kui autolahvka hakkas ratastel sinna-tänna kõikuma.

„Maavärin,“ ütles Marina lõbusalt.

Kõngi varjust astus välja juurikavanamees, kes oli oma jõudu näidanud.

„Ära sellele leiba müü,“ õpetas ta Marinat. *„See on okupant. Ta on Leedust.“*

Marina puhkes naerma. Sõstrasilmadesse oli sära tagasi tulnud. Ta oli saanud mure südamelt ära rääkida.

5.

Suvi saabus aprilli lõpus delfiinide avadefileega. Glütsiinia kattis „Ukraina“ terrassimüürid lilla õitevaibaga. Juuksuriplika, kes oli kohtus lõplikult lüüa saanud, kandis kitli küljes Georgi linti. Võidupüha lähenes. Bahtšissarais ja Rõbatšjes oli rünnatud tatarlaste kohvikuid ja hotelle. Vastutusele kedagi ei võetud. Aga ukrainlane, kes oli tunginud mingisse erakonnakontorisse, sai seitse aastat ranget vanglarežiimi. Ukraina idaväravate all pidi paiknema nii suurel hulgal vägesid, et nende jõude pidamine hakkas Venemaale endale ohtlikuks muutuma.

Maipühadel jäi saatana lutt proovimata. Sašal eemaldati munasarjast kaks tsüsti. Zaporožje saastatud õhk mõjus igale organile. Marina suvekummide jaoks kogutud grivnad läksid tütre operatsioonile. Raha oli olnud arsti esimene küsimus, kui Saša narkoosist teadvusele tuli. Ta võis edaspidi lapsi mitte saada, nagu haigla osakonnajuhataja oli hirmutanud. Meedikud armastasid meditsiinilisi hirme levitada. Neil puhkudel, kui Marina nii ära kukkus, lõi Vanamees kahtlema, kas ikka tasub ennast selle naisega lõplikult siduda. Inimese õnnetusest võis aru saada, aga õhtust õhtusse kurba hala kuulata ta ei jaksanud. Järgmist mõrumanni endale kaela võtta polnud tahtmist. Vanamees lohutas ja julgustas, nagu oskas. Püüdis õpetada positiivselt mõtlema. Aga Marina kaldus ikka nägema asju sünges valguses. Ta elu oli olnud parem õpetaja.

Esimesel mail leidus isegi uudiseid. Ukrainas kiskus mitmel pool kähmluseks. Soomlased olid lasknud Kremli motoriseeritud ööhundid Euroopasse. Siseminister seletas, et piiri ületamine ei olevat poliitiline, vaid seaduse järgimise küsimus, mis on kõikjal Euroopa Liidus üks. Aga Poolas putleri susisid oma pinnale ei lastud.

Eestis möllasid volbriööl noored. Ka Laura oli kirjutanud FB seinale, et läheb kuhugi välja. Seksikat kaanefotot nähes hakkas Vanamehel süda valutama. Oli see laps oma eluga rahul? Äkki ei leia ta elus armastust? Võib-olla peaks teda moraalselt toetama? Viimane sõnavahetus oli rumalalt teravaks läinud. Laura oli väga tubli. Aga kas ka õnnelik? Frommil leidus ilus metafoor vanemliku armastuse kohta. Olid lapsed, kes said piima, ja olid lapsed, kes said nii piima kui mett. Mesinikuks oli kodus elav isa.

Neljandal mail tähistati Jaltas muhamedlaste viljakusepüha. Uued võimud edendasid internatsionalismi. Mis ei takistanud ukraina ja tatari aktivistide jälitamist. Kui Vanamees meemüüjalt küsis, miks tatarlased seda pühademängu kaasa teevad, vastas see, et need ei ole meie omad. Venemaa tõi poolsaarele muid tatari päritolu isikuid, kes krimmitatarlaste pähe riigitruud poliitikat ajasid. Okupatsioonivõim tahtis, et kõik näitaksid välja oma rahulolu. Või vähemasti lepiksid vaikselt saatusega. Siis lubas ta

suverääni armulikkusega tatarlastel, ukrainlastel ja kõigil teistel võrdsetena Krimmis elada. Muidugi vene seaduste ja korra järgi. Röövel nõudis ohvrilt oma röövlikommete austamist. Aga krimmitatarlaste selgroogu murda ei läinud neil korda. Leidus rahvaid, kes oskasid muutudes iseendaks jääda.

Lahvkas müüs leiba võõras vanaeit. Marina oli sõitnud ema juurde Žaporožjesse. Ta vend oli saanud haavata ja viibis Kiievis, kus teda oli opereeritud. Kõige halvem oli õnneks möödas. Isegi sandiks ei pidanud jääma. Vanamees otsustas veel innukamalt korke korjama hakata.

Leivamutt andis viierublase mündi pähe tagasi Ukraina viiekopikalise. Vanamees jäi sellega poes vahele. Müüja ütles, et tavaline pettus. Ja jutustas lohutuseks, et varem oli ta saanud palka kaks ja pool tuhat grivnat, millega toitis ära nii enda kui koolieas tütre ning suutis iga kuu natuke kõrvalegi panna. Nüüd sai kakskümmend tuhat rubla, aga ikka jäi puudu.

Laternate valgusvihud pidasid võitlust uduseinaga. Vanamees ei mäletanud nii külma maid. Meretretil käis ta ikka veel talvevarustuses. Tsareevitš golfiülikonna all.

Jura oli endale Georgi lindi rinda toppinud. „Vanas allikas“ olid lauad kokku lükatud. Mingid ajaloolased pidasid konverentsi lõpupidu. Jural polnud mahti teedki tuua.

Ukraina rindel loetleti kokku seitse või kaheksa asulat, kus käis laskmine. Tuld anti ka raskerelvadest, mis pidid ammugi olema rindejoonelt tagasi tõmmatud. Esimest korda pärast vaherahu lasti uuesti käiku „Gradid“, mis aasta tagasi olid alla tulistanud Malaisia reisilennuki. Rindeäärsed külad pidid olema ukrainameelsed. Sõjast hakkas kõigil kõrini saama. Ainult mitte Venemaal.

Võiduparaadi peaproovi ajal oli uus imetank jäänud Punasel väljakul toppama ja tuli ära vedada. Riigimeedia kirjutas, et harjutati evakuatsiooni. ÜRO peasekretär pidi sõitma pidupäevaks Moskvasse. Lääne pressis avaldati imestust, kuidas võib osaleda sõjaväeparaadil, mille väed lähevad järgmisel päeval naaberriikide vastu sõtta. Eesti ajaloolane kirjutas, et riigid, kes tegelevad mineviku ülistamisega, varjavad oleviku hädasid ja elavad tulevikuta. Miks ei küsitud vene emadelt, mida nemad tahavad? Kas poegadele postuumselt vapruse ordeneid või õnnelikku elu?

Tääk ja kiiver kanjoni äärde püstitatud mälestusmärgil olid mattunud tulpidesse ja roosidesse. Opeleid ja Volkswageneid kaunistasid Georgi lindid. Mõnel vaatas tagaklaasilt vastu Hitler, püstol meelekohas ja juures tekst: «Меркель, можем повторить!». Populaarsem kaunistus oli silt «На Берлин!». Poemüüjad olid pähe pannud viisnurkadega pilotkad. Saraatovis etendasid lasteaialapsed sõjaväeparaadi. Valmistatud olid väikesed mudelid kõigist relvaliikidest, mille kõrval seisid valvel sõjaväevormis mudilased. Käimas oli venelaste suurima usupüha karneval. Slaavi holokaustist oli saanud halloween.

Simferoopolis peeti kohtuprotsessi kellegi Kostenko üle. Prokurörinähvits nõudis mehele nelja-aastast vanglakaristust ja kaheksasada tuhat rubla trahvi. Süüalune oli tekitanud kehavigastuse Krimmi elanikule, kes oli saadetud „Berkuti“ koosseisus mullu veebruaris Kiievisse rahutusi maha suruma. Seal oli ta saanud kiviga pihta. Ehkki lugu juhtus eelmisel aastal, mõisteti kohut Venemaa kriminaalkoodeksi järgi, mis teo toimepaneku ajal Krimmis veel ei kehtinud. Õigusemõistmine vene moodi kätkes endas avaraid võimalusi. Samuti nagu ajalugu.

Euroopa liidrid kogunesid sõja lõppu tähistama Poolasse. Poolsaarele, kust oli alanud Saksamaa rünnak. Nõukogude Liit oli samal ajal okupeerinud Poola idaosa. Molotov-Ribbentropi pakt kandis esimesi vilju. Agressorid alustasid maailmasõda käsikäes. Ainult lõpp oli kummalgi erinev. Võidujanused ööhundid olid saadetud alistatud Saksast tagasi. Teel Travemündesse võeti nad laevas kinni, viisad tühistati ja Berliini vallutajad said sule sappa. *Alles klar.*

Järgmiseks aastaks ennustati Venemaale 1,7% majanduskasvu. Kas tõesti ei varisegi impeerium veel kokku? Vanamees otsustas iga päev meretrette jätkata, et Putleri lõpp ära näha. Aga oma vaadete levitamisest tuleb hoiduda.

Võidupüha eel olid Tšongaris kümnetunnised autojärjekorrad. Aga Marina saabus üllatavalt vara. Ta oli välja mõelnud kavala nõksu. Sabad olid piiril mõlemas suunas. Marina oli soovitanud bussijuhil helistada kolleegile, kes samal ajal teisel pool piiri Krimmist väljumist ootas. Juhid leppisid omavahel kokku, et mõlema bussi reisijad ületavad piiri jalgsi, mis võttis kümne tunni asemel pooleteist. Seejärel istusid seltskonnad ümber teise bussi, mis keeras otsa ringi ja sõitis tuldud teed tagasi. Голь на выдумки хитра.

Sanatooriumi värav oli lukku pandud. Suvehooaja lävel? Sildi sinised tähed У, К, Р, А, И, Н, А vedelesid läbisegi prügihunnikus. Arhitektuurimälestis, kus kunagi olid puhanud vennasparteide juhid, kandis nüüd nime «Родина».

Tuli ronida üle aia nagu vanasti talvel. Õnneks oli Marina käsi juba parem. „Ukraina“ tantsuplats, terrassid ja teerajad olid inimtühjad. Nad võisid tunda endid krahvi ja krahvinnana lossipargis. Okupatsiooni magusad viljad.

«Чайный Домик» oli kinni. Ka selle silt oli puruks rebitud, ainult «...омик» seisis veel seina küljes. Maipühadel oli teemaja alati rahvast täis olnud. Alles aasta tagasi oli selle pidaja Vanamehele kinnitanud, et kõik saab hästi olema. Äkki oli papi endaga midagi juhtunud?

Mere ääres kostis särinat ja promenaadil lendasid sädemed. Kaks töömeest keevitasid kinni võret, mis sulges sanatooriumite vahelise läbipääsu. Mullu oli kõvasti lokku löödud, et rannad tuleb rahvale avada. Uus võim oli saaginud suure aplombiga värava plaažide vahelt katki. Nüüd oli „Ukrainast“ saanud «Родина», „Dneprist“ «Южный» ja autonoomsest vabariigist impeeriumi asumaa.

Aeg oli randapääsud tagasi kinni keevitada. Ja lisaks tavotiga kokku määrida, et korrarikkujaid takistada.

Vanamees seletas ohrannikule, et on kohalik elanik. Teeb juba üheksa aastat iga päev ühes ja samas kohas võimlemist. Aga nüüd enam ei lasta. Alles keevitati väravad lahti, juba jälle kinni. Kas niimoodi avataksegi meri rahvale? Uus valvur paistis natuke kohmetunud ja pomises: «Дурили нашего брата». Keeras siis värava lukust lahti ja lasi võõrad ilma *propuskita* sisse. See oli Ukraina.

Aafrika rand oli kajakate päralt. Ainult hambulise vaala verine silm jälgis Vanamehe tegevust. Kalamaimud tegid meduusile kambakat. Nagu üks neist näksima hakkas, nii tormas terve parv meduusile kallale. Kukkusid tükke küljest rebima, kuni mürgisest elukast polnud midagi järel.

Võimelda oli raske. Higi valgus silma. Kerge briis jahutas natuke palavust. Vette kannatas juba minna ka teist korda ja higi maha pesta. Meri oli kuusteist ja pool kraadi, nagu teatas naisehääl läbi valjuhääldi. Ning luges seejärel üles, mida rannas teha ei tohi. „Dnepris“ oli järelikult puhkajaid.

Metsikus pargis lamas trepijäänuste vahel madu. Poolemeetrine ja vasekarva, loodusesse ega prahti üldse mitte sulanduv. Vaskussil polnud silmi, aga see vahtis küsivalt otsa ega mõtelnudki ära minna. Vanamees hurjutas, et ta põõsasse kaoks, enne kui ta maha lüüakse. Eelmine oli lamanud parkhotelli aia ääres, aga juba ilma peata. „Artekis“ oli üks vasekarva iludus lausa elamiskorpuse seina ääres Marina poolsurnuks ehmatanud. Bahtšissarais kippusid maod koguni majja tulema. Neilgi oli vist rändeaeg kätte jõudnud.

Lõunalauas hakkas palav. Küünlad kippusid kuumusest kõveraks vänduma. Tuppa lendas põrinaga kaks kumalast. Suvi hakkas üuesti meelde tulema. Marina puhkuserahad olid läinud tütre järelravi kulude katteks. Aga Vanamehe külmkapp sai toitu täis. Ja teine korrus kardinad ette. Just õigel hetkel, kui silmapiirile oli ilmunud majahuviline. Utšan-Su juga oli alles kevadiselt veerohke.

Kino, vino ja *domino.* Ypa! Marinast jäi veranda lauale kolm tulipunast roosi. Päike vajus küpresside taha, aga oli neid teeninud terve päeva.

Ostjat ei tulnud. Maakler ei helistanud. Kõik nagu ikka. Aiavärava taha oli keegi hunniku teinud. Koerad ei pühkinud paberiga tagumikku. Klubi kõrval käis põõsastes ragin. Naabri-Igor tegi seal saunavihtu. Jura oli õnneks tööl. Sada rubla jäi alles.

Kaasvõitlejad olid avaldanud tapetud Nemtsovi aruande Ukraina sõja kohta. Vene sõdureid oli surma saanud sadu. Eriti palju Ilovaiski ja Debaltsevo all. Ivanovo dessantväelased olid vabastatud tegevteenistusest ja saadetud siis vabatahtlikena Ukrainasse. *Meid ei ole seal.* Minski lepetest polnud täidetud ühtegi punkti. Soome korrespondent arutles, et Minski kokkulepete võti asus Moskvas. Aga see oma osalust sõjas ei tunnistanud. Kuidas saigi siis mingi lahendus sündida?

Lõppenud oli enneolematult suur ühisõppus „Siil". Baltimaad valmistusid NATO abiga ennast kaitsma. Esimest korda elus huvitasid Vanameest sõjalised õppused. Kremli ööhundid olid Berliini asemel maabunud Sevastoopolis. Крым наш. Facebookis jagati fotot mingist linnast pärast võiduparaadi. Plakatid, mida rongkäigus oli kandnud sõjaveteranide järeltulijatest moodustatud surematu polk, vedelesid rentslis hunnikus. Vene välisminister oli kinkinud USA riigisekretärile koti kartuleid ja tomateid. Нам наплевать на ваши санкции. Poliitikute naljad kodanike laipadel.

Krimmi elatusmiinimumi oli tõstetud kuuelt tuhandelt rublalt kaheksale. Algas Kertši silla ehitamine. Presidendi sõber sai riikliku tellimuse. Venemaa kulutas infosõjale kuussada miljonit dollarit aastas. Riigiduuma oli võtnud vastu seaduse välismaiste organisatsioonide riigivastaseks tunnistamise kohta. Nende liikmeid võis nüüd kuueks aastaks vangi panna. Suleti restoran, mille menüüs leidus roogasid ka inimlihast. See populaarne söögikoht oli asunud Nigeerias.

Väljas oli puhkenud torm. Alõtša ja viirpuu kobistasid okstega vastu varikatust, nagu tahaksid ulualla pääseda. Sooja oli kakskümmend kraadi. Vanamees jättis aknad ööseks lahti. Ükskord saabub ka Via Militaresel vaikus. Hommikuks oli õu marjapunne täis külvatud. Kas tänavu korjab veel tema alõtšasaagi?

Müüki oli paisatud odava hinnaga „Korona" pähklišokolaad. Vanamehel polnud raha, et endale varu soetada. Daša rääkis, et kõigile kaupadele kõigis poodides pidi kehtestatama sama juurdehindlus. Viisteist protsenti ja mitte kopikatki rohkem. Seda nalja tahtis Vanamees näha saada, kui rannaäärseid kauplusi sunnitakse müüma sama hinnaga nagu kolkapoekesi mäe otsas või ATB supermarketeid. Võibolla kehtestatakse siis ka kauplusepindade rendihinnad? Enne tuleks ikka Krimmis natsionaliseerimine lõpule viia, kui nõukogude hinnapoliitikat rakendada. Tulemuseks totaalne defitsiit. Aga las tegutsevad. Mida halvem, seda parem.

Leinapäeva hommikul kell kaheksa avati Koreizis mälestustahvel. Sissegraveeritud tekst sellel teatas, et tatarlased olid langenud kuritegeliku deporteerimise ohvriks. Kurjategijat polnud mainitud. Talle oli püstitatud Livadiasse ausammas.

6.

Viimasel mainädalal liikusid lapsed valgetes pluusides. Pringid neiud lasid küla vahel ringi, patsid peas ja kaelas punased siidilindid kirjaga «Выпускник». Lillemüüjatele jõudsid kätte saamapäevad. Kuskil oli nähtud algkoolilapsi lõpuaktusel *võšivankades.* Ukraina vaim oli visa.

Koreiz oli talveunest ärganud. Penid peesitasid täissöönult soojal asfaldil. Turuplatsi ääres seisid vanamehed üüriplakatitega. Tolik saabus koos naise ja budilnikuga garaaži bomži mängima. Aedades tõusid suitsusambad taeva poole. Õhtuti kostis õuest laulu ja kitarrimängu. Elu kandus seinte vahelt tänavale. Õhus

oli tunda suvitushooaja eelset elevust. Mai lõpus saabus esimene majaostja. Ufa linnast Baškiiriast. Kuid Venemaal oli harjutud, et majal on maja paberid. Alates ehitusprojektist ja lõpetades passiga. Ukrainas ei pööratud sellistele pisiasjadele tähelepanu. Aga Vanamehel puudus raha, et majale maja dokumente vormistada. Baškiir läks oma teed.

Marinal kulus nüüd kolm ööpäeva, et poolteist päeva Vanamehe juures olla. Mere äärest tulles panid nad tähele, et ka „Massandra" veinipood alumisel teel oli talveunest ärganud. Vanamees küsis tuttava müüja käest, kas nüüd läheb sel suve lõpuni ilma puhkepäevadeta. Oktoobrini, täpsustas müüja ja lisas muigega:

„Sel aastal tuleb oktoober vara."

Poe kohal asuvast „Laguna" nimelisest kohvikust kostis valju tümpsu. Trepil tegi suitsu tuttav papi rannaäärsest teemajast.

Vanamees tervitas ja tundis huvi, kas tänava ääres on kohvikule parem koht kui oli rannas. Papi tõmbas mahvi ja pomises vastumeelselt, et nüüd on uus juhtkond. Sanatooriumil „Ukraina" polnud vahetunud üksnes nimi.

„Kas siis „Roodinaga" on nii võimatu kokku leppida?" pinnis Vanamees.

„Täiesti võimatu," ütles teemajapidaja ja litsus sigareti prügikasti serva vastu laiaks.

„Kuidas siis nii?" ei suutnud Vanamees kahjurõõmu endale hoida.

„Kõik pidi varsti hästi olema?"

«Было хорошо, стало нехорошо,» ütles papi ja sammus „Laguna" trepist üles.

Marinat saatmast tulles ei pääsenud Vanamees koju sisse. Klubiesine plats oli muudetud vabaõhulavaks. Käimas oli lastekaitsepäevale pühendatud kontsert. Erineyas pikkuses ja laiuses tütarlaste ansambli esituses kõlas „Ave Maria" Donbassi laste toetuseks. Lauljate selja taga lavahorisondil rippusid pesunöörıl Toliku mitut sorti aluspüksid. Nendeni polnud lavastaja pilk ulatunud.

Jäid pildi raamist välja, nagu ütleks Lotman. Aga Vanamees pidi saalist läbi pressima, sest teda ootas „Vana allikas".

Tapetud Nemtsovi kaasvõitleja viibis mürgitusega haiglas. FIFA juhid oli pistisega vahi alla võetud. Aga jalgpalli MM-i Venemaal see ei segavat. Krimmi raamatukogudest kõrvaldati kahtlast kirjandust. Terroriohu tõttu. Eestis kakeldi migrantide pärast, keda veel saabunud ei olnud.

Enver pakkus ennast majamüüki vahendama. Aga Vanamehel oli natuke kõhe talle maja näidata. Midagi hakkas selles tatarlases talle vastu. Võib-olla see, et ta oma keelt ei osanud. Vanematel polevat aega olnud temaga tegelda. Enver oli üles kasvanud tänaval, kus elu käis vene keeles.

Järgmisel päeval saabus maakler maja pildistama. Voronežist pärit ostja jaoks, kelle allergiline laps vajas kliimavahetust. Krimmi-huvilisi paistis tasapisi juurde tulevat. Vanamees üritas oma maarendiasja tagant torkida. Deineka ütles *dobro* ja lubas tagasi helistada, kui ta *devuškad* kontorisse naasevad ja talle pildi selgeks teevad. Kõnet muidugi ei tulnud.

Vanamees sai prügiämbrit välja viies järjekordsed koerakirbud, kes kohe ka saagi kallale asusid. Võitlust pidas ta ka hulkuvate kassidega, kes öösiti õues kräunusid ja uksetagust haisuga märgistasid. Relvaks kasside vastu oli suur kruusitäis vett, mille Vanamees põgenevale loomale järele läigatas. Üks nahaaalne elukas kargas koguni välja veepaagi ümber ehitatud konkust ja põgenes kabuhirmus veesahmaka eest. Aga hämaras kastipõhjas tundus veelgi liikumist. Vanamees tõi taskulambi ja avastas sealt kolm vastsündinud kassipoega, kes ukerdades peitu pugesid. Ühel oli alles silm kinni. Vanamehel asus varupaagi kirstus kassipesa.

Mis ta sellega peale pidi hakkama? Vanamees polnud harjunud enam pere eest hoolitsema. Kassiema kimbutada ta rohkem ei kavatsenud. See oli niigi paljas luu ja nahk. Isegi raha polnud, et kassile süüa osta. Marina viimane отбивная oli just loosi läinud. Kümneks päevaks oli järel kaheksasada rubla. Kui iga päev

oleks Enveri vahetus, kuluks see interneti peale. Ja kuidas neist pärast lahti saada? Marina ehmatab ennast surnuks, kui kuuleb, et Vanamees ei ela enam üksi, vaid tema juurde kolis ema kolme lapsega. Ja nagu kassidest veel vähe oleks, lösutas köögipõrandal rammus skolopender. Vanamees müüs maja koos elanikega. Kõigele lisaks olid välja ilmunud kihulased.

Õnneks oli tööl Jura. Aken maailma avanes tasuta. Vanamees lubas talle Eestist suveniiri tuua ja lauale ilmus tee sidruni, suhkru ja kahe kommiga. Pluss kolm järgmist päeva tasuta internetti. Nii võis ta veel omadega väljagi tulla.

Krimmi võimud olid otsustanud anda sanatooriumid rendile. Ühe rubla eest koos investeerimiskohustusega. Venemaa oli keelanud Eesti ja Läti kalatoodete impordi. Vene eelarve oli triljoni rublaga miinuses. Aga see ei takistanud sõda pidada. Donetski eeslinna Marinovka pärast käisid ägedad lahingud. Neljakümne kahe tuhande meheline vägi viiesaja viiekümne tankiga ootas rünnakuvalmis piiri ääres. Ülemraada spiiker väitis, et Venemaa valmistub Ukrainat vallutama. Separatistid olid teinud Gorlovka haiglale korralduse võimalikult palju palateid ja voodeid valmis panna. Ukraina kindralstaap andis loa raskerelvastus rindejoonele tagasi tuua. Gaasitrass oli puruks pommitatud. Mariupolis jätkus gaasivaru seitsmeks tunniks. OECD Ukraina kontaktgrupi juht astus tagasi. Vanamehel hakkas kõhe.

„Vanas allikas" oli hakanud käima rahvast. Ka rannas oli elu juurdekasv märgatav. „Ukraina" tantsuplatsil üritas isa oma jõmpsikat pildistamiseks naisekuju otsa upitada. Kaks dressides eite kitkusid pügatud loorberipõõsalt lehti ja toppisid kilekottidesse. Roosipeenarde kõrval olid maasse torgatud sildid, mis hoiatasid vargaid, et taimed on mürkkemikaalidega töödeldud. Purskkaevu põhjas kangutasid lapsed kuivale jäänud kivist kala.

Tatarlaste liider Džemiljov oli väitnud, et Krimm on turismihooaja läbikukkumise paanikas. Kuid Vanamees ei näinud paanikat kuskil. Rahvast oli liigagi palju. Nendes seas koguni noori naisi.

Aga raha ei jätkunud isegi õlle jaoks. Šokolaad oli ammu unustatud. Teed jõi ta veel meega. Tuli teha planeerimata väljaminek ja osta liimi. Mõlemad suvejalavarjud, nii kodused kui ranna omad, hakkasid üles ütlema. Marina muigas, kui ta oma plätasid kroksideks nimetas.

Aga kõik need olid pisiasjad. Мелочи жизни. Tähtis oli see, et süda oli puhas, jalad liikusid ja elu oli ilus. Järel oli veel potitäis tatraputru, pool leiba, natuke võid, kaks muna ja kolmsada viiskümmend neli rubla. Kolmeks päevaks ja üheks hommikuks. Lehes oli toodud ära ilus tabel Eesti prominentidest, kes Rumeenia kinnisvaraäriga olid lüpsta saanud. Kes kaotas veerand miljonit, kes sada tuhat. Aga bomži süda rõõmustas allesjäänud saja rubla üle, mille eest sai õhtuks ja hommikueineks süüa osta. Kuidas ta ennast jälle nii nurka oli mänginud? Noor ja loll alles?

Kuuekümne teise sünnipäeva hommikuks oli kassiema pojad minema tassinud. Ehmatas vist, et pesa avastati? Või polnudki Vanamehel kassikodu, vaid üksnes sünnitusmaja?

Musta mere elanikud käisid sünnipäevalast õnnitlemas. Esimesena ronis lainemurdja praost kaile kämblasuurune krabi. Tema järel kargas veest välja kaks delfiini, suuruselt ema ja laps, kes tegid õhus ilusa kaare ning kadusid tagasi merre. Siis saabus kaks kajakat elegantse lennuga. Ja viimasena ilmus kai äärde sukelduja part. Vanamees oli meelespidamisest liigutatud.

Suvitajad, kaks isa ja kaks poega, kes samuti suurt krabi olid märganud, jooksid liblikavõrguga kaile jahti pidama. Ise tulid külla, aga kukkusid kohalikke elanikke tapma. Krabi nad muidugi enam ei näinud. Rannas oli muutunud vastikult lärmakaks. Tee mere äärde tundus mustem kui kunagi varem.

Leiva hind oli jälle tõusnud. Väike „Južnõi" sepik maksis kümne rubla asemel kaksteist ja pool. Täpselt niipalju oli Vanamehel münte. Alles jäi veel sajarublane õhtuseks boršinetiks. Ja siis on ta blank. Marinale tuleb põllulilled korjata.

Deineka oli lõpuks teatanud, et maapaberid on allkirjastamiseks valmis ja liikusid edasi Jalta linnanõukokku. Rahvasaadikutel oli aega kuuskümmend viis päeva need istungil heaks kiita. Vanamees tundis, et murrab läbi. Ainult rannatõkete ületamisel kriimustatud käsi ajas mäda välja ega tahtnud ära paraneda. Aga see ei seganud elust rõõmu tunda. Paavst oli teatanud Putinile, et ootab siiraid püüdeid Ukraina kriisi lahendada. Juba Albert Schweitzer kirjutas, et maailmast eetilist tuge ei leia. Elu jagas kabjahoope, aga inimene asetab oma *kõrgema elutahte* talle vastu ega murdu. Tuleb olla mees, kes külvab, ootamata lõikust.

7.

Krimmi pääses seekord alles teisel katsel. Esimesel saadeti Vanamees piirilt tagasi. Peaminister Jatsenjuki kehtestatud korra kohaselt võisid välismaalased Krimmi sõita ainult eriloaga. Ajutiselt okupeeritud territooriumi külastuslubasid väljastasid Ukraina migratsiooniteenistused. Arvesse tuli neli põhjust. Üheks neist oli kinnisvara omamine Krimmis. Vanamehe garaaž õnneks kvalifitseerus. Tal oli ostumüügileping imekombel kaasas. Zaporožje migratsiooniteenistuses Krimmi pürgivate välismaalaste saba ei olnud. Kabinetis nr. 14 igavlev tädike osutus lahkeks ja abivalmis inimeseks. Aitas ära täita ukrainakeelse avalduse blanketi ning juhatas kätte kohad, kus sai teha fotosid ja koopiaid dokumentidest, passi ära tõlkida ja tõlke notariaalselt kinnitada. Natalia Tarassovna kleepis oma käega Vanamehe pildi avaldusele ning käis siis ülema käest allkirja ja pitsatit võtmas. Ja oligi välismaalasel Krimmi minekuks vajalik спецдозвил olemas.

Rong käis endiselt Novoaleksejevkani. Tšongari, kus asus Ukraina piiripunkt ja algas Krimmi poolsaar, jäi sealt kolmkümmend kilomeetrit.

Vanamees oli „Novoaleksejevka" silti kümneid kordi näinud rongiaknast mööda vilksatavat. Aga nüüd ei tundnud ta kohta ära. Tukkuvast asulast oli saanud vilgas liiklussõlm. Rongi lõppjaam kihas sõiduautodest ja erinevas suuruses bussidest nagu Simferoopoli vaksali ümbrus enne Krimmi annekteerimist. Kümned tatari välimusega juhid pakkusid oma teeneid poolsaareni jääva viimase etapi läbimisel. Valjuhäälsed dispetšerid jagasid rongidelt saabuvat rahvast masinate vahel ja korraldasid rahamaksmist nii grivnades kui rublades. Ukraina otsus rongiühendus Krimmiga ära lõpetada oli mõjunud asulale nagu väetis kiratsevale taimele. Novoaleksejevka oli õitsele puhkenud.

Teel jutustas tõmmu taksojuht, et kohalikud olid ootamatult leitud kullasoont targalt kasutanud. Mehed polnud mitte üksnes vahetanud vanad „Žigulid" mugavate „Daewoode" vastu ja nende naised saanud uued kasukad, vaid autojuhid olid asutanud koguni midagi kooperatiivisarnast. Igaüks eraldas osa oma tulust ühiskassasse, millega kavatseti lappida hullemad teelõigud kuni piirini. Kollektiivis peituva jõu esimesi vilju võis juba tunda. Tee oli märksa paremas seisukorras kui Vanamehe kunagine armastuserada Novaja Kahhovkasse. Krimmi õnnetus oli osutunud Novoaleksejevka õnneks.

Eestis tunti suvepäevast rõõmu, kui sai ilma vihmavarjuta õue minna. Krimmi kohal kõrgus pilvitu taevalaotus ja selle all valitses südasuvine leitsak. Poole aasta eest varingu tõttu suletud Livadia teelõik oli ikka samas seisus. Buss käis endiselt suure ringiga. Koreizi *pjatatšokil* valitses pärastlõunane siesta. Naabri-Slaviku aknal kuivasid suvitajate rätikud ja ujumistrikood. Õu oli täis mädanenud alõtšasid. Palm tundus jupi võrra suuremaks kasvanud.

Uksel lõi näkku lämbe kopitanud lehk. Köögitapeet oli põrandaliistude juurest hallitanud. Maapinna rõskus oli läbi seina majja murdnud. Inimesed õnneks mitte. Vool ja vesi olid alles. Vanamees tegi aknad pärani, kastis ära palmi ja mirdi ning läks

mere äärde. Oleander õitses ikka veel. Lenkorani akaatsiad sätendasid päikese käes nagu kristallist lühter Tšehhovi teatri fuajees. Mägioja kanjonipõhjas vaevu nirises. Sanatooriumi värava küljes rippus uus silt. „Jasnaja Poljanast" oli saanud Venemaa föderaalse tolliteenistuse Sotši peasanatooriumi „Pobeda" filiaal. Ukraina emade ja laste sanatoorium oli antud Vene tolliametnike käsutusse.

Rannahooaeg oli täies hoos. Aga neid *kellega võiks* oli mõni üksik. Venemaa ei suutnud Ukraina suvekaunitaride voogu korvata. Vene iludused ei sõitnud nii kahtlasesse kanti puhkama. Oli hulga rahulikum võimelda. Marina aktsiad tõusid veelgi. Kõigile ümberistumistele ja piiril solgutamistele vaatamata tundis Vanamees ennast suurepäraselt. Tal oli passis mitmekordne Vene viisa terveks aastaks. Ka korterimüük oli läinud edukalt. Vanamees oli uuesti nii rahamees kui vabamees. Isegi seljakotiga jalgrattur, kes oli sadula külge kinnitanud Georgi lindi, võttis vaid muigama.

Õhtul oli majas lämbevõitu. Lähenes lõunamaa suveöö. Via Militaresel oli antud ühisstart. Kohalikud mopeedid ja vanad žigullid võistlesid ühes klassis Donbassi džiipide ja Vene hummeritega. Tsikaadide kisa vaibus ainult hetkeks, kuni järgmine võistleja mööda kihutas.

Jura oli suveniiri üle õnnelik. Ta emal oli kruuside kollektsioonist just Tallinna pildiga eksemplar puudu.

Venemaal elas allpool ametlikku vaesusepiiri kakskümmend kuus miljonit inimest. Sada viiskümmend tuhat poissi kutsuti püssi alla. Piiri Gruusiaga oli nihutatud kilomeetri võrra edasi. Moskvas oli ära kaotatud Krimmi ministeerium. Poolsaar oli Venemaaga täielikult integreerunud, kuigi Vanamees ei saanud kinnisvararegistri kannetki teha. Donetski südalinnas oli pommitatud puruks haigla. Juuli lõpus hakkas kukkuma Ukraina välisvõla tähtaeg. BBC kirjutas defoldiohust. Ukraina majandus arvati kukkuvat kümme protsenti. Valitsuse toetus langes samuti.

Kui kaua jaksab Lääs hoida Ukrainat Putinile sülle langemast? Neil endilgi olid rasked ajad. Kreekas avanesid uuesti pankade uksed. Aga pilved Euroopa kohalt ei kadunud.

Krimmi olid saabunud Prantsusmaa parlamendisaadikud. Oma välisministeeriumi hoiatusele vaatamata. Väitsid, et polevat mingit okupatsiooni, rahvas elab vabalt ja rõõmsalt. Kuigi pooled sotsiaaltöötajad olid Krimmis madala palga tõttu töölt lahkunud. Sellest prantslastele muidugi ei räägitud. Potjomkin oli endiselt au sees. Aserite kohvik-bistroo baariletile oli tekkinud Vene lipp. Ja aknale „Ühtse Venemaa" embleemiga juubeliplakat habemikuga, kes oli sada kümne aastat tagasi valitud Tauria kubermangust Vene duumasse. Vanamees ei lugenud enam, kumma numbriga autosid liikus tänavatel rohkem, Ukraina või Vene omi.

Krõõt oli kogunud sisseastumiseksamitel tasulise koha jaoks vajalikud protsendid. Asus õppima ärijuhtimist. Sügisel istub neli Vanamehe viiest lapsest koolipinki. Pension lükkus kolme aasta võtta edasi. Aga nüüd ei olnud see enam traagiline.

Vanamees saatis Jalta kinnisvarabüroodele uued müügikuulutused. Ise mõtles Einsteini idioodimääratlusele. Maakler Tanja kurtis, et *turg seisab*. Venemaa oli kriisis. Need, kellel veel raha oli, hoidsid seda kartuses, mis tulevik tuua võib. Maakleril olid *esimesest suust* pärit andmed Vene vägede koondumise kohta Rostovi kandis. Kui sõjategevus peaks laienema, järgneksid uued sanktsioonid, mis muudaksid Venemaa elanike elu veelgi halvemaks. Turu elavnemist polnud lähiajal loota. Ei jäänud üle muud, kui oodata. Kuni Vanamees veel Krimmi pääses, oli elu ilus. Ainult katus tuleb talveks korralikult ära lappida.

Kuumad ilmad jätkusid. Magamistoas püsis kolmkümmend kraadi. Elada sai ainult allkorrusel. Madratsil ei tulnud hea uni. Meretretid olid palavaga rasked. Üle päeva oli torm. Plaažid olid vähegi suurema laine korral suletud, ujuma kedagi ei lastud. Vanamees katsus ohrannikute pilgu alt välja lipsata, et vette pääseda. Võimles seejärel lõõmava päikese käes ja ülejäänud päeva

uimerdas niisama maha. Siestata ei saanud enam kuidagi läbi. Aga ikkagi oli see parem kui Eesti ilma suveta suvi.

Õhtul istus tundide kaupa Vanas allikas. Kuigi uudiseid oli vähe ja needki enamasti halvad. Eestis täideti hapukurgihooaeg seakatku ja immigrantidega. Järjekordne liiklushuligaan oli sõitnud enda ja kolm noort kaassõitjat surnuks. Indias oli tulvavete tõttu evakueeritud üle miljoni inimese. Venemaa tahtis kahmata endale Arktikat. Impeeriumi neelud käisid Ice-Crimea' järele. Kirjutati Ukraina ja Poola liidust. Saanuks võimsa suurriigi, mis laiuks Balti merest Musta mereni. Keeledki lähedased. Ajalooline saatus sarnane. Tehku ära! Ka Marina oli nõus Poolaga ühinema. Vanamees lubas talle maja soojustamiseks raha. Kuidas oleks saanud oma abi mitte pakkuda? Ja pärast seda öelda, et ta Marinat armastab?

Laura ja Krõõt tšillisid Pärnu Watergate'il. Vanamehe pension kulus suvel neile marjaks ära. Eksponeerisid internetis bravuurikaid selfisid. Laura oli pildil mingi noorsandi embuses. Annaks taevas talle mõistlikku meest! Vanamees ei suutnud laste rõõmust rõõmu näha, sest tal puudus emasüda. Kuigi ta oleks pidanud olema õnnelik, et lapsed oma eluga rahul olid. Eriti, kui mõelda, millises maailmas neil tuleb elu ära elada. Ja mida oma laste pärast kannatada. Las hõiskavad vähemasti noorest peast. Niikaua, kui lastel hästi läheb, võib ka Vanamehe süda rahulik olla. Ilus issanda päev järgnes teisele. Nende peegeldus vaatas õhtul vastu Vanast allikast.

Enver kurtis, et mullu oli käinud vähe külastajaid, aga tänavu on veelgi hullem. Aga midagi ei olnud parata. Võimu vastu ei saa, tuleb ära kannatada.

Lugandonis oli maha põletatud seitse OECD autot. *Keegi* takistas vaherahu kontrollimist piiril. Štšokino all, mis oli Mariupoli eelpost, käis kõva madistamine. Maria kirjutas, et maailm ei tunne muret mitte Venemaa, vaid Hiina pärast. Lääs ei tea, mida Venemaaga pärast Putinit peale hakata. Kuidas vatnikest uuesti venelasi teha. Et Venemaa jalule tõuseks ja Siber Hiina kätte ei langeks. Seetõttu hoiti Putinile põialt ja anti manööverdamisruumi. Крым наш, Сибирь ваша.

Rubla oli meeldivalt langenud. Supermarketite kett АТБ oli saanud uue nime ПУД. Продукты У Дома. Aga neid kodulähedasi produkte jäi lettidel järjest vähemaks. Venemaal hävitati vastusanktsioonide raames Lääne toitu. Ka Krimmis oli buldooseriga lömastatud esimene ports välismaiseid toiduaineid. Aga Vanamees leidis külapoest martsipani, mis oli valmistatud Põrguvälja teel Lehmja külas Rae vallas Harju maakonnas Eesti Vabariigis aktsiaseltsi poolt nimega „Kalev". Importööriks oli pakendil märgitud piiratud vastutusega osaühing „Rotonda" asukohaga Peterburi linnas. Kas see polnudki siis likvideerimisele määratud importtoit? Või oli keegi sahkerdanud Krimmi kontrabandi? Vanamees hävitas igaks juhuks selle ära. Martsipani oli ta lapsest saadik armastanud.

Salakaubavedu ei käinud ainult Krimmis. Itaalias võeti kinni pagulaste smugeldajad, kelle laev läks Liibüa lähedal põhja. Trümmis veetud põgenikke oli oradega pekstud, et need tekile ei roniks. Aga Vanamehe kodumaal lõõtsuti pagulasviha ja tehti hädaliste kulul võllanalja. Haapsalu olla lubanud vastu võtta kõik põgenikud. Anna kandideeris siseministeeriumi konkursil töökohale, mis tegeles pagulastega. See laps võttis alati kõige raskemad pähklid endale pureda. Eesti kõige rikkam mees oli maksnud endale neli miljonit eurot dividende. Käis Aafrika katku jäänud sigade tapmine. Keegi oli ujunud üle Sivaši järve, et Krimmi pääseda. Ainult Vanamehe elu oli nagu lillepidu.

Naabri-Slaviku suvitajad oli saabunud Siberist. Jutukas vanamees koos peaaegu nähtamatu naisega. Olid rentinud auto koos juhiga, kes ühtlasi oli neile giidiks. Nagu Mustafa Tansaania safaril. Pool päeva veetsid siberlased ekskursioonil, õhtuti kiskus vanamees õues suitsu ja jutustas oma elust. Halbadest teedest, kallist gaasist ja bensiinist, mis maksis rohkem kui Krimmis.

Kuigi nad elasid seal naftaleiukohtade otsas. Taotlesid juba aastaid majja gaasi. Torud olid veetud ja seadmed üles pandud, aga gaasi ikka ei antud. Tomskis kestis kütteperiood septembrist maini. Hiinlaste puidutööstus vedas Siberist kasepalki välja, aga oma inimestele raieluba ei antud. Крым наш, Сибирь ваша. Juba kolmas linnapea oli istuma pandud. Närused palgad olid kasvatanud miilitsate altkäemaksu summa kolmekümne tuhande rublani. Korrumpeerunud natšalnikuid oli nii palju, et Putin igale poole lihtsalt ei jõudnud.

Pärast Nõukogude Liidu lagunemist oli papi hakanud ajama kalaäri tšuktšidega. Saadud tuludest ostnud mitu KAMAZi ja asutanud transpordifirma, mille omanik oli praegugi. Käis tuumajaama ehituse alltöövõtjaga kohut, sest need ei maksnud veoteenuste eest arveid. Tomski kandis ülbeid moskvalasi ei armastatud. Siber saaks ise paremini hakkama. Tänavakaubandus oli seal veelgi rohkem armeenlaste kätes kui Krimmis. Aga puuvili oli Tomskis odavam. Kuigi talv kestis seal kaheksa kuud. Siberi vanamees ei kaevelnud, vaid rääkis kõigest leplikult ja muhedusega.

Ühel päeval külastas abielupaari keskealine mees. See osutus siberlaste pojaks, kes elas teist aastat Simferoopolis. Mullu kevadel oli talle Krimmis tööd pakutud. Mingil sõjaväesidega seotud insener-tehnilisel alal. Millega poeg täpselt tegeles, seda isa ei teadnud. Mõne päevaga oli vanamees ära kõrbenud ja igatses Siberisse tagasi. Ta oli Krimmi ära näinud.

Augusti keskel andis palavus paari pügala võrra järele. Kahekümne seitsme kraadiga kannatas juba voodis magada. Vanamehe sisetunne ütles, et aeg on maja koristada. Varsti peaks saabuma õige ostja. Endine miilits Fikrat Trofikovitš oli osutunud asjalikuks maakleriks. Oktoobris, kui lubatud kolm kuud täis saab, on Vanamees Krimmist läinud. Ekvuadoris oli hakanud tulemägi purskama. Viiekümne kilomeetri kaugusel Quitost. Eelmine kord juhtus selline asi üle saja aasta tagasi. Kui mägi oma töö lõpetab, on kinnisvarahinnad madalamad ja paras aeg sinna kolida. Järgmist purset polnud Vanamehel tarvis enam karta.

Venemaa oli lülitanud Ukraina toiduained vastusanktsioonide nimekirja. Need pidid jõustuma niipea, kui Ukraina assotsiatsioonilepingule Euroopa Liiduga alla kirjutab. Ja ongi Krimmis nälg majas. Belogorski lähedal oli hävitatud kuus tonni Ukraina juustu. Huvitav poliitika, kui arvesse võtta, et Venemaa majandus libises allamäge. Sel aastal 4,6 protsenti. Ühe euro eest sai juba seitsekümmend rubla.

Eestis olid taasiseseisvumispäeva künnisel hakanud sead hauast üles tõusma. Ka Ukrainas lähenes День Незалежности, mistõttu Lugandonis käisid selle aasta ägedaimad lahingud. Saksa välisminister nimetas olukorda plahvatusohtlikuks. Separatistide ninamees pröökas samuti midagi suurest sõjast. Ukraina oli püstitanud poole aastaga viissada kilomeetrit kaitserajatisi. Vene lennuvägi pidi koosnema kuuskümmend aastat vanade mudelite täiustatud variantidest, millest kolmveerand ei tahtnud lendu tõusta. Aga Krimmi taevast kostis iga päev jämedat urinat.

Augustiputši aastapäeval saabus Krimmi Vene president. Kartmata, et teda võiks tabada Gorbatšovi saatus. Balaklavas puges Putin batüskaafi, millega ta lasti merepõhja. Seal uuris Vladimir Vladimirovitš Bütsantsi-aegset laeva. Moodne sukeldumisaparaat oli hollandlaste tehtud. Võib-olla oli mõni selle valmistajatest viibinud Lugandonis alla tulistatud lennuki pardal. Mis oleks maksnud jätta huilo omal nahal järele proovima, kuidas „Kurski" allveelaevnikele märg haud maitses? Ajalugu pidigi korduma farsina. Aga mõrtsukas vinnati uuesti pinnale. Sevastoopolis jutustas ta rahvale, kuidas välismaised jõud organiseerivad Krimmi vastu salanõusid, et takistada poolsaare arengut.

Nõukogude Liidu lõppu tähistas nüüd Venemaa lipupäev. Mööda Via Militarest sõitis Ukraina numbriga Saksa auto, mis oli toodud Hollandist ja mille akna küljes lehvis Georgi lint. Milline semiootiline rikkus! Klubi seinale paigaldati mälestustahvel vene

metseeni auks, kes rahvamaja kunagi oli ehitanud. Vanamees oli Siberi kaupmehest kuulnud üheksa aastat tagasi maakorraldaja ukse taga seistes. Koreizi elanikele «Чайная-библиотека с читальней» rajanud metseen oli rahastanud ka haigla ja kooli rajamist, toetanud kirikut ja aidanud vaeseid. Nüüd hävitas Venemaa buldooseriga toitu ja kavandas talongisüsteemi. Siberi kaupmehe majas aga toimus pidupäeva puhul patriootiline kontsert.

8.

August lõpus alustas Vanamees jumalagajätureise. Ta koostas marsruudi ja rentis kõige odavama „Daewoo Lanose". Aga sai sama hinnaga „Mitshubishi Pajero", sest rentnik polnud tema autot õigeks ajaks tagastanud.

Simferoopoli tänavad ei olnud nii hullud kui tol kevadel, kui ta Novaja Kahhovka vahet laskis. Kas Olja elas nüüd kolme pojaga Inglismaal? Kameruni kirurgil oli vedanud. Nii Inglismaale pääsu kui veel rohkem naisega. *Uragan* pani valgel mehelgi seisma kakskümmend neli tundi ööpäevas.

Vanamees valis vale maantee, kuid jõudis siiski Džankoisse välja. Edukalt piiri ületanud Marina oli teda seal juba paar tundi ooodanud. Koos võeti suund Loode-Krimmi, mille metsikut loodust ja väheasustatud paiku turismiraamat kiitis, aga nemad veel näinud ei olnud.

Džiip liikus puiselt nagu emalaev ja neelas kütust nagu tank, kuid osutus liivastel ja konarlikel radadel ainuõigeks sõiduriistaks. Maanteeservad olid täis prkitud pruune viitasid, mis osutasid vene ja inglise keeles teed ajalooliste ja kultuuriliste vaatamisväärsuste juurde. Kasu neist ei olnud, sest tulbad ei paiknenud ristteedel, näitasid korraga viie-kuue erineva objekti poole ja järgmisele teeristile välja jõudes ei juhatanud edasi enam miski. Aga see polnudki teeviitade mõte. Uus peremees oli oma territooriumi ära märgistanud.

Külapoest juhatust küsides sattus Vanamees kena müüja peale. See jättis ostjad sinnapaika, lõi läpakas „Yandexi" maakaardi lahti ja kukkus ümbruskonna teedevõrku tutvustama. Pädevuse komplimendi peale teatas, et ilma internetita oleks ta ammugi igavuse kätte surnud. Vanamehe reisiplaani soovitas teatud korrektiivid sisse viia, kuid mõtles siis ümber ja ütles: *„Kui me esimest korda Stockholmis olime, siis kohalikud ei saanud samuti aru, mis meis nii suurt vaimustust tekitab. Nii et minge pealegi."*

Krimm peitis endas ammendamatuid aardeid. Kahjuks polnud Vanamehel mahti sügavamalt kaevama hakata.

Kümned kilomeetrid lagedat stepimaastikku kulgesid visalt. Öisest piiriületamisest kurnatud Marina laskis sõidu ajal kergelt nurru. Bakalski neeme tipus leidsid nad eest autodega telklaagri. Kaugele merre lõikuvat kitsast liivariba uhtusid mõlemalt poolt lained. Vastupidise suunaga hoovuste kokkupõrkumisel moodustus neeme tipus kalasabamuster, mis lõppes vahutava möllu ja veekeerisega. Ujuda oli siin eluohtlik.

Ka Džanguli looduskaitseala ei pakkunud turismiraamatus tõotatud elamust. Alles Tarhankuti vormiderohke kaljukallas andis Marina fotoaparaadile tööd ja pühkis une silmist.

Õhtuks jõudis „Mitsubishi Pajero" välja linna, kust oli Vanamehe elu Krimmis kümne aasta eest alguse saanud.

Jevpatoria ei petnud ka seekord lootusi. Vahepealsete aastatega oli see teinud märkimisväärse sammu kultuurse kuurordi suunas. Vanamees viis Marina Ahmatova kohvikusse, kus torditükk oli küll selgelt alakaaluline. Rannapromenaad oli meeldivalt hõre ega meenutanud millegagi Ukraina-aja õhtust rongkäiku. Vaid mõni üksik ema lükkas ratastoolis oma õnnetut last. Mis võis olla saanud Donetski panga-Leenast, kes oli käinud Vanamehe olematut datšat imetlemas? Jõudis ta Bogdantšik ikka kargud minema visata nagu Forrest Gump ja pättide eest putket teha?

Ega Tamara Fjodorovna oma tatarlasest mehega ometi poliitika pärast tülli pööranud? Kuidas käis Jevpatoria erumiilitsa käsi, kes oli oma poja sõtta saatnud ohvitseri au ja Ukraina iseseisvuse eest? Lamava Heraklese süles tundus Marina läbi objektiivi nii õrn ja habras nagu elu ise.

Alles ringiga lõunarannikule tagasi jõudes kohtasid nad paljukiidetud Laspi rannas uuesti Nõukogude Krimmi. Musta mere laevastiku puhkebaasi „Brigantina" lobudike keskel täitis suvemaja rolli isegi kallurilt maha tõstetud kast, millele oli present peale tõmmatud. Nigel kivirand kubises autodest, mis kuristiku serval kitsukesel kruusateel manööverdades tekitasid eluohtlikke ummikuid. Tänu rendiautole nägi Marina lõpuks ära ka Marmorkoopa ja jätkas piiril jalgsi teed vaba Ukraina suunas. Vanamees andis seekord auto tervena tagasi, õnnelik, et võib rahulikku jalamehelu jätkata. Kuid rahu ei jätkunud kauaks.

Euroopa pagulastetulv jätkas kasvamist. Iga päev leiti merest, paatidest ja autofurgoonidest aafriklaste laipu. Ukraina üheksa tapetut jäi selle tragöödia varju. Pidi elu alles põrgu olema, mis sundis suvalise pargase trümmis nii riskantset meresõitu ette võtma. Inimeste smugeldamine üle Vahemere oli võtnud rahvasterände mõõtmed. See hakkas kujutama ohtu Euroopale ja Vanamehele endale. Üle aastakümnete paistis müüride püstitamine uuesti populaarseks muutuvat. Globaliseerumine võttis kummalisi vorme. Eesti tõusev naispoliitik kirjutas tsentrifugaalsetest meeleoludest („üksi saame paremini hakkama!"), mis hakkasid Euroopat seestpoolt lagundama. Venemaa majandusprognoos halvenes veelgi. Langusesse sattunud Hiina börs tõmbas ka teised kaasa. Majandusteadlase arvates ei olnud maailmamajandus veel kriisist päriselt toibunud, mistõttu Hiinas või Venemaal aset leidvad raputused haavasid seda kergesti. Facebookis jagati artiklit, mille autori arvates olid USA ja Hiina juba sõjas. Ajad olid ärevad ja sügis tõotas tulla rahutu. Majamüügiga läks kiireks.

9.

Ühel viimastest augustipäevadest kohtas Vanamees Jaltas oma vanu tantsukaaslasi. Kaksikõed olid tulnud Krimmi vanemaid külastama. Mullu märtsis olid nad siit sõjahirmus jalga lasknud, juulis korraks naasnud ja siis lõplikult lahkunud. Nüüd elasid ja töötasid mõlemad Kiievis. Nende ema ja isa asusid vastasleerides, poliitika oli kodus tabuteema.

Olja ja Daša viisid Vanamehe kõrvaltänavas asuvasse kohvikusse, mis tundus olevat partisanipesa. Mõlemad olid Venemaa peale väga verised. Vanamees lohutas, et küll see impeerium kümnekonna aasta pärast laguneb. Kaksikõed pistsid karjuma, et nii kaua oodata nad küll ei kavatse. Vanamees testis nende peal oma hirmusid Ukraina tuleviku suhtes. Olja oli rahva meelsuse osas optimistlik, Daša pidas populistide valimisedu võimalikuks. Vanamees oli küll mõelnud Venemaa marionette, uusi Janukovitšeid. Krimmi nõrka isolatsiooni seletas Daša sellega, et Ukraina elektrijaamad olid erastatud. Seetõttu käis elektriäri Krimmiga edasi. Aga raudtee kuulus riigile, mistõttu «Укрзализниця» sai käsu rongiühendus poolsaarega lõpetada. Juristina töötav Daša hoiatas, et Vanamees ei tohi üle Peterburi koju lennata. Venemaa kaudu lahkujaid ei lasknud Kiiev enam Krimmi tagasi.

Jutud said räägitud. Jällenägemisrõõm lahtus. Oljat ja Dašat ootasid muud tegemised. Kaksikõed tundusid heitlikud ja rabedavõitu olemisega nagu emigrandid ikka. Vanamehele tuli meelde närviline Nadja, kellega ta Viini ooperi ees oli uusaastaööl šampuseklaase kokku löönud. Esimese võõrsil saabunud uue aasta terviseks. Sellest oli nüüd möödas igavik.

Vanamehel oli hea hoog sees ja rannas sai ta jutule veel ühe kena naisega. Irina puhkas koos mehe ja kaheksa-aastase pojaga viimast päeva Krimmis. Homme pidid sõitma tagasi Donetski rahvavabariiki. Neil oli Jaltas korter, kuid kodakondsust neile ei antud, sest nad polnud referendumi ajal kohal viibinud. Aga Ukraina kodanike laps ei saanud Krimmis koolis käia.

Eelmisel talvel nende kool ei töötanud, aga nüüd pidi avatama. Tuli minna tagasi sõja jalgu. Makejevka asus kuuskümmend kilomeetrit rindejoonest ja samapalju Vene piirist. Iga päev võis linna tabada mürsk või linnaelanikku kuul. Irina ei julgenud poissi õue lasta. Kõigil oli olukorrast ammugi kõrni. Inimesed ei tahtnud enam muud kui sõja lõppu. Ükskõik mis riigi koosseisus. Ehkki Donbassis oli elatud Juštšenko ajal paremini kui oma bandiidi Janukovitši ajal. Kriitiline oli Ira ka Krimmis toimuva suhtes. Samad inimesed vahetasid kuube, aga korruptsioon ja seadusetus jätkusid. Vanamees jäi nõusse, et poegi sõtta ei tohiks saata. Kui *povestka* saabub, tuleks säärad teha. Elu oli kallim kui kodumaa. Seda enam Ukraina sugune kodumaa.

Sotšis oli Kerry teatanud Putinile, et ärgu see oma nina Mariupolisse toppigu. USA sekkub. Sada tuhat vene sõdurit lüüakse mättasse. Ukraina saab uusima taparelvastuse. Rängad sanktsioonid, kaasa arvatud SWIFT-i lukku löömine Venemaa pankadele. Obama oli saatnud kingituseks disketi Vene presidendi valgustkartvate rahaafääridega. Krimmi teemal pidi temaga ühendust võtma Merkel.

Kui see kõik tõele vastas, siis oli Marial Mariupolis kõva seljatagune. Kas tõesti hakatakse Venemaaga rääkima talle arusaadavas keeles? Tundus liiga ilus, et olla tõsi. Mida täbaramaks olukord läks, seda rohkem ilmus igat sorti soovmõtlemist ja roosasid prognoose. Mis tõid leevendust kuni järgmiste sündmusteni.

Saabus esimene september. Koolilaste rinda ilmusid sildid nime ja klassiga. Vanamees kuulis tänaval poiste juttu. Nood õppisid teist aastat samu asju, kuigi polnud jäänud istuma. Vene kooliprogramm, mille järgi nüüd õppetöö käis, oli Ukraina omast erinev. Rannas rääkis Tšeljabinskist saabunud Svetlana venelasi haaranud ebakindlusest. Kalliks läinud dollar ei takistanud mitte üksnes välismaal puhkamist, vaid ka sisemaiseid lennuliine oli vähendatud. Uuralis võtsid rikkad moskvalased kohalikelt üle tööstusettevõtteid. Rahva rahulolematus kasvas.

„Vanas allikas" sai Vanamees jutu peale tatarlasest kohvikuomanikuga. See soovitas kuulata viimast intervjuud Stepan Demuraga. Vanamees polnud sellisest tegelasest kuulnudki. Demura ei olnud selgeltnägija, vaid lihtsalt tark mees, kelle prognoosid läksid alati täppi. Demura ennustas Krimmi tagasiandmist Ukrainale. Ja mitte üksnes loovutamist, vaid koos sadadesse miljarditesse ulatuvate reparatsioonidega. Järgmisel aastal pidi nafta hind kukkuma kolmekümne dollarini barrelist. Dollar hakkab maksma sada kakskümmend viis rubla. Venemaa kollapsit Demura küll ei maininud, aga mis muu võiks sundida Krimmi tagastama? Vana tatarlane leidis neis prognoosides endale lohutust.

Vanamees Demura optimismi ei jaganud. Pigem kuulus Krimm maailma kaduvate pärlite hulka. Ühes reas Kilimandžaaro lume, Kongo vihmametsade, Maldiivi saarte, Austraalia koralliriffide, Florida soode ja rabade, Hiina müüri, Taj Mahali ja Veneetsiaga. Aksel ja Lilli olid pannud kokku viiest tuhandest pusletükist keskaegse maailmakaardi. Ei tea, mis riigid võisid sel ajal Krimmi kohas paikneda?

Aga mis siis, kui Demura ennustused paika peavad? Oleks vast nali, kui Kertši sild saaks valmis hetkeks, mil Venemaa Krimmist ilma jääb. Ja kogu kupatus lastakse aupaukude saatel õhku. Võibolla oli isegi hea, et keegi ta maja ei tahtnud. Pärast nii drastilisi sündmusi muutub poolsaar ülemaailmseks turismimagnetiks. Kunagi algas siit Venemaa ristiusustamine, nüüd saab Krimmist Vene impeeriumi kirstunael. Aga ühtlasi ka vatnike ülestõusmise ja risti-inimesteks saamise häll. Ning Vanamees satub veel kord ajalooliste sündmuste tunnistajaks. Valed pidid selleks olemagi suured, et neid usutaks.

Tegelikkuses jätkus maailma allakäik. Separatistid tulistasid linnade ja asulate seest liikuvatelt alustelt ja kadusid. ATO vastulöök oleks toonud kaasa tsiviilohvrid. Ukraina ägas niigi Lugandoni põgenike käes. Samuti nagu Euroopa, kuhu oli kaheksa kuuga saabunud kolmsada viiskümmend tuhat põgenikku. Pagulasi vedavad

laevad olid mõeldudki põhjaminekuks. Ärapäästetud inimesi ei saanud piiririkkujateks tunnistada. ÜRO pagulasvolinik ärgitas Euroopat suuremale solidaarsusele. Eestis pandi põlema Vao põgenike varjupaik. Anna oli jäänud konkursisõelale ja pidi hakkama pagulastega tööle.

Lugandonis tegutses keegi soomlane nimega Janus. Mehe käsi oli mängus, et rahvavabariigid keeldusid välisajakirjanike akrediteeringut pikendama. Igal rahval olid omad kvislingid, kuusised ja hermansimmid. Nagu ka omad kangelased. Ukraina filmirežissöör oli mõistetud Venemaal kahekümneks aastaks vangi. Venemaa riiklike huvide kahjustamise eest sai igaühe istuma panna. Igaühel tuli hoolega jälgida, et ei satuks sundseisu, kus oma naha päästmiseks peab hinge kuradile müüma. Saatanale saba peale astudes lömastab ta su kabjaga nagu lutika.

Vanasse allikasse saabus ema kolme röökiva titega. Vanamees laskis jalga. *Pjatatšokil* oli õhtune melu juba tuurid üles võtnud. Noortejõukude ja rollerite vahelt läbipääsu otsides süvenes tunne, et maakera lendab varsti koost nagu tükkidest kokkupandud pusle. Tsivilisatsioon loovutas samm-sammult oma positsioone. Lääs taganes ja Ida tungis peale. Euroopa Liit kavatses saja aastaga lõpetada süsihappegaasi atmosfääri paiskamise. Kahtlane, kas selleks ajaks enam paiskajaid järel ongi. Nii et täitsa reaalne eesmärk.

10.

Jaltas algas rahvusvaheline teatrifestival „Teater. Tšehhov. Jalta", mis eelmisel aastal oli ära jäänud. Avatseremoonia käigus vehiti teatriesisel platsil ohtralt riigilippudega. Mitmekümne lipu seas lehvis ka sinimustvalge. Kohale oli saabunud Armeenia trupp, teater Nepaalist, kelle tase jäi alla Eesti kooliteatritele, ja üks türklane monoetendusega Gogoli hullumeelse päeviku järgi. Ülejäänud osavõtjad olid Venemaalt. Festivali ajalugu tutvustavas filmikeses võrreldi ennast Edinburgi ja Bilbaoga. Kadunud oli igasugune mõõdutunne. Häbitu patriotism ruulis täiega. Jalta südalinn oli täis rammusaid okupante. Vastik hakkas kaldapealsel jalutada. Vanamees tahtis Krimmist minema. Aga tahvlid ja tulbad kirendasid kinnisvara müügikuulutustest, mitte ostusoovidest.

Harjumusest oli Vanamees ostnud portsu pileteid, aga läks teatrisse tugeva eelarvamusega. Juba esimene etendus kinnitas ta veendumust, et Vene provintsiteater on elus. Tuulast saabunud Театр Юного Зрителя esitas Jekaterinburgi dramaturgi näidendit Марьиное поле. Nupust nikastanud külaeided ootasid mehi sõjast tagasi. Seitsekümmend aastat oli möödas, aga nemad ikka ootasid. Ehkki olid näinud oma meestega head ja paremat. Ja saabuski teade, et tulevad! Eided asusid meestele vastu minema. Teekond kolkakülast rongijaama oli pikk, tuli sõita paadiga üle jõe. Kaasas oli ka lehm, kes kukkus vette, aga saadi õnneks kätte. Rännakut saatsid eidekeste mälestuspildid möödunud aastakümnetest. Lavale ilmusid üksteise järel Beria, Stalin ja Žukov. Levitan esines orava kujul. Tegelaste dialoog vaheldus jutustaja kõnega, kelleks oli surm. Sünge minevik elustus laval mängleva kergusega. Külaeitede prisma läbi paistis ajalugu hullupööra naljakas. Kui kogu ülejäänud festival oleks koosnenud rämpsust, poleks Vanamees ikkagi pettunud. Head teatrit oli vähe nagu kõiki häid asju. Kuid suurüllatus ootas alles ees.

Peterburi noore vaataja teater oli seadnud lavale Tšehhovi jutustuse „Inimene vutlaris". Selle teosega oli läbi aegade kirjandusetunnis lapsi piinatud, aga nüüd jooksis etendusest läbi Ukraina-Vene suhete teema. Ärahirmutatud ja riigitruu kooliõpetaja elas kulunud käibetõdede ja kivistunud moraaliprintsiipide vutlaris. Kooli saabunud ukrainlasest kolleegi vabameelsed kombed ja sundimatu käitumine hakkasid talle järjest rohkem pinda käima. Mehike püüdis laia joonega hoholli korrale kutsuda, aga too ainult naeris venelase väiklaste torgete üle. Ka ukrainlase

mustakulmuline õde, kelle vastu inimene vutlaris ükskõikne polnud, järgis Ševtšenko soovitatud boikotti. Nähes jumalavallatut koolmeistrit koguni jalgrattal sõitmas, ei pidanud peategelane enam vastu ja jooksis direktorile kaebama. Ukrainlane kannatas tükk aega puhkenud hübriidsõja käes, kuni lõpuks lõi venelase pähe trummi lõhki ja teatas, et tema isiklikku ellu keegi ei tungi. Kummardama tulles esitas trupp ukrainakeelset laulu. Etendus oli nii päevakajaline, nagu oleks Tšehhov oma jutu täna kirjutanud. Ka lavastus oli juba mitu aastat vana. Vanamees mõtles kirjutada teatrile tänuavalduse, kuid profetlik lavastaja oli jõudnud juba ära surra.

Koduteel seisid igas teeristis politseinikud. Buss sõitis läbi mundrimeeste kadalipu nagu Ukraina sõjavägi Ilovaiski lõksus. Järgmisel päeval selgus, et Krimmi oli saabunud Vene president. Näitama vanale sõbrale Berlusconile oma uusi valdusi. Väikesed suurmehed olid jalutanud naabereežnajal ja vestelnud rahvaga. Aga meedia päevakangelaseks tõusis hoopis Süüria poisike, kelle laiba meri pärast põgenikepaadi ümberminekut oli uhtunud Türgi randa.

Õhtul, kui turistid plaažilt lahkusid, algas seal varjupaigaotsijate paatidesse laadimine. Aastaid pagulaslaagri vintsutusi maitsnud sõjapõgenikud maksid kaks tuhat dollarit üleveo eest. Kui neil õnne oli ja nad eluga Kreekasse välja jõudsid, siis polnud sugugi kindel, et neid sealt tagasi ei saadeta. Ungaris tulistas märulipolitsei veekahuritest Serbiast piiri ületada püüdnud pagulasi. Põgenikud üritasid minna teist teed Horvaatia kaudu. Idaeurooplased võiksid omaenda ajalugu meenutada, kirjutas „The New York Times". Soome ekspeaminister soovitas olla valmis saja tuhande põgeniku majutamiseks. Prantsuse ajakiri avaldas karikatuuri Jeesusest, kes kõndis mööda vett, aga moslemid ta kõrval uppusid. Ehkki tegelikult oli küsimärgi all kristliku maailma pinnale jäämine. Euroopal polnud enam Ukraina jaoks aega. Putin võis heast meelest käsi hõõruda.

Mafioosod olid teinud Krimmis ringsõidu. Külastanud Massandra veinitehast ja käinud itaallaste sõjamälestusmärgi juures Sevastoopolis. Vanamehel oli olnud kaks päeva aega maailma päästmiseks. Miks ei võinud ta Eestis käies laskma õppida? Mis viga oleks olnud saatan veinivabriku ukse ees kirbule võtta?

Inimene vutlaris ajas unistustes selja sirgu.

11.

Venemaal pandi kinni pank, mille varakambrist leiti kullavärviga ülevõõbatud raudkangid. Kas selliste meetoditega tahetigi Krimm õitsvaks aiaks muuta? OECD raport tuvastas, et pärast anneksiooni oli inimõiguste olukord läinud halvemaks. Eriti nendel, kes ennast avalikult väljendada püüdsid. Ukrainlaste ja tatarlaste üle „teostati sporaadiliselt kontrolli". Sõnavabadust, koosolekute ja miitingute pidamise ning organisatsioonide tegevusvabadust oli piiratud. Järgmise aasta kahe esimese kuu jooksul pidid Krimmi elanikud teatama võimudele oma topeltkodakondsusest. Ukraina välispassiga ei soovitatud reisida. Krimmi naastes koheldakse neid piiril välismaalastena, kes peavad kolme kuu pärast poolsaarelt lahkuma.

Algasid ettevalmistused suurejooneliseks ajalookonverentsiks «Исход 1920». Nii kutsuti kodusõjas lüüa saanud valgete lahkumist Krimmist. Leninile lisaks oli nüüd pronksi valatud ka Stalin. Valged ja punased, kes elu ja surma peale võideldes teineteise verd lasksid, olid mõlemad au sees. Ühtedelt võeti üle hümn, teistelt lipp. Suur vene hing mahutas endas kõik. Vennatapusõja ja küüditamised. Juudipogrommid ja golodomori. Kommunismi ja õigeusu. Afganistani ja Süüria. Gruusia ja Ukraina. Vene maailm piire ei tunnistanud. Deržaava oli *über alles*. Inimesed vutlaris neelasid kõik alla.

Krimmitatarlaste liidrid, kes olid emigreerunud Kiievisse, lubasid kahekümnendal septembril alustada Krimmi majandusblokaadi. Piir poolsaarega kavatseti sulgeda, nii et ükski Ukraina veoauto enam kaubaga läbi ei pääse. Oktoobrist ähvardati ka elektriblokaadiga, millest saaks järgmine etapp Krimmi tagasivõtmise protsessis. Aktsiooniga loodeti pälvida meedia tähelepanu, sest Ukraina kippus jääma Süüria sõja, pagulaskriisi ja muude koleduste varju. Krimmi elektrita jätmine oleks tõsine hoop, sest Энергомост Venemaaga oli plaanis valmis saada alles aastaks 2020. Merealuse kaabli vedamine Krimmi pidi minema maksma kakskümmend miljardit rubla. Kodusadam tasus oma aluse naasmise eest krõbedat hinda. Blokaadid polnud veel alanud, aga hinnad olid hakanud juba tõusma.

Erikorrespondent, kelle teeneid kodumaa enam ei vajanud, alustas teist jumalagajätureisi. Seekord võtsid nad Marinaga suuna Ida-Krimmi, mida Vanamees tundis samuti halvasti. Aluštast viis käänuline mägitee Sudaki linnani, mille uhkuseks olid genualaste rajatud kindluse müürid. Samas lähedal asus imeline suvituskoht Novõi Svet kaljude rüpes peituvate maaliliste lahesoppidega. Vürst Golitsõni rajatud veinitehas töötas, kuid šampuse hind olid jõudnud Euroopa tasemele.

Ennast konjakitemaana reklaamivas Koktebelis valitses vaikus ja pimedus. Linnake elas juba ammu ilma tänavavalgustuseta. Iga-aastane rahvusvaheline džässifestival jäi ära. Konjakitehas ei töötanud teist aastat. Poodides olid järel vanad jäägid ja ülikallid margikonjakid.

Hotellis polnud peale nende kedagi. Basseinis seisis hägune külm vesi. Ujuda sai Vanamees meresõidul Kuldse Värava juurde, mis võlgnes oma nime teda loojangu ajal kuldavatele päikesekiirtele. Karadagi mäe all elav merekoletis ennast ei näidanud. Suveniiriputkad kauplesid võltskividest valmistatud ehetega. Ehtne serdoliik ja muud kohalikud vääriskivid, mida Karadag endas peitis, olid mustade geoloogide poolt juba rahaks tehtud. Feodossiani nad kahjuks välja ei jõudnud, sest tööinimesel sai enne aeg otsa. Kuulsad meremaalid Armeenia kunstniku Aivazovski muuseumis jäid nägemata.

Piiril oli toidublokaad täies hoos. Ringreisilt tagasi koju jõudes luges Vanamees, et kõik kolm piiripunkti olid veokitele suletud. Näljahäda see kaasa tuua ei saanud, sest Simferoopoli kodulehe andmetel saabus ainult viiendik toidust veel Ukrainast. Lõviosa veeti praamidega läbi Kertši väina, mis tegi küll asja kohmakaks ja kulukaks. Krimmi lahti lastud turismiminister väitis, et hinnad olid niigi juba Londoni, Singapuri ja Tokio tasemel. Ka Venemaal endal polnud toiduga kiita. Import Euroopast oli vähenenud neliteist korda. Koreizi poodides ja turul siiski toidukraami jätkus. Sellises seisus saabus sügis. Suvekuumusest väsinud loodus nägi välja koltunud ja tolmune. Akaatsiad ja oleandrid olid ära õitsenud. Eesti sügise värvirikkust Krimmi lõunarannikul ei saabunud. Tuulehood sõidutasid suvitushooaja prahti mööda tänavat ja koondasid põõsaste alla kokku. Hunnikutest kasvas ajapikku prügimägi. Üleajavate konteinerite kõrvale tekkisid taarakastide, plekiliste madratsite ja katkise mööbli virnad. Igal kevadel korraldati Vladimir Iljitši sünnipäeva puhul leninlik laupäevak. Mälestusmärkide ümbrus ja käidavamad teepeenrad said puhtamaks. Kuid juba sama päeva õhtuks külvati maha uued prügiseemned. Võimalik, et talguliste endi poolt.

Teel Vanasse allikasse nägi Vanamees, et mošee oli tuledesäras. Ta astus lähemale ja kutsuti sedamaid pidulauda. Kohvi ja maiustuste kõrvale pidas kõhnuke noormees nimega Emir-Usein Vanamehele usuteemalise loengu. Koraan olevat ainuke tekst maailmas, mis pärines otse jumalalt. Uurimisinstituudid ei suutnud selle poeetilist stiili järele teha, mis samuti kinnitas koraani jumalikku päritolu. Emir-Useinist õhkuv jäägitu veendumus oma tões ja kange soov seda edasi anda tekitasid uskmatus koeras ebamugavat võõristust.

Kohvikus rääkis Enver, et pärast isa surma oli Emir-Usein Kukust saanud kohaliku tatarlaste kogukonna liider. Valgustatud mošees aga tähistati muhamedlaste suurima püha algust. Kurban Bayram oli ohverdamispüha. Ibragim oli tahtnud usu märgiks ohverdada jumalale oma poja Išmaeli. Kuid Allah oli arvanud, et lambast piisab. Sellest ajast peale kordus ohvripüha igal sügisel ja kestis mitu päeva. Rikkamad moslemid võisid oina asemel ohverdada ka pulli. Aga suurem osa lihast tuli anda vaestele ja jagada naabritega.

Enveri enda oinas oli maksnud seitse tuhat rubla. Loom ei pidavat sel pühal päeval valu tundma. Kui lammas võpatab, siis oli tapjal *raske käsi.* Kuigi tõmblevast loomast tuli veri paremini välja. Ohvrloom tuli seada õiget pidi, pea hommiku või oli see õhtu poole. Ja kaevata auk maasse, kuhu veri saaks ära voolata. Peaasi oli mitte lambale silma vaadata. *Sest siis sa ei lõika.* Enveril oli kerge käsi. Ta seitsmeteistaastane naine oli ohvritoimingu mobiiltelefoniga üles võtnud, mida Enver tahtis ka Vanamehele demonstreerida. Boršineti kõrvale sai kohvikukülastaja põhjaliku ülevaate ohvripüha tapariituse üksikasjadest. Vanamees polnud Enverit kunagi nii õhinas näinud. Ega saanud lahti tundest, et kerge käsi, mis oli harjunud oinal kõri läbi lõikama...

Kurban Bayrami peeti kogu muhamedlikus maailmas. Saudi Araabias oli teel Mekasse surma saanud seitsesada palverändurit. Ainult Singapuri moslemid ei saanud ohvripüha tähistada Indoneesia metsapõlengutest leviva tossu tõttu. Seal raadati illegaalselt nii palju metsa, et suits levis üle ookeani Singapuri ja Hiinasse.

Tšongaris olid blokaadikorraldajad pannud püsti telklaagri. Kas Krimmile golodomori organiseerijad ka oinaid veristasid, sellest uudisteagentuurid ei kirjutanud. Võimud kinnitasid, et toidukriisi ei ole ega tule. Üksnes poolsaare suurim keemiatehas pidi tooraine puudusel seisma jääma. Neli tuhat inimest kaotas peagi töö. Aga Ukraina ülemraadasse oli laekunud eelnõu täieliku blokaadi kehtestamiseks Krimmis. Ohvripüha Kurban Bayram oli häälestanud tatarlasi sõjakalt.

Samal ajal kõnelesid maailma vägevad New Yorgis, kus toimus ÜRO istungjärk. Obama kohtus Putiniga. Vene pool väitis, et nemad pole kohtumist palunud. USA olevat neile peale käinud. Jutuajamise teemadest oli teada Süüria ja Ukraina.

Süüria kodusõjas oli tapetud veerand miljonit inimest. Kodust põgenenuid oli üksteist miljonit. Ukrainal andis selleni veel jõuda. Obama väitel oli Assad lastemõrvar, kes kasutas keemiarelva omaenda rahva vastu. Venemaa toetas diktaatorit, apelleerides sellele, et Süüria seaduslik valitsus oli neid appi palunud. Süüria pommitamisega lõi Putin mitut kärbest. Katsetas uut relvastust lahinguolukorras. Taastas Venemaa kaotatud positsioone Lähis-Idas. Ja tekitas uusi põgenike voogusid, millega lõõtsus Euroopa paguluskriisi. Mida nõrgemaks jäi Lääne õiglus, seda suuremaks kasvas Moskva õigus.

Nelikümmend aastat tagasi, kui Vanamees noorsportlasena Süüriasse sattus, oli võimul olnud samuti Assad, praeguse massimõrvari isa ja Nõukogude Liidu suur sõber. Nõukogude Eestiga võrreldes oli Süürias valitsenud kaubaküllus. Damaskus ja Aleppo olid õitsvad linnad.

Euroopa Liit oli otsustanud vastu võtta sada kakskümmend tuhat pagulast. Eesti osaks jäi viis ja pool sada sõjapõgenikku. Anna tööpõld kasvas. Aga kuhu pidi minema ülejäänud kodutute mass?

Kodusõja eest Türki põgenenud inimesed lamasid oliivipuude all ja majaseinte varjus tekkidel. Kõrval sildid *„We are from Syria. Help us!“* Enamik perekondade kaupa koos väikeste lastega. Staadionite äärde olid püstitatud telklaagrid. Turistid jalutasid neist mööda, võtsid suvest viimast ja tegid näo, et neid see ei puuduta. Nii palju uhkeid jahte kui Bodrumi sadamas polnud Vanamees kuskil näinud. Aga põgenikke toimetati üle mere uppuvatel vrakkidel. Euroopas kerkisid nende vastu riikide vahelised okastraataiad.

See oli alles rahvaste rändamise algus. Ida-Aafrikas oli El Niño põhjustanud näljahäda kolmekümnele miljonile inimesele. Ka Süüria kodusõja põhjuseks oli kliima muutumine. Viis aastat kestnud põuad tekitasid migratsiooni linna, kus valitsuse saamatus kutsus esile konfliktid, mis kasvasid üle kodusõjaks. Maailm elas ressursisõdade eelõhtul. Pariis kliimakonverents oli rahukonverents.

Bodrumis võisid Vanamees ja Marina oma silmaga näha, kuidas mees, naine ja nende pooleteistaastane laps ootasid mere kaldal valget laeva. Süüriast põgenenud perekond oli tulnud viie päeva eest Istanbulist. Türgis oli antud neile midagi ajutise ID-kaardi sarnast. Mees rääkis araabia ja türgi keelt. Tal oli järel viis eurot ja viis türgi liiri. Kodu oli jäänud Aleppo linna, millest olid järel ainult rusud. Isegi, kui sõda lõpeks, poleks neil kuhugi tagasi minna.

Oleks 1991. aastal putš võitnud ja okupatsioon jätkunud, oleks Vanameeski võinud paadipõgeniku ossa sattuda. 1944 oleks võinud kergesti korduda. Aga nüüd nautisid eestlased süllekukkunud vabadust ja kiitsid Ungarit sirge selja eest, mille see pagulaste poole keeras. NATO ja Euroopa Liidu kaitsva tiiva all oli kindel tunne abivajajate ees ust kinni lüüa. Ambla vallavanem kurtis lehes, et valitsus tegutses pagulaste küsimuses saamatult. Vallamajja oli saabunud kiri kahe küsimusega: Kas teil ruumi on? Kas võtate vastu? Ja kõik. Ei mingit arutelu, rääkimata koostööst. Omavalitsustel polnud noortele õpetajatelegi kortereid anda.

Riigikogu liige oli kasutanud kuluhüvitist auto liisimiseks oma naisele ja pojale. Lääne ajakirjanik nägi idaeurooplaste omapära selles, et kohtualused või koguni süüdi mõistetud isikud võisid poliitikas jätkata ja isegi nautida populaarsust. Mis imelikud rahvad küll elasid kommunismikooli läbi teinud riikides?

Röövitud Eston Kohver oli vahetatud Vene spiooni vastu välja. Mehed kohtusid Piusa jõe sillal nagu nõukogude sõjafilmis. Kolleegid-saatusekaaslased embasid teineteist. Eesti rahvas hõiskas. Meie mees sai vabaks. Aga Vanamees ei armastanud spioone. Nuhkida oli ebaväärikas.

Sanatooriumis „Ukraina", mille väravat ehtis nüüd silt „Rodina", algasid peotantsu trennid. Ahvatlus oli suur. Aga kas kõlbas tantsida okupeeritud maal? Või oli sobimatu nagu pedagoogi jalgrattasõit?

12.

Oktoobris saabus Euroopasse kakssada tuhat põgenikku. Türgis ootas oma järge üle miljoni. Venemaa jätkas Süüria pommitamist. Sihtmärgiks sõnades ISIS, tegudes Assadi-vastane opositsioon. USA hoiatused olid hane selga vesi. Viinis üritati leida kriisile lahendust. Ka agressor võeti läbirääkimiste laua taha. Süürias korraldatud tapatalgu oli Venemaa uuesti maailmapoliitika areenile tõstnud. Siinai poolsaarel purunes reisilennuk kahesaja kahekümne vene turistiga. See oli ISIS-e kättemaks Süüria eest. Venemaa eitas plahvatust, aga lõpetas lennud Sharm-el-Sheiki. „New York Times" kirjutas partisanimõtlemisest poliitikas. NATO peasekretär leidis, et Putin peaks neile tänulik olema. Tänu NATO-le olid Venemaa riigipiirid kindlaks muudetud, mille nimel see sajandeid oli võidelnud.

Üle nende kindlate piiride soovis kolmsada tuhat Vene kodanikku emigreeruda USA-sse või Euroopasse. Vene dopingulabori töötaja põgenes julgeolekuteenistuse eest koos proovidega. „Moscow News'i" peatoimetaja astus tagasi, sest *Venemaa omanik* ei lasknud enam hingata. Üks optimistist analüütik ennustas Vene kullavarude ammendumist järgmise aasta jooksul. Ülejärgmisel impeeriumi enda lagunemist. Ukrainal olevat juba aeg asuda Krimmi taasintegreerimise plaani välja töötamisele. Vanamees läks suurest rõõmust tagasi tutvustesaidile ja märkis

oma elukohaks Старый Крым. Marinale kanti sellest peagi ette. Keegi nuhkis endiselt ta järele.

Eestis lennukid alla ei kukkunud. Üksnes rahvuslik lennukompanii läks pankrotti. Rahvas kurjustas kahesaja miljoni pärast, mis riik oma lennufirmasse veel lõpu eel magama pani. Asja eest vastutama pidanud majandusminister kandideeris Euroopa kontrollkotta. Eesti hõredamaks jäänud õhuruumis tegid treeninglende NATO hävitajad.

Ukraina läks koos Euroopaga üle talveajale. Krimm koos Venemaaga ei läinud. Armastuse nädalalõpud said ühe tunni lisaks. Donbass jäi samuti Vene aega edasi. Ühes oblastis oli nüüd kaks aega, kummalgi pool rindejoont erinev. Ühes ja samas külas näitas kell nii üks kui kaks. Lapsed läksid kooli kaheksaks, aga tunnid algasid kell seitse. Hübriidsõda ajas isegi Kronose vassima. Õnneks paistis suurem sõjategevus Lugandonis lõppenud olevat. Raskerelvastust viidi rindelt minema. Mitu päeva polnud ohvritest enam lugeda olnud. Võib-olla nõudis Süüria sõda Venemaa jõuvarud endale. Kõik vabatahtlikud sõjardid tuli sinna paisata.

Krimmis algas kütteperiood, mis tõi kaasa skandaali. Aksjonov lubas vahele võtta hangeldajad, kes küttepuude hinda üles kruvisid. Aga lõunarannikul küttis päike maja soojaks. Hingedepäeval läks Vanamees meretretile palja ülakehaga. Vesi oli karastav, aga võimeldes hakkas isegi palav. Hulkuvatest kassidest ja koertest oli käinud üle sigimislaine. Põõsaalused ja nurgatagused olid täis kassipoegi ja koerakutsikaid. Loomad näisid olevat aru saanud, et toidupuudust pole vaja karta. Sanatooriumid töötasid nüüd ka talvel.

Klubis peeti Venemaa rahvaste ühtsuse päeva. Lauldi uusi laule Krimmi ja Venemaa ühtekuulumisest. Parajasti kostsid laulusõnad „Крым по совести Россия": Sellega tuli paraku nõusse jääda. Vanamees tõi poest ämbritäie tumedat tõkatit ja määris pintsliga katusele laiali. Enne, kui talvised sajud pihta hakkavad. Ainult Janukovitši partei lippu ei olnud tal kuskilt võtta.

Õhtul toimus sanatooriumi „Ukraina" diskosaalis esimene trenn. Treener oli umbes Krõõda vanune, aga delikaatne ja väga entusiastlik. Võistlustantsija, kes elatist teenis kohalikke lapsi õpetades. Kavas oli aeglane valss. Osa võttis peale Vanamehe veel üks paar. Täiskasvanute grupp oli moodustatud sanatooriumi uue direktrissi nõudmisel, kes tahtis ise tantsida, kuid kohale ei ilmunud. Tundus tõenäoline, et Vanamees saab „Rodina" hullu muti, kellega isegi teemaja papi ei suutnud ühist keelt leida, endale partnjoršaks. Okupatsioonivilјad olid jõudnud tantsusaali. Miks ei võinud Marina Krimmis elada?

Vana allikat külastada polnud enam tarvis. Naabri-Igori wifi võttis ka Vanamehe verandal. Ta lubas poole kuutasust ise maksta ja sai vastutasuks paroolid. Aken maailma avanes nüüd kodus.

Isadepäeva puhul õnnitlesid kõik lapsed. Aga nende issi oli lõksus. Eestist tulles polnud ta viitsinud Ukraina eriloaga jändama hakata, vaid lendas Peterburist otse Simferoopolisse. Vana-aasta õhtuks pidi ta jõudma Zaporožjesse, kuid ilma *spetsdozvilita* teda Krimmist Ukrainasse sisse ei lastud. Tuli sõita Kertši kaudu ringi.

Vanamees oli kujutlenud, et pääseb Rostovist Mariupolisse. Aga kaarti vaadates selgus, et ka see oli võimatu. Lugandon ja rindejoon jäid vahele. Tuli sõita üüratu ringiga põhja poole Kesk-Venemaale. Alles Belgorodi lähedal sai ületada Ukraina piiri. Sõita sealt Harkovissse ja seejärel võtta suund uuesti lõunasse. Viie tunni asemel võttis Marina juurde jõudmine nüüd kaks ööpäeva, kui mitte rohkem. Ja sedagi vaid juhul, kui Vene piirivalve ei avasta, et aastas lubatud sada kaheksakümmend päeva oli ammugi ületatud.

Kertši väin, mis ühendas Musta merd madala, kuid tormise Aasovi merega, oli eriti talvel kahtlane paik. Suured lained katkestasid seal pahatihti praamiliikluse. Vanamees pidi aegsasti teele asuma, et uut aastat mitte vagunis või bussis vastu võtta. Hooletus maksis varem või hiljem alati kätte.

13.

Kolmeteistkümnenda novembri õhtul korraldasid terroristid Pariisis tapatalgu. Kindral de Gaulle oli öelnud, et veri kuivab ruttu. Kuid sada kakskümmend seitse tapetud prantslast köitsid maailma tähelepanu tükiks ajaks. Ukraina sõda kuue tuhande hukkunuga jäi varju. Aga peauudis ei tulnudki rindelt, vaid tuli hoopis Hersoni oblastist.

Kusagil Kahhovka kandis oli löödud pikali neli elektriposti. Krimmi majandusblokaadi organisaatorid teatasid, et kavatsevad remonditöid takistada. Tatarlaste juhid üritasid mõjutada president Porošenkot mitte uuendama Krimmiga elektrilepingut. Okupatsioonivõimud palusid poolsaare elanikel voolu kokku hoida ja mitte elektriga kütta. Kui kõik reservid käiku lasta, jäi Krimmis ikkagi kolmandik vajalikust võimsusest puudu. Varuda soovitati ka vett.

Vanamehel oli vool majas, ehkki ta oli nii Krimmi kui ka isenda elektrita jätmise poolt. Kui nad oma lehvikute abilt aegajaltki voolu annaksid, saaks ta hakkama. Naabri-Igori aknad olid pimedad. Wifi ei töötanud ja Vanamees sammus Vanasse allikasse. Aga sealgi ei avanenud aken maailma. Lärmakas seltskond, kes kohvikus küünlavalgel pidu pidas, osutus kohaliku kooli pedagoogiliseks kollektiiviks. Direktor oli nii paksu kõhuga, et Vanamees kahtles, kas ta üle selle oma riistagi näeb. Käib kempsus peegliga. Uudiseid lugeda ei saanud. Tuli sama targalt koju tagasi minna.

Kui kolmandat päeva ei olnud internetti, ühendas Vanamees kõrvaklapid mobiiltelefoniga, nagu noored bussis muusikat kuulasid, ja üritas raadio kaudu teada saada, mis seis valitseb. Krimmi ringhäälingus räägiti alkoholivastasest kampaaniast Burjaatias ja hääbuvast ukraina keelest, mis nii inimeste suus kui Ukraina televisioonis järjest vähem kasutamist leidis. Elektrikriisi kohta mainiti, et Krõmenergo palub vabandust ajutiste ebamugavuste pärast. Jalta piirkonnas pidi seatama sisse väliköögid, kus inimesed

saaksid vett soojendada, telefone laadida ja omastele helistada. See oli juba uudis. Tubli, Ukraina!

Bensiinijaamades tekkisid järjekorrad. Tangiti kanistritesse, arvatavasti elektrigeneraatorite jaoks. Venemaalt pidi saabuma lennukiga kolmsada diiselgeneraatorit Krimmi tuhande ühesaja kuuekümne mobiilimasti jaoks. Elektrit anti endiselt jaopärast. Belogorski rajoonis, kus sada tuhat aastat tagasi oli elanud neandertali inimene ilma elektrita, said elanikud nüüd voolu kaks tundi ööpäevas. Nii südapäevast kui südaööst kuni kella üheni. Jaltas jäi võimsusest puudu üle poole. Kolmekümne seitsmest vajaminevast megavatist suudeti anda viisteist, sellest kümme elanikele.

„Tuleb ilmutada patriotismi," ütles Venemaa energeetikaminister. *„Meie ei kauple kodumaaga."*

Vene asepeaminister kutsus samuti üles võtma asja mitte paanika, vaid auga. Krimmi energiablokaad oli vaenulike Ukraina võimude poolt sanktsioneeritud. Aga kolme nädala, hiljemalt kuu aja pärast saab valmis энеромост võimsusega 300-400 MW, mis rahuldab 70% Krimmi vajadustest. Ülejäänu katavad turbogeneraatorid, mis olid Venemaalt poolsaarele ettenägelikult kohe pärast referendumit toodud. Блэкоут oli lasknud ennast lihtsalt kauem oodata.

Vanamees istus õhtuti küünlavalgel ja tänas õnne, et olid soojad ilmad. Randa võis minna lühikeste pükstega, kuigi vastutulijad jäid teda imelikult vaatama. Kohalikud riietusid kalendri, mitte ilma järgi. Jalta linnaarhitekt Pristupa oleks Vanamehe arreteerinud. Aga päikese käes tõusis kraad koguni kahekümne neljani. Korraks oli tulnud isegi internet, nii et Vanamees jõudis Krõõda ja Aksli Liilia ees hoobelda jätkuva suvega.

Aga õhtul polnud ei voolu ega võrku. Krimmi kriisikomitee istus koos Aksjonovi juhtimisel. Olukorda arutati kaks korda päevas, kell 9 ja kell 19. Nõupidamised toimusid videokonverentsi vormis. Eetrisse lülitati järjekorras kõigi linnade ja rajoonide juhid,

kes raporteerisid asevalitsejale asjade seisust oma piirkonnas. Sellist koosolekute pidamiste viisi kutsuti selektoriks. Selektorid kulgesid жостко, nagu raadioreporterile öeldi.

„Ukraina võimude tegevuses ei ole mingit loogikat," kuulutas Krimmi juht.

„Räägime, mida meie võiksime ära teha," suutis reporter vahele pista.

Aga teha polnud suurt midagi. Peamiselt jaotati Venemaalt saabuvaid generaatoreid hädaliste vahel laiali.

Pärast hommikueinet istus Vanamees verandal nagu tavaliselt. Ta oli lülitanud ööseks lambi sisse ja kui tuba kella viie paiku valgeks läks, jõudis parajasti munad ära praadida, enne kui vool uuesti ära läks.

Ilm püsis soe. Päike vilkus pilvede vahelt. Meri läikis vastu. Kostis linnulaulu. Kusagil undas generaator. Oli kevadiselt helge päev. Teevesi oli elektrikannu valmis valatud ja nupp sisse vajutatud. Saabub vool, hakkab vesi soojenema. Vanamees oli olukorraga ära harjunud. Läpakal oli tugev aku. Koos elektriga tuli enamasti ka internet. Kui paar tundi päevas sai voolu, võis elada. Jõudis uudised lugeda ja toidu valmis teha.

Oli soe ja vaikne. Rahulik ja muretu olemine. Vanamees ei pidanud Krimmi kriisist päästma ega ka kodu purukspommitamist kartma. Keha oli töökorras ja vaim reibas. Plaadimängijalt tantsumuusikat kuulata oli imeline. Iga hetk võis kõlarist kosta krooks ja muusika vaikida. Juba kaks tundi oli olnud elekter. Kostis laul, mille järgi ta oli tahtnud Mariaga tantsida.

Tango... Pariser Tango
Ich schenke dir mein Herz beim Tango
Die Nacht ist blau und süß der Wein
Wir tanzen in das Glück hinein.

Venemaalt oli vist täiendav koorem generaatoreid saabunud.

Päike võitles nii Stroigorodoki kui Ai Petri poolt pealetungivate pilvedega. Krimmis sõudsid pilved sageli mitmest suunast korraga. Aga ka kõige hallim taevas võis iga hetk pragunema hakata ja päike välja tulla.

Kell 11.18 võeti lõpuks vool ära.

Mere äärest tulles oli elekter jälle majas. See pani muretsema. Olid postid Kahhovkas uuesti püsti aetud ja Ukraina Krimmile elektrit andma hakanud? Poodides ja sanatooriumides undasid siiski generaatorid. Vanamees soojendas kalakotlette ja sõi kartulitega, mis olid juba hommikul valmis keedetud. Jõi teed ja kuulas muusikat, kuni külm hakkas. Ta oli hooplemisega ilma ära sõnunud.

Kell 17.11 läks vool lõplikult. Elagu blokaad! Olgu tervitatud *blackout*!

Kell 19.18 kadus ka internet. Vanamees oli jaganud Facebook'is FIDE teadet saabuvast Kerese aastast. Igal eestlasel oli ju oma Keres. Vähemalt vanematel inimestel. Vanamehele oli suurmeister olnud lapsest saadik eeskujuks. Aga tal polnud siis aimugi, kuidas Keres nõukogude malemaffia küüsis vaevles. Male oli juba tol ajal hübriidsõja relvaks.

Vanamees asus kõrvaklapiga kuulama telesaadet Aksjonoviga. Krimmi valitsusjuht vastas telefoniküsimustele, pöördus televaatajate poole «коллеги» ja iseloomustas olukorda sõnaga «катастрофа». Alles hiljaaegu oli sama mees kuulutanud koos Konstantinoviga valimisplakatil, et „säilitasime rahu, garanteerime stabiilsuse!" Eks püsiv katastroof olnudki stabiilsus. Nagu ka meeste teened rahu säilitamisel, mida keegi ei ohustanud peale nende eneste. Aksjonov oli enesekindel demagoog. Elektrit pidi edaspidi antama graafiku järgi „2 + 4". Kaks tundi vooluga, neli ilma.

14.

Algasid sügisvihmad, mis ei tahtnud enam lõppeda. Elekter tuli ja läks. Mingit graafikut ei olnud võimalik tuvastada. Internet oli kord koos vooluga, kord ilma. Enamuse ajast polnud kumbagi. Katus läbi ei tilkunud. Vanamees läks mere äärde vihmavarjuga. Lootuses, et koju jõudes õnnestub toitu soojendada. Elekter oli kultuurihüve. Igapäevased meretretid aga polnud muud kui intressi maksmine, et laenuks saadud elu võiks kauem kesta. Terroristid tuletasid aegajalt meelde elu põhiväärtusi ega lasknud inimkonnal uinuda.

Ka Krimmi elanikud paistsid raskusi nautivat. Võitlus stiihiaga õilistas. Tõi esile ürgsemad väärtused. Muutis inimlikumaks ja suurendas solidaarsust. Andis tegemistele selge mõtte ja sisu. Arusaamise, et elu kestmine nõuab igapäevast hoolt ja vaeva nagu taim rohimist ja kastmist. Kuid pidev võitlus eksistentsi eest oli samuti kahe teraga mõõk. Sundis mõtlema vaid hädavajaduste rahuldamisele, aga sügavam elutunne võis kaotsi minna. Tuleks elada ohutunne kuklas, aga mitte päris häda keskel. Nii, nagu ta oligi Krimmis elanud.

Õhtuti pimeduses elu üle mõtiskledes oli Vanamees äkki taibanud, miks tal nii palju lapsi on. Igaüks neist realiseeris omal kombel tema enda unistusi. Aksel kehastas ta noorpõlve soovi saada tugevaks eesti meheks. Anna viis ellu ta eetilise ideaali. Astrid igatsuse looduslähedase maaelu järele. Laura pürgimuse teadmiste ja tarkuse poole. Ja Krõõt valmistus saama edukaks ärimeheks. Vähema laste arvuga oleks eluideaal jäänud saavutamata.

Kadripäeval sai Vanamees aru, et midagi on lahti. Voolu polnud öösel ega tulnud ka hommikul. Kaerahelbepuder jäi tegemata. Piim külmkapis võis olla juba hapuks läinud. Aga naabri-Igoril oli vool hommikul olnud. Vanamees helistas Kolja lesele, kes pärast mehe surma garaažide elektriraha korjas. See lubas saata poja asja uurima, aga kedagi välja ei ilmunud. Vihm ei lakanud ja lagi hakkas läbi tilkuma. Janukovitši partei lipp oli katusetöödel puudu jäänud. Vanamees tassis potid ja purgid verandale vihmatilku püüdma.

Kell hakkas neli saama, aga voolu ega võrku ikka ei olnud. Kuhu jäi stabiilsuse garanteerija lubatud graafik? Tuleks vähemalt korrakski internet, et saaks uudistele pilku heita ja Marinale endast elumärki anda. Lõpuks elektrikupoiss saabus. Lülitas hoovis asuvast peakilbist garaaži tagasi vooluvõrku. Elektrit ei olnud, kuid vähemasti võis tulla.

Aga ei tulnud. Ka järgmise päeva elas Vanamees ilma vooluta. Naabril oli tund aega olnud. Elektrilesk arvas, et garaaž võib olla teise faasi peal. Vanamees aga kahtlustas, et Krõmenergo on hakanud käsi väänama. Elektri kokkuhoiu mõttes garaaže elumajadest eristama. Aga miks siis Igoril vool oli?

Vanamees sõi külmi kartuleid, mis olid praetud mitme päeva eest. Koos bõtšokikonserviga. Teed teha ei õnnestunud. Ega läpaka akut laadida. Magamistuba kütta samuti mitte. Hea vähemalt, et külmkapp oli tühi.

Õhtu saabus külmas ja pimedas. Vihmakrabin katusel ei lakanud. Pottide ja purkide tilgakontsert ka mitte. Lagi tilkus läbi kuuest kohast. Iga päev mõtles Vanamees, et enam hullemaks minna ei saa. Aga ikka sai. Ta otsustas vaadata õudusfilmi, et elu ilusam paistaks. Kuni aku päris tühjaks saab. Tal oli läpakasse tõmmatud seriaal „Bangkok Hilton". Kuid Nicole Kidmani kannatused Tai narkovanglas olid liiga vastikud. Ka raamatut ei suutnud silmad küünlavalgel kaua lugeda. Kolmegrivnane majapidamisküünal maksis juba viiskümmend rubla. Elumajade juurde olid hakanud tekkima generaatorid. Kriisistaap raporteeris edusammudest. Vanamees tegi närvirahustuseks suhkruleiva. Ärasõiduni jäi kaheksateist päeva. Kui bussiliiklus ikka toimub.

Kui neljandat päeva sama seis valitses, tegi Vanamees südame kõvaks ja läks naabrilt abi paluma. Igor laskis aknast alla pikendusjuhtme, Vanamees püüdis selle kinni ja vedas verandale.

Tassis köögist üles elektripliidi ja teekannu. Vähemasti saab sooja vett teha ja akut laadida, kui vool saabub.

Kogu elamine oli pahupidi pööratud. Asi hakkas ära tüütama. Kõige rohkem käis närvidele abitus. Miks Igoril oli vool, aga Vanamehe garaaži see ei tulnud? Mõlemad said elektrit samast peakilbist.

Kolja lesk soovitas Vanamehel minna mnogoetažkade juurde, kus Krõmenergo elektrikud parajasti ковыряются. Ta leidiski kaks meest kilbi kallal urgitsemas, kes tulid mõne aja pärast asja uurima. Vanamehe faas oli läbi läinud.

Kannutäis vett jõudis parajasti kuumaks minna, kui vool ära võeti. Pikendusjuhet ta veel tagasi ei andnud.

Saabus esimene talvisem päev. Tagasiteel mere äärest hakkas sadama lund. See võis tulla ka tuulega mägedest, sest Ai Petri kondised küljed olid valged. Akna taga lendlesid lumehelbed. Vahepeal oli vool olnud, sest läpaka aku oli peaaegu laetud. Juustuvõileivad kapsa ja sibula salatiga «Кружка» õlle saatel olid endiselt päeva naelaks. Aga Krimmi terviseks ta enam klaasi ei tõstnud. Need päevad ei olnud tänu väärt.

Vanamees oli hakanud kahtlema „paremuse poole liikuvas dünaamikas", nagu selektorilt alatasa kuulda võis. Seis läks iga päevaga hullemaks. Kraad köögiakna taga näitas pluss neli. Verandal oli nii külm, et telefoni võttes hakkasid sõrmed külmetama. Vanamees istus jope seljas, kapuuts peas ja tekk ümber. Iga täistund ootas voolu. Täna ei olnud kordagi õnnestunud teed keeta. Järel oli kolm keedetud kartulit. Ta oli leidnud rannakotist terve tüki juustu. Aga peale juustu, kapsa, sibula ja munade, mida sai vaid toorelt süüa, oli kõik otsas. Vanamees ajas küünlavalgel ära habeme, et suunduda toiduotsingutele, kui puhkes paduvihm.

Ühel päeval juhtus ime. Hommikust peale oli elekter majas. Õnnestus nii putru teha kui kartulid lõunaks valmis keeta. Rannast koju jõudes oli jälle vool. Vanamees praadis kartuleid ja kuulas lõunasöögi kõrvale koguni muusikat.

Järgmisel päeval läks asi juba imelikuks. Terve ööpäeva oli olnud vool. Aga nii ei olnud see igal pool. Poodides ja kohvikutes vool kord oli, siis jälle ei olnud. Tänavatel undasid generaatorid. Via Militares oli õhtuti kottpime. Inimesed valgustasid teed taskulampide ja telefonidega. Majade akendest paistis tuhm küünlavalgus. Ainult üks garaaž säras tuledes. Teistel oli vahelduvvool, Vanameest oli õnnistatud alalisvooluga. Potitäis kapsasuppi sai valmis ühe soojaga. Just nagu oleks Ukraina tema üksinda Krimmi karistuspingilt vabaks lasknud. Õnnestus isegi internetis käia.

Euroopa Liit oli saatnud sõjaväeosad Kreeka piirile pagulaste tulva vastu. Loodeti, et Schengeni viisaruum jääb siiski püsima. Moskva ümbruses oli toimunud veoautojuhtide meeleavaldus. Putini sõprade meeleheaks kehtestatud maanteemaksu vastu. Venemaa pealinn võis jääda piiramisrõngasse. *„Kellel on Venemaal hea elada?"* küsis Vanamees tulevalgel kuuma teed rüübates. Tema küll ei oleks tahtnud Vene presidendi nahas olla. Õigeusu kultuuris oli andestamine tähtsal kohal. Aga Venemaa taples ühe riigiga teise järel. Tšetšeenia, Gruusia, Ukraina, Süüria... Internetis tehti nalja, et venelased ei tea enam, keda parajasti tuleb vihata.

Vool ei läinudki enam ära. Ainult internetti anti jaopärast. Aga miks pidigi maailmas toimuvaga pidevalt kursis olema? Inimkonnal polnud sellist võimalust varem kunagi olnud. Kui Hruštšov ja Kennedy Kuuba kriisi ajal telefonitsi läbi rääkisid, oleks maailm ebaõnnestumisest saanud teada alles radioaktiivse pilve järgi. Kulus mitukümmend aastat, enne kui jõudis Vanameheni, kui noateral oli maakera saatus seisnud, kui tema kaheksa-aastane poisike oli. Oli ta lapsepõlv sellepärast vähem õnnelik kui põial-liisidel, kes San Bernardino terrorirünnakust samal päeval teada said? Või pidi sellega iga hetk kursis olema, millega kallim parajasti tegeles? Kas olid rikkad hakanud maailmalaiuse tiiva abil paremini vaeseid mõistma? Või lapsed oma isasid ja isad oma lapsi? Väga kahtlane.

15.

Detsembri keskpaiku helistas Vanamees pesumajja. Ta tahtis enne ärasõitu vana-aasta pesu puhtaks pesta. Kuid Valja ütles, et nad ei tööta juba kaks nädalat. Tonnide kaupa pesu ootas, millal elektrivarustus taastub. Ilma vooluta ei töötanud ka puhastusseadmed. Rannas ei olnud küll ebatavalist reostust märgata. Võibolla vajus solk Musta mere sügavustesse? Paarisaja meetri kaugusel kaldast algas veealune kuristik, kus lõppes elu. Nii piibel kui teadus rääkisid veeuputusest, mis oli saabunud koos viimase jääaja lõpuga kümme tuhat aastat tagasi. Jäämassi sulamine ajas maailmamere üle kallaste. Soolased vood matsid hiigelsuure järve, mis asus tollal praeguse Musta mere kohal, kõige täiega enda alla. Veetaimestik lagunes väävelvesinikuks, mis hävitas sügavuses igasuguse elu. Aga säilitas uppunud vrakid ja aarded, mida presidendid ja muud huvilised võisid käia mere põhjas otsimas.

Enne ärasõitu sai Vanamees teada, mis oli tema imelise elektrivalguse põhjuseks. Alanud oli kütteperiood. Ööpäevaringselt töötavaid katlamajasid ei võinud vooluvõrgust välja lülitada. Aga Vanamehe garaaž asetses katlamajaga sama liini peal. Hartšik oli talle veel ühe kingituse teinud.

Vanamees peksis ennast varakult voodist välja. Ja hästi tegi, sest jõudis Simferoopolisse veerand tundi enne bussi väljumist, mis sõitis läbi Rostovi Brjanskisse. Kertši väinas ei olnud torm veel alanud. Meretee Port Krimmist Port Kavkazi oli lahti. Praamileminejad otsiti läbi nagu riigipiiril või lennujaamas. Ja oligi Vanamees Krimmist välja pääsenud.

Päev möödus räpases bussis. Kõrvalistmel nüpeldas ema oma sõidust tüdinud kolmeaastast poega. Õhtupimedas tehti pikem peatus kusagil bensiinijaamas, kuni bussijuhid sööklas keha kinnitasid. Maanteepervel seisid treilerid, mille peal asus kolm tanki. Nendega oleks saanud otseteed Ukrainasse. Vanamees tegi tankidest vargsi pilti. Selfit tegema ei hakanud. *Devuškat* tanki kõrvale ei olnud võtta nagu Krimmi pulmareisil.

Donimaa pealinn Rostov osutus üüratuks transpordisõlmeks Venemaa ja Kaukaasia, nüüd juba ka Venemaa ja Krimmi vahel. Raudteerööbaste ja elektriliinide rägastik, roostes sadamakraanad ja kaootilised kaubahoovid täitsid halli talvist maastikupilti, mida ei suutnud elavdada mornide nägudega inimesed. Kohalik oblastileht kirjutas, et eelmise aastaga võrreldes oli venelaste uusaastalaud läinud kallimaks kakskümmend kaheksa protsenti. See sõnum oli paigutatud neljateistkümnendale leheküljele.

Esilehekülje lugu kandis pealkirja „Rostov Vahemere ääres". Jutt käis Rostovi linna ja „Rostovi" nimelise allveelaeva vahel sõlmitud koostöölepingust. Linna nimekaimust субмарин oli kõigest aasta vana, kuid jõudnud juba täita lahinguülesandeid Atlandil ja Vahemerel. Nüüd viidi moodne sõjalaev Põhja laevastiku alt Musta mere laevastiku koosseisu ja hakkas paiknema Novorossiiskis. Oli siis Mustal merel lahingutegevust oodata?

Südaöises Rostovis jätkus Vanamehe hea õnn. Ta sai pileti hommikul väljuvale rongile Bakuu-Harkov, mis käis iga kolme päeva tagant. Aserbaidžaani raudteele kuuluv vagun oli valmistatud 1982. aastal Ida-Saksamaal, aga nägi välja märksa puhtam ja ilusam kui Укрзализниця veerevad koosseisud. Ka pilet maksis mitu korda rohkem kui Ukrainas. Siiski mitte nii palju kui venelaste kahekümne kolmest nimetusest koosnev uusaastalaud.

Vanamehe kupeenaabriks osutus ukrainlannast vanaproua, kes oli Vene kodanik ja elas Gelendžikis. Ta sõitis Dnepropetrovskisse külla tütrele, kes isa poolt oli venelanna, aga Ukraina kodanik. Vana naine oli kaotanud kahekümne üheksa aastaselt autoõnnetuses mehe. Pärast seda polnud ta endale enam kedagi leidnud, vaid pühendas elu neeruhaigele tütrele. Nõukogude Liidus oli tüdrukut uuritud ja ravida püütud, kuid ilma eduta. Operatsioonist oli ema keeldunud ja alustanud selle asemel iga-aastaseid sõite Truskavetsi, Pjatigorski ja muudele ravivetele. Ema ennastsalgav tegutsemine oli lõpuks vilja kandnud. Nüüd oli tütar õnnelikus abielus eduka ettevõtjaga, kes ehitas Dnepropetrovski

kortermajadesse uksekaari. Vanal daamil oli aspirantuuris õppiv tütrepoeg ja kaheksandas klassis käiv tsirkuseartistist tütretütar. Kõik nad oskasid hinnata vanaema panust oma tütre päästmisel.

Novotšerkasski lähedal seisis kaubarong viieteistkümne tankiga. Vanamehe reisifotode kollektsioon sai täiendust.

Jutud räägitud, asus üks lugema Krimmi turismiraamatut, teine Uut Testamenti. Võib-olla seletas vanaproua kahekümne üheksa aastaselt lõppenud naiselikkus ka ta musti küünealuseid ja puhmas kulmusid. Inimene polnud viiskümmend aastat oma välimuse vastu huvi tundnud. Kadestamisväärne vabadus.

Krimmi-raamatu kaanefoto pidi olema tehtud talvel, sest päike Pääsupesa kõrval loojus merre, mitte Ai Petri taha nagu suvel.

Rong seisis juba teist tundi Lihhaja jaamas. Möirates kihutas mööda Moskva kiirrong, aga Harkovi rong muudkui seisis ja seisis. Koridorist kostis aserikeelset juttu. Lopsakas vagunisaatja, kes meenutas Jalta arhitektivilla massööri Mašat, oli juba Rostovis jõudnud Vanamehele teatada, et aseri keel on kõige ilusam.

Vanamees läks perroonile värsket õhku hingama. Jaamahoone kõrval väikesel haljasalal seisis Lenini büst, mida Vanamees igavusest telefoniga pildistas. Seda pani tähele oranžis vestis raudteelane, kes viisakas riides oleks võinud olla kena noor naisterahvas.

Tagasiteel vaguni poole märkas Vanamees, kuidas oranž vest kaugemal perroonil midagi politseinikele seletas. Nood kalpsasid sedamaid üle rööbaste rongi juurde ja nõudsid Vanamehelt dokumente. Pass oli õnneks jopetaskus käepärast.

Kas Vanamees ei tea, et raudteejaamades on keelatud pildistada? Protokolliklade võeti välja ja korrarikkuja andmed pandi kirja. Nõuti ka fotosid näha. Vanamees näitas ja küsis, kas ka Lenini pildistamine on keelatud. Objektide paiknemist ei tohtinud fotografeerida. Valitses terrorioht. Lihhaja oli suur raudteesõlm. Protokolli koostama siiski ei hakatud ja Lenini foto jäeti alles.

Mõne hetke pärast kõndis sama raudteepiiga naaberperroonil Vanamehest mööda.

„Väga valvas," kiitis Vanamees.

„Muidugi," ühmas see vastu. *„Praegu on selline aeg."*

Venemaa oli ka naised vutlarisse surunud.

Alles siis, kui Lihhaja silt rongiaknast mööda libises, tuli Vanamehel meelde, et eelmised pildid telefonis olid tehtud kaubarongist viieteistkümne tankiga.

Kuidas siis Rostovi ajalehel oli lubatud avaldada fotot allveelaevaga Novorossiiski sadamas? Küllap pidi šeflusleping kinnistama tsiviilelanikkonnas arusaama, et sõda on normaalne nähtus ja deržaava vägevus on kõige tähtsam. Metalli vapruse ordenite jaoks Venemaal jätkus.

Harkov võttis Bakuu rongi vastu halli rõske ilmaga. Vanamehe kurk oli jäänud valusaks. Aga mõnus oli viibida vabal maal. Alles pärast Krimmi vene vutlarisse toppimist oli Vanamees aru saanud, kui hea oli Ukrainas elada.

Krimmi elanike joovastust Vene riigi tiiva alla saamise üle polnud raske mõista. Nende jaoks esindasid Venemaad suurlinnade rikkad suvitajad, kellel Ukraina hindadega Krimmis oli meri põlvini. Vaesed krimlased ei andnud endale aru, et koos Vene võimuga tuleb ka Vene elukallidus. Ukraina anarhia asendub Vene monarhiaga. Kiievi oligarhidelt ära võetud lossidesse kolivad sisse Moskva võimukandjad. Sõnavabadus asendatakse valepropagandaga. Elektrivalgus küünaldega. Maailm pöörab Krimmile selja. Okupeeritud poolsaar satub isolatsiooni. Krimmist saab suletud sõjaväebaas nagu Nõukogude ajal. Aga nii magus oli uskuda, et vihma käest räästa alla pääsedes hakkab sadama kaela kullavihma.

Zaporožjes jäi Vanamees haigeks. Oli juba arvanud, et on organismi nii ära karastanud, et teda ei murra enam miski maha. Aga Venemaa viirus osutus tugevamaks. Kaasa aitas Ukraina *blackout*. Lasteaia vanem meditsiiniõde sai oma kahekümneaastast praktikatnüüd vana mehe peal proovida.

2016

1.

Kotitäie vana aasta pesu Valja kätte viinud, laskus Vanamees Stroigorodoki mäenõlvast alla. Pöögivõssa kasvanud jalgrajad jooksid risti-rästi mere suunas, lõikusid vahetevahel tsaarirajaga ja viisid välja sanatooriumi „Gornõi“ metsistunud parki, kus kunagi olid jalutanud nõukogude tuumaenergeetikud. Rippraudtee, mis sõidutas neid üle puude, majade ja tänavate sanatooriumi plaažile, ei töötanud. Vanamees sammus veeta siseujula ja suletud korpuste vahelt läbi ning astus väravast välja. Ta oli jõudnud Alupka maanteele, mida rahvas kutsus lihtsalt нижная дорога.

Alumise tee merepoolsel küljel jooksis pikk rivi tarastatud maa-alasid, kus paiknesid parkide varjus vanad sanatooriumid ja nendelt maatükke näpanud uued hotellid. Kui oleks pidanud Krimmi lõunarannikut ühe sõnaga iseloomustama, siis oleks sobinud selleks „tarad“. Igas asulas viis randa üks avalik jalgrada. Gaspras oli selle algus peidetud poodide ja kohviku „Malibu“ vahele. Suveti tuiasid inimesed nõutute nägude mööda tänavat ja otsisid pääsu mere äärde. Niikaua kui Vanamees mäletas, oli ainsat rannatreppi mööda jooksnud solginire, mis sai algusest hotellist „Rubikon“ ja vihmadega paisus korralikuks ojaks. Nii et mere äärde laskudes pidid kalpsama üle Rubiconi. Vanamehel oli võtnud mitu aastat, et lõunarannikul liikuma õppida.

Sanatooriumi „Kurpatõ“ ümmarguse peahoone tipus kuulutas suur punane kiri, et see kuulus nüüd Vene Föderatsiooni presidendi administratsioonile. Kui Krimm oli naasnud

kodusadamasse, siis ei jätnud ka sadamaülem ennast tühjade kätega. Rohelise katusega luksushotelli „Palmira Palace“ territooriumil paistis isegi liikumist. Sanatooriumid „Kitškine“ ja „Parus“ olid suletud. Isegi Pääsupesa paistis inimestest lage, kuigi Krimmi sümboli ümbruses tungles alati turistide parv nagu Eiffeli torni ümber. Enamik suveniiriputkasid oli ribikatted alla lasknud. Mõnes üksikus avatud lahvkas igavlesid müüjad leti taga.

Piirivalvurite puhkebaas „Žemtšužina“ jäi teest madalamale kaljunuki varju peitu. Sanatoorium „Dnepr“ töötas, oli vaid Ukraina maksuameti käest läinud üle Venemaa maksuametile. Koos oma naabri „Ukrainaga“ oli temagi ümber ristitud, kuid varsti vana nime tagasi saanud. Dnepr oli siiski jõgi, mitte bandeeralaste riik, mida viisakas inimene enam suhu ei võtnud. Üksnes vahepeal valmistatud uuel teeviidal näitas silt nüüd «Южный» nimelise olematu sanatooriumi poole.

Kohalikku inimest see teelt ei eksitanud. Vanamees manas ette puhkaja tüdinud ilme ja sammus „Dnepri“ väravast sisse. Ta oli jõudnud aialis-pargilise arhitektuuri mälestusmärgi „Harax“ territooriumile, kuhu lasti vaid raha eest ja kus hoolitsetud pargi keskel paiknes suurvürst Georgi Mihhailovitši hilismodernses stiilis „šoti maitse järgi“ ehitatud loss. Oma nime sai park siin kolmandal sajandil enne Kristuse sündi paiknenud antiikse kindluse järgi, millest andis veel tunnistust rohtu kasvanud tükike Rooma termide alusmüürist kaugemas aianurgas. Vanamehele meeldis kujutleda Rooma leegionäre marssimas mööda Via Militarest Hersonesosest Haraxi kindlusesse sauna.

Ta jalutas mööda ilupõõsaste ja haruldaste puudega ääristatud pargiteed järsu kaljuservani ja laskus trepiastmetest alla mere poole. Lift ei töötanud, sest voolu anti endiselt jaopärast. Polnud tarvis, et Vene maksuametnikud kalju sisse kinni jääksid. Parem nautigu trepikäänakutel avanevaid kauneid merevaateid. Krimmis asulate jaoks olid küll kehtestatud kindlad voolusaamise kellaajad, kuid „graafikust ei peetud kinni“.

Ka tantsutrennid toimusid nüüd hämaras saalis akulampide paistel või jäid üldse ära. Kolja lese jutu järgi olid nad ka vanaaasta õhtul istunud pimedas, vool oli saabunud veerand tundi enne uut aastat. Maikuuni olevat tarvis ära kannatada, kuni Venemaalt läbi Kertši väina veetav kaabel valmis saab ja käiku lastakse. Vanameest see küll ei puudutanud. Tema garaaži ei saanud külmal ajal elektrivõrgust välja lülitada. Kuid õhtused seansid meedia ja Marinaga olid muutunud rohkem õnnemänguks. Võib-olla oli nii isegi parem. Närvid said puhata. Maailmas sündis ikka rohkem halba kui head.

Viimati oli Vanamees sattunud lugema artiklit moodsast sõjapidamisest droonidega. Kaasaegne sõda, mis inimesi tappes jättis arvutimängu illusiooni, oli kaotanud oma kunagise rüütellikkuse. Kuid sõdade põhjus polnud muutunud. Selleks ei olnud saamahimu, sest vallutatud maad ei toonud materiaalset kasu, vaid said hoopis riigikassale koormaks. Sõdade ainuke põhjus oli auahnus. Kuulsusejanused valitsejad, kelle üle juba Machiavelli oli antiikgroteskses stiilis ironiseerinud, polnud kuhugi kadunud. Uued türannid võisid praegugi toimetada meie keskel. Kas need tänapäeva džugašvilid saavad kõigile tuntuks või ei, see oli demokraatlike parteide teha. Ka rändekriisi oleks saanud hõlpsasti peatada, kui vaid lõpetataks relvade müük kolmandale maailmale. Kuid Läänel puudus selleks tahe. „Euroopa elas ennast ära“, lõpetas autor oma nukra mõtiskluse.

Aafrika rand oli tühi ja üsna puhas. Vaid paar luitunud plastikpudelit oli laine kaldale uhtunud ja needki ilma proteesimaterjalita. Värvid vaalamaalil olid talvega veidi tuhmunud. Lainemurdja betoonseina varjus oli soe. Jääkülm vesi lõi pea selgeks. Võimlemine muutis puise keha uuesti kergeks ja painduvaks.

Mäkketõusul andis aastavahetuse treeningpaus jalgades tunda. Vanamees andis kõhetuma kippuvatele lihastele mõnuga tööd. Selleks tuli ennast iga päev pingutada, et enamvähem paigal püsida.

Sanatoorium „Jasnaja Poljana“ seisis tellingutes. Trobikond nahkmantlites mehi seisis söökla juures prügimäe kõrval ja kuulas direktorit, kes alandlikul ilmel remondikäigu kohta selgitusi jagas. Vene tollitöötajaid ei kõlvanud Ukraina emade ja laste poolt äratrööbatud majja suvitama saata.

Heeringas keedukartuli, jalta sibula, sküüdi rukkileiva ja vene «Дуб&обруч» õllega maitses delikatessina. Lõunatund sooja talvepäikese käes oli jumalik. Kahe klaasseinaga akvaariumis, mõlemad mere poole valla. Servades kardinad nagu teatrilaval pärast eesriide avanemist. Sellist lavapilti võis nautida Looja, kui see taevasest loožist oma etendust vaatas.

Talvist päevateed lõpetav päike valmistus juba merre laskuma. Park haljaste küpresside ja raagus alõtšadega, „Aleksandria“ muinasjutulossi kohal sõudvad valged pilved ja silmapiiril taevaga ühte sulav meri särasid loojangu kuldsetes kiirtes. Aga verandal oli ikka veel valge ja soe.

Vanamees tundis, et on tagasi kodus. Дом там, где твоё сердце. Nüüd ei olnud ainult ta keha, vaid ka süda Krimmi jõudnud. Lapsed olid talle õige kirjaga särgi kinkinud. Kümne aasta jooksul polnud nad kordagi küsinud, kas ta koju tagasi ei tahaks tulla. Seda küsimust Vanamees kartis, sest see oleks pannud ta raske valiku ette. Nüüd sai ta mängida solvunut, kes ei soovinud ennast koju mangumisega alandada. Miks elada seal, kus on külm? Võibolla peaks tõesti mõne krõmtšankaga abielluma. Ja presidendilt luba paluma kahe naise pidamiseks, nagu oli teinud moslemist hambaarst Gena.

Alles pärast „Üheksa jõu“ balsamiga teed ja „Korona“ tumedat šokolaadi, mis olid salakaubana vabast Ukrainast sisse toodud, tõmbus verandal viluks. Päike oli loojunud ja kätte jõudis aeg sooja magamistuppa kolida. Algas nukram osa päevast. Eriti, kui Marinaga ühendust ei saanud. Aga ikkagi oli põhjust Krimmi tänada. Elu eest, kus jaanuarikuus sai päikest võtta ja ennast merre kasta.

Vanamehe õhtutunde sisustas nüüd Robert Stevenson. „Aarete saar“ oli sama haarav nagu kunagi poisipõlves. Võibolla muutis elu jooksul läbielatu inimest ohtude suhtes tundlikumaks. Või oli ta tagasi lapsepõlves, nagu seda paljudega raugaeas juhtus. Üksnes selle vahega, et nüüd suutis ta nautida seiklusjuttu inglise keeles.

2.

Jaanuari lõpus saabus madalseis. Ilm oli nii hall, et laualamp tuli kinnitada kleeplindiga diivani käsitoe külge, et päevaajal lugeda näeks. Lagi hakkas uuest kohast läbi jooksma. Järgmine topsik võttis teiste kõrval koha sisse. Vee tilkumine laest ja vihmarabin akna taga mõjusid rusuvalt. Maja oli külm. Osta ei taht-nud seda keegi. Mere äärde ei saanud, sest tervis oli käest ära. Internetti ei olnud.

Vanamees istus mähitult kolme pleedi, mis nad Marinaga lennukitest sisse olid vehkinud, jope seljas ja kapuuts peas, ning üritas lugeda. Hakkasid lööma kirikukellad. Krimmi jumal tahtis oma õigeusklikud sulased proovile panna. Havannas olid kohtunud Rooma paavst ja Vene patriarh, kes nägid fotol välja nagu peaingel ja põrguvürst. Ka meeste jutud inimlikkusest, rahust ja eluväärtustest erinesid sama palju kui nende välimus.

Vanamees käis vihmavarjuga süüa otsimas. Oli poes ainuke ostja. Hallil merel patrullis kahtlane laev nagu siis, kui Ukraina president Venemaale põgenes. Võib-olla valvas see valitsuse randa, kuhu Vanamees oli ujumismaratoni ajal sattunud. Helikopteri mürinat polnud taevast kosta. Marina oli veendunud, et Aksjonov sõidutas sellega oma armukest, kelleks oli Krimmi nooruke prokurör. Ukraina libauudis, kuid Marina kinnitas, et seda teavad kõik. Vanamees ei hakanud vastu vaidlema. Vaevalt küll nii tulihingelistel Vene Krimmi patriootidel jätkus aega millegi sellise jaoks. Kui nad juhtusidki ühes helikopteris lendama, siis kindlasti

sundisid neid selleks pakilised tööasjad. Vanamehel endal polnud enam ei tööd ega armukesi. Ainult armastatu, aga seegi ei saanud tulla. Bussid käisid ainult Krimmi piirini, aga öise külmaga neli kilomeetrit jalgsi vantsida, et kohale jõudes hakata kohe tagasi sõitma, sellel polnud sügavat mõtet. Keegi ta e-naiste arhiivist ei ilmutanud samuti soovi külla tulla. Halastusseksi polnud talle kunagi pakutud. Kui selline olukord veel kaua jätkub, siis tuleb hakata enda kätt paluma. Vanamees sai alles vanuigi aru, mida tähendas sõna seenetreial.

Pärastlõunal algas lumesadu. Suured räitsakad vuhisesid akna tagant mööda ennenägematu kiirusega. Tuul ajas lund mägedest laviinina alla. Kraadiklaas langes kiiresti nulli. Kui ka vesi öiste miinuskraadidega torudes ära külmub, siis olekski Aksjonovi stabiilsus käes.

Õhtul kell üksteist saabus internet. Marina juba magas. Kavatsetud erootika asemel sattus Vanamees vaatama dokfilmi Vene presidendi varandusest. BBC Panorama hindas selle väärtust neljakümnele miljardile dollarile. Losse ja muud pudipadi arvestamata. Venemaa valitseja oli suutnud riigijuhi töö kõrval ka edukas ärimees olla. Mõni inimene jõudis uskumatult palju.

Hommikuks oli mandlipuu esimesed õied nagu salakuulajad välja saatnud. Põhijõud jäid kaevikutesse ootama luureandmeid. Kas oleks juba aeg terve armeega rünnakule tormata. Aga värsti on õisi puul nii paksult, et varjavad okstesse kinni jäänud kilekoti, kaltsu ja suitsupaki. Õied tulid alati enne lehti. Pärast õitsemist ei seisnud puu enam paljalt, vaid rohetas kenasti. Rohelus varjas suure osa inimloomingu jubedatest viljadest. Ent mitte kauaks, sest Krimmi kuum päike kolletas kiiresti januse taimestiku. Alles oktoobrikuus lõi rohi uuesti haljendama. Kuid siis oli loodusel elujõud otsas. Nagu Vanamehel kolmandas nooruses.

Tuli sundida ennast meretretile minema. Külmast majast õue külma kätte minna oli vastik. Eriti siis, kui enesetunne polnud suurem asi. Aga mõnikord suutis vaim ennast maksma panna ja keha vastupanu murda. Käed jäid tuule käes nii kangeks, et sõrmed ei suutnud pärast tolstolobiku konservi avada. Aga meri tegi halva olemise paremaks. Endast jagu saamine tekitas hea enesetunde. Ja tervis hakkas vähehaaval taastuma. Kodus tundis Vanamees rahuolu. Kõik oli tegelikult hästi. Mõte jooksis isegi ajast ette. Kui võtaks mõne Astridi tüdrukutest suveks enda juurde? See oleks võit elu mõttetuse üle. Kokkupuude igavikuga.

Alles sõbrapäeva hommikul, kui ühe jalaga laevakokk John Silver koos röövlijõugu ja vangistatud laevapoisi Jimiga parajasti rühkisid Spy-Glassi mäe otsa aaretekirstu välja kaevama, hakkas lumi sulama. Räästad kukkusid tilkuma. Veranda lakke ilmusid tumedad plekid. Linnud pistsid kevadiselt laulma. Mandlipuu roosatas kergelt, ehkki tooni andsid alles hallid oksad. Võibolla ootasid pungadki pikisilmi päikest. See tuligi ja asus võitlema Stroigorodoki poolt sõudvate pilvedega, mis liikusid temaga ühel kõrgusel, kord päikesekiiri kinni kattes, siis jälle vabaks lastes. Kuid päike tõusis pilvepiirist kõrgemale ja jäi võidumeheks. Vanamees elas jälle Tõusva Päikese Majas. Kraadiklaas näitas kakskümmend kaks pügalat sooja. Veebruari keskel! See, et nõnda ei olnud mitte iga päev, muutis palavad talvetunnid eriti väärtuslikeks.

Õuest kostis tõttavaid samme ja bussimürinat. Rahvas sõitis tööle. Aga Vanamees oli vaba. Terve, noor ja ilus. Võis vedeleda keset tööpäeva alasti päikese käes ja lugeda „Aarete saart". Hirsipuder maasikamoosiga kõhus. Vanamehe aarete saar oli Krimm. Ainult tema ei tulnud siia otsima kapten Flinti piastreid ja luidoore, vaid oma kadunud noorust. Laevapoisi seikluste asemel olid vana merekaru sekeldused armastuse jahil.

Aga eks leidnudki ta varanduse? Kümme aastat oli tal kalliskive otnud jalaga segada. Alles viimasel ajal olid kaevamistööd soiku jäänud. Teemandid ei tahtnud enam nähtavale ilmuda. Oli ta labidas nüriks jäänud? Või piisas nüüd ainsast kullatükist, mis

talle alles oli jäänud? Kas oleks ta pärlijaht ka siis lõppenud, kui Krimm poleks aareteta saareks muudetud?

Oscar Wilde'i ajal oli kahte sorti naisi. Ühed olid lihtsad ja teised ülevärvitud. Tänapäeval esimest liiki enam ei leidunud.

Pea meeles värvit silmi
ja kuldseid hambaid suus.
Need me vaenlased on ilmsi,
südamed neil puust.

Vanamees nägi kurja vaeva, et takistada Marinat kodusel päeval endale nägu pähe tegemast. Aga puust ta süda küll ei olnud. Vanamees igatses oma viimase aarde järele.

3.

Novembris Prantsusmaal märatsenud džihaad jõudis märtsiks Brüsseli lennujaama ja metroosse. Araablased, kellele Euroopa uut kodu oli pakkunud, hävitasid käopoegade kombel oma lahkete võõrustajate pesi. Surma püüti külvata nii, et hirmu raadius oleks võimalikult suur. Rünnata ja hävitada oli kergem kui kaitsta ja luua. Ajaloos oli tsivilisatsioon barbaritega hakkama saanud. Aga kahekümne esimese sajandi džingiskhaanidega? Albert Schweitzer oli ennustanud, et Euroopa saab hukka temas leiduva mitte-Euroopa tõttu. Multikulti osutus eutanaasiaks. Integratsioon ei olnud võimalik. Ära tee teistele head, et nemad ei saaks sulle halba teha. Aga kuidas siis jääda inimeseks, kellel on süda? Süürias sõlmitud vaherahu ajal oli tapetud üle viiesaja inimese.

Põgusad kokkupuuted Krimmi moslemitega olid Vanamehes kutsunud alati esile võõristust. Alates üliõpilase Narimani katsetest maja projekti asemel esitatud arvutifotode eest raha välja pressida. Ja lõpetades kohvikuomaniku poja Enveri väimustusega lamba kõri lõikamisest. Ka mošees talle Kuram Bairami ajal peetud jutlus koraanist kui jumala tekstist oli oma usulise fanatismiga tekitanud kõhedust. Krimmi tatarlaste vaim oli nii erinev.

Aga hiljuti oli Vanamees sattunud lugema tollest samast jutlustajast. Pärast Krimmi annekteerimist oli Emir-Usein Kuku asutanud inimõiguste kontrollgrupi. Nad olid käinud isegi Aksjonoviga kohtumas. Kontaktid võimudega olid lõppenud pärast seda, kui grupi liikmed keeldusid Emir-Useinist lahti ütlemast. Nüüd hoiti nende juhti juba üle kuu aja eeluurimise isolaatoris. Isegi ta naist ja lapsi ei lastud tema juurde. Esimest korda tundis Vanamees krimmitatarlastele kaasa. Hea, et temal endal polnud tarvis rahvuskaaslaste eest välja astuda. Peale Alupka Merikese olid kõik toimunuga rahul. Või vähemasti vait nagu ta isegi.

Pangasabas seistes, viiekümne eurone vahetamiseks näpus, luges Vanamees ajaviiteks kontoriseinalt eeskirju ja lehitses reklaambuklette. Pank pakkus laenu elamispinna muretsemiseks. Üks sooduslaenu vormidest oli mõeldud ainult sõjaväelastele. Kas rohelistele mehikestele või kõigile, seda polnud öeldud. Miks pidi sõjaväelasi muust klientuurist eristama? Ka pangad olid Krimmi militariseerimise protsessi kaasatud. Venemaa oli äsja teatanud, et alustab oma vägede väljaviimist Süüriast. Peamised eesmärgid olevat saavutatud. Suurbritannia välisminister võrdles seda naisepeksmise lõpetamisega, mille eest oli raske tänulik olla.

Kahest kassast töötas üks, teises oli технический перерыв. Kliendi andmete sisestamine võttis aega. Seejärel prinditi välja pangadokumendid ja läks allkirjastamiseks. Ühel naisel oli kaasas terve hunnik makseraamatuid. Majarahvas oli ilmselt koopereerunud. Aga midagi polnud parata. Vanamehel oli nii toit kui rublad otsa saanud. Meeleolu hoidis üleval vaid soodne vahetuskurss.

Panga kõrval, suletud Ukrtelekomi ukse ees oli oma kraami laiali laotanud juurviljamüüja. Mitte okupandiks sõimaja, vaid sõbralik kuldhammastega mees, keda Vanamees oli näinud ka Stroigorodoki tänaval kauplemas. Küsimuse peale, kas teda siit kõige käidavamast kohast minema ei lööda, vastas mees särava

naeratusega, et maksab kolmsada rubla päevas kauplemisloa eest. Avalikus kohas riigimaal kauplemise eest võttis kümnist mingi kohalik krahv. Küllap mõni neist hasartmängijatest, kes *pjatatšokil* päevad läbi kaarte või nardõd tagusid. Külanõukogu oli likvideeritud, aga omavalitsus oli alles.

Vanameest see imestama ei pannud. Ta oli lugenud Venemaa äärealadest, kust keskvõim oli taandunud ja valitses kohalik omavoli. Venemaa rahvastik paiknes peamiselt siinpool Uraale, kuhu riik suunas ka oma ressursid. Keskusest kaugele jäävad *föderaalsed subjektid* laiendasid tasapisi omaenda võimupiire. Mõned hõredasti asustatud ääremaad olid hakanud elama kogukondlikel alustel. Nagu oli juhtunud näiteks Kaug-Põhjas. Leidus koguni paiku, kus osati halvasti vene keelt ja kohalik noorus rääkis oma emakeeles. Valitsevaks õigusemõistmise viisiks neis õigeusu jumalast unustatud paikades oli разборки. Elatusvahenditeks salaküttimine ja must äri. Ka Taga-Kaukaasiasse keskvõim eriti ei ulatunud.

Kremlile oli selline olukord mugav – ei pidanud ääremaade peale raha kulutama. Selle asemele võis uputada Moskva luksusesse. Kui pealinnas oli vaikne, siis oli ka võimudel rahulik elu. Kurski oblastis oli üks lapsesuu välja öelnud, et Venemaal valitseb viienda kolonni terroriorganisatsioon „Putin ja sõbrad." Aga ei Olga Lil ega teised opositsionäärid pannud tähele, kuidas Venemaa liikus märkamatult mittepoliitilise föderalismi suunas. Keskvõimu kombitsad jäid äärealadel järjest nõrgemaks. Kuni lõpuks jääb alles vaid toretsev Moskva ja selle ümber üüratu tühi koorik. Küsimus oli vaid selles, kui kaua selline kest saab eksisteerida, kui nafta- ja gaasikraanid ka järgnevatel aastatel nirisema jäävad.

Jutus oli oma loogika. Kuid Vanamees oli lugenud liiga palju soovmõtlemisest ajendatud ennustusi. Pealegi oli Krimm eelviimane koht enne Moskvat, kust riigivõim taganema hakkas.

Turul uuris Vanamees meemüüja käest, kas see teab midagi Emir-Useini kohta. Kõik vastas tõele. Mees istus endiselt vangis. Kahekümnekuuekesi kambris, milles oli seitseteist voodikohta. Aga Emir-Useinile andis jõudu ta usk. Noor pearätiga tatarlanna oli veendunud, et Jumal oli saatnud Emirile katsumuse.

Kodutee viis mööda käratsevast meestejõugust, kes oma kaardilauaga olid ummistanud ainukese ilma autodeta kõnniteelõigu. Kohalikust omavalitsusest oli targem kaarega ringi minna. Kord oli üks tõmmut verd isand, kelle kaart ei jooksnud, Vanameest sõimama ja jopest tirima kukkunud, kui see neist liiga lähedalt mööda läks. Parem oli mitte *razborkaks* põhjust anda. Hommikuks laiali loobitud mängukaardid andsid tunnistust siin valitsenud kirgedest ja panuste suurusest. Kohaliku omavalitsuse võimu näitas ka ainsa linnaväljaku muutmine plekkplaatidest kokkuklopsitud katusega turuplatsiks. Kuigi mõnikümmend meetrit eemal seisis tühjalt korralik hoone sildiga «Славянский рынок». Algselt oli see ehitatud kinoks.

«Дураки на рынке не стоят,» meenus turumuti uhkustamine. Koreizi linnatüüpi külas ruulis kommerts, mitte kultuur. Siberi metseeni ehitatud klubi saali kasutati peamiselt patriootiliste ürituste ja valimiste läbiviimiseks.

Poeaknale oli tekkinud plakat kirjaga «Спасибо за крымскую весну, Россия!» Koos Aksjonovi asetäitja allkirjaga. Vanamees ei suutnud välja mõelda ühtki asja, mis oleks kahe aastaga paremaks läinud. Aga plakat ei olnud mõeldud iroonilisena. Seesama mees oli hiljuti kiitnud krimlaste poliitilist küpsust ja otsustavust referendumil. Ta oli pidanud kõne Simferoopolis asutatud rahvadiplomaatia rahvusvahelise assotsiatsiooni avakoosolekul.

Mingi rahvadiplomaatia ju tõesti toimus. Piiril olid endiselt pikad järjekorrad. Lisaks üheliikmelisele Zaporožje esindusele. Mingi delegatsioon pidi saabuma Krimmi koguni Nizzast. Aga läks selleks rahvusvahelist assotsiatsiooni tarvis? Kruiisilaevade *mundoseñores* ei kõndinud ammu enam Lenin Seaside Promenade'il. Lennuliiklus käis üksnes Venemaaga. Simferoopoli

perroonid ja vaksaliesine väljak polnud ööselgi nii tühjad olnud kui nüüd päise päeva ajal.

„Tšongar! Tšongar!" karjusid autojuhid kliente otsides. Piirini vedamise äri oli käima läinud. Rongidest tühjaks jäänud nišš oli kiiresti täidetud. Aga huvilisi nappis. Perroonil kõndis ringi vaid kohalikke elektrironge kasutav töörahvas, pambud käe otsas. Stalinistlikus ampiiris jaamahoone seisis nagu mälestusmärk lõppenud raudteeliikluse ajastule. Tühja ootesaali kõrgeid seinu kaunistasid ajaloo- ja kultuuritegelaste kipsist näod. Suurkujude maskid asetsesid paarikaupa kõrvuti. Puškin ja Tolstoi. Ševtšenko ja Gogol. Mendelejev ja Lomonossov. Ainult kõige kõrgemale kohale paigutatud Lenini kitsehabemega näol ei olnud paarilist. Tema seltsilise asemel oli ümmargune kipsist pannkook. Endistel aegadel oli Vanamees slaavi heeroseid silmitsedes rongini jäänud aega parajaks teinud. Aga tühja saali hämaras valguses oli viimane kord talle tundunud, nagu oleks ka Leninile uuesti naaber tekkinud.

Koos soojade ilmadega tulid nähtavale kevade varjuküljed. Randa ilmusid inimesed ja koerad. Kadus vaikus ja kasvas praht. Inimeste ilumeel lõppes seal, kui kaugele paistsid nende riided ja ulatus parfüümi lõhn. Levis igakevadine värvihais ja algas ketáslõikuri kiljumine. Kõik nagu igal aastal. Uus oli vaid see, et õllepudelid peideti nüüd rannas paberkottidesse. Maakler Ženja oli Vanamehele sosinal teatanud, et talle ei meeldi politseiriigis elada. Ja lisanud kinnituseks paar matti.

Suvekuumus saabus mais nagu ikka. Kella seitsme paiku hommikul, kui naabri-Slaviku pensionärist isa oma kopsimist alustas, säras päike pilvitus taevas. Verandalt avanevat *rahat lukumi* võinuks kadestada isegi Tšehhov. Mööda Via Militarest sõitis džiip, mille tagavararattale olid maalitud sõjalennukid. Koos kirjaga «Никто кроме нас – Воздушно-Десантные Войска». Lähenes võidupüha.

Gursufi kandis oli toimunud kolme ja poole-palline maavärin. Epitsentriga meres nagu alati. Alušta elanikul oli raputanud teleka seinalt alla. Keegi väitis maavärina olevat tehnogeense, seotud Krimmi sõjamasinaga. Tõenäoliselt Ukraina libauudis, kuigi poolsaar oli hambuni relvastatud. Soome peaminister oli kasutanud Krimmi puhul väljendit *the lost case*. Eesti president vastas selle peale, et Helsingist saab järgmine *lost case*. Lotman kirjutas, et Ukrainat kaitstes kaitseme me iseennast. Põgenenud Janukovitši poeg oli uppunud Baikali järve ja maeti Sevastoopolisse. Rostovis kukkus alla lennuk, millega naases Dubaist Janukovitši-aegse kurikuulsa prokuröri perekond. Karma oli asunud võlga sisse nõudma?

Eurovisiooni favoriidiks peeti Venemaad, aga võitis Ukraina. Võidulaulu esitas Krimmi tatarlanna, kes laulis oma rahva küüditamisest. Võit saabus kaks päeva enne tatarlaste leinapäeva. Üle hulga aja tõusis Krimm jälle meedia orbiiti. Venemaa avaldas protesti žürii politiseerituse üle. Lääs tegelevat Venemaa demoniseerimisega. Aga Meemüüja rääkis turul, et Emiri naine ei julgenud lapsi üksinda kooli saata. Neid oli hakatud tänaval jälitama ja ähvardama. Kahjuks ei jõudnud Vanamees rohkem pärida, sest helistas Fikrat Trofikovitš, kes oli kliendiga juba lähedal. Maja meeldis nagu kõigile ostjatele. Kui Vanamees mõne päeva pärast maaklerile helistas, küsis Fikrat Trofikovitš:

«Кто сейчас купит гараж?»

Kes praegu garaaži ostab? Ilma Vene seaduste järgi majaks ümber registreerimata polnud mingit lootust. Aga maja ei saanud ju võõrale kinnistule vormistada. Maarendi asi laagerdas endistviisi Spetsprojektis. Deineka polnud parem Juštšenkost. Vanamees helpis ikka veel Ukraina borši.

Juuni alguses sadas ümmargusel maakeral vihma nagu biitlite laulus. Sajud ujutasid üle pool Euroopat. Seine uputas Pariisi linna. Veetase oli kuus meetrit normist kõrgemal. Louvre suleti, alumiselt korruselt evakueeriti maale. Lõuna-Saksamaal tõi üleujutus kaasa inimohvreid. Krimmi lõunarannikul voolas vihmavesi õnneks mäest alla merre. Aga Vanamehe katus laskis üha rohkem

läbi. *Master,* kes pool aastat oli jaganud lubadusi parandama tulla, oli lõpuks kokkulepitud päeval töölt varem koju läinud. Vanamees ootas tund aega vihma käes ja läks sama targalt koju tagasi. Järgmine päev sellest enam juttu ei tehtud. Krimm oli endiselt Ukraina. Õhtul tursusid kurgumandlid üles ja hommikuks oli puuslak käes. Mis veelgi kinnitas, et elu maailmas käis alla. Putin kutsuti Soome külla. Huvitav, kas kõik maffiapealikud olid seal teretulnud? Või ainult need, keda kardeti? Enne Talvesõda üritati ju kah Staliniga diili teha.

Vene viisa hakkas otsa lõppema. Vanamees võttis Marina, kellel algas suvepuhkus, ja lendas kodumaale. Seal oli palju tegemist. Lapsed ja lapselapsed lõpetasid nii koole kui ülikoole. Kas leidus ilmas teist sellist isa, kellel kolm last said korraga magistriteks? Ja neljas sünnitas kuuenda lapselapse, kelle seast vanim lõpetas juba keskkooli? Vanameest pani imestama, et talle ei kavatsetud omistada aasta isase tiitlit. Miks ei osatud kaugjuhtimise teel täidetud isarolli vääriliselt hinnata? Kui e-riik oli Eesti au ja uhkus, kas siis e-isa ei olnud progressi märk?

Aktused said läbi, lillekimbud närtsisid ära, ilm pööras vihmaseks ja isamissiooni täitnud kodanik hakkas igatsema sooja mére ja miljonivaatega garaaži järele.

4.

Krimmis võttis Vanameest vastu korralik leitsak. Üleküpsenud alõtšad kukkusid robinal puu otsast ennast kiviplaatidele lödiks. Palm oli hea jupi otsa visanud. Lehviku tipp ulatas juba üle Vanamehe pea. Nüüd oli aeg ka maja maha müüa. Marina aitas selle läikima lüüa. Nii heas korras polnud ta elamine veel olnudki. Aga kes ostaks praegu garaaži?

Meretretid olid ülimõnusad. Aafrika rannas päevitas vähe rahvast. Vesi oli kakskümmend viis ja ilma meduusideta. Tasus piiriületamise vaeva, et oma paradiisi naasta. Isegi tänavalt kostev lärm ei häirinud. Marina valmistas maitsvat sööki, mida nad Krimmi veini kõrvale nautisid. Palmi alla kaetud lauas. Elektrit ei jätkunud endiselt. Kuid treener nõustus neile ka hämaras saalis eratunde andma. Marina osutus nii andekaks õpilaseks, et David Sergejevitš küsis, kas ta on varem tantsimisega tegelnud. Vanamees tundis uhkust oma graatsilise partnjorša üle. Я тобой горжусь, Маша!

Õhtul vaatasid nad filmi „Kaukaasia vang." *Kino, vino* ja *domino.* Piisas Marinal vaid paljalt kempsu lipata, kui Vanamees taipas, et ei saanud ikka veel ilma naisteta elatud. Ja polnud tarviski. Ilus suvi jätkus ja ilus elu koos sellega. Krimmi vang oli õnnelik inimene.

Kuid Marina puhkus sai läbi ja Vanamees jäi jälle üksi. Oli ülim aeg hakata tegutsema. Kas nüüd või mitte kunagi! Konn valmistus karu kõhust välja kargama.

Jaltas kinnisvarabüroosid läbi kammides ja uutele maakleritele oma elugaraaži tutvustades märkas Vanamees hämmastavat muutust. Rannapromenaadi olid vallutanud inetud inimesed. Peamiselt penskarid, kuid isegi noorem rahvas, nii palju kui seda leidus, olid enamuses paksud või vähemasti ebaproportsionaalse kehaehitusega. Ukraina iluduste suveparaadist polnud midagi alles jäänud. Veel üks vihje lõpule.

Massandra randa oli ilmunud uus reklaam. VISA/Mastercardi embleemiga plakatil pakuti võimalust Krimmis pangakaardiga sularaha välja võtta. «Наш ответ на санкции» kuulutas kiri. *Business as usual?*

Sellist kuumalainet, nagu saabus juulis, Vanamees ei mäletanud. Elada sai ainult all köögis ja esikus. Teisele korrusele tõustes lõi trepil näkku lämbe leitsak. Verandale polnud ta ammu oma jalga tõstnud. Vaevu tuntav iilike, mis aegajalt aknast sisse hiilis, jahutas korraks higist keha, kuid leevendust ei toonud. Tsikaadid röökisid aias nagu pöörased. Öine lärm muutus kuumaga talumatuks.

Kuidas küll jaksasid sportlased Rio de Janeiros võistelda? Või venelased, isislased ja muud äärmuslased sõdida? Polnud imestada, et Türgis riigipööre sellise leitsakuga läbi kukkus. Nizzas rammis veoauto rahvamassi. Koreizis jätkas mingi haige tüüp igaöist kummide vilistamist. Eesti külmas rahus oli suvel siiski parem. Olgu see ta viimane suvi Krimmis! Tule juba, ostja!

Magavale müüjale ostja suhu ei jookse. Vanamees tõi Spetsprojektist oma maapapka ära. Vitali Deineka, kes viis aastat tagasi oli lubanud asja paari-kolme kuuga korda ajada ning alles siis tasu küsida, tahtis protsessi lõpuleviimise eest saada kolmkümmend kuus tuhat rubla ettemaksu. Kui Vanamees mainis, et kaup oli ju enne töö ja pärast tasu, siis nii vana asja noormees enam ei mäletanud. Pealegi olid nüüd teised ajad.

Vanamees maksis kaheksa tuhat rubla ja sai maadokumendid kätte. Uus paber selles oli katastripass sotka kohta. See oli välja antud eelmise aasta viieteistkümnendal juulil. Pärast seda polnud Deineka lillegi liigutanud.

Saabus juubel. Kümme aastat sai täis päevast, mil Vanamees oli kirjutanud Koreizi külanõukogu sekretäri juures esimese avalduse majaesise maatüki rendile võtmiseks. Vahepeal oli jõudnud mitu maakorraldusfirmat pankrotti minna, vahetunud oli kaks külapead, Koreizi omavalitsus ära kaotatud, Krimmis muutunud võim ja kehtima hakanud Vene seadused. Vanamehe maja seisis juba viis aastat valmis ehitatuna selsamal maatükil. Aga rendilepingu vormistamine oli ikka pooleli. Endiselt oli tarvis vajaliku paberi saamiseks saada enne üks teine paber. Ukrainlased ja venelased olid ühtne rahvas. Kahju, et Putin seda Vanamehele kümne aasta eest ei õpetanud.

Rõõmus, et toimik alles oli, otsis Vanamees linna pealt järgmise maafirma. Selle nooruke naisjurist üllatas teda nii nutikuse kui iluga, mis süstis tellijasse uut lootust. Sale, kuid rinnakas brünett ei lubanud asja kähku ja valutult korda ajada, vaid uuris süvenenult dokumente, meeldivalt laua kohal kummargil, ja esitas aegajalt küsimusi. Temast õhkus asjatundlikkust ja head lõhna.

Mõistagi tuleb rendileping lõpuni vormistada. Seejärel registreerida garaaž algul mitte-elamispinnana. Ebaseaduslik ehitus võis mahtuda paragrahvi alla, mida kutsuti *datšnaja amnestia*. Kuid juhtum oli ebaharilik, mistõttu Anna Jurjevna tahtis kindluse mõttes kellegagi konsulteerida. Kui ta laua tagant tõusis, et olulisematest paberitest endale koopiad teha, ei jäänud kahtlust, et tellimus tuleb Anna Jurjevna juures sisse anda. Kui ta tahtis mingisugust edu saavutada. Marina polnud ammu Krimmis käinud. Asi tõotas küll kalliks maksma minna, aga see karikas tuli põhjani juua. Lepiti kokku uuesti kohtuda paari päeva pärast, kui Anna on jõudnud konsulteerida ja pildi endale selgeks teinud.

Pärast lootusrikast uut algust käis Vanamees АТБ toidupoes, uue nimega ПУД («Продукты у дома»), mille kaubavalik oli paranenud, aga hinnad mitte. Koduteel tegi ta vahepeatuse Stroigorodokis, kus sai kätte kotitäie puhast pesu. Õnn saatis teda ka leivalahvkas, kus Marina oli talle hoidnud päev otsa õiget *kirpitši*. Lahti lõikamata ja kilesse pakkimata rukkileib lõhnas nii, et löö või kohe hambad sisse. Liitrine pudel elusat vaadiõlut «СССР» ja purk mägitaimede õiemett panid edukale linnapäevale krooni pähe.

Tatarlanna mainis, et Emir-Useinil oli toimunud esimene kohtuistung. Talle oli esitatud süüdistus kellegi peksmise kohta sõiduautos. Usklikku filosoofikalduvustega meest sellises asjas kahtlustada võis üksnes siis, kui oli ükskõik, milles inimest süüdistada. Vormistamata maa ja lekkiv katus polnud kõneväärtki noore tatarlase saatuse kõrval. Meemüüjal oli välja pakkuda töömees, kes võiks garaažile uue katuse teha. Kui kord vedama hakkas, siis naeratas õnn igal pool. Sellist päeva tuli maksimaalselt ära kasutada. Tatari poiss töötas Koreizi ehituspoes müüjana, tundus korralik ja lubas pärast tööd vaatama tulla. Kuid Vanamehel oli õhtul

esimene tantsutrenn pärast pikka suvepausi. „Rodina“ diremuti asemele oli tekkinud paar mõistlikku ja saledat partnjoršat.

Kodus võis särgist vett välja väänata. Aga külm õlu jahutas nii seest kui väljast. Elu oleks olnud ilus, kui mitte Krimmi piiril poleks leidnud aset intsident. Vene julgeolekuteenistus oli kinni võtnud kaks meest. Ühe Panovi-nimelise ja teise Ukraina kodaniku, keda süüdistati diversiooniakti kavandamises. Piiriületuspunktid olid suletud. Ukraina pidas aktsiooni ettekäändeks sõja laiendamisele Donbassis. Krimm oli uuesti meedia tähelepanu all.

Mis siis, kui sõda tõesti siia välja jõuab? Olümpiamängude ajal oli huilol kombeks kahurid mürisema panna. Peking 2008 – Gruusia. Sotši 2014 – Krimm. Rio 2016 –... ? Just nüüd, kus asjad lõpuks edenema hakkasid! Alatuse seadus oli tööle hakanud. Võib-olla ei ole tõesti tal enam kuigi palju aega jäänud. Vanamehel oli vesi ahjus. Ta oli pidanud ennast põhimõtetega meheks, aga oli hoopis tunnete inimene.

5.

Kokkulepitud päeval ja tunnil istus *offissis* kaks tundmatut naist. Tool Anna Jurjevna laua taga oli tühi.

„Kui oli kokku lepitud, siis oodake,“ viskas üks naistest kohvi rüübates. Vanamees oli juba kümme aastat oodanud. Ta läks õue ja helistas. Keegi ei vastanud. Paari minuti pärast helistas Anna talle ise. Juristil oli käimas встреча, kust ta pidi jõudma tagasi kontorisse буквально через десять минут. See *sõnasõnalt kümne minuti pärast* ajas Vanamehe närvi mustaks.

Kas siis temale määratud kohtumine ei olnudki *vstretša*? Kuidas sai samaks ajaks kokku leppida kaks kohtumist ja kontorist lihtsalt jalga lasta? Loomulikult ilma hoiatamata. Käigu põrgusse! Sellist asjaajamist oli Vanamees juba piisavalt näinud. Kes vedas alt üks kord, see jääbki alt vedama. Nii ilus see Anna Jurjevna ka ei olnud, et maapaberitel veel kümme aastat marineerida lasta.

Aga mida siis teha? Otsida järgmine maakorraldusbüroo? Et veel mõni erupolkovnik, *yuppie* või rinnakas jurist saaks liituda talle tünga teinud abiliste armeega? Vaevalt Krimmis üldse sellist asutust leidus, kus sõna peeti ega kukuta aastate kaupa venitama. Vanamees oli uuesti lõhkise küna ees. Kõrvus kumises hullu hartšikueide needus, kes üle Jalta maaosakonna karjus, et ei saa see maja eesti fašistirojule õnne tooma. Üheteistkümnes aasta käis üks ja sama tants. Sajaruutmeetrise maatüki rendile võtmine. Äkki tuleks tegutseda nagu Filumena Marturano eilses etenduses, kes ähvardas igal sammul kedagi maha lüüa. Mõnd Ukraina Juštšenkot või Vene Rasputinit? Ehk nii hakkaks asi liikuma? Kahju, et Simeizi külapea teise ilma saatnud maakorraldustöö tegijat ei õnnestunud välja selgitada. Ja sõprus bandiit Andreiga polnud vilja kandnud.

Vanamees otsustas mitte enam spetsprojektidega asju ajada. Tal tuleb omal jõul maarindest läbi murda. Kõigepealt tellis ta Jalta tehnilise inventariseerimise büroost majale uue tehnilise passi. Siis on tal mingisugunegi ametlik paber, mis tegelikkusele vastaks.

Mõne päeva pärast saabuski kohale kena näitsik, kes asus Vanamehe garaaživillat üle mõõtma. Nüüd ei käinud selline töö enam mõõdulindi, vaid elektroonilise riistaga. Vanamehe abi ei vajatud, kuid sellegipoolest käis ta naise kannul toast tuppa, kes oma aparaati klõpsutas ja selle näite kirja pani. Jututeemaks oli, kellel on Krimmile ajalooline õigus. Maja sai enne mõõdetud, kui tõde välja suudeti selgitada. Ka tehniline pass ei pidanud kaua aega võtma.

Järgmisel hommikul ärkas Vanamees kõuemürina peale. Lõunakaar oli üleni hall ja välgud sähvisid mere kohal. Juba langesid esimesed piisad, sadu ägenes kiiresti ja üle käis ehtsuvine paduvihmahoog. Uus katus tegi ristsed auga läbi. Tumedaid plekke lakke ei ilmunud. Tatarlane oli oma töö korralikult teinud.

Aknast hoovas sisse sisse värske õhu kosutav puhang. Kraad näitas kakskümmend kolm tavalise kolmekümne kolme asemel.

Vanamees jõi teed ja vaatas mere kohal sähvivaid välke. Ai Petri kohalt oli taevas juba selginemas. Natuke võttis veel aega, enne kui päike uuesti välja tuleb. Osoonirikkas õhus tundis Vanamees, et saab hakkama. Koos sotka katastripassiga on tal varsti peos juba kaks kehtivat dokumenti. Ja selleski poleks midagi traagilist, kui tänavu veel müüdud ei saaks. Datšade amnestia paragrahvi alla pääsedes õnnestub garaaž aasta-paariga elumajaks ümber vormistada. Kertši sild saab seks ajaks valmis. Rahvas kukub Venemaalt Krimmi voorima. Kinnisvarahinnad hakkavad mühinal tõusma. Küll aeg annab arutust. Arutust? Et mida aeg edasi, seda arutum? Juhuslik kalambuur võttis muigama. Vanamees oli heas tujus.

Esimene maakler, kellele ta uut tehnilist passi näitas, praakis selle välja. Passi esikaane siseküljele oli löödud sinine tempel koos käsitsi kirjutatud märkega:

«76 м² самовольно выстроенная жилая или полезная площадь». Omavoliliselt püstitatud ehitist ei registreerita, selgitati omanikule sõbralikus toonis. Ükski notar ei võtaks tehingut vormistada. Sellist pööret ei osanud Vanamees kahtlustada. Milleks ta siis uue tehnilise passi üldse tellis? Maksis portsu raha selle eest, et ta maja tembeldataks seadusevastaselt püstitatud ehitiseks? Mis see tehnilise inventariseerimise büroo asi oli hoonetele juriidilisi hinnanguid anda? Ime, et nad ajaloolise õiguse küsimusi seal ei otsustanud.

Vanamees helistas plikale, kes oli maja mõõtmas käinud. Tellija polevat esitanud ehitusprojekti ega muid dokumente, mis tõendaksid ta õigust ehitada. Järelikult oli tegu ebaseadusliku ehitisega. Kui Vanamees soovib, võib natšalnikule kaevata. Ajaloolisest õigusest enam juttu ei tehtud. Venemaal pidi igaüks suutma tõestada, et ta ei ole kaamel.

Õhtul ei tulnud uni. Raadio ööülikoolis räägiti düstoopiatest. Vanamees suutis jälgida vaid poole kõrvaga. Peas vaaritas ta enda düstoopiline olukord.

Kümme aastat tagasi oli ta endalt küsinud, kas kinnisvaraarendus Krimmis on ikka hea mõte? Ja kümme aastat oli ta tühja tööd teinud. Nüüd selgus, et äriprojekt, mis pidi ta rikkaks tegema – uhke villa kõlava nimega *La Paloma Blanca de Koreiz* – ei saa isegi elumajaks. Ja müüa saab ta seda vaid garaaži pähe. Muidugi vastava hinna eest. Kui üldse. Vanamees elas mitte-elamispinnal, mis oli ehitatud seadusevastaselt võõrale maatükile. Mis oli Ukraina käest läinud Vene riigi kätte. Ja mille omandiõigust tõendas üksnes ukrainakeelne notari duplikaat. Sel ebaseaduslikul pinnal elas ta viisarežiimi rikkudes. Ja kõige tagatipuks veel okupeeritud territooriumil. Kogu *de facto* ja *de jure* olid nii erinevad, kui üldse olla sai. Asi polnud vähimalgi määral *JOKK*. Vanamees oli ennast aasta aastalt aina hullemini sisse mässinud.

Aga mida oleks pidanud teisiti tegema? Kust võis ta seda ette teada, et Krimmis niimoodi asju aetakse? Seda maja poleks siiamaani olemas, kui ta maaeraldusprotsessi lõppu oleks ootama jäänud. Inimese elupäevadest jäi väheks, et selles süsteemis ausalt asju ajada. Huvitav, kas Ukraina komme ilma loata ehitada võiks ka Vene kohtus olla argumendiks? Kuna elu ajal lihtsalt ei jõua luba hankida? Võiks ju seaduses olla fikseeritud mingi tähtaeg, kui kaua peab inimene oma kodu rajamisega ootama. Aga vaevalt et sellist piiri olemas oli. Ukraina anarhia käest oli ta sattunud Vene bürokraatia küüsi. Mis lihtsureliku jaoks tegi ühe välja. Miks temal asjad küll niimoodi läksid?

Stephen Hawking oli defineerinud intelligentsi kui kohanemisvõimet. Vanamees ei suutnud kohaneda. Ta oli elus igal rindel läbi kukkunud. Eestlasena, kodanikuna, poliitikuna, ärimehena, perekonnapeana, isana, mehena ja inimesena. Kodunt ja kodumaalt välja aetud. Omaenda lolluste kätte vangi langenud. Vaevles keset Krimmi palavust ja lärmi.

Aga kõigi ta hädade algpõhjus oli üks. Tal puudus võime armastada. Tal oli vaid naudinguiha. Vanamees oli tiirane ja nilbe vanamees. Egoistlik siga, nagu Marika talle ammugi diagnoosi oli pannud. Üksindus oligi ta pärisosa. Ja paras talle.

Halbade mõtete peletamiseks oli hea lugeda halbu uudiseid. Vanamees leidis artikli, milles väideti, et mornid ja tigedad inimesed olid eluvõimelisemad ja originaalsemad kui optimistid.

6.

Augustikuu viimasel pärastlõunal istus Vanamees Jalta rannapromenaadil. Harilikul, mitte armunute pingil. Suvi oli kestnud kaua. Rios oli kustunud olümpiatuli. Sõda polnud puhkenud. Selle olümpia olid kahurid vahele jätnud. Maavärin toimus Krimmi asemel Kesk-Itaalias. Nõudis kahesaja viiekümne inimese elu. Seitsme aasta eest oli samas toimunud eelmine katastroof, aga enamik maju oli ikka ümber ehitamata. Võib-olla ei saanud ka Itaalias nii kiiresti ehitusluba? Myanmari maavärin oli kahjustanud kahtesadat templit. Need pidid ometigi olema kõigi seaduste järgi ehitatud. Maakera väristas ennast aina rohkem ja rohkem. Inimeste seadustest hoolimata.

Kertšis oli antud tormihoiatus. Praamiliiklus oli seiskunud. Aga silla ehitamine käis täie hooga edasi. Ameerika oli kehtestanud peatöövõtjale sanktsioonid. Vene rahandusministri väitel seisid ees suured eelarvekärped. Venemaa oli vähendanud gaasitoodangut. Üritas Jaapaniga diili teha. Saksamaa püüdis pärast brexiti-šokki Euroopat uuesti kokku lappida. Maailmas jätkusid ärevad ajad.

Jaltas oli kõik rahulik. Suletud „McDonaldsi" asemel töötas «Мирбуррер». *Lenin Seaside Promenade*'il jalutasid RUSSIA-dressides tursked mehed. Нам предназначена Русская дорога. Merelained loksusid uinutava rahuga vastu betoonkallast. Suhhogruuzid olid ennast reidil ankrusse sättinud.

Vanamehe kõrval pingil müütas tõmmu naine villaseid salle. Nii peeneid, et neid sai läbi sõrmuse tõmmata. Kootud kaameli villast, kes läks läbi nõelasilma. Kõige rahvarohkemas kohas tülitas jalutajaid meremehemütsis Ostap Bender. Püüdis möödakäijatele oma anekdoodikogu kaela määrida. Pärast ebaõnnestunud katset pomises endale midagi vuntsi, lõikas siis läbi järgmise vastutulija tee ja surus sellele raamatukese nina alla. Vanamehele tuli meelde Krimmis kuuldud anekdoot, milles vanaema õpetas tütretütrele, et elus tohtis olla vaid üksainus armastus. Kui laps selle peale päris, kes oli see vanaema armastus, vastas too: «Моряки». Meremehed ja ei kedagi teist. Ka Vanamehel oli Krimmis olnud ainult üks armastus. *Hohluški.* Nüüd kehastas ta armastust Marina.

Üle naabereežnaja kaikus hoogne tümps, midagi Ukraina estraaditähte Serdjutško ja Kusturica filmimuusika vahepealset. Sellesse lõikas sisse kime naisehääl, mis kutsus läbi valjuhääldi *morskaja progulka*'le. Kirjus seelikus mustlasnaine ennustas tarokaartidega tulevikku. Ringi tatsasid hiigelloomad, kes lubasid raha eest endaga pilti teha. Pühapäevariides mutid olid asunud isekeskis tantsu lööma. Hakkas juba hämarduma, kuldsed mäed õnnelinna ümber tõmbusid tumedamaks. Puhus mõnus tuuleke.

Teisel pool sallimüüjat võttis istet keskealine naine, kel oli seljas ukraina rahvustikandiga pluus. See tõi meelde partnjorša Ljuda, kes oli tagasi oma kodukandis Sumõs. Võšivankaga naine asetas pingile punutud korvi, mille sanga külge oli seotud Georgi lint.

Vanamees oli tulnud Jaltasse asja pärast. Pikad püksid kotiga kaasas. Ta oleks peaaegu jutule saanud. Pärast kempsus ümberriietumist ja valvurile kotisisu ettenäitamist lasti ta trepist üles. Linnavalitsus, mille hoone paistis väljast üsna esinduslik, vaatamata seisma jäänud tornikellale, meenutas seestpoolt nõukogude koolimaja. Tuba nr. 309 polnud kerge leida, kuid Vanamees sai hakkama. Kahjuks ei olnud vastuvõtupäev. Aga vähemasti oli nüüd teada, kuhu ja mis päeval tulla. Iga ebaõnnestunud katse sisaldas tulevase edu seemneid.

Järgmisel teisipäeval andiski Maria Nikolajevna, kes kureeris maarendi küsimusi Koreizi piirkonnas (ja oli 309. kabinetis viie nais- ja ühe meestöötaja seast kõige nägusam), talle head nõu. Vanamehel läks tarvis katastriinseneri, kes koostaks rendile võetava maatüki kohta midagi, mida Maria Nikolajevna nimetas межевой план. Mis plaan see täpselt selline oli, seda ei selgitatud, kuid see ei omanud ka tähtsust. Nagunii Vanamees ise sellega hakkama ei saanud. Alles pärast seda, kui katastriinsener on oma tööga valmis jõudnud, lisab Vanamees disketile salvestatud plaanile maatüki katastripassi, enda passi koopia ja esitab linnavalitsuse maaosakonnale avalduse, et tema sotka kantaks *gosregistrisse*. See olekski rendilepingu vormistamise esimesel etapil esialgu kõik. Konkreetset katastriinseneri soovitada linnaametnik ei tohtinud, kuid Jaltas tegutses neid piisavalt.

Vanamees leidiski lähima plangu küljest katastriteenuseid pakkuva firma kuulutuse, mille kontor paiknes talle ikka veel koduse Sverdlovi tänava alguses. Ta ei pidanud ise kohalegi minema, vaid kohtus kleenukese poisiohtu inseneriga Massandra plaaži ligidal kohviku kõrval. Jalta päevil oli selles pakutud maitsvat kohakala kreeka pähklite ja ananassidega. Ümmarguse väliskuju tõttu kutsuti kohvikut «Шайба». Litter oli mõistliku hinnaga populaarne söögikoht, millest nüüd oli saanud šikk restoran nimega «История», kus serveeriti austreid ja *brunchi*. Külastajaid ei paistnud olevat.

Noorusele vaatamata osutus katastriinsener Parvis asjatundlikuks ja abivalmis spetsialistiks. Saabus juba samal õhtul Koreizi lepingut sõlmima. Paksu dokumendikausta lehitsedes mainis Parvis kahetsusega, et Vanamees oli sattunud viletsate firmade otsa. Linnavalitsuse maaosakonna juhatajat kutsus ta lugupidavalt ees- ja isanimepidi, sest see oli olnud tema õppejõud. Parvises endas voolas ema poolt kreeka veri ja poiss siduski oma tuleviku välismaaga, sest Krimmis ei näinud ta enda jaoks perspektiivi. Mõistlik mees jäi nõusse ka Vanamehe tingimusega, et ettemaks ei ole mitte sada, vaid viiskümmend protsenti kogumaksumusest. Parvis tegi vajalikest paberitest koopiad ja lubas umbes nädala pärast disketi koos valmis meževoi plaaniga ise ära tuua. Töö maht ei olevat kuigi suur. Värava katastriinseneri järel lukku pannud, korraldas Vanamees endale küünlavalgusõhtu igihalja tantsumuusika saatel. Lõpuks ometi oli ta leidnud endale tubli abimehe.

Kuumus oli kestnud kaua. Üksnes haruharva käis üle lühike vihmahoog. Mitte kordagi ei olnud märkimisväärset tormi ega saabunud ka jääkülma hoovust. Meduusiparved ei ilmunud isegi südasuvel, kuigi vesi oli rohkem kui leige. Vanamees viis tahtejõuga läbi kohustusliku noorenduskuuri ja käis ülepäeviti David Sergejevitši juures tantsimas.

Ka sanatooriumi diskosaalis valitses lämmatav palavus. Konditsioneer ei töötanud, sest voolu ei olnud. Iga tantsutuuri järel jooksis Vanamees käterätikuga higi pühkima. Trenni lõppedes oli väljas pime, aga õhus püsis endiselt leitsak. Tänavavalgustus ei töötanud, teeradadel vilkusid kollased valgustäpid nagu hundisilmad. Aga valgusest polnud lugu, sest Vanamees teadis koduteel nagu pime igat puujuurt ja lagunenud trepiastet. Jalad olid tantsust väsinud. Mäkke rühkides hakkas puus iga sammuga rohkem valu tegema. Vanamees komberdas aegamisi nagu vana mees. Jõudis lõpuks koju ja sõi kõhu Marina sööki täis. Vaimustuses tantsimisest ja rahul endaga. Kraapis järgmiseks korraks kingatallad traatharjaga tolmukihist puhtaks ja asus jälle teele. Lootuses, et vähemasti ükski partnjorša palavaga kohale tuleb.

Lõpuks andis kuumus järele. Rannas jäi rahvast iga päevaga hõredamaks. Ka naabri suitsetavad suvitajad olid jalga lasknud. Õhk muutus puhtaks ja värskeks. Suvi hakkas jõudma kõige meeldivamasse järku. Isegi võrripirin ja automürin Via Militaresel olid harvemaks jäänud. Ehkki sõitmine ei lakanud ka puhkepäevadel.

See oli üks Krimmi paradokse, mida Vanamees ei osanud seletada. Saksas ja Soomes oli elu-olu kenasti korras. Ometigi jätkus sakslastel ja soomlastel aega tegelda nii peotantsu kui tuhande

muu huvialaga. Krimmis olid kõigil käed-jalad hommikust õhtuni tööd täis. Seitse päeva nädalas käis tööalane sebimine. Mehed kukkusid varakult kõiksugu riistadega müristama ja leidsid ka hilja õhtul veel midagi, mille kallal kopsida ja putitada. Naised olid töö ja koduga nii hõivatud, et ei saanud tunnikesekski mahti õhtul tantsima tulla. Aga meeletule töörügamisele vaatamata oli kõik ikka ligadi ja logadi. Isegi sel juhul, kui midagi valmis ehitati, jäeti mingi jupp külge panemata või detail viimistlemata. Kas pakettakendelt paberiribad ära rebimata või kanalisatsiooniluugile kaas peale panemata. Vähemasti ehituspraht objektilt ära vedamata. Töö tegemine käis Krimmis põhimõttel palju kära, vähe villa.

Mis võis olla selle põhjuseks? Mis oli see, mis ei lasknud inimestel oma elu tõhusalt korraldada? Miks ei teinud nad oma kommunaalmakseid internetis, nagu pank neile pakkus, vaid selle asemel seisid tundide kaupa pangaukse taga, arveraamatud näpus? Miks ei tulnud nad õhtupoolsel ajal, mil pangas polnud kedagi, vaid kogunesid kella üheksast hommikul troppis sappa? Seltsis sai maast ja ilmast lobiseda. Aga isegi suvel lämmatava palavaga? Miks muutsid nad oma ainukese külaväljaku lapitud katusega räämas turuplatsiks ega viinud kauplemist tühjalt seisvasse korralikku hoonesse, mis seisis samas kõrval ja millel ilutses koguni silt «Славянский рынок»? Lühikeste pükstega ei lastud linnavalitsuse trepist üles, aga sadat inimest umbses ooteruumis piinata sobis küll. Pühadel ja valimiste päeval kaikus Koreiz juba varahommikul patriootlikest marssidest vaheldumisi moodsate poplugudega. Aga õhtuks oli klubi ümbrus selline, mille kohta seapesa öelda oleks loomale häbistav. Mis jõud see küll oli, mis sundis kõike nii inimvaenulikult korraldama? Üksikult võttes olid kõik toredad ja lahked inimesed. Aga ühiselu kukkus välja kuidagi ebamõistlik. Tundus, just nagu puuduks Krimmis peremees, kes maja korras hoiaks.

Septembris toimusid Vene riigiduuma valimised. Koreizi klubist kostis päev läbi reibast muusikat. Rannas oli keegi tõmmanud maha riietumisputka seinale kirjutatud sõna «хуйло» ja kirjutanud asemele «настоящий президент наш», just nagu oleks see valimiskabiin. Mida kauem Vanamees võõrsil elas, seda vähem ta kohalikku vaimu mõistis. Россию умом не понять. David Vsevjov oli valinud oma saadetele õige pealkirja. Venemaa oli müstiline maa.

7.

Vanamees jõudis koju tagasi alles oktoobri lõpus. Ukraina riik luges välismaalase passist hoolega kuupäevi ega andnud talle uut *spetsdozvilli* Krimmi külastamiseks. Tuli minna ringi Peterburi kaudu. Jaanilinna piiril ei tulnud passiametnikul pähegi kahtlustada, et keegi võiks olla üle kolme kuu Venemaal viibinud ja juba jälle sinna tagasi kippuda. Facebookis tehti nalja, et moskvalastel oli kolm rohtu depressiooni vastu: Vnukovo, Šeremetjevo ja Domodedovo.

Jalutuskäik vihmase Neevalinna tuulistel kallastel ja kanalitel, millega lennuni jäänud aega parajaks teha, polnud lõunamaa elanikule sugugi kontimööda. Talvepalee smaragdsaalis siidtoolil lebanud tsareevitš oli jälle asendamatu. Teraslind oli vana, paistis koguni tiiva pealt paigatud, lend venis ja reisija kartis surma. Aga hirm tasus ennast ära.

Krimm võttis Vanamehe soojalt oma rüppe. Päike säras vananaistesuve selges taevas ja meri sillerdas kutsuvalt vastu. Lehed olid alles puus, aga jõudnud vahepeal kollaseks tõmbuda. Kodu seisis omal kohal, sisse ei olnud murtud ja uus katus polnud läbi jooksnud. Tänutunne tatari poisi vastu täitis Vanamehe südant. Leiva-Marinal leidus koguni must *kirpitš* ja turul müüdi viimaseid avamaal kasvanud tomateid. Ringi liikus ainult kohalikku rahvast,

kelle näod olid aastatega tuttavaks saanud. Meemüüjal Emiri kohta uudiseid ei olnud. Kellalööjad-poisid olid uue pala selgeks õppinud, millega kutsusid õigeusklikke pühapäevasesse palvetundi. Isegi Peterburi rõskusest arenev puuslak ja öised sääremarjakrambid ei suutnud kojusaabumisrõõmu tumestada. Nii hea, kui selles armeenia narkoärika käest ostetud ja Kertši prorabi poolt elamiskõlblikuks muudetud garaažis, ei olnud tal kusagil mujal. Üle inimsipelgapesa sügisvärvides parki ja ääretut vetevälja imetledes kasvas tahtmine keha allakäiku pidurdada, et nõnda meeldivas maailmas kauem viibida. Ning nautida täie rinnaga viimast kui päeva, mis talle veel jäänud oli. Krimmi sügis oli suvi.

Katastriinsener Parvis oli pärast ettemaksu kättesaamist kadunud nagu vits vette. Ei ilmunud lubatud meževoi plaaniga välja ei nädala ega kuu pärast. Ei võtnud ka telefoni. Kuulutuses mainitud aadressil Sverdlovi tänavas asus elumaja, mille elanikud polnud maakorraldusfirmast kuulnudki. Vanamees ei viitsinud enam isegi vihastada. Oli ju poiss isegi maininud, et tema õppejõuks oli Jalta maaosakonna juhataja. Parvis oli andekas õpilane.

Kuid siis luges ta uudist, mis suvise sügisrahu hingest minema pühkis. Simferoopoli kodulehel seisis kirjas, et maaüksused, mis ei ole esimeseks jaanuariks kantud Ühtsesse Riiklikusse Kinnisvararegistrisse, võetakse maakatastris arvelt maha. Sellised maatükid tunnistatakse peremehetuks varaks, lähevad seejärel munitsipaalomandusse ja võidakse panna müüki. Omanik ei tarvitsenud isegi teada saada, et oli jäänud oma maast ilma. Esimeses järjekorras pidid saama kannatada tavalised maaomanikud, kes olid sotkad omandanud aastate eest ega osanud paha aimatagi. Kui sel kombel võõrandatud maatükil peaks paiknema ka maja, siis tuleb peremehel sealt välja kolida või siis osta maatükk uuelt omanikult välja.

„Nõnda, sõbrad, jääte te esimesest jaanuarist oma maast ilma sellest ise teadmata,“ hoiatas Simferoopoli ametlik veebileht humoristlikus toonis.

Nüüd oli Vanamehel vesi ahjus. Ta pidi oma sotka veel selle aastanumbri sees registrisse saama. Muretu elunautimine võis minna kalliks maksma. Vanamees otsis kibekähku uue katastriinseneri. Mitte enam lahja kreeka poisikese, vaid aserbaidžaani päritolu mehemüraka. Fikrat Trofikovitš oli töötanud aastaid siseorganites, pärast miilitsakarjääri lõppu aga asutanud kinnisvarafirma, mis osutas ühtlasi ka maakorraldusalaseid teenuseid. Ukrainlaste, venelaste, armeenlaste ja kreeklaste käest oli Vanamees juba lüpsi saanud, aseri käest veel mitte. Aga valikut ei olnud. Kümme aastat veninud töö tuli paari kuuga ära teha. Vanamees sõlmis Fikrat Trofikovitšiga lepingu ja tegi ettemaksu.

8.

Ööl vastu esimest detsembrit saabus talv. Kraadiklaas, mis oli kaua püsinud kümne soojapügala kandis ja päevapaistel tõusnud üle kahekümne, langes prauhti paari kraadini. Õhtul tõusis tuul ja öö läbi kostis akna taga kurba ulgumist. Hommikul ajas marutuul sinna-tänna lumepilvi, mis Ai Petri otsast suurte pahvakutena alla tuiskasid. Samal ajal ladistas taevast kaela vihma. Via Militares oli muutunud porimülkaks. Taevast ja merest segatud hallis massis leidus üks heledam laiguke. See oli päikese peidukoht. Aegajalt kostsid katuselt tumedad põntsatused. Keset õue oli maandunud tühjaks saanud kemikaalipurk. Tuisk tugevnes veelgi. Vanamees istus verandal, talvejope seljas, suusamüts peas, ja jälgis looduse tujutsemist.

Akna taga toimus midagi pöörast. Marutuul lennutas lund, puuoksi ja kõike muud, millele küüned taha sai. Korraks saabus vaikushetk, mille järel puhkes raju uuesti. Ainult lumepööris kihutas nüüd juba vastassuunas. Käis mingi ida- ja läänetuulte vaheline lumesõda, milles laskemoona puistati mõlemalt vaenupoolelt nagu kotist. Jälle saabus hetkeks vaherahu. Uus maruhoog. Taas

vaikus. Hall müür kadus ja nähtavale ilmus lumivalget karva meri, mille pinnalt tõstis tuul veekeeriseid sammastena üles taeva poole. Päike tuli välja ja küttis veranda hetkega soojaks.

Aga vaevalt jõudis Vanamees jope seljast visata, kui kadusid nii päike kui meri ja ilm mattus veelgi paksemasse halli pilve. Ta ajas vatid selga tagasi ja jälgis oma loožist Suve ja Talve heitlust. Akna taha ilmus vaikne jõuluilm ilusa laia lumesajuga. Vanamees heitis rahunenult diivanile ja mässis jalad pleedi sisse.

Veidi enne keskpäeva murdis päike uuesti läbi ja tundus, et seekord lõplikult. Ai Petri kohal paistis juba selge taevas. Lumi sadas ja päike paistis. Suvitalv. Räästad kukkusid solisema ja katuserennid tilkuma. Meri sillerdas silmipimestavalt. Elluärganud porikärbes hakkas sumisedes ringi lendama. Vanamees viskas riided seljast ja pani ette päikeseprilid. Talvsuvi.

Poole tunni pärast toimus uus pööre talve kasuks. Kell kaks pressis päike läbi. Võitlus jätkus. Kell kolm saavutas talv lõpliku võidu. Algas uus tuisk, mis pani meretreti küsimärgi alla. Vaevalt et tantsugi sellise ilmaga toimus. Mustad pilved tormasid akende eest mööda Stroigorodoki poole, nagu kiirustaksid pesumajja. Katuserenn ja varikatus kolisesid tuule käes. Keset päist päeva kiskus pimedaks. Kogu selles stiihias oli mingit põrguilu. Mida võisid sellise ilmaga teha linnud, hulkuvad kassid ja kodutud koerad?

Kui nemad vastu pidasid, siis asutab ka inimene ennast meretretile. Kuigi türkiisivöönd oli ulatunud kaugele. Siis kui meri veel paistis. Tormilained peksid vee vahule. Aga rannas võis olla ka tuulevaikne. Nii oli ennegi olnud, et mägedes sadas lund, koduõues lörtsi ja mere ääres tibutas vihma.

Sulavete kohin Gasprat ja Koreizi lahutavas kanjonis kostis juba kaugelt. Suure Võidu mälestuskivi taga istus bomž ja nosis midagi paberi seest. Silt „Jasnaja Poljana" värava kohal, mis teatas emade ja laste sanatooriumi muutumisest Vene tolliameti filiaaliks, oli üleni lumine. Tolstoi plataani haralised oksad seisid raagus ja nägid välja nagu kaheksajala kombitsad. Krahvinna Panina lossi ees tuli alati korraks seisatada, et heita pilk läbi palmide taevarannal kõrguvale Ai Petrile. Kuigi sompus ilmaga paistis mägede asemel hall pilvemüür. Täna võis sellesse rebenenud august näha, kuidas lumivalged sakid lõikusid sinisesse kangasse. Tuul oli kaljuseinad lumest paljaks rookinud. Jõuluroosid purskkaevu äärsel klumbil sel aastal ei õitsenud.

Rannas oli torm raugenud. Marutuul oli prügiurnid pikali paisanud. Vabadusse pääsenud praht roomas mööda promenaadi. Sanatooriumitel oli kombeks plaažide koristamine suvehooaja lõpus unarusse jätta. Kohalik võim, kes ranna jupikaupa välja rentis, pesi oma käed puhtaks. Aga tuusikuid jagati ka talvel. Kohalik rahvas armastas rannapiknikke pidada, kuid mitte enda järelt koristada. Kui Vanamees oleks pidanud Krimmi kahe sõnaga iseloomustama, siis teiseks sõnaks oleks ta valinud „mustus". Võibolla sellepärast püüdiski igaüks oma kodu ümbrus taraga piirata.

„Jasnaja Poljanast" oli saanud „Pobeda" filiaal, kuid kombed polnud muutunud. Tormil oli piisavalt materjali, millega ennast rannas lõbustada. Osa rämpsu olid maruhood juba promenaadilt alla rannakividele laiali pillutanud. Oli vaid ajaküsimus, millal tormilained kogu prahi merre pühivad. Meelde tulid filmikaadrid veelindude korjustest, kelle kondihunnikute keskel läikisid allakugistatud värvilised korgid. Üheksal linnul kümnest hukkunust sisaldas kõht inimese toodetud rämpsu. Maailmameres oli varsti plastikut rohkem kui kala. Mis kuratliku paiga ta küll maha jätab! Vaesed järeltulevad põlved...

Koduteel astus Vanamees läbi krahvinna Panina lossist, mille nõukogude-aegses interjööris paiknes sanatooriumi kontor.

„Mina küll ei lähe sinna prahti koristama," ütles laua taga istuv nipsakas sekretäriplika külastaja jutu peale.

Vanamees soovitas tal leida ametiisik, kes vastutas sanatooriumi heakorra eest. Sekretär sai telefoniga mingi tegelase kätte, kes kukkus nii pikalt seletama, et tal paluti istet võtta. Kuid Vanamees seisis nõudlikult edasi.

„Sanatoorium ei tööta,“ teatas sekretär lõpuks. *„Kui rekonstrueerimine lõpeb ja sanatoorium avatakse, siis koristatakse ka rand ära.“*

Sanatoorium ei saanud valmis enne järgmist suve. Kui mitte veelgi hiljem. Selle ajaga jõudis randa ja sealt merre märkimisväärne kogus rämpsu.

„Ma ei taha teie selja taga tegutseda,“ ütles Vanamees tigedamalt, kui oleks tahtnud. *„Aga ma hoiatan: kui rand ei ole selle nädala lõpuks koristatud, siis ma esitan kaebuse.“*

Sekretär lubas muigel suuga teha, mida Vanamees heaks arvab.

Põhjalikult rikutud tuju aitasid madalal hoida õhtused uudised. OPEC-i maad olid jõudnud koos Venemaaga kokkuleppele tootmise vähendamises. Nafta ja rubla tegid järsu hüppe ülespoole. Vene president oli pidanud aastakõne, mille Soome raadio edastas minutikaupa. Kas tõesti oli tarvis vaenlast sellise põhjalikkusega tundma õppida?

Vanamees sundis ennast magama jääma. Ta pidi varakult tõusma, sest Fikrat Trofikovitš oli soovitanud tal Pristupat tabada hommikutunnil. Jalta linnavalitsuse kodukas sinna linki ei andnud, kuid märksõna „Pristupa“ sisse toksides avanes arhitektuuriosakond. Kahjuks polnud kirjas kodanike vastuvõtu aegu ega päevi. Tuli minna hea õnne peale.

9.

Õues oli külm ja pime. Tibas kerget lund, palmi lehed olid valged. Bussipeatuses ootas rahvas talveriietes, ainult koolilapsed olid kergete jopedega. Vaate Ai Petrile varjasid Koreizi esimese uusehituse betoonseinad, millest kasvasid välja raudorad. Kas tõesti läheb ka siin lahti?

Maršrutka tuli õnneks varsti. Vanamees ei hakanud trügima, aga sai siiski ühe paksu naise kõrval pool istekohta. Varasel tunnil ei rääkinud veel keegi mobiiliga. Järgmistes peatustes läks buss puupüsti täis. Ei hakanud enne kohalt liikuma, kui kõigi sõiduraha oli käest kätte edasi antud ja juhini jõudnud. Vanamehe külje vastu litsutud suusamütsis töömees laskis talle kaela viimase kopsutäie tubakahaisu.

Sõit läks edasi. Oreanda kaljud paistsid läbi pesemata bussiakna vormitute tontidena. Liin nr. 47 kandis nüüd numbrit 122, muid muudatusi bussiliikluses ei paistnud olevat.

Miks küll inimesed, kes aastast aastasse iga päev bussiga tööle ja koju sõitsid, oma karbikilu staatusega leppisid? Kuidas see kangelaslik rahvas, kes oli heitnud endalt Ukraina bandeeralaste ikke ja tüürinud Krimmi tagasi kodusadamasse, ei suutnud midagi ette võtta linnatranspordi olukorra parandamiseks? Üksnes peatused võõbati Vene trikoloori ja bussijaama tulpasid ehtisid uue kodumaa lipud. Läbi tolmuse akna vaatasid plakatitelt vastu Aksjonov ja Konstantinov, kes lubasid endiselt tagada rahu ja garanteerida stabiilsuse. Mehed olid sõna pidanud.

Buss oli saabunud Jaltasse. Ummikud südalinnas polnud suvistega võrreldavad. Vanamees jõudis aegsasti pärale.

Linna arhitektuurivalitsus paiknes sealsamas Sverdlovi tänavas, nagu viis aastat tagasi. Üksnes asutuse silt oli täienenud Vene riigivapiga. Koridoris polnud ühtki hingelist. Linnaarhitekti kabinetki asus vanas kohas teisel korrusel. Silt *„Šortsides mitte sisseneda“* oli talveks maha võetud.

Sekretäri eesruumist avanesid uksed pahemale ja paremale. Nagu nõukogude tootmisettevõttes direktori ja peainseneri juurde, kes jagasid sama sekretärineiut. Laua taga ei istunud kedagi, aga keset tuba seisis vanem prillidega mees, dokumendipapka kaenlas, talvejope seljas ja krussis juuksepärg ümber kalliskivi. Ootas ilmselt oma järge. Mõlemad kabinetiuksed olid valla. Ülemuste tööpäev algas vara.

Hallis pintsakus Pristupa istus kirjutuslaua taga, valge pallonikrae kõhna kaela ümber. Paistis just kui väiksemana kui enne. Isegi ta kiilaspea oli viie tööaastaga kokku kuivanud.

Linnarhitekti pea kohalt vaatas Ukraina presidendi asemel seinalt vastu Venemaa president. Pristupa kõrval istus pikkade varrukatega siidipluusis naistöötaja, kes tõstis süles lebavast dokumendilasust pabereid Vladimir Ivanovitši ette lauale ja tutvustas nende sisu. Pristupa esitas täpsustavaid küsimusi ja pani siis käe alla.

Peainseneri kabinetis töötas valgepäine, linnaarhitektist märksa noorem mees.

„Kas keegi veel ootab Pristupa juurde?“ küsis Vanamees talvejopega isandalt. Oli tavaline komme koht järjekorras kinni panna ja minna linna peale asju ajama. Pärast ilmus välja hulk tegelasi, kes kõik olid olnud juba enne sind.

Esimene naistöötaja ei jõudnud veel omadega valmis, kui ooteruumi sisenes teine, samuti papkavirn käsivarrel, ning sammus Pristupa uksest sisse. Vanamees heitis pilgu koridori. Peale sildi „Tööaeg 8-17“ ei leidunud seal külastusaegade kohta midagi. Juustepärg paistis muretult edasi ootavat.

Kaustade all lookas sekretärilaua kõrvale oli tekkinud püha nurgake kuldraamiga ikoonide, mõne foto ja väikese suveniirpalmiga. Seda sisustuselementi Vanamees ei mäletanud. Jalta rannapargi betoneerimine polnud taevaste vägedega konsulteerimist nõudnud. Kui kolmas naistöötaja Vladimir Ivanovitši juurde sisenes, pöördus Vanamees kaaskannataja poole.

„Mina veel ootan,“ pomises too ebakindlal toonil.

Siis tõusis laua tagant valgepäine peainsener ning sammus läbi sekretäritoa samuti Pristupa juurde.

Hakati rääkima mingist kooliprojektist. Kellegi asjatundmatus tegi spetsialistidele nalja. Seejärel helistas Pristupa kellelegi, nimetas teda esimeheks ja palus määrata koosoleku aeg. Sisenes veel üks naisterahvas ja võttis Pristupa toas istet. Vanamees taipas, et algamas oli nõupidamine. Hommikune dispetšer.

Saabus järgmine paar ootajaid, mees ja naine, kes väitsid olevat eelmisel päeval kohtumise kokku leppinud. Väga trügima siiski ei hakanud. Pristupa tõusis laua tagant ja laotas põrandale laiali portsu mitmevärvilisi maaplaane. Meenus Fikrat Trofikovitš, kes oli meelsasti hinnas kaks tuhat rubla alla lasknud, kui Vanamees ise nõustub minema Pristupa juurde kooskõlastuse järele. Juustepärjaga mees ohkas. Teised kaks läksid õue suitsu tegema. Kell ukse kohal hakkas üheksa saama.

Kuid enne veel, kui midagi õieti arutama jõuti hakata, teatas valgepea, et tänaseks on temal kõik *ja nüüd tööle.* Seltskond läkski laiali ja juustepärg sai loa kabinetti astuda. Ta laotas oma paberid Pristupa ette lauale, kuid temagagi polnud pikka pidu. Midagi Vladimir Ivanovitšile ei meeldinud, mehikese katsed asja seletada jäid tulemusteta.

Vanamehele meenusid ta enda viie aasta tagused ponnistused Pristupalt allkirja välja meelitada. Mis siis, kui tal see sotka lugu uuesti meelde tuleb? Nüüd polnud küsimus isegi mitte teenindusmaa ülemäärases suuruses, vaid ebaseaduslikus juurdeehituses võõral maatükil. Ka garaaži kolmandat korrust Vene seadus ei lubanud. Uue valitseja karmi pilgu all paistis Pristupa veelgi enam seadusi austavat.

„Las teevad ringi,“ ütles Jalta linnaarhitekt otsustavalt ning juustepärg korjas oma papka kokku. Aga vaevalt sai ta uksest välja, kui mingi blond plika tikk-kontsadel sisse tormas, toimikud kaenlas, ja Pristupa ukselävel seisvast Vanamehest läbi pressida üritas.

„Mina ootan ka,“ ei suutnud see protesti endale hoida.

„Ma olen administratsiooni töötaja!“ nähvas blondiin tigedalt. *„Kas mina peaksin ootama?“*

Ja õõtsus puusi hööritades Vanamehest mööda. See pomises, et ka tema on inimene, kuid nii, et Pristupani ei kostaks. Õnneks läks administratsiooni töötajal vaja vaid paari allkirja. Vladimir Ivanovitš jäi kabinetti üksi. Tee oli vaba.

„Mis teil seal on?“ küsis Pristupa paberitele vaevu pilku heites, kui see oli teretades istet võtnud ja dokumendid lauale laotanud, nagu ta oli näinud juustepärga tegemas.

„Garaaž.“

Pristupa võttis pintsaku rinnataskust pastaka ja kritseldas ettenähtud lahtrisse oma allkirja. Sammus siis ees uksest välja, tõmbas sekretäri lauasahtlist välja pitsati, lõi kinnituseks templi peale ning tervitas kättpidi järgmist külastajat.

„Kas te tahate mind istuma panna?" kostsid Vanamehe selja tagant linnarhitekti naljatoonis öeldud sõnad. *„Me ei anna praegu rannatsooni ühtki luba."*

Vladimir Ivanovitš oli printsipiaalne inimene. Loodetavasti ei tule temaga viie aasta pärast kolmandat korda kohtuda.

10.

Järgmisel teisipäeval asus Vanamees taas Jalta poole teele. Sel aastal viimast korda, kui ärasõitu mitte arvestada. Tal oli kaasas linnaarhitektiga kooskõlastatud межевой план ja vajalikud passikoopiad, nii enda kui sotka oma. Jäi üle veel kirjutada Maria Nikolajevna juures avaldus ja edasine ei sõltunud enam Vanamehest.

Ilm oli hall ja sompus. Stroigorodokis lendas vastu bussiakent lörtsi, aga Jaltas sadas vihma. Linnavalitsuse ohrannik tundis Vanamehe ära ega uurinud enam koti sisugi, kiikas vaid kohusetundest passi. Koridorid olid harjumatult tühjad. Linnarahval oli aastalõpus parematki teha, kui ametiasutuste uksi kulutada. Vanamees oli eesmärgile lähedal. Ta orienteerus korruste ja kabinettide rägastikus juba üsna ladusalt.

Toa nr. 309 ukse taga seismas polnud kedagi. Uksele oli kleebitud silt: *„Alates 21. detsembrist vastuvõttu ei toimu."*

Oli kahekümne esimene detsember. Seest kostis juttu ja naeru. Kauplemine, nagu arvata võiski, oli niisugusel puhul mõttetu. Tulge pärast pühi jaanuaris.

Vanamees läks maaosakonna kantseleisse ja surus oma dokumendid poolvägisi lähimale plikale pihku. Andku Maria Nikolajevnale edasi või toimetagu ise riiklikku registrisse. Mingit tõendit dokumentide vastuvõtmise kohta talle ei antud. Aga hea, et niigi läks. Nüüd oli linnavalitsus kaasvastutaja, kui ta maaga midagi halba peaks juhtuma. Selle aasta tööd olid tehtud.

Kui Vanamees koju tagasi jõudis, oli aeg minna meretretile. Päike oli jõudnud vihma jäljed kaotada, aga märjad trepid olid libedad. Mõtted ribimurdudest ja muudest inimesi varitsevatest ohtudest ei olnud meeldivad teekaaslased. Tema oli teinud omalt poolt kõik, et see õnnetu sotka vormistatud saaks. Vaevalt et *goskomregister* vanal aastal midagi ette võtab, kuid maa sundmüügi oli ta loodetavasti ära hoidnud. Milleks muretseda asjade pärast, mida ta muuta ei saanud?

Rand oli endiselt koristamata. Vanamees korjas kotitäie sodi ja viis oma protseduurid läbi. Õhtul läks teele kaebekiri Jalta linnavalitsusse. Kui vastust ei tulnud ja randa koristama ka ei hakatud, saatis ta kirja koopia Jalta linna kodulehele. Sealt saabus vastus. Taheti saada fotosid räpase rannaga. Vanamees klõpsis moblaga võimalikult roppe pilte teha ja saatis toimetusele. Jalta kodulehel ilmuski lugu sellest, kuidas Gaspra elanikud avaldavad rahulolematust koristamata rannaga. Vanamehe tehtud fotod juures. Kuid sellega asi jäi. Vanamees saatis kirja Simferoopolisse. Koos märkega, et järgmine adressaat on Moskva. Vaikus. Vanajumala e-maili ta ei teadnud.

Jõudis kätte jõululaupäev. Vanamees ootas ära keskpäeva, mil oli kõige soojem, pistis kotti ujumispüksid, suusamütsi, päikeseprillid ja vihmavarju ning asus teele. Krimmi treeninglaagri lõpuni jäi kaks päeva. Õues tuli tal kummarduda, et suureks sirgunud palmi okste alt läbi mahtuda. Äkki oli too, kes seda mängu juhtis, asjast valesti aru saanud, ja ootas, et palm mitte Vanamehest, vaid ta garaažist kõrgemaks kasvaks?

Turul müüdi jõulumände. Lahvkas polnud viimasel ajal õiget leiba. Vanamees jättis Leiva-Marinaga selleks aastaks jumalaga ja võttis pool sküüdi leiba. Pärast pole enam sedagi. Kas leiva

retseptil võis Krimmis elanud sküütidega midagi pistmist olla? Amsterdamis näitusel olnud sküüdi aardeid Krimmi muuseumile ei tagastatud, vaid saadeti Kiievisse hoiule. Malaisia reisilennukis oli lennanud palju hollandlasi. Euroopa Liit oli pikendanud sanktsioone poole aasta võrra. Aleppo oli pommitatud varemetesse. Elanike evakueerimine linnast oli takerdunud. Ankaras oli kunstinäituse avamisel maha lastud Vene suursaadik. „See on Süüria eest!" oli tulistaja enne valangut hüüdnud. Internetis hirmutati, et tapetud suursaadik võis olla uus ertshertsog Ferdinand. Kas ikka ei saanud veel küll?

Äsja oli antud Nobeli kirjanduspreemia mehele, kes oli sedasama küsinud juba 1962. aastal. Vanamees käis siis teises klassis ega olnud Bob Dylani nimegi kuulnud. Hiljem lasti ta laulu igast raadiost ja igas keeles. Vanamees mäletas esimest salmi isegi peast:

How many roads must a man walk down
Before you call him a man?
The answer, my friend, is blowing in the wind
The answer is blowing in the wind.

Vastust teab vaid tuul, lauldi seda eesti keeles. Nüüd kirjutati, et oli alanud tõejärgne ajastu, kus vastust ei teadnud tuulgi, sest tõel ja valel ei osatud enam vahet teha. Ometigi piisas vaid paarist klikist, et poole sajandi vanused laulusõnad ilmuksid nagu nõiaväel su ette ekraanile.

Yes, and how many times must the cannonballs fly
Before they're forever banned?
The answer, my friend...

Aga pommid lendasid ikka. Ja linnade põletamine käis edasi. Soldateid tapeti, emandad leinasid ja kuningad vaatasid pealt. Ka Donbassis käisid jälle ägedad lahingud, mis võtsid juba kümneid elusid päevas. Marina teatas viimati viiest tapetust ja kahekümne kuuest haavatust. Berliinis oli moslem ramminud veoautoga jõululaata. Jeesus oli ju ka rahavahetajate pingid ümber lükanud. Eesti oli saanud endale jumalavallatu presidendi. Ja uuel peaministril oli leping Peipsi-taguse sarviktaadiga.

Yes, and how many ears must one man have
Before he can hear people cry?
Yes, and how many deaths will it take till he knows
That too many people have died?
The answer, my friend...

Sküüdi leib kotis ja laul peas kummitamas, asus Vanamees ranna poole teele. Ai Petri kaljuseinad seisid valge lumekihi all. Eriolukordade ministeerium oli hoiatanud mägedesse minemast. Utšan-Su kose kandis oli lumelaviin. Aga Via Militares oli kuiv ja mõnus oli astuda mööda kindlat pinda. Päike soojendas põski. Sulaveed tormasid kevadise vulinaga alla mere poole. Mürkroheline luuderohuvaip kattis kanjoniservi ja ronis mööda akaatsiatüvesid. Vastu tulid koolilapsed, kellel olid tunnid läbi saanud. Poiss toetas plikat käega tagumikust üles mäkke ronides. Varsti saavad vankreid lükkavate laps-emade read täiendust.

Oli täistund, aga kell Ukraina oligarhi lossitornis ei löönud. Osutid olid jäänud seisma poole üheksa peale. Krimmi kellad näitasid nüüd Moskva aega. Vanamees sammus üle silla, kus kunagi oli purdeks olnud koera laip. Džunglis oli vaikne. Isegi ketaslõikuri vingumine kostis vaevu kusagilt kaugelt. Spa-hotelli „1001 ööd" mustas vormis ohrannikud tegid valveputka lävel suitsu. Keegi oli majaseinale kirjutanud: «Всем добра! Стрижка под 0 бесплатно». Kõigile garaažidele oli kaks, mõne kolm või koguni neli korrust peale ehitatud. Maade konfiskeerimise aktsiooni ootas ees lai tööpõld.

Nii väljasurnuna polnud Vanamees alumist teed näinudki. Bussipeatuse pingil istus parajate vahedega kolm hallikirjut kassi. Seinale kleebitud reklaam kuulutas: «Пассажирские перевозки в Запорожье, Днепропетровск без пеших переходов». Marina oli kupatatud iga kord maršrutkast välja öisele piiriületusmatkale.

Mishori pargis oli vaikne. Ainsas suveniiriputkas puuderdas müüja nina. Detsembris valmima pidanud kõrghoone kaheteistkümnest korrusest oli kerkinud neli. Kraana sildiga «Консоль» ootas ehitusplatsil rohelist tuld. Metalltahvel kulunud kivitrepi küljel teavitas, et park oli rajatud 18. sajandil, võetud looduskaitse alla 1960. aastal ja selle kahjustamise eest saab karistada Ukraina seaduse järgi. Aleppo mänd kallutas mere poole oma vägevat tüve. Vähemalt niipalju oli õitsvast Aleppo linnast järel. Leinapaju oksad rippusid kolme meetri kõrguselt alla maa poole, just nagu sajaks taevast hiigelpisaraid.

Meri mõõnas. Russalka seisis sabaotsani veest väljas. Röövel Ali Baba luuras endiselt tütarlast Arzõd, kes oli kummardunud kannuga allika kohale. 1903. aastast saadik seisid nad samades poosides, nagu Ukraina eestlaste selts nad Adamsoni käe läbi oli tarretanud. Veepinna kohal tegi partide rivi treeninglendu idast läände. Vanamees jättis juba kolmandat aastat Krimmiga jumalaga.

Neptun oli maha rahunenud ja lainemurdja kaudu pääses kuiva jalaga Aafrika randa. Maksuametnike raviplaaž oli Vanamehe päralt. Üksik kullaotsija tatsas mööda kallast, kõrvaklapid peas, kompas metallvardaga rannakive ja ümises: «Золотушки, потерюшки...»

Vanamees ei olnud oma kullatükki kaotanud. Aga suurtükikuulid olid Krimmi ligipääsmatuks saareks muutnud. Hambuline vaal ründas väikesi mereelanikke, punane silm kurjalt punnis. Huligaansus kiskjale nimi maalida jäi ära. Vanamees oli endiselt Krimmi vang.

Ta laskus trepist alla kaile ja riputas koti vaala sabasse löödud naela otsa. Saapapaelu lahti nöörides märkas ta kaldal kössitavat parti. Pea norus ja nokk tiiva all peidus nagu külmavarjus. Linnu selg oli nii süsimusta karva, et Vanamees kahtlustas naftareostust. Kuid part tõukas ennast pahema lestaga mööda rannakive edasi. Teine jalg ei töötanud, ilmselt ei suutnud ta seetõttu ka ujuda.

Mida teha? Kellele teatada? Kui sanatooriumis leidukski arst, vaevalt see midagi pardiga ette võtaks. Võib-olla on Jaltas mõni loomakliinik, mis kiirabiteenust osutaks? Aga kust saada telefoninumber? Kui ta pardi süles koju tassiks, mis ta sealgi linnuga peale oskaks hakata? Vanamehel tuli meelde, et tal on pool sküüdi leiba kotis. Ta puistas linnu ette tükikesi, kuid see ei teinud toidust välja. Kössitas liikumatult galkal, nokk sulestikus. Kodus uurib ta lindude esmaabi võimalused järele. Ja kui part homme veel alles peaks olema, siis võtab linnu elu päästmise käsile. Loodetavasti ei satu mõni näljane krants vahepeal randa.

Yes, and how many seas must white dove sail
Before she sleeps in the sand?
The answer, my friend, is blowing in the wind
The answer is blowing in the wind.

11.

Esimese jõulupüha varasel hommikutunnil tõusis Moskva lähedalt Tškalovski lennuväljalt õhku Vene kaitseministeeriumi lennuk „Tu-154". Pardal üheksakümmend kaks inimest, kellest kaheksa olid ekipaaži liikmed. Lennuk tegi vahemaandumise Adleris, kust võttis pärast tankimist suuna üle Musta mere Süüria poole. Reisijateks olid Aleksandrovi-nimelise laulu- ja tantsuansambli liikmed, kes pidid esinema Hmeimimi baasis Vene sõjaväelastele. Ajakirjanikud telekompaniidest „Pervõi kanal", „Zvezda" ja NTV sõitsid kaasa uusaastapidustusi kajastama. Lisaks viibis lennuki

pardal heategevusorganisatsiooni „Õiglane abi“ juht Jelizaveta Glinka, kes pidi toimetama Süüriasse humanitaarabi.

Venemaal populaarne *Doktor Liza* oli osutanud korduvalt oma teeneid ka Ida-Ukrainas. Vene presidendi juures tegutseva inimõiguste nõukogu juhi sõnul vedas doktor Liza Donbassis kuulide all haavata saanud lapsi Moskva ja Peterburi parimatesse haiglatesse ning korraldas amputeeritud jäsemetega patsientidele rehabilitatsioonijärgset elu. Internetifotol võttis doktor Liza parajasti Venemaa presidendilt autasu vastu. Selline väärikas seltskond lendas Süüriasse Vene sõjaväelastele aastavahetusel külakosti viima.

Vanamees, kes hingerahu huvides luges uudiseid alles õhtul, asutas ennast meretretile. Lootuses, et pardi jalg on öö jooksul ära paranenud.

Tee randa oli aastatega pähe ja jalgadesse kulunud. See oli Vanamehe terviserada. Halva ilmaga tundus minek alguses iiveldamiseni vastik. Poolel teel polnud enam väga vigagi. Aga riideid tuule käes seljast kiskuda nõudis tahtejõudu. Tee ära oma trikk! ütles Vanamees endale valjusti ja sammus lainetesse. Jäine meri hammustas valusasti, aga lõi olemise pauguga värskeks. Kaldal ei tundunudki enam külm. Võimlemine viis keha toonusesse. Luud ja liikmed hakkasid sõna kuulama. Ja tagasi mäkke rühkis väsinud vanamehe asemel elurõõmus nooruk.

Täna käis ta seda rada viimast korda. Nagu iga aasta lõpus. Millal tuleb järgmine kord või kas seda üldse enam tuleb, sellest polnud tal aimugi.

Tee viis mööda räämas ühiselamust, kus suvel elasid parkhotelli hooajateenijad. Ehitusplatsilt kostis kopsimist. Kolme Vene lipuga ehitud värava taha olid pargitud Ukraina numbritega loguvõitu autod. Gastarbeiterite kvoodid veel ei kehtinud. Нижняя дорога oli meeldivalt tühi. Üksik naine seisis bussipeatuses, kapuuts pähe tõmmatud. Bomž taarus keset sõiduteed, käes pungil kilekott ja jalas samasugused vale-adidased nagu Vanamehel. Kaks kassi soojendas end takso kapotil. Rippraudtee vagunid olid ära koristatud. Ukraina kööki reklaamiv restorantšik «У тёщи» seisis tühjana.

Ilm oli ilus. Midagi halba polnud juhtunud. Aga Vanamehe hing oli rahutu. Ka merel olid mõnikord vaikse ilmaga tormilained. Öeldi, et süda aimab halba. Kuigi enamasti polnud muud kui põhjuseta ärevus. Merigi rahunes mõne päevaga maha, ilma et oleks tsunamiks paisunud. Ainult silt «Шторм! Купание запрещено» rippus suvest saadik plaažile viiva trepi küljes. Venelased ei olnud mererahvas. Kui nende vallutused mereni välja jõudsid, võtsid nad ka sõnad *Storm* ja *Still* oma keelde üle. Nagu море endagi. Nüüd pidasid nad omaks nii Valget kui Musta merd. Mida pikemaks venis riigipiir, seda rohkem tekkis alistatud rahvaid. Ja seda rohkem läks tarvis relvi ja sõdureid, et ennast kõigi vaenlaste vastu kaitsta. Valitseja hool ja vaev ei lõppenud iial. Kui ta ka kogu maailma rahvad endale allutaks.

Kakskümmend minutit pärast Adleri lennuväljalt õhkutõusmist oli „TU-154“ kadunud radariekraanilt. Side lennukiga katkes. Vene uudisteagentuurid Interfax ja TASS teatasid, et lennuk oli kukkunud Musta merre. Pardal kuulsa tantsuansambli kunstiline juht ja kõik solistid, nii muusikud kui tantsijad. Lennuki tükke leiti Sotšist pooleteise kilomeetri kaugusel viiekümne meetri sügavuselt. Eluga pääsenuid ei olnud.

Taevas oli sügavsinine. Päikese pimestav peegeldus väreles vees, silmapiirist kuni kaldani. Kevadet ootav pardiparv püsis vaiksel veepinnal peaaegu liikumatult. Kui must part on hukka saanud, siis on see halb märk, käis Vanamehel peast läbi.

Torm oli kuhjanud merekivikesi lainemurdja äärde kõrgetesse vallidesse. Ka rannapromenaadil lebas lainete poolt üles paisatud paks galkakiht. Siit oleks hea kivikesi leida, millega *ozabotškade* tähelepanu võita. Vanamees jäi seisma ega uskunud oma silmi.

Rand oli ära koristatud! Prügikastid seisid tühjadena, sodihunnikud nende kõrvalt olid kadunud. Vaid apelsinikoored, tühjaks

saanud jogurtipakk ja paar lössis plastikpudelit vedeles lamamistoolide all. Näha polnud ühtegi hingelist. Rannas valitses õnnis vaikus. Tuul tõi pargist äraõitsenud mušmula mesist lõhna. Tundus, et miski ei suuda maailma jõulurahu rikkuda. Lainemurdja tipus istuv kajakas hakkas naerma. Kui saatanat ei ole, kes küll teeb siis tema tööd?

Kolmkümmend aastat tagasi lendamist alustanud „TU-154" ekspluateeriti säästurežiimil. Lennuki tehnilisele seisukorrale pretensioone ei olnud. Kolme mootori üheaegne rike polnud tõenäoline. Ka mitte piloodi eksimus. Meeskond oli Interfaxi väitel väga kogenud. Pidi olema toimunud mingi intsident lennuki pardal. Silmapilkselt kadunud side ekipaažiga viitas plahvatusele või kokkupõrkele millegagi, mille tagajärjel toimus välkkiire dehermetiseerumine ja lennuk kaotas juhitavuse. Terroriakti versioon ei õhud õnnetuse võimalike põhjuste seas prioriteetne. Lennuk kuulus kaitseministeeriumile, seda teenindasid kõrgel tasemel usaldusväärsed inimesed. Ühe põhjusena pakuti välja tehnilist riket. Samuti võis lennukimootorisse lennata lind. Sotši oli suur rändlindude piirkond. Parti ei olnud. Vanamees võis rahus toimetama asuda. Ta punnis parajasti viimaseid kätekõverdusi teha, kui randa saabus jopedes ja mütsides seltskond. «Вот это да,» kuulis ta naisehäält ütlevat. Seda *vot-eto-daad* oli Vanamees teinud üle kümne aasta iga päev, vaatamata ilmale ja aastaajale. Päike ootas kannatlikult, kuni ta lõpetas, ja vajus siis punastades kähku merre. Hommikul tõuseb ta Ai Petri tagant uuesti, aga Vanamehe aknad on juba kinni ja tema ise lähenemas Krimmi piirile. Kui ta uuesti näeb päikest mägede tagant tõusmas, on alõtšad juba ära õitsenud ja suur kevad käes. Loodetavasti ikka näeb. *„See hirmus tragöödia viis ära inimesed, kes olid täis elujõudu ja plaane,"* oli Vene peaminister oma kaastundeavalduses kirjutanud. *„Hukkunute hulgas olid ajakirjanikud, sõjaväelased ja kuulsa Aleksandrovi-nimelise laulu- ja tantsuansambli liikmed. Nad lendasid Süüriasse täitma väga head ja rahulikku missiooni. Nii raske kaotusega on võimatu leppida, see on korvamatu. Täna jagavad seda suurt leina miljonid inimesed."*

Kummaline nähtus oli bumerangiefekt. Lauljad ja tantsijad, kes alles hommikul olid lennanud kõrgel taevas nagu mustad pardid, ootasid nüüd merepõhjas ülestõstmist. Selle sama Musta mere, mille kaldal Vanamees samal päeval seisis ja võimles. Alles õhtul sai ta teada, et Uusaasta песни и пляски süürlaste kontidel oli ära jäänud. Selle asemel oli üleriigiline lein.

How many deaths will it take till he knows
That too many people have died?
The answer, my friend, is blowing in the wind
The answer is blowing in the wind.

Kui kaitseministeerium teatas, et õnnetuse põhjustas piloodi eksimus, kes oli kaotanud lennuki õhku tõusmisel ruumitaju, ilmusid internetis mitmesugused kommentaarid. Keegi Igor Abašev kirjeldas katastroofi uurimise protsessi nii:

„Moodustatakse komisjon, kuhu kogutakse grupp erinevaid asjatundjaid. Need teevad ära suure töö, iga spets omas lõigus, ning jõuavad järeldustele, samuti igaüks oma „tüki" kohta. Tulemused esitatakse kõrgemale poole. Seal neid analüüsitakse. Kui midagi kriminaalset ei leidu, kuulutatakse avalikult välja. Kui avastatakse midagi võimule ohtlikku, luuakse uus uurimisgrupp. Analüütikud teevad jälle ära raske töö, nuputades, kuidas tarvilik versioon torukübarast välja tirida. See avalikustataksegi. Pärast allkirja andmist eriarvamuste puudumise kohta sõidab igaüks koju. Kes iitsatab, satub autoõnnetusse, upub kalapüügil või jääb tormiga puu alla.

Miks leiti lennuki esirattad kõigepealt ja peaaegu kalda lähedalt? Šassii ei püsi ju vee peal. Aga lennuk lendas ilma esiratasteta edasi mere kohale, pööras seal ringi ja purunes tagasilennu kursil? Adleri lennuväljalt õhku tõusmisel on merepiir kohaks, kus lennuk rattad sisse tõmbab. Õhku jäi veel hulk muid küsimusi. Aga küll neile vastused antakse. Samuti, nagu allveelaev

„Kurski“ puhul. Ja kindral Troševi „Boeingu“ juhtumis Permi katastroofis.“ Nii lõppes kommentaar.

Viimased harjutused kõhulihastele. Vanamehe süda võis rahul olla. Part oli eluga pääsenud. Tõusis jahe tuuleiil. Aeg oli püksid jalga tõmmata.

Vanamees vaatas veel viimast korda merele ja jättis koduranna hüvasti. Tuulehoog tõi kohale musta pardisule, mis langes pöörel-des jalgade ette rannakividele.

Kui ta korjatud korkidest Ukraina poisile proteesi ei saanud, ehk päästis igapäevane rannakoristus mõne teise veelinnu elu?

How many caps must a man pick up
Before a duck will survive?

Vastust teadis ikka vaid tuul.

EPILOOG

Kui sa ei pea hoolsasti kõiki sellesinase käsuõpetuse sõnu... Ja Jehoova pillutab sind kõigi rahvaste sekka, ühest maa äärest teise... Ja nende rahvaste hulgas ei ole sul rahu, su jalatallal ei ole puhke-paika... (5 Mo 29: 58, 64, 65)

2017. aastal jätkusid Vanamehe katsed Krimmist lahkuda. Kui Jalta linnavalitsuses ta maapaberid lõpuks üles leiti, olid riik-liku maaregistri poolt määratud tähtajad межевой план'is lei-tud vigade parandamiseks umbe jooksnud. Tuli alustada otsast peale. Selleks ajaks, kui Fikrat Trofikovitši katastriinsener oma töö lõpetas ja Vanamees läks uut avaldust kirjutama, oli Maria Nikolajevna jõudnud puhkusele minna. Kuu aja pärast oli Krimmi asevalitseja Aksjonov kehtestanud Ukraina ajal alustatud maate-hingutele moratooriumi. Riiklik register ei võtnud enam doku-mente vastu. Moratoorium kehtis alguses aasta lõpuni, pärast pikendati seda veel poole aasta võrra.

Venemaa mattis miljardeid rublasid poolsaare arengusse, kuid silmnähtavaid muutusi polnud märgata. Elanike lootus oli Kertši silla valmimisel, mille ehitamine käis täie hooga. Naabri-Slavik, kes oli väikese palga tõttu vahetanud töökohta, enam Georgi linti akna külge ei sidunud. Ta tunnistas Vanamehele, et Ukraina ajal oli elu olnud parem. Korruptsioon valitses samamoodi, aga võima-lused juhutöödega palgalisa teenida olid suuremad.

Garaažihuvilisi välja ei ilmunud. Maakler Ženja, kes aegajalt veel Vanamehega kontakteerus, kurtis, et saja müüja kohta tuleb kaks ostjat. Ženja ise oli ümber kvalifitseerunud värske kalaga kauple-misele oma maja kõrval tänaval.

Vanamehel ei jäänud üle muud, kui oodata moratooriumi lõppu ja jätkata päevhaaval oma illegaalset pagulaselu. Ta käis iga päev ujumas ja mõnikord ei saanud meduusilt kõrvetadagi. Meri oli türkiisikarva, aga sogane. Võimud kinnitasid, et tegemist polnud reostuse, vaid planktoniga, mis näitas vee puhtust. Suvitajaid liikus vähevõitu ja needki olid enamuses sotsiaaltuusikutega pensionärid. Krimmis valitses nüüd aastaringi eitede suvi.

Sanatooriumi „Ukraina" kõrvalvärav oli okastraadi ja laualattidega läbipääsmatuks muudetud, õnneks vene lohakusega. Pärast tantsutrenni tõmbasid jalad voodis krampi ja hommikuks olid veresooned tursunud. Aga enesetunne oli suurepärane. Peamine oli püsida sadulas. Järgmine eluperiood saab olema raugaiga, mille saabumist tuli katsuda edasi lükata. Hirm haiguste ja surma ees muutis iga päeva veelgi kallimaks. Kerge oli elada, kui enamasti paistis päike.

Kellele lähekski korda üksik vanamees, kes kedagi ei tülitanud, vaid käis iga päev oma rada, ikka mere äärde ja tagasi? Oma mõtted hoidis ta enda teada. Kohaliku elu uudiseid päris nende käest, keda usaldas. Emir-Usein, keda nüüd süüdistati Venemaal keelatud terroriorganisatsiooni kuulumises, oli üle viidud Rostovisse. Aegajalt peeti tema üle kohtuistungeid, mille otseülekandeid käis Emiri naine Simferoopoli vanglas monitorist vaatamas. Soome kostitas Vene presidenti oma parima käsitööõllega. Klubis etendasid kohalikud isetegevuslased näitemängu fašistide metsikustest ja tublidest stalinistidest.

Vanamees jälgis kirikumüüride kerkimist, mille kuppel võis varjata kullakarva Lenini.

Donbassis said inimesed endiselt surma ja haavata, kuid Ukraina meediast kaugemale jõudsid sõjateated harva. Vanamees kuulis nende kohta Marinalt ja ühelt sealtkandist pärit poemüüjalt, kelle poja sõbrad olid Donetskis komandanditunni ajal väljas viibinud ja sestsaadik teadmata kadunud.

Marina lasteaias juhatas siitilmast lahkunud Galina Petrovna asemel vägesid uus *zavedujuštšaja*, kes oli jõudnud juba meditsiiniõega tülli pöörata. Nooruke, aga ennast rasva söönud plika andis oma nahaalsusega Tsõpale silmad ette. Iga päev vedas ta lasteaiast ämbritega toitu koju. Kokkadelt nõudis väiksemate kotlettide valmistamist, kui oli ette nähtud. Aga Marina, kelle ülesandeks oli menüü koostada ja selle täitmist kontrollida, keeldus toidunorme rikkumast. Suhted said päevapealt rikutud. Uus juhataja, kelle alluvad ristisid Akulaks, mis tähendas haid, oli avalikult ärbelnud, et on rajooni haridusosakonna juhataja armuke ja võib teha, mida heaks arvab.

«Я отмажусь, а вы нет!» oli ta kollektiivile teatanud, et kellelgi mingeid illusioone ei jääks.

Marinalt võeti pool kohta ära ja menüü koostamine tehti ülesandeks laohoidjale, kuigi laste toiduratsioonide üle võis otsustada ainult meditsiiniharidusega töötaja. Kahekümneaastase staažiga meditsiiniõde sai nüüd palka vähem kui sada eurot kuus, mis oli alla Ukrainas kehtestatud alampalga määra. Vanamees püüdis teda toetada nii Facebook'i kui Transferwise'i kaudu, kuid Marina masendust leevendada polnud tema võimuses. Armastuse nädalavahetused jäid ikka harvemaks ja harvemaks. Vanamees ise oli keelanud tal talvekülmaga Sivaši stepituulte käes tundide kaupa piiriületajate sabas seista. Seljakoti tassimisest rääkimata.

Kui Marina üle mitme kuu maipühadeks saabus, oli ta igapäevasest stressist otsa lõppenud ja tundus vanemaks jäänud. *Kino, vino ja domino* leidsid aset, kuid isegi saatana lutt suutis ta eluröömu vaid korraks taastada.

Vanamees oleks tahtnud talle lugeda Juhan Liivi luuletust.

Kui tume veel kauaks ka sinu maa
ja raske su koorem kanda,
kui enam ei jõuaks, ei jõuakski ka
sa soovide siniranda.

Aga Marina oskas liiga vähe eesti keelt.

Suveks sai Ukraina Euroopa Liidult viisavabaduse ja Vanamees viis Marina koos ta keskkooli lõpetanud tütrega Horvaatiasse. Kuid aeg tormas liiga kiiresti ja mida lähemale jõudis argiellu naasmise päev, seda süngemaks muutus uuesti Marina meel. Nagu oleks vedru ses väikeses vapras kehas katki läinud. Kui palju oli Vanamees Krimmis elatud aastate jooksul kohanud suurepäraseid naisi, kes üle jõu käivat koormat vedades olid pidanud elule alla vanduma! Naiste käsiraamatut läks tarvis Ukraina võimukandjatele, kes oma riigi suurimat rikkust idioodi järjekindlusega hävitasid.

Oktoobrirevolutsiooni 100. aastapäev möödus Krimmis suurema kärata. Samal ajal püstitati Livadia lossi lähedale tsaar Aleksander III hiigelsuur monument. Stalini ja Aleksandri ausambad, kelle poja Nikolai II bolševikud tapsid, asusid nüüd samas pargis.

Ajalukku oli Aleksander III läinud repressiivpoliitika entusiasti ja venestamispoliitika algatajana. Tema ajal koondus kogu võim monarhi kätte, karmistati tsensuuri teisitimõtlejate suhtes, suurendati riiklikku propagandat ja pandi alus politseiriigile. Uuel mälestussambal toetus kaljurahnul istuv tsaar kahe käega mõõgale, valgest marmorist jalamil seisis kuldsete tähtedega tsitaat isevalitsejalt: *„Venemaal on ainult kaks liitlast – tema armee ja laevastik."*

Ausammast avama saabus Venemaa president, kes ajalehe „Naša Gazeta" teatel oli veetnud Krimmis terve tunni. Enne kui lendas edasi Sotši, arutama Türgi ja Iraani kolleegidega Süüria sõja lõpetamist. Sotši kohtumine ristiti Vene meedias „uueks Jaltaks", kus *„uus rahvusvaheline triumviraat seadis eesmärgiks jagada omavahel ära regioon, mis oli lõhki kistud kestvate ja hirmsate konfliktide poolt"*.

Vanamees küll kahtles, kas Iraan ikka nõustus olema Vene armee ja Türgi tema laevastik.

Sama leht tõi ära ka ajaloolase arvamuse, et tsitaat ausambal ei kuulunudki isevalitsejale, vaid pärines tema sõjaministrilt. Možaiski lennuk bareljeefil, mis pidi kujutama tsaari saavutusi, ei tõusnud kunagi õhku. Mälestusmärk ise oli rajatud laste ainukesele spordiväljakule, kohalike elanike proteste arvesse võtmata. Referendumit korraldama ei hakatud. Venemaa ainukesed liitlased ajasid ilma selletagi joonde kõik, mis tarvis oli korda ajada. Venemaa kirjanike liit oli teatanud, et vene kirjanikud-patsifistid ei ole Puškini kirjanduslikud pärijad.

Esimesel detsembril moodustati Venemaa õhudessantvägede kooseisus üksik dessant-rünnakupataljon. Seitsmenda dessant-rünnaku-mägedekaardiväe diviisi koosseisu kuuluma hakkav pataljon kandis järjekorranumbrit 171, oli aga esimene väeosa Vene õhudessantvägede ajaloos, mille asukohaks sai Krimm.

Feodossias, kus uus väeüksus paiknema hakkas, toimus linnastaadionil sel puhul pidulik tseremoonia. Vene õhudessantvägede komandör kindral-polkovnik Andrei Serdjukov andis vastsündinud pataljoni juhtidele üle väeosa lipu ja Venemaa presidendi aukirja. Tseremoonial osalesid Krimmi juhid, linnavalitsus, üldsuse esindajad, Afganistani sõja veteranid ja linnarahvas. Aksjonov nimetas dessant-rünnakpataljoni loomist märgiliseks sündmuseks ja avaldas veendumust, et uus pataljon tugevdab Venemaa väegrupeeringut Krimmis.

„Õhudessantväelased on alati olnud eesliinil. Krimmi elanikud tunnevad teie üle uhkust," kinnitas autonoomse vabariigi valitsusjuht.

Pärast sõjalist rituaali toimus pidulik mөy, mille käigus õhudessantväed demonstreerisid kokkutulnutele moodsat sõjatehnikat ja relvastust. Külaliste ees esinesid sportlased-langevarjurid, kes korraldasid näidisdessandi, laskudes staadionile riigi-,

kaitseministeeriumi ja õhudessantvägede lippudega. Toimusid luureüksuste, ühendatud puhkpilliorkestri ja teiste kunstikollektiivide esinemised. Esmakordselt oli Feodossias avatud armeeteenistusse värbamise mobiilne punkt, kus spetsialistid viisid *online*-režiimis läbi sobivusteste ja vastasid huviliste küsimustele lepingulise väeteenistuse tingimuste kohta. Vastloodud pataljoni komandör kinnitas, et tema väeosa hakkab Krimmi territooriumil teenima uhkusega ja hoiab Venemaa õhudessantvägede kuulsusrikkaid traditsioone.

Kelle peale see десантно-штурмовой батальон pidi hakkama Krimmis tormi jooksma, seda polnud artiklis kirjas. Aga Venemaa ainukesed liitlased olid saanud tublit täiendust. Kui Vene president teatas kavatsusest kandideerida neljandaks ametiajaks, tegi Krimmi asevalitseja teatavaks oma südamesoovi, et Putin valitseks elu lõpuni. Aksjonovi utoopia Krimmi saarest oli saanud tegelikkuseks. Kolmandal detsembril tähistati tundmatu sõduri päeva.

Venemaad ei lastud Phönjangi taliolümpiale neli aastat tagasi Sotšis korda saadetud dopingupettuste eest. Maakler Ženja, kes müüs tee ääres barabulkat, kinnitas Vanamehele, et paari aasta pärast on Krimm uuesti Ukraina. Lääs kägistab Venemaa sanktsioonidega. Hea oli elada illusioonides. Nigeeria peaminister oli asutanud õnneministeeriumi. Õnneministriks sai tema õde. Loojuv päike värvis taeva triibuliseks nagu rahvariideseeliku. Punane eha ei tähendanud talvel muud kui seda, et homse ilma kohta pole midagi teada.

2018. aastal kestis Krimmi maatehingutele kehtestatud moratoorium edasi. Vanamees pääses koju Vene viisa, Ukraina eriloa ja kahe passi abil. Märtsi keskel Kertši silla ehitamist vaatamas käinud Venemaa president teatas, et Krimmi ei anta Ukrainale kunagi tagasi. Eesti välisminister kinnitas, et Krimm on Ukraina. Paar päev hiljem valiti Putin tagasi neljandaks ametiajaks.

Ei olnud mingeid märke, et Vanamehe piirirežiim võiks lähemal ajal muutuda.

Jüripäeva hommikul tungles Zaporožje linna migratsiooniteenistuse koridoris palju rahvast. Pärast Ukrainale viisavaba režiimi kehtestamist Schengeni riikidega tormas rahvas Euroopasse reisimiseks vajalikke biomeetrilisi passe hankima. Õnneks tegeldi välismaa kodanikega eraldi kabinetis, mille ukse taga ei seisnud kedagi. Natalja Tarassovna, kes oli vahepeal juuksed tulipunaseks värvinud, aga endiselt Krimmi külastamise erilubasid väljastas, laskis Vanamehel koridoris oodata, enne kui jutule võttis.

Dokumentide läbivaatamine käis kähku, sest passiandmed olid juba ukraina keelde tõlgitud ja notariaalselt kinnitatud, nõutavas formaadis dokumendifoto tehtud, koopia Krimmis kinnisvara omamist tõendavast ostumüügilepingust kaasas ning ukrainakeelse avaldusblanketi sisu oli Vanamehel aastatega pähe kulunud.

„Miks teil iga kord uus pass on?“ tundis Natalja Tarassovna huvi, kuid leppis vastusega, et eelmise tähtaeg sai täis. Kõik formaalsused täidetud, võis Vanamees minna Dnepri kaldale võimlema, kuni Natalja Tarassovna helistab, et võib valmis loale järele tulla. Jõevesi oli alles jääkülm, aga tühja sellega. Ülehomme kümbleb ta juba Mustas meres.

Natalja Tarassovna helistaski, kuid spetsdozvilli talle ei antud. Marina oli ammugi töölt koju jõudnud, aga Vanamees ei saanud ikka veel migratsiooniametist tulema. Ta näpud ja peopesad olid musta trükivärviga kokku mäkerdatud. Neljale paberilehele tuli kõigi kümne sõrme jäljed vajutada. Vanamees ei asunud enam neljateistkümnendas, vaid kaheteistkümnendas kabinetis, kus õigusrikkujast tehti rida uusi fotosid. Rammusa naisspetsialisti juhendamisel asusid meestöötajad protokolli vormistama. Küsitlemine võttis kaua aega, ehkki Vanamees oli oma süüd tunnistanud ja palunud formaalsused vahele jätta. Ega vajanud ka tõlgi ja advokaadi abi nagu noor brasiillanna, keda usutleti kõrvallaua ääres. Lõpuks saadeti ta koridori pingile istuma ja oma saatust ootama.

Maja oli välispassi taotlejatest tühjaks läinud. Hommikul saabuvad kohale uued Euroopasse pürgijate massid. Kui palju ka Ukrainat ei toida, ikka vahib Euroopa poole, oli vene poliitik kurtnud. Aga eurooplast enam Ukrainasse ei lastud. Vähemasti mitte kolmel järgmisel aastal, nagu passi tehtud sissekandest nähtus.

Järgmisel hommikul tegi Vanamees viimase katse koju pääseda. Ukrainast lahkumiseks oli talle aega jäetud terve nädal. Miks ei võiks ta vahepeal Krimmis ära käia? Eks katsugu nad teda sealt uuesti välja ajada.

Vanamees murdis varikatuse alusest suitsupilvest läbi ja sammus tuttavasse kabinetti. Natalja Tarassovna ajas silmad pungi ja tõi kuuldavale kriiskava karjatuse. Luba ei saa, sest te olete meid niigi aastaid petnud! Aga oli siis Vanamees selles süüdi, et Ukraina maa-ametnikud teda kaksteist aastat olid lollitanud? Kas Tarassovna ise ei oleks püüdnud koju pääsemiseks kõiki vahendeid kasutada? Samuti passe vahetades, kui muud moodi ei saanud?

Vanamees nõudis näha seadust, mille alusel teda enam Krimmi ei lastud. Tal oli õigus nädal aega Ukraina territooriumil viibida. Või ei kuulunudki Krimm enam Ukrainale?

Punase peaga migratsioonilind käskis koridoris oodata, kuni ta ülemuse juures käib. Kuid Vanamees oli juba küllalt oodanud ja otsis ise üles kabineti, mille uksel rippus silt:

„Заместитель начальника Михайло Василович Тихонски».

Uks oli lukus. Peaks tulema, kinnitas möödasammunud naisametnik. Tööpäev oli kestnud alles pool tundi. Töötajad saalisid koridoris edasi-tagasi, dokumendipapkad kaenlas nagu ikka. Kõrvalkabinetti toodi uhke lillekimp. Ka Natalia Tarassovna käis seal kedagi õnnitlemas.

„Sõidate datšasse," kostis läbi lahtise ukse migrandilinnu vidistamist. *„Virsik õitses ära, aga kirss õitseb."*

Vanamees mõtles oma alõtšadele, mida tal enam näha ei lastud.

Biopassi soovijate read kasvasid. „Viissada kolmkümmend kuus?" „Mina!" „Tulge sisse!"

Kell kolmveerand kümme saabus väikest kasvu vanem mees, keeras kabineti lukust lahti ja kadus ukse taha. Vanamees ootas minutikese, et Mihailo Vasilovitš jõuaks istuda, mis oli viga, sest ametnikud tormasid tast ette. Kordus Pristupa-efekt. Kuid Vanamehel polnud kiiret enam kuhugi ja ta ootas rahulikult oma tunni ära.

Mihailo Vasilovitš võttis ta vastu lahkel ilmel, mis ei sündinud päris ilma pingutuseta. Kui Vanamees jõudis jutuga soovini Krimmi sõita, läksid Mihailo Vasilovitši silmad samuti pungi, nagu oleks ta vana migrandilinnuga suguluses. Mõte illegaalile Krimmi külastamiseks eriluba anda ei mahtunud ametnikele pähe. Igasugune selgitus sai ülemuse õiglast ärritust ainult suurendada.

„Kas Eestis ei pea seadustest kinni pidama?" hüüdis Mihailo Vasilovitš tigedalt ja näitas käega ukse suunas. Kuigi Vanamees oma meelest just seadusele apelleeriski. Pealegi ei andnud Eesti enda küljest tükke ära, kuhu pärast enam kedagi ei lastud. Loodetavasti ei anna ka. Kuid Mihailo Vasilovitšiga ühist keelt leida ei õnnestunud. Jüripäev oli lepingute lõppemise ja kolimise päev. Vanamees sai Ukrainalt hundipassi.

Tee lõunasse läks nüüd põhjasuunas. Otse teda enam ei lastud ja läbi rindejoone ei pääsenud. Korra oli ta seda marsruuti juba vastassuunas läbinud. Nüüd kulus kogemus marjaks ära. Lihhaja jaamas ta Leninit pildistama ei hakka. Kui Venemaal on *sellised ajad.*

Marina pidi samuti maipühadeks Krimmi tulema ja reede õhtul pärast töönädala lõppu sõitma hakkama. Kuid tema võis kasutada otseteed. Lepiti kokku, et kumb enne kohale jõuab, see koristab maja ära ja muretseb süüa, senikaua kui teine saabub.

Ukraina piirivalvur imestas Vanamehele määratud ränga karistuse üle. Vene oma lehitses hoolikalt välismaalase passi ja lõi siis templi «Въезд» sisse. Kodutee oli vaba.

Belgorodi tänavad torkasid silma puhtusega. Isegi ümberkaudsed külad olid hoolitsetud ja teeääredki koristatud. Korotša nimeline asula oleks vabalt sobinud Eestissegi. Ja need olid harilikud, mitte Potjomkini külad. Milliste vahenditega see heakord oli saavutatud, seda ei osanud Vanamees arvata. Kuid tal poleks midagi selle vastu olnud, kui Vene võim Krimmis samu meetodeid rakendama hakkaks. Katariina aed Simferoopolis pidi taastatama endises ilus. Nagu Vene impeeriumi ajal, oli teatanud linnapea.

Vaksalites töötas turvakontroll nagu lennujaamas. Sõit Port Kavkazist Port Krimmi kestis pool tundi, aga praamile siirduti läbi metalliotsija, just kui asuks Krimm ka Venemaa arvates välismaal.

Läbi väina käis tihe liiklus. Puksiirid vedasid järel kaubalaevu. Kajakad rippusid laevade kohal tiibu liigutamata ja püüdsid õhust saaki. Kauguses paistis Kertši sild, mis pidi maikuus avatama. Ukraina libauudis, nagu ei annaks sillapooled praaktöö tõttu kesk kokku, oli ka Eesti pressist läbi jooksnud. Uus trass „Tavrida", mis ühendas Venemaad valmiva silla kaudu Simferoopoliga, oli pooleli ja täis tolmuseid ümbersõite nagu teekond Dar-es-Salaami.

Krimmis oli bussijaamade ümber veetud traataiad. Kohvrite ja kottidega reisijad keerutasid läbipääsu otsides nagu loomad puuris. Venemaa elas terrorihirmus ja Krimmi liitmine temaga käis täie hooga. Koos lahtiühendamisega Ukraina küljest. Koreizi garaažis elav välismaalane kaasa arvatud.

Ja oligi Vanamees tagasi kodus. Teekond Zaporožjest Krimmi oli võtnud kuue tunni asemel kaks ööpäeva. Harkovi kandis oli rongiaknast paistnud reklaam «Регистрация самостроев». Juriidiline firma pakkus oma teeneid omavoliliste ehitiste registreerimiseks. Vanamehe samostroi ootas kolmeteistkümnendat aastat seadustamist. Nüüd oli ka selle elanik seadusevastaseks tunnistatud. Igaks juhuks kaebas Vanamees otsuse peale Ukraina siseministrile. Ta ei olnud Ukrainale kunagi halba soovinud ega tundnud ennast süüdi.

Kuuekümne viiendal sünnipäeval saabus Vanamehele kiri Ukraina siseministeeriumist. Selles teatati, et talle määratud karistus on seaduslik, kolmeaastast sissesõidukeeldu tühistada pole põhjust. Ukraina oli õigusriik, kus kehtisid seadused. Hommikul oli Donetskist pärit poemüüja rääkinud, et tema sõja jalgu jäänud ema pärast ei muretse. Nende maja asus samas kandis Ukraina kõige rikkama mehe Ahmetovi lossiga. Sinna ei langenud pommid ei ühelt ega teiselt poolt.

Aga Vanamehe maja ei asunud oligarhide kaitse all. Ja tema suhtes kehtisid Ukraina seadused. Samuti kui Marina kohta, kellelt oli ära võetud gaasidotatsioon. Medõde oli käinud välismaal, järelikult kuulus rikaste hulka ega vajanud riigi abi. Sajaeurone kuupalk ei tähendanud midagi. Vale pommid rippusid Ukraina jalgade küljes. Ukraina oli nagu libahunt, kes vahtis Euroopa poole, aga käitus nagu Venemaa.

Ukraina oli teinud kõik, et Vanamees teda vihkama hakkaks. Kallaletungi ohvrile tuli kaasa tunda. Aga armastus selle maa vastu oli hakanud vähenema. Kui Krimm mingi ime läbi Ukrainale tagasi peaks antama, siis ei olekski tal enam kojupääsu. Vanamees pidi pöialt hoidma, et okupatsioon edasi kestaks. Kes Nõukogude Liidus oli sündinud, ei pääsenud sest needusest enam kunagi.

Selgusid Krimmi kodusadamasse tüürimise üksikasjad. Vene president tunnistas, et ööl vastu kahekümne kolmandat veebruari oli ta öelnud oma lähimatele abilistele Petruševile, Bortnikovile, Ivanovile ja kaitseminister Šoigule, et Krimm tuleb tagasi võtta ja Janukovitš ära päästa. Kuid Putini nõuniku sõnul ajas ta kuupäevad segi. Juba kahekümnendal veebruaril, kui Janukovitš oli alustanud läbirääkimisi kolme opositsooniliidri ja kolme välisministriga, laaditi Novorossiiskis rohelisi mehikesi laevadele Sevastoopolisse toimetamiseks. Kahekümne kuuendal veebruaril saadeti Šoigu käsul sinna kümne lennukiga Pihkva 76. diviisi dessantväed.

Krimmi vallutamine ei olnud siiski päris eksprompt. Juba 2008. aastal oli Putin Bukarestis teatanud, et juhul, kui Ukraina peaks astuma NATO-sse, siis hõivab Venemaa Krimmi ja Ida-Ukraina. 2010. aastal oli Janukovitš teinud Harkovis Vene peaministri Medvedjeviga gaasidiili ja vastutasuks pikendanud Sevastoopoli baaside lepingut kahekümne viie aasta võrra. Nii kauaks poleks olnud tarviski. Moskva õigus osutus Lääne õiglusest tugevamaks.

Ukraina tahtis Vanamehelt ära võtta kodu. Aga jäi ise kõigest ilma. Esimest korda tuli Vanamehel mõte, et võib-olla Ukraina ei olnudki Krimmi väärt. Ukrainlannasid ei väärinud see maa kindlasti mitte. Слава Украине! asemel oleks tulnud hüüda Слава украинкам! Ja vastama Героиням слава! Hohluškad ei olnud selles süüdi, et neil selline hohollide riik oli. Kahju, et ukrainlannasid ei saanud endaga kaasa võtta. Külmale maale päikesepatarei asemel. Aga vähemalt ühe Lesja Ukrainka tahtis Vanamees ära päästa. See oli tema võimuses. Saatanale ta lutti ei jäta.

2019. aastal Krimmis õiget talve ei tulnudki. Märtsis tähistati rahvarevolutsiooni viiendat aastapäeva. Raamatupoodi oli ilmunud müügile fotodega illustreeritud koguteos pealkirjaga «Спецоперация Крым».

Kevad oli jahe, aga juba juunis läks nii kuumaks, et magamistoas oli võimatu magada. Sanatooriumirannad olid täis kisa, sest sotsiaaltuusikuid oli hakatud jagama emadele ja lastele. Moodi olid läinud liblikavõrgud nagu Vanamehe lapsepõlves, kui looduselt ei oodatud armuande. Lõunarannikul oli puhkenud ehitusbuum. Üle Kertši silla poolsaarele vuravad tuhanded autod tekitasid trassidel ja linnades enneolematuid ummikuid. Ei olnud parklaid ega parkimiskultuuri.

Marina bussi peale saatnud, tegi Vanamees üle hulga aja tiiru Jalta südalinnas. Kunagise kalakombinaadi kohal, kus aastaid oli haigutanud üüratu vundamendiauk, kerkis kõrge müür. Veebruaris oli antud ehitusluba kaheteistkümnekorruselise elamukompleksi rajamiseks. L-kujuga majamüüri projekt kandis nime «Московский квартал». Ekstsentriline vana daam õlgkübaras ja maani ulatuvas kootud jakis rääkis turismigrupile, et need kiirustaksid, kui tahavad vana Jaltat näha. Viie aasta pärast seda enam ei ole. Selle asemel on Moskva kvartal. Krimmi autonoomsest vabariigist aga on saanud Moskva oblast. Krimm ei võetud ära ainult Ukraina, vaid ka Krimmi enda käest.

Moratoorium oli lõppenud, aga Vanamehe maapaberid oli riiklik register uuesti tagasi saatnud. Fikrat Trofikovitši geodeetide šveitsi aparaat tegi kindlaks, et keegi oli oma maad mõõtes tema sotkasse sisse sõitnud ja sellest tüki välja lõiganud.

„Pead need tüübid üles leidma," soovitas Fikrat Trofikovitš. *„Või maksa mulle."*

Muid uudiseid ei olnud. Emir-Usein istus endiselt vangis. Koos teiste krimmitatarlastega. Magasid vahetustega, sest kongis ei jätkunud kõigile voodeid. Vanamees oli oma saatuse ära teeninud, aga miks karistati meest, kes elas jumalale meelepärast vaga elu? Omaenda põlisel kodumaal, kust vanaisad olid küüditatud, isad tagasi pöördunud ja pojad istusid vangis? Vanamehel oli elus vedanud. Ehkki vaba kui lind oli midagi muud kui lindprii.

Mishori rannas panid poisinolgid Russalka seljast peakaid nagu alati. Uus lõbustus oli suguakti imiteerimine merineitsi upakil tagumiku vastas. See polnudki tegelikult õige Russalka, vaid juba teine koopia. Adamsoni merineitsi oli ammugi lõhutud nagu Vanamehe Krimmgi.

Metsikus rannas kivirahnudel ukerdades, kus ta kunagi ujumismaratoni ajal oli tühja valitsuseplaaži avastanud, sai Vanamees äkki kaela sõimuvalingu. Sukeldumiskeskuse hoovist jälgis teda turske mehejurakas, kes ei kavatsenud vastutada selle eest, kui mõni loll kivide vahel oma kondid murrab. Kaugemale edasi ta nagunii ei pääse, sest seal on государственно охраняемая зона. Mees teadis objekti numbritki peast. Riiklikult valvatav rand kuulus Vene riigiduuma spiikrile. Samale naisele, kes pärast

referendumit Krimmi liitumispabereid vastu võttes oli teatanud, et nüüd on meil, kuhu puhkama sõita. Hiljem aga juhatanud istungit, kui duuma andis presidendile loa sõjaväega Ida-Ukrainasse tungida.

«Всё захватили!» kinnitas turske kuju kõrvale ilmunud kõhnem mees sapiselt. «Всё!»

See sõna tähendas haaramist või endale kahmamist. Ka fašistlikke anastajaid kutsuti *zahvatšikuteks*. Kriitilisest suhtumisest üllatunud, küsis Vanamees, kas daivingukeskuse meestele ei meeldigi Vene võim.

«Ненавижу!» tuli hingepõhjast.

Kõhnem mees oli töötanud aastaid Rosa Luksemburgi nimelises sanatooriumis, mis teenindas Ukraina kopsuhaigeid lapsi. Krimmi kliima koos sanatooriumi kadakasaluga mõjus väikestele astmaatikutele nii, et need juba kolmandal päeval unustasid oma inhalaatorid. Nüüd seisis sanatoorium teist aastat suletuna müügis. Venemaal ei ole haigeid lapsi, muigas endine majandusjuhataja suud kõverdades.

«Ты из Прибалтики?» päris kolmas, õbluke vissis näoga mehike, kes samuti oli ilmunud võõrast uudistama.

Vanamehele tundus, nagu seisaksid ta ees Nikulin, Morgunov ja Nagovitsõn.

«Из Эстонии,» tunnistas ta kuulsale filmikoomikute kolmikule.

„Milleks teie president Putini juurde sõitis?“ viskas Nikulin esimese kivi.

„Mida ta seal palumas käis?“ piiksus Nagovitsõn.

„Kas teie inimesed on sellega rahul?“ müristas Morgunov.

Vanamees pomises vabandades, et tema arvamust ei küsitud.

Ukraina presidendivalimistel sai šokolaadikuningas oma noorelt oponendilt hävitavalt lüüa. Maailma press rõhutas peamiselt seda, et Ukraina uus riigipea on endine koomik. Kes teine veel oleks sobinud Ukraina presidendiks? Võib-olla ainult Herakles Augeiase talle korruptsioonisitast puhtaks rookima. Marina oli käinud koos tütardega esimest korda valimas.

Enne Vorontsovi lossiparki oli alumise tee äärde kerkinud kõrge müür, mis varjas poole kilomeetri pikkuselt vaate merele. Selle rannaäärse maalahmaka oli endale haaranud Sberbank, mis sanktsioone kartes Krimmis kontoreid ei avanud. «Всё захватили!» kumises kõrvus lastesanatooriumi majandusjuhataja hääl.

Parki pääses sisse vabalt. Väravasse oli paigutatud suur stend kahekümne nelja punktiga, mida pargis teha ei tohtinud. Viimasel punktil oli kaheksa alapunkti. Pluss kolm hoiatust. Stendi alumisse serva oli kleebitud kuulutus, mis kutsus Võidupüha eel osalema tasuta meistriklassis, kus õpetati tegema Georgi linte.

Allikale vee järele minnes nägi deduška Arzõ, nagu Marina Vanameest kutsus, kuidas Koreizi mnogoetažkade vahelt keeras välja krusa ja kallutas hunniku killustikku majadevahelisele metsikuks muutunud rohuplatsile, kus karjatati koduseid penisid. Vanamees ei suutnud oma silmi uskuda. Aastakümneid isevooluteed läinud külla hakati rajama esimest haljasala. Üldvene tsivilisatsiooniline tuum, nagu diplomaatide kooli dotsent Muhhina seda oli nimetanud, hakkas jõudma iidsesse Kurasita asulasse. Allikalt koju jõudes nägi Vanamees, et tema katusel kuivasid endise miilitsa ja rahvasaadiku Igor Mažuga teksad.

2020. aastal möödus sada aastat sündmusest, mida hakati nimetama Великий Русский исход. Krimmi poolsaar, mis kodusõja käigus oli käinud käest kätte, jäi viimaseks jalatäieks maad, kust lüüasaanud valge Venemaa – tsaarinna, aristokraatia, kodanlus, riigiametnikud ja intelligents – lahkus emigratsiooni. Põgenemine oli Великий, aga kaugeltki mitte kõik ei mahtunud laevade peale. Kes maha jäid, langesid punase terrori ohriks. Järgneva paari nädala jooksul lasti ainuüksi Sevastoopolis maha või poodi üles kaheksa tuhat inimest.

Великая Октябрьская революция oli võitnud.

Venemaa hävingu peakorraldaja kullavärvi kuju seisab Koreizi mäekünkal ja vaatab iga päev tsaarilippu, mille vastu võitlemisele ta oma elu pühendas. Vanamehe elugaraaži ja kommunismi pühaku vahele on kerkinud uus õigeusu kirik. Vana pühakoja asemele, mille töörahvariik laskis hävitada. Великая Родина võib seda endale lubada. Vene maailma ideeks on endiselt *mishmash of Communist-era slogans, czarist imperialism and Russian Orthodox Church iconography.*

„Kui ma jään magama ja ärkan saja aasta pärast,“ kirjutas Saltõkov-Štšedrin üle saja aasta tagasi. *„Ja minult küsitakse, mis nüüd toimub Venemaal, siis ma vastan: juuakse ja varastatakse.“*

Kaklahkumine Venemaalt kestab edasi. Millal pääseb aga Vanamees Krimmi saarelt – oma soojast Siberist –, seda ei oskaks öelda isegi Tšehhov.

Lõunarannikul

Kui avalik sõbrapilk valla me ees
on sinine taevas ja meri
ja sädeleb õhus ja vikerdab vees
kuldkiirgavaid päikeseteri.

Siin tuultel on pehmed ja paitavad käed,
kui riivates üle sust vaovad, –
siin õhkuvad soojusest tumedad mäed,
mis lõpmata kaugusse kaovad.

Septembris veel suviselt kutsuv on rand
Ja meri, mis pilgusse haardub, –
siin lõunamaa päikese õnnistav and
kuldkobaras väätidel väändub.

Kui puiesteepingile puhkama toed
Ja päev on nii heldena hele,
sa lilledest põimitud loosungilt loed
„... õigus tööle ja puhkusele!“

Ralf Parve. 1958.